

“ હરિગીત. ”

વીતરાગ વાણી સરસ શીતળ અધિક ચંદન ખાવના,
બાણી સદા ભાવે ભવી વાંચો આ વૈરાગ્ય-ભાવના;
વૈરાગ્યવાસિત ચિત્ત કરવા નિત્ય ભાવે ભવીજના,
વાંચો વિચારો ને સુધારો જીવન એથી આપણા.

જિનસ્તુતિ ।

ત્રૈલોક્યં યુગપત્કરામ્બુજલુઠનમુક્તાવદાલોકતે ।
જંતૂનાં નિજયા ગિરા પરિણમદ્ યઃ સૂક્તમાભાષતે ॥
સ શ્રીમાન્ ભગવાન્ વિચિત્રવિધિભિર્દેવાસુરૈરર્ચિતો ।
ચીત્રાસવિલાસહાસરભસઃ પાયાજિનાનાં પતિઃ ॥ ૧ ॥

ગુરુસ્તુતિ ।

વન્ધન્તેઽપ્રતિમપ્રભાવકવલા વિશ્વોપકારવ્રતા ।
દુર્દાન્તપ્રતિવાદિકુઞ્જરઘટાસન્ત્રાસકળ્ઠીરવાઃ ।
વૈરાગ્યામૃતવર્ષણપ્રશમિતપ્રોદામમોહાનલાઃ ।
સર્વત્રાપિ ગુણાદરવ્યસનિનઃ શ્રીધર્મસૂરીશ્વરાઃ ॥

पञ्चास श्री भगविजयजी महाराज ।

जन्म-सं. १६३० असाड शु. ८ (समी) दीक्षा-सं. १६५७ भाद्रप. १०
 गच्छिपद.
 सं. १६७५ असाड शु. २ कपडपंज. सं. १६७५ असाड शु. ५

શ્રી વિજયધર્મસુરિગુરુમ્યો નમઃ ॥

પ્રસ્તાવના.

આત્માપ્રમાદપર્યંકે, શ્યાનો મોહનિદ્રયાં ।

કયં જાગર્તિ ચેદ્ ન સ્યા-દુપદેશપરઃ ગુરુઃ ॥

આ સંસારમાં બ્રમણ કરતાં સંસારી જીવો સુખની અભિલાષાવાળા અને દુઃખથી કંટાળેલા હોઈને શયેલા જ હોય છે. સુખ તમામને ઇષ્ટ છે, દુઃખ અનિષ્ટ છે. આ પ્રકારની સ્થિતિ હોવા છતાં દુઃખની શ્રેણિઓ ઉપરાઉપર આવીને પડે છે, સુખ તો દ્વાય ક્વચિત્ મળ્યું કે તુરતજ વીખરાઈ જાય છે. આ બાબતનું મૂળ કારણ તપાસીએ તો આપણને તુરતજ માહુમ પડી આવશે કે ખરા સુખનાં કારણ જીવોને હજી મળ્યાંજ નથી. દુખના કારણો જે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ-આ ચાર મૂળ બંધદેતુ છે, તેનાથી જીવોની જીંદગિયોની જીંદગિયો વીતી ગઈ તોપણ દુઃખનો અંત આવ્યો જ નહીં. આ ચાર મૂળ બંધદેતુના સત્તાવન ઉત્તર બંધદેતુને લઈને જીવો પૌંદગલિક સુખમાં રમ્યાપમ્યાજ રહીને વિષયોમાં આસક્તિવાળા થઈ જેમ પતંગીયા દીવામાં ઝંપલાય છે-પ્રાણી ખુએ છે-દુઃખી થાય છે તેમ જીવો પણ બેબેબવનાં ભવચક્ષુષી ખાડામાં ઝંપલાઈને જન્મ મરણ શીઘ્ર સંતાપ વિગેરે દુઃખોથી ઘેરાઈ દુખરૂપી દીપકમાં ઝંપલાય છે. પૌંદગલિક સુખ યોગ કાળમાં વીખરાઈ જવાથી અને અંતે દુઃખ ઉપરિચલ થવાથી યાની મહારાજ ને પૌંદગલિક સુખને પણ દુઃખજ દહીં બતાવે છે; આ દુઃખનું કારણ ઉપર બતાવેલ ચાર બંધદેતુ અને તેના પછી ઉત્તર બંધદેતુજ અમજવા. દહે આત્મિક સુખનાં કારણ સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન ચાંતિ-આ ગતિવથી શિવાય બીજું કાંઈપણ નથી. આ ત્રણેનો સંયોગ મળવાથી

જીવો અગ્યાબાધ શાશ્વત આત્મિક સુખનો અખંડ આનંદ અનુભવે છે. ખરું સુખ તેજ દહી શકાય કે દદાપિ પણ જેનો વિયોગ થાય નહીં, તેવું આત્મિક સુખ ઉપર ખતાવેલ રતનત્રયી શિવાય મળી શકેજ નહીં.

આ ત્રણ રતનોમાં પણ પ્રથમ સમ્યક્ દર્શન હોય તો જ બીજાં બે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. સમ્યક્ત્વ વિના મિથ્યાત્વીનું જ્ઞાન અજ્ઞાન કહેવાય છે. અને અજ્ઞાનીઓને ચારિત્ર સંભવેજ નહીં. જેથી ખરા સુખની પ્રાપ્તિ માટે પ્રથમ સમ્યક્ત્વની જરૂર છે. સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ જીવોને વૈરાગ્ય અને સદ્ભાવના વિના થઈ શકે નહીં. વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ કરવામાં વૈરાગ્યની દેશના ગુરૂ મહારાજ પાસેથી શ્રવણ કરવાની અથવા વૈરાગ્યનાં પુસ્તકો વાંચવાની ખાસ જરૂર છે. વૈરાગ્યના પુસ્તકો ઘણાં હોવા છતાં આ એક લઘુ પુસ્તક પણ તેમાં ભરતિ કરે છે. પરંતુ બાળ જીવો માટે આ બહુજ હિત કરનારું છે. આ પુસ્તકનું નામ વૈરાગ્ય ભાવના રાખવાનું પ્રયોજન એજ છે કે આ બુદ્ધ મનનપૂર્વક સાદ્યંત વાંચનારને તે વૈરાગ્ય ભાવનાની અવશ્ય વૃદ્ધિ કરનાર છે. આ વૈરાગ્ય ભાવના પણ પરંપરાએ ભગ્વાત્માઓને આત્મિક સુખના કારણભૂત થાય તેમ છે. આ નામની બુદ્ધની પ્રથમ આવૃત્તિ નાની સરખી અમદાવાદવાળા શા. સાકળચંદ બેચરદાસ તરફથી છપાણી હતી. બીજી આવૃત્તિ ઠાંઇક વધારો કરાવી વઢવાણવાળા શા. કશલચંદ નીમજી વગેરે સદ્ગ્રંથસ્થોની સહાયથી સમીવાલા વલમસી દલસુખ તરફથી છપાણી હતી. તેપણુ ઘણી ખરી ખલાસ થઈ જવાથી અને ઘણા આવકોની માગણી હોવાથી તેમાં ઘણો સુધારો વધારો કરી આ ત્રીજી આવૃત્તિ ભાવનગરની શ્રી જ્ઞેન ધર્મ પ્રસારક સભા મારફત બહાર પાડવામાં આવી છે. પ્રથમની બે આવૃત્તિથી ઘણા જીવો સારો લાભ મેળવી શક્યા છે. તેથી આ બુદ્ધ પણ જ્ઞેન-સમાજને બહુ પ્રિય અને આદરણીય થઈ પડશે એવી અમારી ભાવના છે.

આ શુક્રમાં સદ્ગુણોદ્ભવમાં રહેલા જીવોના જન્મની ગણતરી, તેઓના જન્મ
મરણના અસદ્ગુણો દુઃખોનું વર્ણન, પછી બાહ્યગોદધી માંડી તિર્થંકર
પંચેન્દ્રિય પર્યંત જીવોનું રચણનું બતાવી, માનવ જન્મની કલિતા સમજાવી,
પછી ધર્મનું શ્રવણ દુર્લભ બતાવવા ધર્મ શ્રવણ કરવામાં વિદ્યમાન તેર
કાઠીયાનું વિવેચન કરેલું છે. સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ અને ચારિત્ર માટે વીર્ય
દોરવનું ઇત્યાદિક બતાવી ઉત્તરોત્તર મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે ચારે અંગની બહુજ
દુર્લભતા બતાવી છે. વચ્ચે વચ્ચે વૈરાગ્યને લગતા બીજા પશુ વિષયો તથા
કેટલીક રસ કથાઓ તથા જિનપ્રતિમાની સિદ્ધિ માટે સૂત્રોનાં આધારો તથા
અન્ય પુસ્તકોમાંથી કેટલુંક વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ આ શુક્રમાં દાખલ કરી
વૈરાગ્યરસથી ભરપૂર બને તેમ કર્યું છે. વિગેષમાં વદવાણ કાંપવાળા મનસુ-
ખલાસ કાલાભાષ્મની કેટલાક વૈરાગ્યના વિષયોને લગતી કવિતા દાખલ કર-
વાથી આ શુક્રમાં વૈરાગ્ય રસનો સારો વધારો થયો છે, જનસમાજને આવાં
પુસ્તકો નિરૂત્તિને વખતે વાંચવા માટે અમે ખાસ બધામણ કરીએ છીએ.

આ પુસ્તકમાં મતિદોષથી જિનવચનથી વિપરીત કાંઈ લખાયું હોય તો
તે સંબંધમાં મિથ્યાદુષ્ટન આપી વિદ્વાનસમૂહને અમારી ઉપર લખી
મોકલવા પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

આ શુક્ર લેવાર કરવામાં આત્મમહ્યાને બૂલેલા અને અનાદિ કાળથી મોક્ષ-
નિદ્રામાં સુતેલાને જાગૃત કરવા યિત્તાવ બીજો કાંઈ પણ ઉદ્દેશ નથી.

૫. શક્તિવિજય ગાથા.

શ્રી મહાવીર પ્રભુના ગુણગાન.

રત્ન—(સાંભળજો મુનિ સંયમ રાગે...)

ત્રીશલા નંદન વંદન કરીએ, સ્મરીએ શ્રી વર્ધ્ધમાન રે;
 ભવદુઃખ હરવા શિવસુખ વરવા, કરીએ નિત્ય ગુણગાન રે...ત્રીશલાં
 જગ ઉપગારી સહુ સુખકારી, શાસનના સુલતાન રે;
 જન્મ થતાં જેણે સહુને આપ્યું, પૂરણ શાન્તિ સ્થાન રે...ત્રીશલાં
 બાળપણમાં ચરણ અંશુકે, મેરૂ ડગાવ્યો જાણ રે;
 આપણુ નમીએ નેહે નિશદિન, તે શ્રી વીર ભગવાન રે...ત્રીશલાં
 આમલકી કીડામાં નક્કી, આવ્યો સુર અજ્ઞાન રે;
 અતુળ બળ શ્રી જિનનું જાણી, નાઠો તણ નિજ માન રે...ત્રીશલાં
 સંગમ સુરના ઉપસર્ગોથી, અડગ રહ્યા ધૈર્યવાન રે;
 કર્મ બિચારે બાંધ્યાના આંસુ, પાડે પ્રભુ ગુણવાન રે...ત્રીશલાં
 ચંદનબાળા સતી સુકુમાળા, કરતી બાકુજાનું દાન રે;
 લોહની બેડી તોડી ઉદ્ધરી, ઉરમાં ધરીને ધ્યાન રે...ત્રીશલાં
 ગુણ અનંતા એ વીર કેરા, ગાવો થઈ મસ્તાન રે;
 “લક્ષ્મિ” ભાવે વીર ચરણમાં, આવી કરો શુલતાન રે...ત્રીશલાં

આ શુદ્ધ છપાવવામાં મદારાજશ્રીના ઉપદેશથી

સદાગ દરનાર ગૃહસ્થોનાં નામ.

- ૫૦) શા. પુંજભાઈ બેચર. શ્રી દારોદ. માંડલ પામે.
૫૦) શા. બાદર ડોસાયદ સમીરાગાની ધર્મપત્ની બાઈ પરચનના
રમરણ્યે—તેમની પુત્રી બ્દેન ચંચેગ નરદશી.
૫૦) શા. પાનાચંદ દારોડી. વડવાબુઝાંપરાગાના રમરણ્યે—દા. મોદન-
લાલ દારોડી.
૫૦) બાવસાર માંડલાલ માનચંદ. શ્રી વરતેજ.
૫૦) બાવસાર બાણાભાઈ ગીલા. શ્રી વરતેજ.
૫૦) બાવસાર બોધક દરજી. બાવનગરગાના ધર્મપત્ની બાઈ કાચીન્દ્ર
રમરણ્યે
૫૦) શા. ત્રિજીવનદાસ દરખચંદ મારફત. બાવનગર.
૫૦) કોઠારી નાનચંદ રતનશી—અણુદરા—વડવાબુ પાસે, દા. કોઠારી
લાલચંદ જોડાભાઈ.
૨૫) શા. ખીમચંદ મધુકચંદ વીરમગામગાના ધર્મપત્ની બાઈ
પેાતી તરદશી.
૨૫) શા. સુનીલાલ કમળશી. શ્રી દળીવદ.
૨૫) શા. પ્રેમજી લખા. શ્રી નાનીખાખર. (કચ્છ)
૨૫) બાવસાર આણંદજી બાણુજી. બાવનગર. દાલ ખીયાવર.

સહાયકને તેમજ અન્યને બેટ આપવા ઉપરાંતની શુભમાં
કિંમત રાખી છે.

૨૨૬૩૬૩૬૩૬૩

૬	શ્રી પાર્થનાથ જિન સ્તવન.	૧૭૪
૭	શ્રી કૃષ્ણ જિન સ્તવન	૧૭૫
૮	શ્રી સીતમ સ્વામીનો ખંડ.	૧૭૬
૯	શ્રી સીતમર જિન સ્તુતિ ૪ (માગંડી)	૧૭૭
૧૦	શ્રી સિદ્ધગામ્ની સ્તુતિ-૪	૧૭૮
૧૧	અનંતદાસની સજાય.	૧૭૯
૧૨	હાલિવારાની સજાય.	૧૮૦
૧૩	માલાની સજાય.	૧૮૨
૧૪	વૈરાગ્યની સજાય.	૧૮૩
૧૫	„ બ્રીહ	૧૮૪
૧૬	„ બ્રીહ	૧૮૪
૧૭	„ ચાર્યી	૧૮૫
૧૮	„ પાંચમી	૧૮૬
૧૯	ખીટી ખીવાના અટકાવની સજાય.... ..	૧૮૬
૨૦	શિખામણુની સજાય.	૧૮૭
૨૧	ચેતનને શિખામણુની સજાય.	૧૮૯
૨૨	ભાવનાના મહિમાની સજાય.	૧૯૦
૨૩	અનિત્ય ભાવનાની સજાય.	૧૯૧
૨૪	શ્રી ગજસુકુમાળની સજાય.	૧૯૨
૨૫	બાર ભાવનાની ગુંદળી.	૧૯૨
૨૬	સામાયક કરવા વિષેની ગુંદળી	૧૯૪
૨૭	સમદિતની સજાય.	૧૯૫
૨૮	વૈરાગ્યની સજાય.	૧૯૫
૨૯	શ્રાવકને હિતશિક્ષાની સજાય.	૧૯૬
૩૦	મન સ્થિર કરવા ઉપર સજાય.... ..	૧૯૭

શ્રી. શંભેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ

શ્રી વૈરાગ્ય જ્ઞાવના

નમો દુર્વારરાગાદિ—વૈરિવારનિવારિણે ।

અર્હતે યોગિનાથાય, મહાવીરાય તાયિને ॥ ૧ ॥

ધર્મવિના જીવોનું અધઃપતન.

દેવાધિદેવ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા શ્રીમદ્દાવીર પ્રભુએ સંસારી જીવોને સંસારના આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, સંયોગ, વિયોગ, જન્મ, જરા, મરણાદિ દુઃખોથી મુક્ત કરવા અને અવિનાશી શાશ્વત મુખને પ્રાપ્ત કરાવવા માટેજ મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો છે. જે માર્ગને અનુસરી ધણી લગ્ય જીવો અનાદિ કાળના સંસારના કલેશોનો ઉમ્મેદ કરી મુક્તિનગરમાં આત્માનો અખંડ આનંદ અનુભવી રહ્યા છે.

ત્યારે તે દેવાધિદેવના બતાવેલ માર્ગને નહીં અનુસરનારા, અનાદિ કાળની પૌદ્ગલિક વાસનાને આધિન બનેલા ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થમાં અર્થ અને કામની ખીંચાણમાં ગૂંથાયેલા, ધર્મના પ્રભાવથી મોક્ષમુખની પ્રાપ્ત મનુષ્ય જાતમાં મુક્તિ હોવા છતાં તેનો આદર નહીં કરનારા, મજેલી માનવમથાદ ઉત્તરોત્તર કુળ સામગ્રીને દારી વધ અધોગતિમાં આટ્યા જાય છે. તેમાંથી વળી કેટલાએ બહુત્તકર્મી જીવો નીચા ઉતરતા ઉતરતા ઠેક સૂક્ષ્મ નિગોદ નુધી પહોંચી અનંત દુઃખોને આધિન થઈ પડે છે. અનાદિ કાળથી સૂક્ષ્મ નિગોદમાં રહેલા જીવો અને ભવ-

બ્રમણ કરીને પાછા સૂક્ષ્મ નિગોદમાં ગયેલા જીવોના દુઃખોમાં ખીલકુલ ફેરફાર નથી. જાને પ્રકારના તે સૂક્ષ્મ નિગોદીયા જીવોને દુઃખોની શ્રેણી તો નીચે જતાવાશે તે સરખીજ જાણવી. ક્રૂર ભવબ્રમણ કરીને ઠેઠ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં ગયા તે વ્યવહારિક જીવો ગણાય છે અને અનંતા કાળથી કોઇ દિવસ પણ બહાર નહી નીકળેલા અવ્યવહારીયા ગણાય છે. અનાદિ નિગોદ જે ચૈદ્ર રાજલોકમાં ઠાંસીને ભરેલી છે તે નિગોદના અસંખ્યાતા ગોળા છે, અકેકે ગોળે અસંખ્યાતા તે નિગોદના જીવોનાં શરીરો છે અને અકેકે શરીરે અનંતા જીવો છે. જે જીવો કેવળી ભગવંતની જ્ઞાનદષ્ટિ શિવાય બીજા કોઇથી પણ દેખી શકાય તેવા નથી. જ્યારે એવા અતીન્દ્રિય પદાર્થો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા વિના કોઇ દેખી શકવાને સમર્થ નથી, તો પછી શાસ્ત્રમાં જતાવવાની કે કથન કરવાની તો બીજાની શક્તિ ક્યાંથી જ હોઇ શકે ?

સર્વજ્ઞ પ્રભુના રાગદ્વેષ મૂળથી નાશ પામ્યા હોય છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય આ ચારે ઘાતીકર્મની પ્રકૃતિઓ જાંઘ ઉદય ઉદીરણા અને સત્તાથી મૂળથી નાશ પામવાને લીધે આત્માની અપૂર્વ શક્તિ પ્રગટવાથી કેવળજ્ઞાનવડે યથાસ્થિત વસ્તુ જેવા સ્વરૂપમાં છે તેવીજ રીતે જોઈને ભવ્ય જીવોને જતાવે છે. લોકલોકનું સ્વરૂપ સમયે સમયે તેમના કેવલજ્ઞાનમાં પ્રકાશિત થઇ રહ્યું હોય છે, જેથી તેઓના જતાવેલા નિગોદાદિ અતીન્દ્રિય પદાર્થોમાં લેશ માત્ર પણ શંકા રાખવા જેવું નથી. એ દારણથી જ—

તદમેવ સર્વં જં જિણેહિં માસિયં

‘ તેજ સાચું કે જે જિનેશ્વરદેવે લાખ્યું છે. ’ તેમાં હે આત્મન! લેશ માત્ર પણ શંકા કરીશ નહી. તારી બુદ્ધિ અદ્ભુત છે. પરમાત્માના જ્ઞાન આગળ તે લેશ માત્ર પણ કાર્ય ન કરી શકે

તે સ્વાભાવિક છે. સર્વજ્ઞ પ્રભુના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરનાર જન અનાદિ કાળના મિથ્યાત્વને તોડી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે અને પરંપરાએ સંસારના દુઃખથી પણ રહીશ મુક્ત થાય છે. ત્યારે શંકા રાખનાર સમ્યક્ત્વથી દોષ તો સમ્યક્ત્વથી જાદ થઈ જમાડી પ્રભુખની માફક અંશારમાં રજીશે છે. હવે પ્રથમ કહેલ નિગોદનું સ્વરૂપ જિનેશ્વર દેવે પળા વિસ્તારથી સિદ્ધાંતમાં બતાવ્યું છે. તેના વિશેષ ઉદ્દેશ નહીં કરતાં ફક્ત નિગોદના જીવોના જન્મ મરણરૂપ અસદ્ય દુઃખોનું વિવરણ બની જીવોના હિતને માટે બતાવાય છે.

આ જીવે સુક્રમનિગોદમાં અનંતો કાળ કાઢ્યો, તેમાં જન્મ-મરણની વેદનાઓ પળી સહન કરી, તે એક આસોઆમથી માંડીને પુણ્ય પરાવર્તન કાળ સુધીમાં તેના જીવોની ગણતરી વિગેરે હકીકત બાજુવાથી ખબર પડશે. તે અવસ્થામાં આ જીવે દુઃખોને સહન કરવામાં બાકી રાખી નથી.

સુક્રમ નિગોદના જીવોના જીવોની ગણતરી તથા દુઃખ.

એક આસોઆમમાં સતર ભવ
જાહેરા કર્યા.

એક સુદર્તમાં પાંચઠ હજાર
પાંચશે ને છત્રીશ ભવો કર્યા.
૬૫૫૩૬.

એક દિવસમાં ૧૯૬૬૦૮૦ એ-
ગણીશ ભાગ છાસઠ હજાર
એંશી ભવો કર્યા.

એક માસમાં ૫૮૬૮૨૪૦૦ પાંચ
કોડ નેવાશી ભાગ બાશી હ-
જાર ને ચારશે ભવો કર્યા.

એક વરસમાં તેજ નિગો-
દિયા જીવે ૭૦૭૭૮૮૮૦૦
સીતેર કોડ સતોતેર ભાગ
અઠ્યાશી હજારને આઠસો
ભવો કર્યા. જેટલા જેટલા
ભવો બતાવ્યા તેટલી વ-
ખત જન્મ મરણ સમજવું.

હવે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચારવાનું એટલું જ કે, એક વરસમાં ઉપર બતાવેલ લવો આ જીવે તે સ્થાનમાં કર્યા તો અસંખ્યાતા વર્ષનું એક પટ્યોપમ, દશ કોટાકોટી પટ્યોપમનું એક સાગરોપમ, વીશ કોટાકોટી સાગરોપમની ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણી મળી એક કાળચક્ર, અનંતા કાળચક્રનું એક પુદ્ગલ પરાવર્તન. તેવા અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ સુધી તે નિગોદમાં રહેલા જીવે કેટલા લવો કર્યા ? કેટલી વેદનાઓ સહન કરી ? આ જાળમાં શાસ્ત્રકાર મહારાજ બતાવે છે જે—

જં નરણ નેરહયા, દુહાઈ પાવંતિ ઘોર અણંતાઈ ।

તત્તો અણંતગુણિત્રં, નિગોઅમજ્જે દુહં હોઈ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“નરકમાં રહેલા નારદી જીવો ઘોર અનંતા દુઃખોને પામે છે. તે નરકના દુઃખોથી પણ અનંતગુણ દુઃખો નિગોદમાં રહેલા જીવો ભોગવી રહ્યા છે.”

વિવેચન - નિગોદમાં અનંતા જીવોને રહેવાનું એક જ પ્રકારનું કોણમાં પડેલું નાકડા સ્થાનમાં અવ્યક્ત તીવ્ર વેદનાઓ ભોગવવી પડે છે. તે પણ કયા સુધી - કેટલા કાળ સુધી ? તે જાળના અનંત કાળમાં અનંત સમય સુધી કયાં સુધી ?

તમ્મી નિગોઅમજ્જે વમિત્થો મે જીવ કમ્મવસા ।

પિમહંતો તિક્કવ દુમ્મ અણતપ્પમગ્ગપગવત્તે ॥ ૧ ॥

અર્થ—“તમ્મી નિગોદમાં અનંત સમય સુધી રહેવાનું એક જ પ્રકારનું કોણમાં પડેલું નાકડા સ્થાનમાં અવ્યક્ત તીવ્ર વેદનાઓ ભોગવવી પડે છે. તે પણ કયા સુધી - કેટલા કાળ સુધી ? તે જાળના અનંત કાળમાં અનંત સમય સુધી કયાં સુધી ?

વિવેચન

અનંત કાળ સુધી અનંત સમય સુધી

પરાવર્તન સુધી આ જીવને રહેવું પડ્યું, ઘોર દુઃખો સહન કરવાં પડ્યાં, એક પુદ્ગલ પરાવર્તનનો અનંતો કાળ છે, તો પછી અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તનનું તો કહેવું શું ?

પુદ્ગલ પરાવર્તનનું સ્વરૂપ ઘણા આગમોમાં તથા પાંચમા કર્મચન્દ્રમાં વિસ્તારથી બતાવ્યું છે, તે શુદ્ધગમતાથી સમજવું. જેથી માણસ પડશે ને આ જીવ અનંતાનંત કાળ સુધી નિગોદમાં રહીને-અથાગ વેદના સહન કરીને આવ્યો છે. તો હવે કોઈવાર પણ તેનાં દુઃખો ઉદયમાં ન આવે તેવા ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

આટલું તો સહુ કોઈ સમજી શકે છે ને એકવાર ને કાર્ય કરવાથી ઘણી વેદનાઓ થઈ હોય, જેનાથી ખારાવાર નુકશાન થયું હોય અને વળી જેનાથી મરણાંત કષ્ટ ઉત્પન્ન થયું હોય તેવા કાર્યમાં મૂર્ખ માણસ પણ પ્રવૃત્તિ ન કરે. તો પછી સુદા અને સમજી માણસ તો પ્રવૃત્તિ કેમ જ કરે ? છતાં જો તેવાં અઘોર પાપ કરી નિગોદનાં સ્થાનમાં જવા જેવી પ્રવૃત્તિ કરે તો તેને કેવો સમજવો ? તેનો દરેક ભવ્ય જીવોએ વિચાર કરવો.

બાદર નિગોદથી તિર્યચ પંચેન્દ્રિય સુધી રચનાવું.

સૂક્ષ્મ નિગોદમાં અનંતો કાળ કાલી અકામ નિર્જરાવડે આ જીવ બાદર નિગોદમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં બટાટા, ગાજર, મુગાના કાંદા, સ્ફરફંદ, ચેંગ, લીલુ આદિ વિગેરે વિગેરે જેમાં અનંત જીવોનું એક શરીર છે. તેવી અનંતકાય વનસ્પતિમાં-બાદર નિગોદમાં પ્રવેશ કરી ઘણું રચાયેલ. ઘણી વેદના લોગ-વીને ત્યાંથી પણ અકામ નિર્જરાના યોગથી પુણ્યની રાશી વધવાથી પૃથ્વીકાયમાં માટી પાપાણુ વિગેરેમાં, તથા અપ્કાયમાં, દેહકાયમાં, વાયુકાયમાં, પ્રત્યેક વનસ્પતિ કામમાં, બેઇન્દ્રિયમાં,

તેંદ્રિયમાં, ચૈત્તેન્દ્રિયમાં, તિર્થેચ પંચેન્દ્રિયમાં અનુક્રમે કે
અનુક્રમવિના જન્મ મરણના ફેરા કરી ઘણો કાળ દુઃખમય
શુભાચો, તિર્થેચ પંચેન્દ્રિયમાં જલચર, થલચર, ખેચર,
ઉરપરીસર્પ, ભુજપરીસર્પ, એ પાંચ સંમુર્ધિમ તથા પાંચ
અર્ધજ એ દશ પર્યાપ્તા તથા દશ અપર્યાપ્તા મળી વીશે ભેદમાં
અત્યંત કાળ જવાથી મનુષ્ય ભવ પામવો તો બહુ કઠીન થયો.
માનવ છંદગી મળવી કાંઈ સહેલી નથી કે જલહી મળી શકે.
છતાં ક્ષ્માચ મળી, તે વખતે પ્રમાદના જોરથી જો શુભાવી જોડા
તો ફરીથી મળવી બહુજ કઠીન સમજવી. તે માનવ ભવની
કલિતાને સૂચવનારાં તીર્થંકર ગણધરોએ સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં દશ
દષ્ટાંતો બતાવ્યાં છે. તે ઘણા અન્યોમાં અને ચરિત્રોમાં પ્રસિદ્ધ
ધ્યેલા હોવાથી અહીં બધા દષ્ટાંતો ન બતાવતાં ફક્ત ત્રણ ચાર
લઘુ દષ્ટાંતો બતાવ્યા છે.

માનવભવની કલિતાને સૂચવનારા દષ્ટાંતો.

દષ્ટાંત પહેલું.

કોઈ રાજ્યએ કૌતુક જોવા માટે આ ભરતક્ષેત્રમાં નિપજતાં
તમામ જાતિનાં ધાન્યો એકઠાં કરાવીને તેમાં એક ગ્રેર સરસવના
દાણા નખેલાવ્યા તે સરસવના દાણા તે ધાન્યોની સાથે ભેળગેળ
કરી દીધા. ખરો કોઈ જો વરસની વરસી ઘણી કે યંના હાથ,
ખા. માણું વિગેરે અગ વૃક્ષ છે તેવા કોઈને તે રાવીને કુતુ કુંદ
પેડી ' આ ચાલીશ જાતના ધાન્યના કાકામાથી સર્વ જાતિનાં
ધાન્ય મુકા કરો. તેમ સરસવના દાણા મુકા કરી આપો. ' એમ
કહ્યું. પરંતુ તે કોઈએ સરસવના દાણા કોઈ ખેત્રીને મુકા
કર્યું શકે નહીં. તેમ છતાં ક્ષત્રિ કોઈ દેવતાની સુગ્રાવથી તે
કોઈ સરસવના દાણા મુકા કરી શકે. પરંતુ તે જાણ્યું જાયે !

ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનુષ્ય ભવ હાથથી ગયો તે ફરીને પામવો મહા દુર્લભ સમજ્યો. અર્થાત્ તે કાચે ઉપરના ચરમવ વુદા કરવા કરતાં પણ કઠિન સમજ્યો.

દષ્ટાંત બીજું.

એક લાખ યોજન પ્રમાણવાળા દ્રહમાં એક મોટો કાચનો રહેતો હતો. તેણે એકઠા પ્રસ્તાવે વાયરાના યોગે એવાળ ફાંટે થકે આકાશમંડળને વિરે આસો શુદ્ધ પુનમની રાત્રે સકલકળાએ સંપૂર્ણ અને ચક્રુને આનંદકારી ચંદ્રમા દીઠો. તેથી મનમાં ખુશી થયો. પછી તે પોતાના કુટુંબને દેખાડવા માટે ફરી પાણીમાં ડુબકી ખાઈને કુટુંબને તેડવા ગયો અને તેડી લાગ્યો. તે દ્રહામાં વાયુના યોગે એવાળ મગી ગઈ. તેથી ચંદ્રમાનાં દર્શન થઈ શક્યા નહીં. હવે તે એવાલમાં જ્યારે ફાટ પડે ત્યારે ચંદ્રમાના દર્શન થાય. તે ફાટ ઠાંઈ જલકી પડતી નથી. કદાચ દેવતાની સહાયથી ફરીથી તેમાં ફાટ પડે ને કાચખાતું કુટુંબ ચંદ્રનાં દર્શન કરે પરંતુ મનુષ્ય ભવ હારી ગયો તે મગી શકે નહીં.

દષ્ટાંત ત્રીજું.

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અર્ધા રાજ પ્રમાણ ભૂમિને રૂંધીને પડ્યો છે. તેમાં તેની પૂર્વ દિશાએ ધુંસર નાળીએ અને પશ્ચિમ દિશાએ સમોલ નાળીએ, તે બંને વસ્તુ કેવી રીતે લેગી થાય અને ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ ક્યારે પ્રવેશ કરે? કારણ જે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રો જમણા જમણા પ્રમાણવાળા છે, તેમાં છેવટ અસંખ્યાતા યોજનનો સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર છે. તેમાં ક્યાં પત્તી લાગે? છતાં દેવતાની સહાયથી ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ પ્રવેશ કરે, પરંતુ હાથથી શુભાવી દીપેલ મનુષ્ય ભવ ફરીને મળે નહીં.

દહાંત ઓથું.

એક દેવતાએ મોટા પથરના સ્થંભને વજ્રે કરીને લાંગી નાખી, તેને વાટીને ચૂર્ણ કરી, મેરૂપર્વત ઉપર ચડી, વાંસની નળીમાં ભરી, કુંક દઈ તે ચૂર્ણને ઉડાડી દીધું, તે ઉડેલા પરમાણુઓ જેમ પાછા એકઠા કરવા હુલ્લ છે, તેમ મનુષ્ય ભવથી બ્રહ્મ થયેલા પ્રાણીને ફરીથી મનુષ્યપણું પામવું હુલ્લ છે. આવી રીતે માનવ ભવની કઠિનતાને ચૂચવનારાં દશ દષ્ટાંતો સમજવાં.

તો પગી હે ચેતન ! વિચાર કર, વિચાર કર, માનવ જીંદગી સુસલ છે કે દુર્લભ ? જો દુર્લભ છે તો મહા મુશ્કેલીથી મળેલી તે જીંદગીને સાચવવી કે જગાડવી ? જો જગાડીશ તો પાછી કેવી રીતે મળી શકશે ? તેનો વિચાર કર.

ଦ୍ରବିଂଶିତ.

મુનિ. અને પાસાંદિ દશ દ્રષ્ટાને દુલભ જન લાવી,
 ઉન્મા નિવરે. લાચુ જાણે એ ફરી ફરી મળશે નહીં;
 ૫ ૧૧. જાગલી મન ફૂલી મન આયુ આ વહી,
 સાંઠે. મુનિ. વનમ ને પેઠા ભાદ નિદ્રામાં રહી. ૧.

૧. પુણ્યના ઉદયે મ. ના ગિરિધમનો શુભ ભોગ લે,
૨. નામના પાત્રના પાણીમાં મદા નામનું થલે,
૩. શુભ નામના પાત્રના પાણીમાં મદા નામના થલે,
૪. પાત્રના પાણીમાં મદા નામના થલે. ૨.

१. ...
२. ...

१.
 २.

માટે વિચારી દેદથી દિત આત્મનું કરજો સદા,

“ ભક્તિ ” કરી ભવજન તરો દરો ભવમલુની આપદા. ૪.

કદાચ પુણ્યના યોગે માનવ છાંદગી મળી. પરંતુ અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો તો શું થવાનું? અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા છવને ધર્મનું આરાધન કરવાની સામગ્રીના અભાવથી અધોર છવહિંસાદિ પાપકર્મના ભેરથી ઠેક સાતમી નરકે જવું પડે છે. જુઓ ! શાંત સુધારસમાં ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજી મહારાજ શું જતાવે છે:—

લઘ્વ ઇહ નરમલોઽનાર્યદેશેષુ યઃ, સ મવતિ પ્રત્યુતાનર્યકારી ।

જીવહિંસાદિપાપાશ્રવણ્યસનિનાં, માધવત્યાદિમાર્ગાનુસારી ॥

બુધ્ધતાં બુધ્ધતાં બોધિરતિદુર્લભા,

જલધિજલપતિતસુરરત્નપુત્ર્યા ।

અર્થ—“ મનુષ્ય ભવ પામ્યા છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં રહેલ છવે હિંસાદિ પાપ આશ્રવના વ્યસની થઇને માધવતી નામની સાતમી નરકના માર્ગને અનુસરનારા થાય છે. જેથી અનાર્ય દેશમાં પામેલો મનુષ્ય જન્મ ઉલટો અનર્થકારી થઇ પડે છે. માટે બોધ પામો, બોધ પામો. સમુદ્રના જળમાં પડી ગયેલ ત્રિંતામણિ રત્નની માફક બોધિરત્ન કેતાં સમ્યક્ત્વ રત્ન પામવું બહુ દુર્લભ છે. ” આ પ્રમાણે થવાથી મનુષ્યભવ મળ્યા છતાં કાંઇ કામમાં આવ્યો નહીં ને ઉલટો અનર્થકારી થઇ પડ્યો. જેમકે દુધપાક અથવા તેથી પણ મધુર લોજન તૈયાર થયું હોય, તે લોજન સ્વાદ લેનારને આનંદદાયક હોય છે, છતાં જો કદાચ તેમાં લેશમાત્ર જેર પડ્યું હોય તો તે સ્વાદિષ્ટ લોજન હોવા છતાં કાંઇ કામ આવતું નથી, ને તે ઉત્તમ લોજનને પણ ફેંકી દેવું પડે છે; તેવીજ રીતે માનવ

દષ્ટાંત ચોથું.

એક દેવતાએ મોટા પથરના સ્થંભને વજ્રે ફરીને લાંગી નાખી, તેને વાટીને ચૂર્ણ કરી, મેરૂપર્વત ઉપર ચડી, વાંસની નળીમાં ભરી, કુંક દર્ધ તે ચૂર્ણને ઉડાડી દીધું, તે ઉડેલા પરમાણુઓ જંમ પાછા એકઠા કરવા હુલ્લ છે, તેમ મનુષ્ય ભવથી બ્રહ્મ થયેલા પ્રાણીને ફરીથી મનુષ્યપણું પામવું હુલ્લ છે. આવી રીતે માનવ ભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં દશ દષ્ટાંતો સમજવાં.

તો પછી હે ચેતન ! વિચાર કર, વિચાર કર, માનવ છંદગી સુલભ છે કે હુલ્લ ? જો હુલ્લ છે તો મહા મુશ્કેલીથી મળેલી તે છંદગીને સાચવવી કે બગાડવી ? જો બગાડીશ તો પાછી કેવી રીતે મળી શકશે ? તેનો વિચાર કર.

હરિગીત.

- ચુલ્લગ અને પાસાદિ દશ દષ્ટાંતે હુલ્લ ભવ લહી,
ઉરમાં વિચારે ક્ષણ ક્ષણે એ ફરી ફરી મળશે નહીં;
પગ પગ અનુલી નય હુલી ગય આયુ આ વહી,
શીદને ગુમાવો જન્મ મોઘો મોઢ નિદ્રામાં રહી. ૧.
- બલ પુન્યના ઉદયે મળ્યો જિનધમ તો શુભ ભોગ જો,
આગમ નહ આત્માગતિ દુઃખ મદા તત્પર થજો;
ગુણ સમય જો સીતી જજો ને કાલ કષ જો ના થશે,
પન્તાંવા પાળાયા થયે ખરેખર અર ' એ ખટકશે. ૨.
- નામાના ટા.નુ વારણી ના ખેડનાએ ના કરી,
સાજા કરી ના કરે ના ગણ વડી જન ખરી.
સાત્તા વખત ને સા કરીને ના મળે રે ના મળે,
રણુમ રણયો નેકકા ચુ ન વળે રે શું વળે. ૩.
- વડી જ નવત ના નિંદમા ગન્યા પછી તો શું થયું,
ટા.નુ નવતો આમ ના વાતી ગયું તો શું રહ્યું;

માટે વિચારી દેહથી દિન આત્મનું કરગે સદા,
 “ભક્તિ” કરી ભવજળ તરો હરો ભવશ્રમણની આપદ. ૪.

કેદાર્ય પુણ્યના યોગે માનવ છાંદગી મળી. પરંતુ અનાર્થ
 દેશમાં ઉત્પન્ન થયો તો શું થવાનું? અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા
 છવને ધર્મનું આરાધન કરવાની સામગ્રીના અભાવથી અધોર
 છવદિંસાદિ પાપકર્મના ભેરથી ડેક સાતમી નરકે જવું પડે છે.
 જુઓ! શાંત સુધાસ્રમાં ઉપાધ્યાયજી વિનયવિનયજી મહારાજ
 શું બતાવે છે:—

લઙ્ઘ દ્વદશ નરમર્ગોઽનાર્થદેશેષુ યઃ, સ મવતિ પ્રત્યુતાનર્થકારી ।
 જીર્વાહિંસાદિપાપાશ્વવ્યસનિનાં, માઘવત્યાદિમાર્ગાનુસારી ॥

પુષ્પતાં પુષ્પતાં ષોધિરતિદુર્લભા,
 જલધિજલપતિવસુરત્નયુક્ત્યા ।

અર્થ—“મનુષ્ય ભવ પામ્યા છતાં અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન
 થયો. ત્યાં રહેલ છવો દિંસાદિ પાપ આશ્રવના બચ્ચની થઇને
 માઘવતી નામની સાતમી નરકના માર્ગને અનુસરનારા થાય છે.
 જેથી અનાર્થ દેશમાં પામેલો મનુષ્ય જન્મ ઉઠતો અનર્થકારી
 થઇ પડે છે. માટે બોધ પામો, બોધ પામો. સમુદ્રના જળમાં
 પડી ગયેલ ચિંતામણિ રત્નની માફક બોધિરત્ન કેનાં સમ્યક્ત્વ
 રત્ન પામવું બહુ દુર્લભ છે.” આ પ્રમાણે થવાથી મનુષ્યજાત
 મળ્યા છતાં કાંઈ કામમાં આવ્યો નહીં ને ઉઠતો અનર્થકારી
 થઇ પડ્યો. જેમકે દુધપાક અથવા તેથી પણ મધુર લોચન
 લેવાર થવું હોય, તે લોચન સ્વાદ લેનારને આનંદદાયક
 હોય છે, છતાં જો કેદાર્ય તેનાં લેવામાત્ર સ્તેર પડવું હોય તો
 તે સ્વાદિહ લોચન લેવા છતાં કાંઈ કામ આવતું નથી. ને તે
 હતામ લોચનને પણ ફેંકી દેવું પડે છે; તેવીજ રીતે માનવ

છાંદગી ઘણીજ ઉત્તમ, કર્મ ખપાવવાના કારણભૂત હોવા છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થવાથી હિંસાદિ પાપ રૂપી ઝેર પડવાથી કાંઈ કામ આવતી નથી, પરંતુ નરક તિર્યંચાદિ દુર્ગતિમાં ફેંકી દેવી પડે છે. અર્થાત્ આ છવ અનાર્ય દેશમાં તેવાં અઘોર પાપ કરી નરકાદિ દુર્ગતિમાં ચાડ્યો જાય છે. આ કારણથીજ મનુષ્ય ભવ મળ્યા છતાં પણ જો આર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થઈ હોય તોજ કાંઈક સુધારી શકાય છે.

ધર્મ શ્રવણ દુર્લભ.

આર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ ધર્મ કેવી વસ્તુ છે ? ધર્મ કેવા પ્રકારનો છે ? ધર્મ માતાની માફક પુષ્ટિ કરે છે, ધર્મ પિતાની માફક રક્ષા કરે છે, ધર્મ મિત્રની માફક પ્રીતિ કરે છે, ધર્મ અંધુ સમાન છે, સ્વર્ગાપવર્ગાદિ સુખોના ક્ષણે આપવાવાળો છે, ધર્મના પ્રભાવથીજ આ સચરાચર જગત્ સુખી છે. એવી રીતે ચિંતામણિ રત્નથી પણ અધિક એવા ધર્મને સાંસારવાની-જાતીવાની ઇચ્છા થઈ નહીં, અને સંસારના ક્ષણ-ભંગુર વિનાશી સ્વભાવવાળા પૌદ્ગલિક પદાર્થોમાં મુંઝાણો. એટલે સુધી મુંઝાણો કે દિવસ રાત્રીના ચોવીથ કલાકમાં એક કલાક પણ આત્મચિંતન કરવાનો સમય મળ્યોજ નહીં, અને રાત્રિ દિવસ 'હુ અને મારા કરીનેજ' ના નામનો રોજી પડી આર્ય દેશ ધણી સુદર હોવા છતાં આજ નરકન. પુકવડાનની દેવ. નારે ના કામને. 'કાલ કામને નહીં

સાન-નિરવૃત્તિ (૨૬૦ પ્રમ વસ્તુ પાતળીયા-અકલ્પ દુષ્ટિ દેવ સાચો મળીયો)

વર નહીં મળી સુખ (૨)

મોટી રમી એવર્ગો રમી.....રે.....વરવડી

ધર્મ-અગણ્ય સુખ અને કરીતિ, એવન મળે સુખને,

વિશ્વાને દર નિરાદે, (૨)

શ્રીઃ મોઢે રજા છે. માત્રી.....રે.....વીરવાણી૦

એ ધરી પ્રભુની વાણી સાંભળવા, ભરીયાં બાવે આતે,
લ્યોને લાખેલો દહાવો, (૨)

ગણી દાવા-માવા-કાગી.....રે.....વીરવાણી૦

ધર્મ-અરણ્ય-દુર્લભ મન માની, મરજ કરો છંદમાની,
કરો " ભક્તિ " ભાવે મળની, (૨)

લ્યો શિવશ્વખડાં ઝટ જાયી.....રે.....વીરવાણી૦

કદાચ ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા થઇ તોપણ મિથ્યાત્વીના સમાગમથી મિથ્યાત્વ ધર્મને જાણવાની, આદરવાની, પાળવાની ઇચ્છા થઇ, તો શા દામની ? મિથ્યાત્વીના ધર્મમાં હિંસાદિ પાપપ્રવૃત્તિઓ ભરેલી હોય છે, અધર્મને ધર્મ માનેલો છે, સાધુને કુસાધુ માનેલા છે, માર્ગને કુમાર્ગ માનેલો છે અને કુમાર્ગને માર્ગ માનેલો છે. એવા મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી પાછો સંસારમાં રજડ્યો. એટલે સુધી રજડ્યો કે મહા મૃત્યુવાળી ચિંતામણિથી અધિક મનુષ્ય છંદગી ગુમાવી નરક તિર્થચાદિ ગતિમાં ઘોર વેદના સહન કરવા પાડ્યો ગયો. મિથ્યાત્વના સેવનથી જીવોની દુર્ગતિ થાય છે તે સંજોગથી હજાંત નીચે પ્રમાણે—

મિથ્યાત્વ ઉપર દેવશર્માનું દષ્ટાંત

તથા મિથ્યાત્વથી થતી હાનિ.

એક નગરમાં દેવશર્મા નામનો કેાઇ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને પુત્ર નહી હોવાથી પુત્રને માટે પાર્વદેવી નામની દેવીની ભક્તિ કરી અને કહ્યું કે—‘ હે દેવી ! તારી પ્રસન્નતાથી જો મારે પુત્ર થયો તો હું તારું દેવાલય નવીન કરાવીશ અને તારી આગળ દર વરસે એક બોકડાને હું ચડાવીશ. માટે હે દેવી ! મારી

વાંછા પૂર્ણ કર, પૂર્ણ કર. 'વાંગનાર સમજન ! વિચાર કર, મિથ્યાત્વની કેટલી તીવ્રતા, કેટલું જોર, કે આવો રત્ન ચિંતા-મણિ સરખો મનુષ્ય ભવ તે પ્રાણજને હિંસા કરવા માટે થયો. તમામ દર્શનકારો પોકાર કરીને કહે છે કે 'જ્યાં હિંસા ત્યાં ધર્મ નથી, પણ અધર્મ છે. તે અધર્મ સેવનાર પ્રાણી મુખી થતો નથી.' તે હરીકૃત દેવશર્માના દૃષ્ટાંતથી જણાઇ આવશે.

આવી દેવશર્માને કાળક્રમે કરી પુત્ર થયો. દેવશર્માએ પુત્રનું નામ દેવીએ આપેલો જાણી દેવીદત્ત રાખ્યું. દેવીનું ભવન નવીન કરાવ્યું. ચારે બાજુથી વાડ કરાવી. એક સરોવર ખોદાવ્યું અને મહોત્સવપૂર્વક એક બોકડાને હણ્યો. મિથ્યાત્વી જીવોને તત્વાતત્ય, કૃત્યાકૃત્ય, આધ્યાત્મિકતાનું જ્ઞાન હોતું નથી. તેનાં વિવેકરૂપી લોચન મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારથી દેખી શકતા નથી જે હું આવા પંચેન્દ્રિય જીવોનો વધ કરી કહું મનિમાં જઇશ ? માફ શું થશે ? મારે ઘોર દુઃખો સહન કરવાં પડશે. ઇત્યાદિક શુભ વિચારણા તેવા જીવોને થતી નથી.

પેલા બ્રાહ્મણે તો દર વરસે એકેક બોકડો હણવા માંડ્યો. તેથી ભારે મજબુત કર્મ બાંધ્યું અને મનુષ્ય ભવ હારી બેઠો. બાંધેલાં કર્મ ઉદય આવ્યાં જેથી મહા આર્તધ્યાનથી મરીને તેજ નગરમાં મોટા રોમવાળો રૂપરૂપ દેહવાળો બહીષ્ઠ બોકડો થયો. તેનો પુત્ર યોવન અવસ્થાને પામ્યો. એક કન્યા પરણ્યો. વરસને અંતે દેવીદત્તે પોતાનો બાપ જે બોકડો થયો છે તેને દ્રવ્ય આપી ખરીદ કર્યો. બોકડો પોતાનું ઘર વિગેરે દેખી પૂર્વની જાતિને સ્મરણ કરતો અને પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ વિચારતો થરથર કંપવા લાગ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે—'અરે ! મને આ દેવી પાસે વધ કરવા લાગ્યા છે. હવે હું શું કરું ? ક્યાં ? મને કોણ છોડાવે ?' ઇત્યાદિક વિચારથી બહુ ભયભીત

થયો. એમ કરતાં વધ કરવાનો દિવસ આવ્યો. તે દિવસે મહોત્સવપૂર્વક તેને ચલાવવા માંડ્યો, પણ તે ચાલતો નથી. મરવું કોઇને ગમતું નથી. લેથી એક પગલું પણ આગળ ચલતો નથી. લોકોએ ખુબ તાડનાપૂર્વક માર માર્યો. જલાત્કારથી વધર્યાને લઈ જવાતો બોકડો શરણ રહિત નિરાધાર થયો સતો. જે જે શબ્દો બોલી રહ્યો છે. એવા અવસરે તેના પુણ્યયોગે એક જાની શુદ્ધ મહારાજ ત્યાં પધાર્યા. મુનિરાજ છાગને કહે છે જે 'તારાં પૂર્વે કૃત્ય સંભાર, તારી મેળાયે વૃદ્ધ વાળ્યાં, વૃદ્ધિ પમાળ્યાં, હવે તારે કૃપા બોગવત્રાંજ પડશે, જે જે કેમ કરી રહ્યો છે? પ્રથમ કેમ વિચાર ન કર્યો?' આ પ્રમાણેના મુનિનાં વચનો સાંભળી ધૈર્ય અવકાંબીને તે વેગથી ચાલ્યો. તમામ લોકો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થયા થકા વિચારવા લાગ્યા જે—'પ્રથમ આ બોકડાને ખુબ માર્યો છતાં તે એક પગલું ચાલતો ન હતો, અને આ મહાત્માએ કેવી રીતે તેને ચલાવ્યો?' આ પ્રમાણે તમામ લોકો વિચાર કરે છે, એટલામાં તેના પુત્ર દેવીદત્તે મુનિને કહ્યું કે—'હે સ્વામી! કૃપા કરીને બોકડાને ચલાવવાનો ઉત્તમ મંત્ર મને આપો.' મુનિરાજે કહ્યું—'હે મૂર્ખ! તારા પિતા મિથ્યાત્વનું સેવન કરી આર્તધ્યાનથી મરીને આ બોકડો થયો છે. આર્તધ્યાનથી શુભની તિર્થ થ ગતિ થાય છે. ચદુકા—

અદૃશ તિરિયગદ્, રુદેણ જ્ઞાણેણ પાવણ નરયં ।

ધમ્મેણ દેવલોચ્ચો, સિદ્ધિગદ્ મુક્તજ્ઞાણેણ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—આર્તધ્યાનથી નિર્વચ્ય ગતિ, ચૈત્ત્યધ્યાનથી નરક ગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવ ગતિ અને શુદ્ધધ્યાનથી મોક્ષ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. તારા પિતા આર્તધ્યાનથી નિર્વચ્યપણું માર્યો છે. કદાચ આ જાતના તને સદેહ રહેતો હોય

તો આ બોકડાને ઘેર લઈ જઈ તેને મોકળો કરી પગમાં પડી તારે કહેવું કે ' હે પિતાજી ! તમે જે વળતે મરણ પામ્યા તે વળત હુઃખથી પીડાયેલા તમને મેં કાંઈ પૂછ્યું નહીં, હું તમારો દેવીદત્ત પુત્ર છું, માટે જે કાંઈ નિધાન હોય તે મને દેખાડો. ' એટલે તે બતાવશે. મુનિરાજના કહેવા પ્રમાણે દેવીદત્તે કયું બોકડાએ પોતાના પગવડે ધરના ખુણામાંથી નિધિ (ધનના બળના) નું સ્થાન દેખાડ્યું. દેવીદત્ત મુનિરાજના સમાગમથી હિંસાથી બચ્યો. ધન મળ્યું ને સુખી થયો. બોકડો પણ મરણાંત કષ્ટથી બચ્યો.

આ પ્રમાણે દેવશર્માને મિથ્યાત્વના સેવનથી તિર્થંચ થવું પડ્યું. માનવ ભવ હારી ગયો. ઇતિ દેવશર્મા દ્રષ્ટાંત.

આ હેતુથી મનુષ્ય ભવાદિ સાંમગ્રી મળી પણ તે મિથ્યાત્વને આદરવાવાળી થઈ તો તેને નિષ્કૂળ બાણવી. શાસ્ત્રકાર એક માન્ય સત્તર પાપસ્થાનક અને એક બાળ્ય મિથ્યાત્વ. આ બે છાબડાનાં મિથ્યાત્વના છાબડાને નીચું જનાર બતાવે છે. સત્તર પાપસ્થાનકથી પણ મિથ્યાત્વનું જોર થણું છે. મિથ્યાત્વને રોગ અંધકારાદિથી પણ વિશેષ હાનિકારક બતાવતા છતાં

મિથ્યાત્વં પર્વમો રોગો, મિથ્યાત્વં પરમં તમઃ ।

મિથ્યાત્વં પરમઃ શત્રુઃ, મિથ્યાત્વં પરમં વિષમ્ ॥ ૧ ॥

જન્મન્યેકત્ર દુઃસ્વાય, રોગો ધ્વાંતં રિપુર્વિષમ્ ।

અપિ જન્મમહાસેષુ, મિથ્યાત્વમચિકિત્સિતમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ - મિથ્યાત્વ ઉદ્દૃષ્ટો રોગ છે, મિથ્યાત્વ ઉદ્દૃષ્ટું
અર્થ - મિથ્યાત્વ ઉદ્દૃષ્ટ શત્રુ છે, મિથ્યાત્વ ઉદ્દૃષ્ટું ઝેર છે,

આ તમામ વસ્તુને ઉત્કૃષ્ટ ગંતાવવાનું કારણ એ કે રોગ, અધાર્, શત્રુ અને એર આ ચારે વસ્તુ એક ભવમાંજ જીવને દુઃખદાયક થાય છે, છેવટ પ્રાણ હરણ કરે છે, પરંતુ મિથ્યાત્વને તો શોધ્યું ન હોય તો તે હજારો લાખો છેવટ અનંતા ભવો સુધી દુર્ગતિનાં કટુ ફળ આપે છે. વર્તમાન કાળમાં પણ ઘણા જીનનામને ધારણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિકાઓ પ્રભુના અટલ સિદ્ધાંતની બેપરવાઈ રાખનારા અજ્ઞાનતાથી પુત્ર માટે, ધન માટે, શરીર માટે, બીજા પણ કેટલાંકે કારણોને માટે, મિથ્યાત્વી દેવી દેવડાની માનતાઓ માની, તેના પર્યોની માનતા માની પાપઅધનમાં ઉતરી પડે છે. પરંતુ એટલું વિચારતા નથી કે દેવાધિદેવ પરમાત્માની ભક્તિ કરતાં તમામ અંતરાયોના નાશ થાય છે. કદાચ પૂર્વ જન્મના કર્મ ઘણાં નિવિઠ હોવાથી અંતરાયો નાશ ન પામ્યા તો પછી બીજાથી શું થવાનું છે ? સમક્ષિતના સડસઢ બોલની સજ્જાયમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યથોચિત્ત્યજી કહે છે ને—

“ જિનમક્તે ને નવી થયું રે, તે બીજાથી શું થાય રે;

એવું ને મુખ બાખીયે રે, તે વચન શુદ્ધિ કદાપ રે.

અતુર વિચારો ચિત્તમાં રે. ”

આ પ્રમાણે મનમાં વિચારી મિથ્યાત્વી દેવી દેવડાની માનતાઓ તેના પર્યો વિગેરે દૂર કરી વીતરાગ પ્રભુના ગતાવેશ માર્ગને અતુસરણું. વીતરાગ પ્રભુનું આગમ જીવ જોર કરીને કહે છે ને ‘ મિથ્યાત્વથી વેગળા રહી આત્મકથ્યાણ કરી લેજો, મિથ્યાત્વના સેવનથી આત્મકથ્યાણ નહીં થાય; પરંતુ દુર્ગતિ થયે ’ જુઓ ! સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી સંજોધ સત્તરીમાં રત્ન-શેખરસૂરિ મહારાજ મિથ્યાત્વ વિષે શું કહે છે—

પવાવાળી બેઠીતો છતો ધર્મનું શ્રવણ છોડીને બુઢી વસ્તુમાં ત દિવસ અલમસ્તનીમાફક ભટક્યા કરે છે; ભાન ભૂલી જાય ને તને આ તેર કાઠીયા ધર્મ શ્રવણ કરતાં બહુ જ વિદ્ન કરે. ખંડાખર મનન પૂર્વક તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ વિચારને કે કેટલું તું જોર છે ? તેની તને ખબર પડશે ત્યારે તને અનુભવથી ગુ ખાત્રી થશે જે એ ખરેખરા વિદ્ન કરવાવાળા છે. તેને પરોક્ષ ? ૧૨ સમજવા. જેમ લોકિક વ્યવહારમાં માર્ગમાં ચાર મળે તારે સર્વ ધન હાંટી લે તેવીજ રીતે આ તેર કાઠીયારૂપી જે દ્વા ચાર ધર્મરૂપી ધનને હાંટી લેવામાં ખાત્રી રાખતા નથી, તે ૧૨ાખર સમજી તે કાઠીયાના કંદમાં કસાઇશ નહી. ”

તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ.

પ્રથમ આગસ કાઠીયાએ ઉભા થઈને કહ્યું જે—‘ તમારે તમામને પ્રયાસ લેવાની જરૂર નથી, હું એકલોજ તે જીવને જિનરાજના ઉમરાવ પાસે જતાં અટકાવું છું. ’ એમ કહી તુરતજ પેઢી આગસ કાઠીયો ગુરૂ મહારાજ પાસે જવાની ઇચ્છા કરનારના શરીરમાં પેઠા, ત્યારે તેને ગુરૂ મહારાજ પાસે જતાં આગસ થવા માંડ્યું. દીલ મરડવા માંડ્યું, મંદતા થવા લાગી, વિચારો બદલાણા, ‘ આજ તો વ્યાખ્યાનમાં નહી જઈએ, કાલે જઈશું. ’ આ કાઠીયાએ જેટલું પાતાનું પરાક્રમ હતું તેટલું બલવ્યું. એટલે છેવટ તે લવ્ય જીવને સુંદર વિચાર થયો કે— ‘ આવી રીતે હું આગસ કરીશ તો, ગુરૂ મહારાજ તો અપ્રતિબદ્ધ વિહારી છે, તે જતા રહેશે, પછી હું કોની પાસે ધર્મ સાંભળીશ ? અને સાંભળ્યા વિના ધર્મ કેવી રીતે કરીશ. આ જાંદગી

દુઃક સુદતમાં પૂરી થઈ જશે, અને જેવો આવ્યો તેવોજ ખાલી હાથે પાછો ચાલ્યો જઈશ. પાછળથી પસ્તાવો થશે તે કામનો નથી. માટે હે ચેતન ! ઉઠ, આજસં છોડ. ' આવી રીતે વિચાર કરી જિનવાણી સાંભળવા તૈયાર થયો કે તુરંતજ મોહરાગને ખબર પહોંચ્યા કે, ' આજસં કાઠીયાને જીતી લીધો, હવે ધર્મ શ્રવણ કરવા જશે. ' જેથી તુરંતજ મોહ નામના બીજ કાઠીયાને વગર વિહાંએ મોકલ્યો.

બીજે કાઠીયો શીઘ્ર જઈને જીવના શરીરમાં પેડો. એટલે તુરંતજ નાના છોકરાં આવીને વગગ્યાં. કહેવા લાગ્યાં કે ' તમને ઉપાશ્રયે જવા નહીં દઇએ, જશે તો અમે રાશુ, આઠા પડશુ, માટે તે વિચાર પડ્યો મૂકો. ' તેજ અવસરે ઘરમાંથી શ્રી બહાર નીકળી કહેવા લાગી ' તમને તો બીજે ધંધે સૂજતોજ નથી, એટલું પણ જ્ઞાન આવતું નથી, કે હું શું જોઈને ઉપાશ્રયે જવાનો વિચાર કરું છું, આ છોકરાં રૂદન કરશે તેને કોણ રમાડશે. હું તે ઘરનું કામ કરીશ કે જોને સાચવીશ, માટે છોકરાં સાચવો. આ તમામનું પૂરું કરવા કાંઈ પૈસા કમાવાનો વધારે ઉદ્યમ કરો. પછી ઉપાશ્રયે જાઓ. ' આ પ્રમાણે શ્રીપુત્રાદિકનાં વચન સાંભળી મોહમાં મુંઝાણો, જેથી તે દિવસે પણ જિનવાણી શ્રવણ કરવા જઈ શક્યો નહીં. તે દિવસનું ઉત્પન્ન થતું ધર્મરૂપી ધન મોહ કાઠીયાએ ચોરી લીધું, જેથી બીજે દિવસ પણ નકામો ગયો અને વિચારો આઠા થયા. ' શું કરું, આ વગગાડ પાછગ પડ્યા છે, કેવી રીતે જઈ શકું ? મન તો ઘણુંએ થાય છે. '

ત્રીજે દિવસે પાંછા શુભ ભાવ થતાં તે વિચારવા લાગ્યો. જે ' આ શ્રીપુત્રાદિક તો સ્વાર્થનાં સગાં છે, જોના મોહમાં જો વગગી રહ્યો તો કોઈ દિવસ પણ ધર્મ થશેજ નહીં. કારણ જે

(૨૨)

આણરૂ કેવી, જ્યાં જઈ ત્યાં સત્કાર મળે, અહીં તો કાંઈ ઠેકાણું જ નથી. ” આવા વિચારો કરાવી અહંકાર કાઢીયાએ ધર્મ શ્રવણ કરનારને મુંઝવી નાખ્યો. ધર્મરૂપી ખનનો લુટી લીધો. ગુરૂ ઉપરથી આદર ધણો, કાંઈ લેવા દીધું નહીં. જ્યાં વિચારો ફેરફાર થાય છે ત્યાં પછી કંઈ સમજી શકાતું નથી. અહંકાર કાઢીયાની જીત થયાના સમાચાર મોહરાજને પહોંચતાં તે ઘણો ખુશી થયો. ભવ્ય જીવ તે દિવસ પણ ગુમાવી બેઠો.

પાંચમે દિવસે કંઈક બુદ્ધિ સતેજ થઈ, શુદ્ધ વિચારો પ્રગટ્યા.
ગુરૂ ઉપર આદર થયો. “ ખરેખર મેં ગઈકાલે માઠા વિચારો
કર્યા, ગુરૂ મહારાજ તો નિરપ્રહી છે, એમને કંઈ આપણી લાલ
નથી, આપણી ઉપર ઉપકાર કરવા માટે તે દેશના દેવાનો પ્રયત્ન
ઉઠાવે છે, આપણે ત્યાં સાંભળીએ તો એમને કંઈ ખોટ જવા
નથી. આપણું ખગડશે, આપણે વીતરાગ પ્રભુનાં વચન શ્રવણ
કર્યા વિના દોષદ મનુષ્ય ભવ હારી જઈશું. ગુરૂની પાસે
શુભ ત્યા તો માનન દેશવટો દેવો જોઈએ, મેં માઠા વિચારો
કર્યા, મેં નુકસાન કરી. ” આવા સારા વિચારથી તેણે
દારને મળ્યો.

[illegible]

આ ચાર પ્રકારના અંધ દેશ છે. અંધ માણસ જેમ માર્ગ કે કુમાર્ગ જોઈ શકતો નથી, તેમ ક્રોધાન્ધ માણસ કૃત્યાકૃત્ય, હેયો-પાદેયને સમજી શકતો નથી. પ્રથમ કાંઈક જાણપણું હોય તો પણ ક્રોધને વશ થવાથી અજ્ઞાનદશાને પામે છે. આવા પ્રકારનો ક્રોધ, ધર્મ શ્રવણ કરનારને ઉદયમાં આપ્યો કે ભુદી લાઈનના વિચારો પ્રગટ્યા. “ શુરૂ પાસે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા કોણ જાય ? ત્યાં તો અમુક મારા વૈરી પણ આવે છે. તેને દેખવાથી આપણને ઠીક નહીં થાય. વળી તે મારાથી ઉલટા ચાલનારા છે, છતાં તેનું ધાયું થાય છે, માટે આપણે તો હવે વ્યાખ્યાન નહીં સાંભળીએ.” પાંચમા કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી ભવ્ય જીવ ધર્મશ્રવણ કરતો અટક્યો, દિવસ ખાલી ગયો, મોહરાત્રને ખજર પેહોંઆ, મોહ-રાત્ર આનંદિત થયો.

છઠ્ઠે દિવસે શુભ વિચારો ભવ્ય જીવને થવાથી પદ્માભાષ કરવા માંડ્યો. ‘ અરે ! આ મેં શું ચિંતવ્યું ? શા માટે કપાય કરવો પડે ? કપાયના જોરથી લલસલા મહાત્માઓ સંજમને હારી જાય છે, તો પછી મારું શું ગમ્યું ? ચેતનરાજ ! ઉઠ, ક્રોધ છાંડ, શુરૂ મહારાજ પાસે ગમે તે આવે તેમાં આપણને શી અડચણ ? શુરૂ મહારાજને તો રાજા કે રંક, શેઠ કે વાણીતર તમામ સરખા છે, કેછ પણ માણસ ધર્મની સન્મુખ થાય તેજ તેમની ભાવના છે, માટે મારે ચામાટે અમૃત્ય સમય શુભાવયો ? માટે ત્યાં જઈ જિનવાણી સાંભળવી. ” ઇત્યાદિક ઉત્તમ વિચાર કરી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાત્રને પોતાના આવા બળવંત ઉમરાવને જીતી લેવાથી વિશેષ ચિંતા થઈ. વળી મોહરાત્રએ વિચાર્યું ને ‘ ચિંતા કરવાથી શું વળવાતું છે ? તેને જિનવાણી શ્રવણ કરતાં પછાટે તેવા સુભટને મોકલું. ’ એમ નિશ્ચય કરી કૃપણ નામના છટ્ટા કાઠીયાને રવાને કર્યો. તે દુરતંજ ત્યાં જઈને.

સવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો. પછી શી હકીકત બની તે જરા વિચાર કરીને જુઓ.

આ અવસરે વ્યાખ્યાનમાં શુરૂ મહારાજે સાત ક્ષેત્રની પર-
પણા કરી અને ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં ધન વાપરવાનું ઘણું જ શ્રેષ્ઠ દ્રવ્ય
બતાવ્યું. ઉત્તમ ક્ષેત્રોનાં નામ—

૧ જિન પ્રતિમા. ૩ જ્ઞાન. ૬-૭ શ્રાવક-શ્રાવિકા.
૨ જિન મંદિર. ૪-૫ સાધુ-સાધ્વી.

આ સાત ક્ષેત્ર ઘણાં ઉત્તમ સમજવાં.

દેશના દેતાં શુરૂ મહારાજે લૌકિક હકીકત કહેતાં જણાવ્યું
જે “ વ્યાજે મૂકેલા પૈસા ઘણી મુદતે બમણા થાય, વ્યાપાર
સારો કરવામાં આવે તો ચોગણા થાય, અને ક્ષેત્રમાં અનાજ
વાવેલું હોય ને મેઘવૃષ્ટિ વિગેરે સારી થયેલ હોય તો સો ગણા
થાય, પરંતુ પાત્રમાં નાખેલા પૈસા તો અનંતગણા થાય, માટે
લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરીને સારા ક્ષેત્રમાં તેનો વ્યય કરવો તેજ તેનું
દ્રવ્ય છે. સાતક્ષેત્રમાં પૈસા વાપરવાથી જીવ નરક તિર્યચાદિ
દુર્ગતિનો છેદ કરી દેવતાના તથા ઇન્દ્રના સુખને પ્રાપ્ત કરે,
વાસુદેવ બલદેવ ચક્રવર્તિની પદવી પણ પામે, છેવટ તીર્થંકર
નામ કર્મ પણ ઉપાજી, સકળ કર્મને બપાવી આબ્યગ્રાધ સુખને
પામે.” આ પ્રકારની શુરૂ મહારાજની દેશના સાંભળી ઘણા
ત્રોત્યાઓ સાત ક્ષેત્રમાં દ્રવ્ય વાપરવા તૈયાર થયા. ટીપ કરવા
નાથી નાથી રકમ અંકડી કરીને સાત ક્ષેત્રમાં વાપરવાની યોગ્ય
ગણતરણ કરવા માંડી. તે વખત કૃપણ કાઠીયો જે સવ્ય જીવના
શરીરમાં પેઠો છે તેણે એટલે સુધી જોર માર્યું કે—શુભ ગતિ
તોડી નાખી દુર્ગતિ મોકલવા પ્રપંચ રચ્યો, સારી ભાવના અને
મુંદર વિચારોનો ફેરફાર કર્યો, જેથી વ્યાખ્યાનમાંથી હઠી જવા

માંડયું. તેવામાં કોઈ પૂછવાં આવ્યું 'જે ભાઈ ! આ શુભ કાર્યમાં કોઈ મંડાવો.' ત્યારે તેની સાથે વઢવા માંડયું. પારકા અવશુણ કાઢવા માંડ્યા. ધર્મની નિંદા કરવા માંડી. " ક્યાં પાપ લાગ્યું કે વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા, ઘેર ભેસી-રહ્યા હોત તો કોઈ પંથાત કરવી ન પડત, બધાં મંડાવે છે તે તમામને બાણીએ છીએ, કોઈને કાકાનું મામાનું વિગેરે કાઢી મૂકેલું હશે તે વાપરતા હશે, બાકી તો તમામ વાપરે તેવા છે તે મારા ભયેલા છે. આ તમામને શરૂ મહારાજ પણ વારતા નથી ' જે ભાઈ ! તમે તમામ વ્યાખ્યાનમાં આવી ટીપણીયો લઈ ભેસ્યો તો વ્યાખ્યાનમાં કોણ આવશે ? ખેર ! આપણને શું ? આપણે તો એક પાપ પણ આપવાના નથી અને હવે આજથી વ્યાખ્યાનમાં પણ આવવું નથી. " આવા માહા વિચારો કરી શરૂ મહારાજ તથા સંઘનો દોષ કાઢી વ્યાખ્યાનમાંથી ચાર્યો ગયો, ધર્મ ધવણ કરી શક્યો નહી, આત્મિક ધન કૃપણ કાઢીયાએ છુટી લીધું. બીજા ચોરોએ ઘરમાંથી ધન છુટી લીધું હોય તો રાત પાને ફરીયાદ કરી ચકાય, રાત તથા અમલદારો સાંભળે, આ ચોરની ફરીયાદ કોને સંભળાવવી ? ત્રણ જગનના નાથ પરમાત્મા વિના કોઈ સંભળનાર પણ નથી. આ કૃપણ કાઢીયો સારા દાદા માણસને પણ ભમાવી નાખે છે. તેના બગથી ભવ્ય જીવ પાસે પૈસા હોય તોપણ શુભ કાર્યમાં ખરચીને મનુષ્ય બવનો દેહાવો લઈ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને ઉત્પત્ત કરી શકતા નથી. એટલું જ નહીં, પરંતુ ધર્મ સાંભળવા જતાં અટકે છે. આ કાઢીયાએ દુદ વાળી નાખી. તે દિવસ પણ નિષ્ફળ ગયો.

જ્ઞાનમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો પ્રગટ થયા. વિચારમંત્રિ સારી પ્રકાશિત થવાથી પશ્ચાત્તાપપૂર્વક બોલ્યો છે—“ બહે ! મેં મહંદાસે માહા વિચારો કર્યા, લશ્મી તો અસ્થિર છે, તેને જતું

હુંશે ત્યારે રાખી રહેવાની નથી, અને લક્ષ્મી માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે જે—

ન યાતિ દીયમાનાઽપિ, શ્રીશ્ચેદીયત એવ તત્ ।

તિષ્ઠત્યદીયમાનાઽપિ, નો ચેદીયત એવ તત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જો લક્ષ્મી દાનમાં આપતા થકા પણ ખુટતી નથી તો દાન દેવામાં વિલંબ ન કરવો. વળી દાન કે લોગમાં લક્ષ્મી નહીં વાપરતા છતાં પણ રહેતી નથી તો પછી શા માટે ઉદાર વૃત્તિથી ન વાપરવી—અથાત્ વાપરે જ રાખવી. કેમકે લક્ષ્મી વાપરતા થકા ખુટતી જ નથી, તેથી જેટલી સત્કાર્યમાં વાપરી તેટલીજ સાચી લક્ષ્મી છે. માટે મારી શક્તિના પ્રમાણમાં હું પણ લખાવું. મારે લીધે બીજા પણ સારી રકમ ભરશે. તેનો નિમિત્તભૂત હું થઈશ. વળી આ ભવમાં જે લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વ ભવના પુણ્યથીજ મળે છે, માટે આ ભવમાં પુણ્ય કરીશ તો આવતા ભવમાં લક્ષ્મી મળશે, અને કૃપણતા કરવાથી લોકો હાંસી કરશે. ” આવા સુંદર વિચારો જ્યાં પ્રગટ થયા ત્યાં કૃપણ કાઠીયાનું જોર હઠયું કે તુરત તેને જીતી લીધાના મોહરાજને સમાચાર પહોંચ્યા. મોહરાજ પાસે બીજા ઉમરાવ હજી ઘણા છે, તેથી તેણે બીજા સાત ઉમરાવને અનુક્રમે મોકલીને ધર્મ શ્રવણ કરતાં ભવી જીવને અટકાવ્યો. હવે આ સાતનો વિશેષ ઉલ્લેખ નહીં કરતાં સંક્ષેપથીજ બતાવીશું.

૭ સાતમો—શોક કાઠીયો. ૧૧ અરતિ કાઠીયો.

૮ આઠમો—લોભ કાઠીયો. ૧૨ અજ્ઞાન કાઠીયો.

૯ નવમો ભય કાઠીયો. ૧૩ કુતુહળ કાઠીયો.

૧૦ દશમો—રતિ કાઠીયો.

સાતમા શોક કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી જીવને બીજાની ઋદ્ધિ

દેખી. મનમાં ચોક્કસ થયો. તે વિચારવા લાગ્યો જે ' આવી ઋદ્ધિ મારે નથી, મારે તો બહુ વિટંબના છે, ઘરમાં માણસો સારાં નથી, પુત્ર પણ નથી. ' ઇત્યાદિ ચોક્કસમાં અસ્ત થવાથી ધર્મ સાંભળવામાં વિધ્ન આવ્યું, સાધ્ય ચુકાવ્યું, અવળે રસ્તે ચડાવ્યો, તે દિવસ પણ ફેાગટ ગયો.

પાછો આઠમે દિવસે સારો વિચાર થવાથી પુણ્ય સંબંધી વિચાર કર્યો. ' મારો પુણ્યનો ઉદય જાગશે ત્યારે મને પણ ઋદ્ધિ મળશે, હું આ માટે નકામો ચોક્કસ કરું છું. ' ઇત્યાદિક શુભ વિચારથી ચોક્કસને છુટ્યો.

મોહરાજને જાગર પડી કે તુરતજ આઠમા લોભ છાડીયાને મોકલ્યો. લોભે જોર જતાવ્યું, ચેતના ફેરફાર કરી નાખી, જેથી અશુભ વિચારો થવા લાગ્યા. ' અહીં ક્યાં સુધી બેસી રહીશું ? અહીં બેસી રહેવાથી શું વળવાનું છે ? ઘેર સ્ત્રીપુત્રાદિકની ચિંતા કરવાની છે, માટે ચેતન ! ઉઠ, ચાલ, જાગરમાં કાંઈ કરીશું ત્યારે પૈત્રા મેળવીશું. ' લોભના જોરથી ધર્મ સાંભળી શક્યો નહીં. ખરા રસમાં લંગાણ પડ્યું. લોભને તજવો ઘણો મુશ્કેલ છે. લોભના વશથી માણી નાત તજે, દેશ તજે, સમુદ્રમાં 'મુસા-ફરી કંદે, પર્વત ઉપર ચડે, કુવામાં ઉતરે, નહીં કરવાનાં કાર્યો પણ કરે.

જુઓ ! લોભના જોરથી સાગરદત્ત ચેક ચોવીશ કોડ સોનામહોરનો સ્વામી હોવા છતાં સાતમી નરકે ગયો.

સુખૂમ ચક્રવર્તિ છ જાંડનો માલીક અથાગ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ હોવા છતાં વિશેષ લોભ કરવા જતાં તમામ ઋદ્ધિ સુખાવી સાતમી નરકે ગયો.

મગ્નજી ચેક લોભના જોરથી પારાવાર ઋદ્ધિનો માલીક હોવા

છતાં લાગીને ભોગવ્યા વિના દુર્ગંધમાં પહોંચ્યો, બીજા કપાચો
કરતાં લોભનું ભેર શાસ્ત્રકાર મહારાજનો માર્ગ બતાવ્યું છે.

કોહો પીઠ પચાસેઠ, માણો વિનય નાસણો ।

માયા મિત્તાણિ નાસેઠ, લોહો સવ્વ વિણાસણો ॥

‘ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, ગાન વિનયનો નાશ કરે છે,
માયા મિત્રાઈનો નાશ કરે છે, લોભ સર્વ ગુણનો નાશ કરે છે.’
સંતવલન લોભનો ઉદય દશમા ગુણકાણે થવાથી યથાખ્યાત
ચારિત્રને તોડી નાખે છે. અગ્યારમે ગુણકાણેથી પણ જીવ
પડે છે. જેઓ લોભને વશ થયા તેનો ધર્મ ખત્તનો તે
સુલટ લુંટી લે છે. અહીં ધર્મ સાંભળનાર લવ્ય પ્રાણી લોભને
વશ થઈ આર્તધ્યાનમાં પડી ગયો. જેથી તે દિવસ ગુમાવી બેઠો.

નવમે દિવસે શુભ વિચારો થયા. તે વિચારવા લાગ્યો—‘અરે !
આવું અઘટિત કાર્મ મેં કેમ કર્યું ? સાચા ખોટા કરવાથી દ્રવ્ય
મળતું નથી, એમ કરવાથી તો લાલાંતરાય કર્મ બંધાય છે, જેથી
આગામી ભવે પણ દ્રવ્યાદિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વળી ગુરૂ મહા-
રાજ આખો દિવસ કાંઈ ખોતાની પાસે બેસી રહેવાનું કહેતા
નથી.’ ઇત્યાદિક સારા વિચારો કર્યા, નવમે દિવસે લોભ કાઠીયાને
જીતી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજને ખબર પડોઝ્યા. તુરતજ
નવમા ભય કાઠીયાને મોકલ્યો. ભય કાઠીએ પ્રવેશ કર્યો. એટ-
લામાં કોઈ રાજાનો સિપાઈ ત્યાં આવ્યો, એટલે આના મનમાં
ભય પેઠો. ‘હવે કેમ થશે ? શું કરીશ ? ક્યાં લઈ જશે ?’ ઇત્યાદિ
ભયના ભેરથી ત્યાંથી ઉઠી જતા રેવાનું મન થયું, એટલે ધર્મ
સાંભળી ન શક્યો.

દશમે દિવસે પાછી મનમાં શુભ વિચારણા થઈ. ‘અરે હું
કેવો મૂર્ખ ? વિના કારણ આવો ભય શામાટે રાખવો ? મેં ક્યાં

દાઘનો ગુન્ડો કર્યો છે ?' એ પ્રમાણે સારા વિચાર થવાથી ભયને છુટ્યો. એટલે ધર્મ થવલું કરવા ગયો. મોહરાજાને ખગર પડતાં તુરત જ રતિ કાઢીયાને રવાના કર્યો. રતિ. કાઢીયાએ : પુરૂષાર્થ બળબુઁ. જેથી ગીત ગાન સારા. લાગવા માંડ્યાં, મધુર. સ્વર સાંભળી પ્રીતિ જાગી, તમામ સારી વસ્તુ ઉપર અત્યંત પ્રીતિ થવા માંડી, આત્મા તેમાં લીન થવાથી સાધ્ય વસ્તુ જે ધર્મ. થવલું તેના ઉપર પ્રેમ લગાવી શક્યો નહીં, જેથી ધર્મ સાંભળવામાં વિમ્મ થયું. ઉઠીને ચાલ્યો ગયો. તે દિવસ પણ ખાલી ગયો.

અચ્ચારમે દિવસે પાછા સારા વિચારો થવાથી શુદ્ધ ચેતના જાગત થઈ. 'અહો ! આપણે સારી વસ્તુ જોવા આવ્યા છીએ કે તત્વનો સાર સમજવા આવ્યા છીએ ?' ઇત્યાદિક શુભ વિચારોથી રતિ કાઢીયાને પણ છુટ્યો. ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજાને ખગર પડતાં અચ્ચારમા કાઢીયાને વિમ્મ કરવા હુકમ કર્યો. અરતિ કાઢીયો ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો, ત્યારે વિચારો થવા જે- 'શુર મહારાજાનો કંઠ સારો નથી. કાંઈ સમજાતું નથી, કયા વાતો તો કાંઈ, કહેતાજ નથી, હવે તો રોજ આવવું ગમતુ નથી. અહીં આવવું, વખત ખોવા ને સમજીએ કાંઈ નહીં.' ઇત્યાદિક વિચાર કરાવી અરતિ કાઢીયાએ શુભ એણિ તોડી નાખી, જેથી ધર્મ સાંભળવો દૂર રહ્યો. અચ્ચારમે દિવસ નિષ્ફળ ગયો.

ગારમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો થવા ખોટા વિચારને પથ્થાપાપ કરવા લાગ્યો. 'મારે શુર મહારાજાના સારા નરજા કાંઈ વિચાર કરવાના નથી, એ તો પર ઉપકારને માટે જ-મન્ય જીવના દિનને માટેજ જિનવાળીને પ્રકાશ કરે છે. શુર મહારાજા નિઃકારણ બધું છે. ઉપદેશ સાંભળવા નેના મારે કંઈનું કું પ્રયોગ ન છે ?' ઇત્યાદિક સારી જાણનાથી અરતિ કાઢીયાને છુટ્યો.

તુરતજ મોહરાજએ ખારમા અજ્ઞાન કાઠીયાને મોકલ્યો. અજ્ઞાન કાઠીયાએ પ્રવેશ કર્યો કે તુરતજ ચેતનાનો ફેરફાર થઈ ગયો. આત્મા ધર્મ શ્રવણ કરતાં પરવશ થઈ ગયો. કાંઈ સમજી શક્યો નહી. એટલે મુંઝાઈને ઉઠી જવા માંડ્યું. અજ્ઞાનનું જ્યારે જ્યારે બળ થાય છે ત્યારે ત્યારે આત્મા ભાન ભૂલી જાય છે, કૃત્યા-કૃત્યની સૂઝ પડતી નથી, શાસ્ત્રની વાતો સમજાતી નથી, સંસાર આસક્તિ વધે છે, વિનાશી પદાર્થો ઉપર મોહુ વધે છે અને જ્યારે તે પદાર્થોનો વિનાશ થાય છે ત્યારે શોકગ્રસ્ત થઈ માથું છાતી વિગેરે ફૂટે છે. અજ્ઞાનતાનો વિલાસ વર્ણવતાં પાર આવે તેવું નથી. તો પણ શાસ્ત્રકાર આ એક શ્લોકથી કેટલું બધું સમજાવે છે:—

યો ધ્રુવાણિ પરિત્યજ્ય, અધ્રુવં પરિપેવતે ।

ધ્રુવાણિ તસ્ય નસ્યન્તિ, અધ્રુવં નષ્ટમેવ ચ ॥

અર્થ—જે માણસ જિનેશ્વરોનો દેખાડેલો સત્ય (આત્મિક) ધર્મ એટલે આત્માને સદ્ગતિ આપનાર દાન, શિયળ, તપ, શુભ ભાવના, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ, જિનપૂજાદિ વિગેરે ક્રિયાનો ત્યાગ કરી અધર્મ એટલે મિથ્યાધર્મને સેવે અર્થાત્ જિનવચનો પ્રમાણે ન કરતાં ઉલટો ચાલે. હિંસાદિ દુર્ગતિમાં ઘસડી જાય તેવા કાર્યો કરે, ન ખાવાના પદાર્થો ખાય રાત્રિભોજન કરે. એકંદર મોજશોખ કરવો, મન માને તે વસ્તુ-ઓનું લક્ષણ કરવું, તેજ ધર્મ માની તેનું જ સેવન કર્યા કરે, તો તેવા આચરણવડે સત્ય ધર્મથી તો બ્રૂ થયો ને અસત્ય-મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી જ્યારે તે માણસ મરણ પામશે ત્યારે દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જશે એટલે ઉભય ધર્મથી બ્રૂ થઈ સંસારચક્રમાં બ્રમણ કરવું પડશે. આ

અજ્ઞાનદશાનું પરિણામ સમજવું. આ પ્રમાણે લબ્ધિલેખના કદાચી સ્થિતિ અજ્ઞાનદશાથી ચાલુ છે. આ જીવ અજ્ઞાનતાને લઈને તે દિવસે પણ કાંઈ લઈ શક્યો નહીં, અને તે દિવસ પણ શુભાવી બેઠો.

તેરમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો ચલાથી અજ્ઞાન તરફ ધિક્કાર હુલ્લો અને વિચાર્યું જે ‘સમજાય ન સમજાય તો પણ જિનવાણી સાંભળવી. જિનવાણી સાંભળવાથી કઈ તો પવિત્ર થશે, નહીં સમજાય તો શુદ્ધ મહારાજને પૂછીશું.’ ઇત્યાદિક સારા પરિણામ થવાથી અજ્ઞાન કાઢીયાને જીતી જિનવાણી શ્રવણ કરવા બેઠો. મોહરાજને બાર મુલોટો જીતાઈ ગયાથી થયો ભય પેઠો, છતાં છેલ્લો ઉપાય અજમાવવા સારું તેરમા કુતુહળ નામના કાઢીયાને રવાને કયો. કુતુહળ કાઢીયો લબ્ધિ જીવના શરીરમાં પેઠો કે તુરતજ ચેતના બગાડી. સમાચાર પણ એવા તુરતજ મળ્યા કે— ‘ભાઈ! બહાર રમત ધણીજ સારી થઈ રહી છે, ખાસ એવા હાથક છે.’ એ પ્રમાણે વાત સાંભળીને તુરતજ બ્યાખ્યાન સાંભળતાં લપુચકાનું બાનું કાઢીને ઉલ્લો. બહાર જતાં કોઈ સારા માણસે દોડ્યો ‘ભાઈ! આવી અમૃત ધારા સરખી જિનવાણીને છોડી ક્યાં જાઓ છો?’ પરંતુ કુતુહળ કાઢીયાનું જોર હોવાથી તેણે કહ્યું— ‘શું લપુચકા કરવાને પણ નહીં જવા દો?’ આવી રીતે કદી બહાર ગયો. ભાંડ, ભવાયા, નાટકીયા વિગેરે કુતુહળ જોતાં અને ઉભા રહેતાં આજો દિવસ વીતી ગયો, પણ પણ દુખવા ન આવ્યા, બુખ ઉઠી ગઈ, તૃષ્ણા ન લાગી, એક ચિત્તે જોયા કયું. એ પ્રમાણે આ જીવ નાટકાદિ કુતુહળ જોવામાં રાત્રી પણ કાઢી નાખે, ઉઘાડા વેઠે, ઉલ્લો રહે, ધક્કા ખમે, અપમાન ચઢન કરે, પૈસાની પાથમાલી ઠરે, શરીરને હેરાન કરે, પરંતુ પ્રતિક્રમણ, સામાયક, જિનપૂત વિગેરે ધર્મકાર્ય કરતાં બહુ વખત

વમાં રમવાથી તારું કાંઈ હિત થવાનું નથી. તું મનમાં જાણે છે જે હું તમામ સમજું છું, પરંતુ તે મિથ્યા છે, કારણ જે તું તારા આત્મકથ્યાણમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી. કર્મકલંકથી સહિત એવું હે એતન ! તારું વસવાનું સ્થાન તપાસ, તારે ક્યાં નિવાસ કરવાનો છે ? જે સ્થાનમાં તું હાલ છે તે ચંચળ છે, વિનાશી છે, ક્ષણ-લંચુર છે, થોડા દિવસ માટે છે. આવા વિચારો હે જીવ ! મોહનીય કર્મના જોરથી નહીં થવાથી સાધ્ય દષ્ટિ ભૂલી જાય છે અને ખાવામાં, પીવામાં, પહેરવામાં, ઓઢવામાં, ગાડી ઘોડા ખેડાવવામાં, માતા પિતા પુત્ર કલત્રાદિની સાર-સંભાળમાં એટલે સુધી તું ખુંચ્યો છે કે અનંત સુખનું કારણ સમ્યક્ત્વ રત્ન એકદમ નજીકમાં હોવા છતાં મેળવી શક્યો નથી. ભાગ્યહિનને ઉત્તમ વસ્તુ હાથમાં આવી શકે જ નહીં. તે બાળત શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે જે—

જહ ચિંતામણિરયણં, સુલહં નહુ હોઈ તુચ્છવિહવાણં ।

ગુણવિહવવજિયાણં, જીયાણં તહ ધમ્મરયણંપિ ॥

અર્થ—જેમ તુચ્છ વૈભવવાળા પુણ્યરહિત જીવોને ચિંતામણિ રત્ન સુલભ ન હોય, તેવીજ રીતે ગુણરૂપી વૈભવે કરી રહિત જીવોને ધર્મરત્ન પણ સુલભ ન જ હોય.

વિવેચન—પુણ્યરહિત જીવો મનુરી ઘણી કરે, શરીરે કલેશ ઘણો સહન કરે, સ્વદેશ છોડી પરદેશ જાય, ટાઢ, તાપ, ભુખ, તૃષ્ણા વિગેરે અસહ્ય કષ્ટો સહન કરે, છતાં તે કદનો આક્રમો ભાગ પાત્ર ધર્મસાધનમાં કદ નહીં કરતાં વ્યર્થ જન્મ ગુમાવે છે. ધર્મરત્નને મેળવી શકતા નથી. તે આ જીવોની વણીજ ઘેલછા—મૂર્ખાઈ નહીં તો બીજું શું સમજવું ? જુઓ ! સુયગદાંગ સૂત્રકાર ઉપદેશ દેતાં શું બતાવે છે ?

સંવૃજ્ઞાદ ફિં ન વૃજ્ઞાદ, સંવોદિ વતુ પેષ દુહદા ।

નો દુ ધમણંતિ રાદમો, નો મુલદં પુણરચિ જીવિયં ॥

અર્થ—એ બન્ધ પ્રાણીઓ । તમે જોધ પાગો, કેમ જોધ પામતા નથી ? પરલોકમાં જોધિરત્ન મળવું મુશ્કેલ છે. ગયા રાત્રિ દિવસો પાછા આવતા નથી અને ધર્મ ગ્રાધન કરવાને યોગ્ય . જીવિત દરીથી મળવું સુલભ નથી.

વિવેચન—આ જીવને અનંતાનંત દુઃખો અનુભવ કરતાં—અનંત પુણ્ય પરાવર્તન કાળ સંસારમાં જામવું કરતાં, સમ્યક્ત્વ રત્ન થકુષ્ઠ કરવાનો સમય બહુ સુંદર આવ્યો છે. પરલોકમાં સમ્યક્ત્વ પામવું બહુ ઠકિન છે. જે જે દિવસો ને રાત્રી જાય છે તે પાછા આવતા નથી. આયુષ્યને કાપી નાખે છે. પછી તેવી સામગ્રી મળતી નથી, હાલ મળી છે, છતાં પ્રતિજોધ નહીં પામે તો પછી અધોગતિમાં આવ્યો જઇશ. તેમાં શું આશ્ચર્ય ? આ હદીકત બહુ જ લક્ષમાં રાખવાની છે. હે જીવ ! તારે યાદ રાખવું જોઇએ જે સંસારમાં થોડી મુદત માટે લેગા ચયેલા કુટુંબાદિક તમામનું કાર્ય કરવાનું શીરપર આવ્યું તો પણ પોતાનું ન જગડે, પરજવનું—દુર્ગતિનું આવું ન જંધાય, તે નિશાન કદાપિ ભૂલવું ન જોઇએ. ભૂલીશ તો મૂર્ખ અને ગમાર કહેવાઇશ. આત્મહિતનું સાધ્ય જો પાર પાડવું હોય તો જેવી સંસારના પદાર્થો ઉપર આનંદ અને આસક્તિ છે, તેવી જ આનંદ અને આસક્તિ આત્મકલ્યાણ કરવામાં કર. જે કરીશ તો સમ્યક્ત્વ રત્ન એક અંતર્મુદ્દર્નમાં મળી શકશે. આત્મિક જાવમાં આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે આગપંપાળ છોડી દે, આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનને દેશવટો આપ. જડ ચૈતન્યની ઝોળખાણુ કર, મારું શું અને પારકું શું ? તેને સમજ. માર્ગથી ભૂંચ્યો પડ્યો છું કે માર્ગ-

ઉપર ચડ્યો છું ? તેનો વિચાર કર. જો ચિદાનંદજી મહારાજ
આ ચેતનને હિતશિક્ષા દેતાં આત્મિક ભાવમાં લીન થવા માટે
શું કહે છે—

પદ.—ભૂલો ભમત કંહા બે અજ્ઞાન ! આલપપાળ સકલ તુજ મૂરખ,
કર અનુભવરસ પાન; ભૂલોઁ આય કૃનાન્ત ગહેગો એક દિન,
હરિ જેમ મૃગ અચાન; હોયગો તન ધનથી તું ત્યારો.
જેમ પાકો તરૂપાન; ભૂલો, ભમત કંહા બે અજ્ઞાન !
માત તાત તરૂણી સુત સેતિ; ગરજ ન સરત નિદાન;
ચિદાનંદ એ વંચન હમારો, ધર રાખો પ્યારે કાન—ભૂલોઁ

ચિદાનંદજી મહારાજનાં આ અમૃત સમાન વચન ધરાળર
મનમાં ધારી રાખવા લાયક છે. ચિદાનંદજી મહારાજ આ ચેતન-
ને શીખામણુ દેતા સમજાવે છે તેની ઉપર ધરાળર ધ્યાન આપો.

હે ચેતન ! હે આત્મા ! તું અજ્ઞાણ્યા માણસની માફક ક્યાં
રખડતો ફરે છે. જેમ કોઈ દેશમાં કે શહેરમાં આપણે જવું હોય
પણ તેનો રસ્તો જાણતા ન હોઈએ તો રસ્તામાં ફાંફાં મારવા પડે
છે; તેમ અજ્ઞાણ્યા માણસની માફક હે ચેતન ! તું ક્યાં રખડ્યા કરે
છે ? આટલા ઉપરથી વિચાર થાય છે જે આપણે અનાદિ કાળથી
ભૂલા ભનીએ છીએ, જો ભૂલા ન ભમતા હોત તો જલદીથી
આત્માનો અવ્યાખ્યાય મુખનો જાગૃતનો પ્રગટ કરી મોક્ષમંદિરમાં
લીલા લહેર કરતા હોત, પરંતુ ભૂલા પડ્યા ત્યાં શી વાત કરવી ?
આપણે સવારથી ઉઠી રાત્રી સુધી અનેક કાર્યો કરીએ છીએ, ખા-
ઈએ છીએ, પીએ છીએ, વ્યાપાર કરીએ છીએ, ધન એકઠું કરીએ
છીએ, પહેરીએ છીએ, ઝોટીએ છીએ, આ સિવાય બીજાં પણ
અનેક કાર્યો આપણે દિવસ કરીએ છીએ, ઘોડીવારની પણ નવ-
રાસ આપણને મળતી નથી. વિશ્વમાત્ર એક કામ આપણું થાય
તો બીજા ચાર કાર્યો ઉભા કરવા તૈયાર છીએ, પરંતુ કોઈ એક

પણ કાર્ય કરતાં આપણે બૂઝા પડ્યા છીએ એવો વિચાર થતો નથી. રસ્તો શોધતા હોઈએ અને દાથ ન આવે તો ગતરાઈ જઈએ, એવો તો પ્રતિભાવજ દોઈ દિવસ થતો નથી. આપણે તો જાણે કે સર્વ કામ પોતાનાં હોય અને આપણે તે કાર્યની સાથે-વસ્તુની સાથે આવો સંબંધ હોય એવું ધારીનેજ કરતા હોઈએ એમ લાગે છે. કેાઇ દિવસ પણ તે કાર્ય કરતાં એવું તો લાગતુંજ નથી જે આપણી વસ્તુ જોવાઇ ગઈ છે, અને તે શોધવાને આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ, પણ તે આપણને હજી જડતી નથી. અથવા આપણે ઇંદર્યાને જતાં માર્ગ ચૂક્યા છીએ અને આપણે રસ્તાની શોધમાં છીએ. ત્યારે આ પ્રમાણે લાગતું નથી ત્યારે આગપંપાજ શબ્દમાંજ તેનો જવાબ આવી ગયો. આપણે જે કાર્ય કરીએ છીએ, જે કાર્ય કરવામાં આપણને લેશમાત્ર આત્મહિત કરવા કુરસદ મળતી નથી, તે સર્વ તો આગપંપાજ જ છે, એમ હે ચેતન ! સમજ, હરેક કાર્ય કરતાં કાંઈ સાધ્ય હોવું જોઈએ, એવો આધારણુ નિયમ છે. પ્રયોજન વિના મંદ (મૂર્ખ) માણસ પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તેથી આપણા કાર્યનું પણ સાધ્ય ન હોય તો આપણે પણ મંદ અને મૂર્ખજ ગણાઈએ. આ પ્રમાણે હોવાથી આપણાં સંસારનાં કાર્યોનું સાધ્ય શું છે ? તેનો વિચાર કરીએ તો જણાઇ આવશે કે-એમાં કાંઇ ઢંગધટો નથી; આગપ પાજ જ છે. સવારથી સાંજ સુધી કામ કરી પેસા પેદા કરનારને પૂછ્યો જે ‘પેસા મેળવીને શું કર્યો ?’ તો જવાબ હસવા જેવો મળશે. આખો દિવસ ધર્મકાર્ય વિના નકામો ટાઇમ ગાળનાર અને બાપની પુંજી બેઠાં બેઠાં ખાનારને જીંદગીનું સાધ્ય પૂછ્યો તો ખાવું, પીવું, એશબારામ કરવો વિગેરે વિગેરે જવાબ મળશે. પરંતુ યથાર્થ વસ્તુનું પ્રતિપાદન કરી, સંસાર ઉપરથી રાગ ઉઠી જાય, રાગદ્વેષ કમી થાય, આત્મકથ્યાણુ જલદી

થાય, તેવો જવાબ કોઈ આપશે નહીં. પૈસા કમાવા, છોકરાઓને વારસો આપી જવો, ખાવું પીવું, સગાં સંબંધીનાં વ્યવહારિક કાર્યો કરી આપવાં, રોગી થઈ પથારીવશ થવું અને છેવટ મરણ આવે ત્યારે આત્મા જવું. આ પ્રમાણે ધમાલમાં ને ધમાલમાં જીંદગી ખલાસ થઈ જાય, છતાં આ જીવ તેમાંજ આંખો મીંચીને આંધ્યો જાય છે. પૈસાની ઇચ્છાનો છેડો આવતો નથી. હૃન્નર થાય તો લાખ, લાખ થાય તો કોડ, કોડ થાય તો અબજ, ખર્ચ, મહાખર્ચ, છેવટમાં રાજપદવી દેવલોકને ઇન્દ્રની પદવી સુધી પણ ઇચ્છાની પૂર્તિ નહીં થવાથી સંતોષ થતો જ નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ઇચ્છા આકાશ સમાન બતાવી છે. આકાશનો પાર નથી તેમ ઇચ્છાનો પણ પાર નથી. જો સંતોષને હાથમાં ઝહુણુ કરે તોજ ઇચ્છા અટકી પડે.

એક કવિએ કહ્યું છે ને—

જો દશ વીસ પચાસ ભયે, શત હુઈ હૃન્નર તું લાખ ભગેગી,
કોડી અબજ ખર્ચ અસંખ્ય, ધરાપતિ હોનેકી ચાહ ભગેગી;
સ્વર્ગ પાતાકો રાજ્ય કરો તૃપ્તિ અધિકી અતિ આગ ભગેગી,
હૃન્નર એક સંતોષ વિના, શક તેરી તો જીખ કબી ન ભગેગી.

આવી રીતે સંતોષ વિના ઇચ્છાની તૃપ્તિ થતા નથી. કદાચ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનો પાર પામી શકાય, પરંતુ લોભસમુદ્રનો પાર પામવો ઘણોજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે, નેથી હંગધણ વિનાનું જીવન પૂર્ણ થઈ જાય છે. પૌણ્યલિલ વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં કોઈપણ પ્રકારનો ખર્ચ આનંદ છેજ નહીં. આથી વસ્તુપ્રાપ્તિ કે ધનપ્રાપ્તિ ખર્ચ સાધ્ય હોઈ શકેજ નહીં, કારણ જે તે નાશવંત સ્વભાવવાળું છે. ત્યારે આ બધી પ્રવૃત્તિ શામાટે ? આ તમામ ધમાલ હોને માટે ? આ બાબતનું અંતિમ લક્ષ્ય શું સમજવું ?

કાંઈક વધારે મનન કરો, વિચાર કરો, દીર્ઘદર્શીપણે અવલોકન કરો, વિચાર કરતાં કરતાં ધનપ્રાપ્તિના અંગે હેચટ આ ધમાલ પૌદ્ગલિકજ દષ્ટિગોચર થશે. દીર્ઘિતિને માટે જે પ્રવૃત્તિ કરતો તે પણ ત્યાગ કરવા લાયક છે, કારણકે તે માનકથાયનો ભેદ હોવાથી પૌદ્ગલિક છે, અને નામ તો કોઈનું અમર રહેવાનું નથી, રહું નથી, દીર્ઘિતિની ખાતર જે જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે તે પણ અરાગર પૂરેપૂરી ક્ષમવતી થતી નથી. પૌદ્ગલિક વસ્તુની આસક્તિને લીધે તેનું ત્યાગ્યસ્વરૂપ સમજ્યા પછી પણ ધણાખરા ત્યાગ કરી શકતા નથી. તેટલા માટેજ ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે જે-‘હે ચેતન ! તું અસાનીની માફક ભૂલો પડી ક્યાં ભટક્યા કરે છે ? જરા વિચાર તો કર. તારા માર્ગનું અવલોકન કર. માર્ગથી ભૂલા પડેલા વટેમાર્ગીની માફક આડા અવળા રસ્તે ક્યાં મગન કરે છે ? આ તમામ આગપંપાળને છોડી દઇ અનુભવ રસનું પાન કર, જેથી તને તેમાં જોવો આનંદ આવશે કે તે આનંદ તું કોઈને કહી પણ શકીશ નહીં. તારા આત્મામાં ધણો પ્રકાશ થશે, ને તારી આ ભવયાત્રા નકામા ફેરા જેવી ન થતાં કાંઈક સફળ થશે.’ આ ભવની યાત્રા સફળ કરવા માટે અનુભવ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી જોઈ અર્થ તરવ છે અને તેવા અનુભવ જ્ઞાનથીજ કર્મબંધન અટકશે, પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ ઉપરથી રાગ ઉડી જશે અને શુભન સફળ થશે.

ગાંઠસ.

- મેલિરા દેહ આ પામી, જુવાની જોરમાં જામી;
 જાન્યા ભાવે ન જગસ્વામી, વધારો શું કર્યો સારો... ૧
 પડીને શોખમાં પૂરા, બની શુંગારમાં ગરા;
 કર્યો ફૂલો અફૂ જરાં, પતાવ્યો શી રીતે વારો... ૨
 ભણાઈ ના જરી લીધી, સુમાર્ગે પાછ ના દીધી;
 જાણી ના જાણી પામી, રોજ રોજ આવી ના...

યુમાને છુંગી ગાળી, ન આણા વીરની પાળી;
 જશે અન્તે અરે ! ખાલી, લાઇ બસ પાપનો ભારો... ૪
 નકામા શોખને વામો, કરો ઉપકારના કામો;
 અચળ રાખો રૂઝા નામો, વિવેકી વાત વિચારો... ૫
 સદા જિનધર્મને ધરજો, ગુરુ "ભક્તિ" સદા કરજો;
 ચિદાનંદ સુખને વરજો, વિવેકી વાત વિચારો... ૬

આ પ્રમાણે હોવા છતાં કાંઈપણ નહીં સમજે તો
 હું ને મારું કરતાં કરતાં જેવા અનંતા લવ નિષ્કળ ગયા તેવી રીતે
 આ લવ પણ નિષ્કળ જશે અને જેમ મૃગને (હરણને) અચાનક
 સિંહ પકડીને મારી નાખે છે, તેવીજ રીતે કાળરાજા (મૃત્યુ)
 તને અર્હીથી અચાનક ઉપાડી જઈ તારા જીવનનો અંત લાવશે.
 તે વખત તારે એકલા સર્વ વસ્તુઓ સ્ત્રી, ધન, ધર, હાટ, હવે-
 સ્ત્રીઓ વિગેરે છોડીને આત્મા જવું પડશે. શાસ્ત્રકાર કહે છે જે—

જહેહ સીહો વ મિયં ગહાય, મચ્ચૂ નરં શેદ્દુ અંતકાલે ।
 ન તસ્મ માયા ન પિયા ન માયા, કાલંભિ તમ્મિ સહરા મવન્તિ ॥

‘ જેમ સિંહ મૃગવાના ટોળામાંથી મૃગવાને પકડી જાય છે,
 તેવીજ રીતે અંતકાળે કુટુંબાદિકના ટોળામાં રહેલા આ જીવને
 મૃત્યુ પકડી જાય છે. તે પકડતી વખતે મરનાર જીવને માતા પિતા
 પ્રિયા લાઇ દોઇ લાગી થતા નથી. અર્થાત્ કુળમાં લાગ લેતા
 નથી—મરણથી હોવાવતા નથી.’ ન જવું હોય તો પશુ જીવને
 બચાવકારથી જવું પડે છે તે આકસ્મ સમજ. મરવું એ નિઃસંદેહ
 હકીકત છે—કાકા વગરની વાત છે. મોટા મોટા માન્યતા તથા
 રાવણ જેવા રામજો, ચકવર્તિજો, બલદેવો, વામુદેવો, ઇન્દ્રો
 જેવા પણ તેમજ આર્યો તારે પાતકિનાના ત્યાગ છોડી આત્મા
 ગયા છે. તેઓ એવા બલવાન હતા કે આખી પૃથ્વીને ઉચક-
 પાકેલ કરી નાખે છતાં એક કમુચર પશુ આયુની નિયતિ વધારી

સકયા નથી અને તેવાઓની પાછળ રહેલી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ કે પરિ-
 વાર કોઈની સાથે ગયો નથી અને જવાનો પણ નથી. તો પછી
 તને હું ચેતન ! તે કાળરાજ્ય ઓચિંતો પકડશે તેમાં શું આશ્ચર્ય !
 આવી ચોક્કસ નિશ્ચયાત્મક બાબત હોવાથી તારે અત્યારથી જ
 ભગવત રહેવાની જરૂર છે. તેમાં ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક
 બીના એજ છે જે કયે વખતે આ મૃત્યુરૂપી સિંહ આવી તારી
 ઉપર ફેલંગ મારશે અને તને પકડીને ફેલથી બિત્ત કરી નાંખશે.
 તેની તને ખબર નથી અને તે બાબતની ચોવીશ કલાકની તો દૂર
 રહી પરંતુ એક મિનિટની પણ તને નોટીસ મળવાની નથી અને તે
 અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની છે તે ચોક્કસ છે. તેની સાથે એટલું પણ
 ચોક્કસ છે જે તારી પાસે જેજે વસ્તુઓ હશે, તારા તાબામાં-તારી
 માલીકીની જે જે વસ્તુઓ હશે તે સર્વ અર્હારહી જશે, તેમાંનું
 કોઈપણ તારી સાથે આવવાનું નથી, તું લઈ જઈ શકવાનો નથી,
 તારે એકટા આત્મા જવું પડશે અને તને કોઈની સાથે એક
 મિનિટ પણ વાત કરવાનો કે બઢામણ કરવાનો અવકાશ મળશે
 કે નહીં તે પણ ચોક્કસ નથી. તેમ તારા જીવનમાં કરેલાં હુંફૂલ્યો-
 નો પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પણ સમય મળશે કે નહીં તે પણ ચોક્કસ
 નથી. પરલોક ગમન કરવું, વસ્તુ માત્ર છોડવી, તે ચોક્કસ છે.
 કારણ જે સંસારી જીવે. મરણધર્મવાળા છે તેજ બાબત સમરા-
 દિત્યના રાત્રમાં પદ્મવિજયજી મહારાજ કહે છે—

મરણધર્મી સદુ જીવ, હા હા બંધ ગયો એજ રે;
 નરપતિ સુરપતિ સદુ જણા, નહીં દીસે કાઈ કાલે રે.

અધીર સંસાર એણીપેર. ૧

ધન્ય તે શેઠ સેનાપતિ, ચિંતામણિ સમ જાણી રે;
 ખર હોદી બન આરે, ધનધન તામ કલાણી રે.

અધીર સંસાર એણીપેર. ૨

આ ગાથામાં પણ એજ બાબત બતાવી જે ‘સંસારમાં તમામ જીવો મરણધર્મવાળા છે. વસ્તુ માત્ર અનિત્ય અને ક્ષણભંગુર છે. ચિંતામણિરત્નથી અધિક ધર્મરત્ન ગ્રહણ કરે, ત્રત પચ્ચખખાણ અંગીકાર કરે અને સમજપૂર્વક ઘર ઋદ્ધિ વિગેરેનો ત્યાગ કરે તેવા જીવોનીજ સાચી કમાણી છે.’ બાકી તો માગી લાવેલા આ-ભૂષણો જેમ પાછા આપવાં પડે છે, તેવી રીતે સંસારની વસ્તુ માત્ર પાછી આપવી પડશે. તે બાબતનું સમર્થન કરતાં શ્રીયશો-વિજયજી મહારાજ જ્ઞાન-સાર અષ્ટકમાં કહે છે જે—

પૂર્ણતા યા પરોપાધેઃ, સા યાચિતકમળનમ્ ।

યા તુ સ્વાભાવિકી સૈવ, જાત્યરત્નવિમાનિમા ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ—પૌદ્ગલિક વસ્તુથી ઉત્પન્ન થયેલી જે પૂર્ણતા તે માગી લાવેલા ઘરેણા સરખી છે; પરંતુ સ્વભાવજનિત જે પૂર્ણતા છે તે ઉત્કૃષ્ટ રત્નની કાંતિ સરખી છે.

વિવેચન—ધન, રમણી, દેહ, સ્વજન, રૂપ, સૌભાગ્ય, ખજ, યોવન, ઐશ્વર્યઆદિ પૌદ્ગલિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિથી થતી જે પૂર્ણતા—સંગ્રહતા, તે યાચના કરીને માગી લાવેલા કંકણ કુંડલ કંદોરા કંઠી વિગેરે આભરણો સરખી છે. જેમ માગી લાવેલા ઘરેણાં લાંબા દિવસ રાખી શકાય નહીં, મુદત થયે પાછાં આપવા જ પડે. કોઈ શેઠ પોતાના પુત્રને પરણાવવા વખતે બીજા ધનાઢ્યને ઘેરથી પુત્રને પહેરાવવા માટે ઘરેણાં અમુક મુદત કરીને માગી લાવે, પછી મુદત પૂરી થાય કે તુરતજ ઉતારીને પાછાં આપવાં પડે, તેવીજ રીતે પૌદ્ગલિક વસ્તુની પૂર્ણતાથી ભરેલા જીવને આયુરૂપી મુદત પૂરી થયે તરતજ પૂર્ણતા મૂકીને ચાલ્યું જવું પડે, કાંઈપણ સાથે લઈ જવાય નહીં. સંજમ નહીં ગ્રહણ કરેલા ચક્રવર્તિઓ તથા વામુદેવો, પ્રતિવામુદેવો, રાજા મહારાજાઓ,

પોતાની પૂર્ણતાઓ કેતાં રાજ્યકલ્પિઓ છોડી છોડીને નરકાદિક
 ઘોર દુર્ગતિના ભાજન થયા અને ત્યાં અસહ્ય . દુઃખો . ભોગવવા
 લાગ્યા. ચક્રવર્તિ જે સંજમ અહણ કરે તોજ સકળ કર્મનો કાય
 કરી મોક્ષે જાય અથવા દેવલોકમાં જાય, પરંતુ સંજમ ન અહણ
 કરે ને આખી જીંદગી માગી લાવેલા ધરણી જેવી પૌદ્ગલિક
 પૂર્ણતામાંજ વીતાવે તો સાતમી નરકે જાય. કેટલાક આચાર્યો
 કહે છે જે પહેલી, બીજી, ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી, છઠ્ઠી, સાતમી—
 આ સાતમાં ગમે તે નરકે જાય અને પૂર્ણતા પાછી સોંપવી પડે.
 આ સંબંધમાં પ્રસાદત્ત ચક્રવર્તિ, સુભૂમ ચક્રવર્તિ વિગેરેના
 દ્વારોત્તો પ્રસિદ્ધ છે. આવી પૂર્ણતા જીવે ભવચક્રમાં ભટકતાં ઘણી
 વાર પ્રાપ્ત કરી, પણ કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થયું નહીં, ત્યારે
 જ્ઞાનાદિ ધર્મ જે આત્માના શુદ્ધ છે તેથી થતાં જે પૂર્ણતા
 તેજ સાચી પૂર્ણતા છે તે કોઈ દિવસ પણ આત્માથી જુદી નહીં
 પાડવાવાળી ચિંતામણિ આદિ ઉત્તમ જાતિના રત્નની કાન્તિ
 જેવી છે. એટલે જેમ એટ રત્નની કાન્તિ જ્યાં સુધી તે રત્ન વિદ્ય-
 માન હોય ત્યાં સુધી તેની સાથેજ રહે છે, તેવીજ રીતે આત્મા-
 ની જે સ્વભાવિક પૂર્ણતા છે તે પણ આત્માની સાથેજ અનંત
 કાળ સુધી રહે છે.

આવી આવી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવા જ્યાં સુધી ઉદ્યમ નહીં
 કરે ત્યાં સુધી જન્મ મરણના ફેરા ટળવાના નથી. અત્યારે તો
 મરણ શબ્દ પણ તને કડવો ઝેર જેવો લાગે છે; કોઈ મરણ
 સંબંધી શબ્દ ઉચ્ચાર કરે તો પણ તને તે અપમંગલ લાગે છે
 પરંતુ એ જાણતમાં તારી હે ચેતન ! મોટી બૂઝ થાય છે. તું
 જાણે છે કે જે સ્થિતિને મોટા ચક્રવર્તિઓ અને તીર્થંકરો પણ
 ઉડાંધી શક્યા નથી, જે સ્થિતિનો પ્રતિકાર મોટા ધનવંતરી વૈદો
 પણ કરી શક્યા નથી, તે સ્થિતિની તૈયારીને તું અપમંગલ માને

છે, તે મોટી ભૂલ કરે છે. અને તે જાણત ફાગટ ખેદ કરે છે, માટે તે મરણની સ્થિતિ જરાજર તપાસી ધૈર્ય અવલંબન કર. એ મરણથી હવે ડરવાની જરૂર નથી.

પરંતુ તેના સંબંધમાં અમુક ધોરણ કરવાની જરૂર છે. ચેતન તો કદાપિ મરણ પામનાર નથી, એ ચેતનની અજરામરતા શાસ્ત્ર-પ્રસિદ્ધ છે. શરીરથી ચેતન લિપ્ત થાય છે તે સ્થિતિને મરણ કહેવામાં આવે છે. કેટલાક મૂઢ પ્રાણીઓ સંસારના દુઃખથી કંટાળીને મરણને ઇચ્છે છે, પરંતુ સંસારના દુઃખથી વ્યાકુળ થયેલાને છુટવાનો એ માર્ગ નથી. જેને ખસ થઈ હોય તેને તેના-પર જરા ખણવાથી સાફ લાગે છે; પરંતુ પરિણામે વધારે વધારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ખસને મટાડવાનું કારણ ખણવું તે નથી, પરંતુ તેનું જરાજર ઔષધ કરવું તે છે. તેવીજ રીતે સંસારના દુઃખથી ખરેખરી તપત લાગતી હોય તો તેનો ઉપાય મરણનું શરણ માગવામાં નથી, પરંતુ દુઃખ કદાપિ આવે જ નહીં તેવા ઉપાયો શોધવામાં છે. આ પ્રમાણે વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી દુઃખથી કંટાળો ઉત્પન્ન થયો હોય તો પણ કદાપિ મરણને ઇચ્છવું નહીં, તેમજ આખરે મરી જવું છે, આવા વિચારથી ડરી પણ જવું નહીં. તેમ ડરવાથી કે કાયર થવાથી કોઈ પ્રકારનો લાભ નથી.

શાસ્ત્રકાર કહે છે જે—

ધીરેણવિ મરિયન્વં, કાઠરિસેણવિ અવસ્સ મરિયન્વં ।

તમ્હા અવસ્સમરણે, વરં સુ ધીરત્તણે મરિઉં ॥

‘ધીરને પણ મરવાનું છે, અને કાયરને પણ મરવાનું છે, ખંને પ્રકારે મરણ તો છેજ તેમાં ફેરફાર તો થવાનો નથીજ, તો પછી ધીરપણાવડે કરીને મરવું તેજ ઘણું ઉત્તમ મરણ છે, બાકી તો કાયર થઈને અનંતા મરણ કર્યા છે.’ શ્રીઉત્તરાધ્યયન સુત્રના નવમા

પ્રત્યેકશુદ્ધ અધ્યયનમાં યુગળાદુને પોતાના ભાઈ મળિરમે ગ્રંથથી
 એટલે બધા માર માર્યો કે મરણની તૈયારી થઈ ગઈ, શૈદધ્યાન
 થવાનો સમય નહીં આવ્યો, છતાં તે યુગળાદુની શ્રી મદન-
 દેખાએ નિગ્રામણ કરાવી; પંચ પરમેષ્ઠીના સ્મરણમાં લીન કર્યો,
 યત્ર મિત્ર ઉપર સમજાવ રખાવ્યો, મરણ સુધરે તેવી રીતનો
 સચોટ ઉપદેશ દેવાવાળી બની, જેથી યુગળાદુ થોડીકવારના શુભ
 અધ્યવસાયથી કાગ કરી પાંચમા ઘણા દેવલોકમાં દેવતા થયો.
 ધીરપણાથી મરણ થયું તો દુર્ગતિ ન થઈ. કદાચ કાચર થઈને હે
 ચેતન ! મરીશ તો મરણ કાંઈ દૂર જતું નથી તેમ અટકતું નથી.
 માટે કોઈ સાથે સખત વૈર વિરોધ રાખવો નહીં. કદાચ કોઈની
 સાથે ખેડ કે બોલાચાલી થઈ હોય તો તેના માટે ક્ષમા યાચના
 કરી સર્વ જીવોની સાથે વૈરવિરોધ ખમાવીને શાંતિ પકડવી. જેથી
 સામો માણસ પણ પ્રાપ્ત વૈર કાઢી નાખશે, જો તું તેમ નહીં કરે તો
 વૈરનો પ્રવાહ લવાંતરમાં ચાલુજ રહેશે. જેતું જીવન પવિત્ર છે તે
 જીવને મરણ સમયમાં કોઈ પ્રકારે દુઃખ થતું નથી, જેતું જીવન
 કદોડી સ્થિતિવાળું છે, તેને અહીંયાં પણ દુઃખ ને પરલવમાં પણ
 દુઃખની શ્રેણિ છે, માટે જીવન સુધારવું તે જાત કર્તવ્ય છે. શુદ્ધ
 જીવનવાળાને મરણના વિચારમાં દુઃખ નથી, શોક નથી, ખેડ નથી.
 આવું ઉત્તમ જીવન મનુષ્ય લવ વિના બીજે નહીં થઈ શકે, માટે હે
 ચેતન ! જરાજર દમ્ભર કશા, અને વિચાર કર કે આ લવમાં ધર્મ
 આરાધન માટે જે સગવડો મળી છે, જે જોગવાઈઓ પ્રાપ્ત થઈ
 છે, તે વારંવાર મળતી નથી, જેથી તે મળેલી જોગવાઈઓથી
 આત્મહિત કરી લેવામાં ન આવે તો તેના જેવી બીજી ગંભીર
 ભૂલ નથી. અનેક પ્રકારની ઉત્તમ જોગવાઈથી ભરપૂર માનવ લવ
 નકામો ચાલ્યો જાય તો બહુજ જોડું થયું ગણાય. અત્યંત જીવો
 તો ખાવાપીવાની વસ્તુઓ મેળવવી, ધનસંચય કરવો, પુત્ર-

પૌત્રાદિક પરિવાર વધારવો, રહેવા માટે નવા નવા ખંડલા બનાવવા અને સાચી ખોટી રીતે પોતાની માન પ્રતિષ્ઠા વધારવી એમાં જ ગુંથાયેલા હોય છે; તેવા અજ્ઞણુ જીવો તો માર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈ સંસારશેરીમાં ભૂલા પડીને અનાદિ કાળથી ભટક્યા જ કરે છે. તેવા જીવોને સાચું સુખનું સ્થાન જે મોક્ષ તે બહુજ દૂર રહે છે. તેનો ખ્યાલ પણ તેવા અજ્ઞણુને આવતો નથી. તે સુખને પ્રાપ્ત કરવા ભાવના પણ થતી નથી અને પોતાની જાંઘળીભરની કપટ, દગા, પાશલા, જૂઠઠ, ચોરી, પરદારાગમન વિગેરેથી થયેલી અધમ દશાને દૂર કરવાનો આત્મા સાથે વિચાર પણ થતો નથી. એવા પ્રાણીઓ સંસારમાં આસકત રહી આડા અવળા ગોથાં ખાધા કરે છે અને અનેક પ્રકારની ઉપાધિઓથી વ્યાપ્ત થઈ ભારે થતા જાય છે. એવા જીવોના મનના પરિણામ, તેની પ્રવૃત્તિઓ, તેના વિચારો વિગેરે તપાસ્યું હોય તો અનેક પ્રકારે સાંભળનારને પણ કંટાળો આવે તેવા હોય છે. આવી સ્થિતિમાં હે ચેતન ! મળ નથી. એ સ્થિતિથી ચોરાસી લાખ જીવાયોનિમાં નવનવા ભવો કરવા પડશે. તિર્યચ ગતિમાં કુતરા, ખીલાડા, વ્યાધ, સિંહ, ઉંટ, સર્પ, ગધેડા, ઘોડા વિગેરેના ભવો કરવા પડશે અને ભવભ્રમણ ઉભું રહેશે. માનવ જીવન હાથ આવ્યા છતાં, દુર્ગતિના ભવો ઉત્પન્ન કર્યા, તેમાં કેટલું ખોયું ? કેટલું નુકસાન થયું ? કદાચ તું હે ચેતન ! એમ માનતો હૃદય જે મને મારાં માળાપ, સ્ત્રી, પુત્ર, મામા, માસી વિગેરે સુખ આપશે, તેથી તેઓની ખાતર પ્રયાસ કરી કાંઈ પ્રાપ્ત કરી રાખું, અથવા તેઓનો આધાર રાખી હું સંસારમાં મસ્ત રહું, તો તે પણ તારી મોટી જબરજસ્ત ભૂલ છે. કારણ જે જ્ઞાની મહારાજ કહે છે જે—

મા જાણસિ જીવ તુમં, પુત્રકલત્તાદ મજ્જ સુદહેડ ।

નિડયં ચંપલમેયં, સંસારે સંસરત્તાર્ય ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે છત્ર ! આ સંસારમાં એકાંત દુઃખના હેતુ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્રો વિગેરેને તું મુખના હેતુ લાગીશ નહીં. કારણ જે સંસારમાં જન્મજી કરતાં છત્રોને એ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્રો વિગેરે સગાં સંબંધીઓ જનરજસ્ત કર્મબંધનના કારણ છે; પરંતુ તને સંસારમાંથી છોડાવીને મુક્તિમંદિરમાં પહોંચાડનારાં નથી. કેટલીકવાર આપણે વ્યવહારમાં તપાસીએ છીએ ત્યારે સગાં-સંબંધીનો સ્નેહ ક્ષણિક માલુમ પડે છે. ધનની ખાતર ભાઈઓને પરસ્પર લડતાં જોયા છે, અને તે એવા તો લડે છે, કલેશ કરે છે કે એકબીજાને પાણી પીવાનો પણ સંબંધ રહેતો નથી. માતાપિતાના સ્નેહમાં પણ સ્વાર્થનો સ્નેહ કેટલો બધો જોવામાં આવે છે. તેઓ પૈસા કમાવાવાળા પુત્રો અને નહીં કમાવા-વાળા પુત્રો તરફ કેટલું અંતર રાખે છે તે જોઈ શકાય છે. આ તો વ્યવહારમાં આપણે જોયું પરંતુ આત્મલક્ષિત કરવાનાં કાર્યમાં તો તેઓ તરફથી ઘણીજ અડચણો ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે. આત્મ-સાધન કરનાર પુત્રનો તીરસ્કાર કરવામાં આવે છે અને છેવટ તેને સુમંગલી-દામસ્તાવીને સંસારમાં જોડી લાવવાનો પ્રયત્ન સર્વત્ર જોવામાં આવે છે. તેની સાધ્યદ્રષ્ટિમાં મહાગાર બનવું એ તો સેંકડે નેવું ટકા તો અભાવ રૂપ છે. જે કે કાળરાજ્ય ઓચિતો ગમે ત્યારે ગરહન પકડે તેવજા તેને અટકાવવા સમર્થ થનાં નથી. આથી સામ્રાજ્ય તત્ત્વદ્રષ્ટિથી ધર્મમાં વિન કરનારને શત્રુભૂત કહે છે. જુઓ:—

માતાપિતાસ્વમ્પુરુષ તત્ત્વાત્, પ્રવોધ્ય યો યોજતિ શુદ્ધમાર્ગે ।
ન તત્સમોઽરિઃ વિપતે મશ્ચયૌ, યો ધર્મવિપ્લાદિકૃતેય જીવં ॥

અર્થ—જે માણસ શાસ્ત્રની આજ્ઞાનુસાર બોધ કરીને શુદ્ધ માર્ગમાં બીજા જીવને જોડે છે તેજ તત્ત્વથી ખરી સ્ત્રી તેની માતા, તેના પિતા, તેની બહેન અને તેજ સુશુર કહેવાય; પરંતુ જે ધર્મમાં વિદ્ધ કરવાવાળા માતાપિતાદિક અથવા ગમે તે હોય તેના સમાન બીજા કોઈ શત્રુ નથી, શાથી જે તે ધર્મમાં વિદ્ધ કરી આ જીવને દુર્ગતિમાં નાખે છે.

વિવેચન—એક અદ્ભૂત આશ્ચર્યની વાત છે જે અનંતકાળથી લવણમણુ કરતાં મહાપુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યલવાદિ ઉત્તરોત્તર શુદ્ધ સામગ્રી જીવને મળી, શુરૂમહારાજના અમૃતસરથી સંસારને છેદન કરનારી દેશના સાંભળી, જીવ પ્રતિબોધ પામ્યો, સંસારનો ત્યાગ કરી પરમેશ્વરી પ્રવૃત્તિયા ગ્રહણ કરવા ઉજમાલ થયો, તે સમયની આરિત્રની શુદ્ધ ભાવનાથી છઠ્ઠા સાતમા શુણકાણુનો માલીક થયો, તે માર્ગથી હેઠે પછાડી સંસારમાં ભટકાવનાર માતાપિતાદિકને આ જીવ હિતકારી માને છે; પરંતુ તત્ત્વદૃષ્ટિથી તપાસ કરતાં, શાસ્ત્રકાર તેમને શત્રુસમાન કહે છે તે ખરાખર છે. કારણ જે શત્રુ હોય તે સામા માણસનું ધન જોવરાવે કે બીજું ગમે તે નુકશાન કરે, તેમ આ જીવને ઉચ્ચ કોટી ઉપર ચડતાં નીચે પછાડ્યો તેણે કેટલું નુકશાન કર્યું? કેટલું આંતરિક ધન જોવરાવ્યું? તે હે ચેતન ! ખરાખર સમજ.

આ કારણથી સાંસારિક સગાં સ્નેહીઓની ખાતર રાત દિવસ આરંભ સમારંભમાં મૃત્યુ રહેવું અને આત્મહિતની પ્રવૃત્તિ ન કરવી તે ભૂલ ભરેલું કાર્ય છે. ખરાખર વિચાર કરતાં જણાશે કે આ જીવ ધનપ્રાપ્તિ વિગેરે પોદગલિક વસ્તુઓમાં લલચાઈ જઈ તેની ખાતર જીંદગી પૂરી કરવાનીજ વાતો કરે છે તે અસત્ય છે; સાચી વાત તો તેને ધન ઉપર અનાદિ કાળથી એવી તો મૂર્છા લાગી છે જે તેની પ્રાપ્તિના અને તેની

સાચવણીના વિચારોમાં તેને એટલો અધો આનંદ આવે છે કે તે ધનની આતરણ ધન પાછવાડે મંડ્યો રહે છે, આગળ પાછળનો વિચાર કર્યા વગર એમાં જ આસક્ત રહે છે, અને તેની સાથે એવા જોરથી ગાંઠ બાંધે છે કે બધો કાંઈ દિવસ તેના વિયોગ સવાનો જ ન હોય. આ આખી માન્યતા મૂલભરેલી હોવાથી પરિણામ વિપરીત આવે તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

હે ચેતન ! જે તારે ઉચ્ચ કોટી ઉપર ચડવું હોય, આત્મ-કથ્યાણ કરવું હોય તો શુદ્ધ અંતઃકરણથી શુદ્ધ ભાવના પ્રગટ કરે. થોડા દિવસમાં જ કાર્ય સાધી લે, ઉત્તમ નરભવાદિ સામગ્રીથી બળસુક્રમાણ, ધનાઢકાંઠી, ધના શાસ્ત્રિભદ્ર, મેઘકુમાર, આદ્રકુમાર, મૃગાપુત્ર, અનામીમુનિ, અંધકમુનિ, દંડલુજપિ, આંઝરીયા મુનિ વિગેરે મહામુનિમતંગજો આ સંસારને અસાર સમજી, દુઃખના બોભરૂપ બાળી, વિવયસુખને વિવના ખ્યાલા સરણુ સમજી, સંજમ શ્રદ્ધા કરી, આત્મખળનો પ્રગટ કરી ગયા. તેજ ઉત્તમ નરભવ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર વિગેરે સામગ્રીને તું કેમ શુભાવે છે ? વિભાવ દયામાં કેમ પડ્યો છે ? તેનો વિચાર કર. વળી તને જેના ઉપર અત્યંત રાગ છે, તે શરીર પણ તારું નથી, તો પછી માતાપિતા પુત્ર કલત્રાદિ હે ચેતન ! તારાં સગાં કેવી રીતે થશે ? તને વેદનામાંથી કેવી રીતે છોડાવશે ? પરલોકમાં કેવી રીતે સહાય કરશે ? કારણ કે ચોદ રાજલોકમાં આ છવ સ્વર્ગમાંનું સાર ક્યાંયે ઉપજત થઈ જશે અને કુદુંબાદિક પણ ક્યાંઈ વીખ-રાઈ જશે તે તું પ્રત્યક્ષ જુએ છે.

વળી આ શરીર પણ ત્રણ મિત્રપૈડીના નિત્યમિત્ર હોવા છતાં મરણ વખત સહાય નહીં કરે, તને જલદી કાઢી મૂકશે, તારે જરૂર નિકળવું પડ્યો, જે શરીર માટે અનેક પાપો કર્યા હશે,

નહીં ખાવાના પદાર્થો અમરૂપ અનંતકામ વિગેરે ખાયા હશે, બીટી રોકો ગાંભીર વિગેરે ખીમા હશે, શતિચોજન પરદારાગમન વિગેરે અમરૂપ મર્મી હશે. સારા સારા પદાર્થો ખવરાવી ખુબ પુણ્ય બનાવ્યું હશે, તે તારા ઉદારિક શરીરને એક ઘડીવાર પણ કોઈ પરમાં રાખશે નહીં, પરંતુ બરુનીબૂત કરશે. તે શરીરના પરમાણુઓ સાથે રાજવીકમાં રહેલા પરમાણુઓ તથા રક્તમાં વિગેરેમાં બળી જશે.

શ્રીપત્તવણસૂત્રના આકાશ શરીર પદમાં કહ્યું છે કે ‘આ જીવે અનંતા શરીર મૂક્યાં, તે શરીર તમામ ભવનાં વીળરાઈ ગયાં, તેવીજ રીતે આ ભવનું ઉદારિક શરીર પણ વીળરાઈ જશે, તે ચોક્કસ ધારી રાખજો. તને તો ચાર હાથની લંગોટી પહેરાવી વિદાય કરશે કુડકપટ દગા પાસલા અનીતિ વિગેરે પાપકર્મ કરી ધન લેવું કહ્યું હશે તે તો કુટુંબાદિક લોગવશે. અહો ! કેવી મૂર્ખાઈ ! ખરેખર પૂરી મૂર્ખાઈ સમજવી. પોતાનું ધન-જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરવાનો રત્ન ચિંતામણિ જેવો સમય ગુમાવી બેઠો. સાર કાંઈ લઈ શક્યો જ નહીં. પારકું સુધારવા ગયો તે પણ સુધારી શક્યો નહીં. કારણ કે સર્વ જીવો પોતપોતાના કર્મોધિન છે, જેથી ભલું કે ખુરું કોઈ કરનાર નથી, માત્ર શુભાશુભ કાર્યોના તેઓ નિમિત્ત માત્ર છે. માતૃપિતા પોતાની પુત્રીને સારા ખાનદાન કુટુંબમાં સારું સુહૃત્ત જેવરાવી પરણાવે છે, પરંતુ બાઈનું પુણ્ય ઓછું હોય છે તો ટુંક સમયમાં તે વિધવા બને છે. વળી ગરીબ કુળમાં પરણાવી હોય પરંતુ બાઈ પુણ્યશાળી હોય તો સુખી થાય છે. શાસ્ત્રમાં તેવાં ઘણાં દ્રષ્ટાંતો છે. મયણાસુંદરી અને સુરસુંદરીનો અધિકાર શ્રીપાલચરિત્રમાં સવિસ્તર છે તેથી સુણ્ય પ્રકૃતિ અને પાપ પ્રકૃતિનું ફળ સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે. માટે તેવા જૂઠા કુટુંબાદિકના મોહમાં નહીં સુંઝાતા આત્મિક-

લક્ષ્મી પ્રગટ કરવા ઉદ્યમવત યજે. નિશ્ચય ચિત્તથી શુભ ભાવના-
માં આરૂઢ થઈશ તો આત્મિકલક્ષ્મી પ્રગટ થતાં વાર નહીં લાગે.
ચોરી કરનારાઓને પણ શુભ નિમિત્ત મળવાથી—શુભ ભાવનામાં
આરૂઢ થવાથી આત્માનો ખજાનો પ્રાપ્ત થયો છે, સુકિતપદને
પામ્યા છે. તે ચાર ચોરનું દષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે—

શુભ ભાવના ઉપર ચાર ચોરની કથા.

ક્ષિતિ પ્રતિષ્ઠિત નગરનો રહેવાસી કોઈ શ્રાવક પોતાના નિર્વાહ-
માટે ભિક્ષુ લોકોની પાળમાં આંત્રીને વસ્યો હતો. પુણ્યયોગે ત્યાં
રહેતાં તે કોડાધિપતિ થઈ ગયો. એક વખત તે ભિક્ષુના વૃદ્ધ
પુત્રે તે શ્રાવકની ઋદ્ધિ જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે—“આપણને
લોકમાં નાંખી છેતરીને આણે ઘણું દ્રવ્ય એકઠું કર્યું” છે, માટે
રાત્રિએ તેને ઘેર ખાતર પાડી તેનું સર્વ દ્રવ્ય લઈ લઈએ, નહીં
તો તે કપટી વહ્નિક તમામ દ્રવ્ય લઈ પોતાના નગરમાં આ-
વ્યો જશે.” આવો વિચાર કરી તેઓ ખાતર પાડવાને તત્પર
થયા. પેલો શ્રાવક પ્રતિદિન સાત આઠ સામાયક કરતો હતો. તે
દિવસે મધ્ય રાત્રિ વિત્યા પછી પોતે તથા પોતાની સ્ત્રી બંને
સામાયક લઈને બેઠા હતા. તેવામાં પેલા ચોર ખાતર પાડવા
આવ્યા. ખાતર પાડી જોયે છે તો મહત્તા સ્વામીને જાગતો જોયો.
તેઓ વિચારમાં પડ્યા કે ‘તેની જાગૃત અવસ્થામાં ચોરી કેવી
રીતે થશે ? માટે રાહ જોઈએ.’ અહીં પેલા શ્રાવકે ચોરને જોઈને
વિચાર્યું ને “દ્રવ્ય તો ઘણા લગ્નમાં મળશે, આ લગ્નમાં પણ
દ્રવ્ય ઘણી વાર આવ્યું ને ગયું, પરંતુ જો સામાયકમાં મેળવેલા
જાનાદિ દ્રવ્યને કોઠાદિક ચોરા છુંડી લેશે તો પછી તું શું
કરીશ ? માટે ભાવદ્રવ્ય બચાવવું તેજ એટલે છે. ભાવદ્રવ્ય હશે તો
તમામ વસ્તુ સુલભ છે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે શ્રાવક
ઉપરાઉપર સામાયક કરવા લાગ્યો. તેમાં વારંવાર નવકાર મંત્ર

લાગ્યો. તે સાંભળીને ચોરોમાંથી ચાર ચોરને ઉઠાપોઠા કરતાં જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી ઘણા ભવ પહેલાં જે ધર્માનુષ્ઠાન કરેલું અને જે લાગેલું તે સાંભરી આવ્યું. તેથી તે ચોરોને શુભ વિચારો પ્રગટ્યા, પોતાની ભૂલો દૃષ્ટિમાર્ગમાં આવી, જેથી વિચારો લાગ્યા કે-“ પરધનની ઇચ્છા કરનારા આપણને ધિક્કાર છે ! ચોરી કર્યાથી ખાદ્ય પૌદ્ગલિક દ્રવ્ય આવે છે, પરંતુ સાવધન-જ્ઞાનાદિ આત્માની સાચી લક્ષ્મી ચાલી જાય છે તે આ જીવ તપાસતો નથી. અહો ! આ શ્રાવકને ધન્ય છે ! જે આપણને જોતાં છતાં પણ પોતાનું લક્ષ્ય છોડતો નથી.” આ પ્રમાણે પર-શુણી પ્રશંસા કરતા અને આત્માની લઘુતા ભાવતાં, મનને સ્થિર કરતાં તેમણે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું અને ચોરી વિગેરેનું પ્રત્યા-જ્ઞાન કર્યું. તેથી દેશવિરતિપણું ત્યાંજ પ્રાપ્ત થયું અને વૈરા-ગ્યની વૃદ્ધિ થવાથી ખડ્ગ વિગેરે દૂર મૂકી તીવ્ર શુભ અધ્યવસા-યથી સર્વવિરતિપણું પણ પ્રાપ્ત કર્યું. પછી અનુક્રમે શુભ ભાવના-એ ચડતા આઠમા નવમા શુણ્ઠાણે ચડી ક્ષપકશ્રેણિ પામીને સકળ ધાતીકર્મને દગ્ધ કરી તેજ ઠેકાણે કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન પામ્યા. સૂર્યનો ઉદય થયો એટલે તેઓએ દ્રવ્યલોચ કર્યો અને સમીપ રહેલા દેવતાએ મુનિવેષ આપ્યો તે ગ્રહણ કર્યો. પેલા ગૃહસ્થ શ્રાવકને ખબર પડવાથી તે કેવળીઓને નમીને વારંવાર તેઓની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ચારે કેવળજ્ઞાન પામેલા મહા મુનિવરોએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. અનુક્રમે મોક્ષમાં ખિરાજમાન થયા. જન્મ-જરા મરણાદિક સંસારના સર્વ દુઃખનો નાશ કર્યો. અહો ! શુભ ભાવનાનું કેવું પરિણામ આવ્યું ? પરશુણી પ્રશંસા અને સ્વકૃત દુષ્કૃતની નિંદા કેટલું કામ કરે છે ? તે આ દૃષ્ટાંતથી જ હે ચેતન ! વિચારીને તું પણ તે કાર્ય કરવા સાવધાન થઇ જા.

ધૃતિ ચાર ચોરની કથા.

શુભ ભાવનાને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ પંચમ કાળમાં તો જિનપ્રતિમા અને જિનઆગમ શિવાય બીજું કંઈ આ જીવને તરવાનું સાધન નથી. માટે હે આત્મા ! જિનપ્રતિમા ધણી સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં લીધે' કર જલુધરોએ જતાવેલી છે તેનું તું અવલંબન કર. જિનપ્રતિમાને દેખી પ્રભુના શુભ તને બહુજ યાદ આવશે અને પ્રભુના શુભ યાદ આવવાથી તને તેવા શુભ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના જાગ્રત થશે. તેથી અનંત કાળના ધણા કર્મો ભરતીભૂત થશે. સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ થશે. અનુક્રમે મોક્ષ મુખ પણ મેળવી શકીશ. પરમાત્માનાં દર્શન કરનાં શું વિચારવું ? કેવી રીતે દર્શન કરવાં ? તે હકીકત હવે સમજાવીએ છીએ.

જિનપ્રતિમાના દર્શન કેવી રીતે કરવા ?

પરમાત્માના દર્શન કરવા માટે શુદ્ધ ચોખા વગ્રાદિક પહેરીને જલુ', દેરાસરજીનાં પ્રવેશ કરતાં નિસિદ્ધી વિગેરે દશ ત્રિકો ભાગ-વવા, પાંચ અભિગમ સાચવવા, પ્રભુ સામી દહિ રાખવી, આદુ' અથડું જોવું નહીં, પરમાત્માની સન્મુખ મુખ રાખી ચેત્યવંદન કરવું, વિગેરે વિધિ જે દેવવંદન ભાષ્યમાં કહેલ છે તે પ્રમાણે કરવો. દર્શન કરતા પરમાત્માની સન્મુખ દહિ રાખી દુદયમાં નીચે લખેલ વચનો ધારણ કરવા.

“જિનપ્રતિમાનુ મુખારવિદ દેખી હે ધેનન ! વિચાર કર આ મુખ કેવું સુદર અને શાન કરમાવવાનું છે ? ભવ્ય જીરોને આનંદ પમાડનાર છે. જે મુખે કોઈનું અચર્યવાદ, બ્રૂષાવાદ, હિ સાહારી વચન. નિંદાન્ય વચન ખોટાનુઃજ નથી. તેમાં રહેલી જીભાવટે સ્વેન્નિકતા વિષયોનું સેવન કરેલું નથી, પરંતુ આ

મુખ ધર્મ ઉપદેશ આપીને અનેક લબ્ધ પ્રાણીઓ જે સંસારમાં ભૂલા પડેલા તેને તારવાનેજ સમર્થ બન્યું છે. માટે આ મુખને ધન્ય છે. એવું મુખ મારું ક્યારે થશે ? આ નાસિકાવડે સુરભિ-ગંધ દુરભિગંધ રૂપ દ્વાણેન્દ્રિયના વિષયોનું સેવન કર્યું નથી, આ ચક્ષુર્દ્રિયવડે પાંચ વર્ણ રૂપ વિષયોને સેવ્યા નથી, કોઈપણ સ્ના-ના ઉપર કામવિકારની દૃષ્ટિથી જોયું નથી, તેમ કોઈની સામે દ્વેષની દૃષ્ટિથી પણ જોયું નથી, માત્ર વસ્તુ સ્વભાવ અને કર્મની ભચિત્રતા વિચારીને સમભાવે રહેલાં છે. તે નેત્રને ધન્ય છે. મારાં નેત્ર એવાં ક્યારે થશે ? આ કાને કરીને વિચિત્ર પ્રકારના રાગ-રાગણી સાંભળવાવડે તેના વિષયોનું સેવન કર્યું નથી, પરંતુ પ્રિય કે અપ્રિય જેવા શબ્દો કાને પડ્યા તેવા સમભાવે સાંભળ્યા છે. તેવા કાન મારા ક્યારે થશે ? આ શરીરવડે હિંસા કે અદત્ત ગ્રહણ કર્યું નથી, પરંતુ તે શરીરથી જીવરક્ષા કરીને, આમાનુગામ વિહાર કરીને લબ્ધ જીવોને સંસારના દુઃખથી મુક્ત કર્યા છે અને આ શરીરથી ઉગ્ર તપ જપ અને ઘોર પરિસહ ઉપસર્ગોને સહન કરી, આત્મિક ખજાનો કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનરૂપ પ્રાપ્ત કરીને લોકાલોકનું સ્વરૂપ એક સમયમાં અવલોકન કરી, ઘણા જીવોને ધર્મોપદેશ આપી, દુર્ગતિમાં જતાં બચાવ્યા છે. અનુર્ન માળી જેવા ઘોર પાપીઓને પાપથી મુક્ત કરી સિદ્ધિમુખને પમાડ્યા છે. ધન્ય છે આ પ્રભુના શરીરને ! ” આ પ્રમાણે પ્રભુપ્રતિમા નિહાળવાથી સાક્ષાત્ પ્રભુના ગુણ યાદ આવે છે, ને તે પ્રમાણે પ્રભુના ગુણ યાદ આવવાથી જીવ પાપ રહિત થઈ આત્મશ્રેય જલદી કરી શકે છે.

પરમાત્મા મહાવીરના ગુણો.

પ્રભુ મહાવીર પરમાત્મા—પરમ યોગીશ્વર આજથી પચીસો

વર્ષ ઉપર આ ભારતવર્ષને પોતાના ચરણકમળથી પવિત્ર કરી રહ્યા હતા. તેઓ અહિંસાના તો પિતા જ હતા. તેમનું ઐશ્વર્ય ઠકુરાઈ, બગ અને પ્રભુતા વિગેરે પર ઉપકારને માટે જ હતું. પારાવાર પરાક્રમ હોવા છતાં સમાના સાગર હતા. લોકલોકના ત્રણે કાળના ભાવો એક સમયમાં દેખનારા હતા. ત્રિભુવનનું સામાન્ય હોવા છતાં દેવળ નિર્મોહી અને નિરભિમાની હતા. હાતા-રમાં શિરોમણિ, સહિષ્ણુતામાં અસાધારણ, છતેન્દ્રિયમાં મહાન અને અપરાધીઓ ઉપર પણ ઉપકાર કરનાર હતા. જગતના જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય ? સર્વે જીવો પાપથી કેમ સુકાય ? અવિનાશી મુખ પ્રાપ્ત કરવા તત્વેના રસિક કેમ બને ? તે માટે તેમનું અહર્નિશ લક્ષ્યબિંદુ હતું. ધૈર્યતામાં-વીરતામાં-ત્રણ લોકને મુગ્ધવવામાં સમર્થ હતા. તેમનું ચરિત્ર અલૌકિક હતું. તેમનું સંજ્ઞમ બળ-આત્મ-બળ અનિર્વચનીય હતું. જેના પ્રભાવથી કોઠા દેવતાઓ તેમની સેવામાં હાજર રહી ચરણમાં આલોટતા હતા. તેમના પ્રભાવથી પરસ્પર વૈરભાવવાળા જીવો પોતાનું વૈર ભૂલી મિત્રભાવે વર્તતા હતા. જીવમાત્રને ત્રાસ દેનારી જડ વસ્તુઓ પણ પોતાના સ્વભાવને ભૂલી જતી હતી. સુવર્ણ-રૂપું અને રત્નાદિકથી રચીત સમવસરણુ-માં બેસી દેશના દેવા છતાં અને સુવર્ણનાં ઠમગ ઉપર ચાલનારા છતાં નિઃસ્પૃહી અને નિર્મોહી હતા. આવા પરમોપકારી પ્રભુના લાખમાં અંશે પણ સરખામણી કરી શકે તેવી એક પણ વ્યક્તિ અઘાપિ પર્વત પેદા થઈ નથી, અને ભવિષ્યમાં પેદા થાય તેમ નથી. આવું અત્યંત સમત્કારિક, અનેક અતિશયોવદે કરીને અલંકૃત અદ્ભૂત જીવન અને જગતના જીવોના પાપોને ભસ્મી-ભૂત કરવાને સમર્થ મહાન પુણ્યનો પુંજ, પરમાત્મા મહાવીર-દેવે પોતાના પાછલા મનુષ્ય ભવમાં અસાધારણ પવિત્ર જીવન ગાળી, મહા દુનંદર વપસ્યાઓ કરી પ્રાપ્ત કર્યો હતો. પરમાત્મા

કરવી પડે, પરંતુ આપની આજ્ઞાનું જાદુમાનપૂર્વક પાલન થતું હોય તો તે એકવાર નહીં પરંતુ કોડવાર અમને કળુલ છે. મહાન શાસનરક્ષકો-શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિ, શ્રીમાન હેમચંદ્રાચાર્ય ત્વેષા પ્રખર વિદ્વાનો આપના પવિત્ર શાસનને પામવા માટે પોતાનું અહોભાગ્ય સમજતા હતા, હે પરમાત્મા ! હે પરમ-યોગીશ્વર ! વધુ શું કહીએ, આપના લોકોત્તર અતિશયોથી ભર-પૂર જીવનને સંભળી તેને સમજપૂર્વક થદ્દામાં મૂકી અમે તેના આનંદમાં ગરકાવ બની ગયા છીએ. હે તરજુતારણ ! હે પ્રભો ! એક વખત આપના ભક્તો તરફ મીઠી દૃષ્ટિથી જુઓ, અમારા અપરાધોની ખાત્રી આપે અને અમારા હૃદયરૂપી શુદ્ધ સિંહાસન ઉપર આરૂઢ થાઓ. હે પરમાત્મા ! આપના જેવો પવિત્ર સંજ્ઞમ-રાગ, આપના જેવું યોગબળ અને આપની જેવો સમભાવ અમારામાં પ્રાપ્ત કરો. અમે જ્યાં મુઘી આ સંસારમાં છીએ ત્યાં મુઘી આપના ચરણકમળની સેવા ભવોભવને વિષે માગીએ છીએ. તેજ સેવનાથી અમે અમારા આત્માને ઉચ્ચ ઠાટી પ્રાપ્ત કરાવવા ભાગ્યશાળી થઈશું. સરોવર પાસે ગયા છતાં તૃપ્ત ન છીએ, લક્ષ્મીવાન પાસે ગયા છતાં હરિદ્વ ન મટે તો તે સરોવરની અને લક્ષ્મીવંતની શોભા શી ગણાય ? આપના જેવા ત્રિભુવન નાયક શિરછત્ર છતાં અમે કંગાળ રહીએ અને તમે અનંત મુખેના ભોક્તા અને પરમ યોગીશ્વર રહો તેમાં આપની શોભા શી ? અમે તો પાંગળા હોઈ મેરૂપર્વત ઉપર ચડવાની અમારી ઇચ્છા, તથા નિર્ભાગી હોઈ રાજ્યપ્રાપ્તિ કરવાનો અમારો લોભ અને યોગ્યતાવિના દુષ્પાપ્ય વસ્તુ માગવાની બેશરમાઈ બતાવવાથી ભલે હાસ્યજનક ગણાઈએ, પરંતુ મેઘ જેમ વૃદ્ધિ કરતાં ઉચ્ચ નીચ સ્થાન જોતો નથી, ઉપહારીઓ પાત્રાપાત્રની દરકાર કરતા નથી, તો પછી આપના જેવા ત્રિભુ-

વનનાયક દાતાશિરોમણિ મળ્યા છતાં અમે અસંતુષ્ટ રહીએ એ
 બનેજ કેમ ? કદાપિ ન બને. અમે લીધા વિના છોડવાના નથી;
 વહેલા કે મોડા આપના શિવાય આ ત્રણ જગતમાં અમારું
 દારિદ્ર કોઈ દૂર કરનાર નથી માટે હે પરમાત્મા ! એક વાર આ
 સેવક સામી દષ્ટિ કરી, સંસારસમુદ્રથી શીઘ્ર પાર ઉતારો. આપની
 મુદ્રા દેખતાં હબરો-લાખો જીવો ભવના નિસ્તારને પામવા
 ભાગ્યશાળી થયા છે. આપની મૂર્તિ જગતના દારિદ્રને દૂર
 કરનારી છે તેથીજ સુવિહિત પુરૂષોએ આદરેલી છે અને આપની
 સ્તુતિ કરી છે. તે પ્રભુ સ્તુતિના શ્લોકો આ પ્રમાણે—

ऐंद्रश्रेणिनता प्रतापभवनं भव्यांगिनेत्रामृतं ।

सिद्धांतोपनिषद्विचारचतुरैः प्रीत्या प्रमाणीकृता ॥

मूर्तिः स्फूर्तिमती सदा विजयते जैनेश्वरी विस्फुरन्-

मोहोन्मादघनप्रमादमदिरामचैरनालोकिता ॥ ૧ ॥

જિનેશ્વરની પ્રતિમા સદા જયવંતી વર્તે છે. તે પ્રતિમા
 કેવી છે ? ઇન્દ્રના વર્ગથી નમાએલી તથા પ્રતાપનું ઘર અને
 ભવ્ય પ્રાણીઓના નેત્રોને અમૃતસમાન તથા સિદ્ધાંતના રહસ્યને
 જાણનાર વિચક્ષણોએ પ્રેમપૂર્વક પ્રમાણભૂત કરેલી અને વળી
 પ્રભાવશાલિની આવી પરમાત્માની મૂર્તિને, મહામોહના ઉન્મા-
 દથી તથા પ્રમાદરૂપી મદિરાથી મોહોન્મત્ત થયેલા જીવો જોઈ
 શકતા નથી. ૧.

घन्या दृष्टिरियं यया विमलया दृष्टो भवान् प्रत्यहं ।

घन्याऽसौ रसना यया स्तुतिपथं नीतो जगद्वत्सलः ॥

घन्यं कर्णयुगं वचोमृतरसो पीतो मुदा येन ते ।

घन्यं हृत् सततं च येन विषदस्त्वन्नाમमन्त्रો घृतः ॥ ૨ ॥

તે દાદને ધન્ય છે કે જે નિર્મળ દૃષ્ટિએ હમેશાં આપના દર્શન કીધાં, તે છતાંને ધન્ય છે કે જેણે જગદ્વત્સલ છે પર-
માત્મા ! આપને સ્તવ્યા, તે કહ્યુંને ધન્ય છે કે જેણે આપના વચ-
નામૃતનો રસ આનંદથી પીધો અને વળી તે હૃદયને પણ ધન્ય
કે જેણે તમારા નામકૃપી નિર્મળ મંત્રને સદા ધારણ કર્યો. ૨.

કિં પીયૂષમયી કૃપારસમયી કર્પૂરપારીમયી ।

કિં વાનન્દમયી મહોદયમયી સદ્ધ્યાનલીલામયી ॥

તત્ત્વજ્ઞાનમયી સુદર્શનમયી નિસ્તંદ્રચંદ્રપ્રમા-

સારસ્ફારમયી પુનાતુ સતતં મૂર્તિસ્ત્વદીયા સતામ્ ॥ ૩ ॥

હે પ્રભુ ! તમારી મૂર્તિ શું અમૃતમય છે ? અથવા કૃપા-
રસમય છે ? અથવા કર્પૂરમય છે ? અથવા શું આનંદમય છે ?
મહોદયમય છે ? અથવા ધ્યાનની લીલામય છે ? શું તત્ત્વજ્ઞાનમય
છે ? સુદર્શનમય છે ? અથવા ઉત્તમ ચંદ્રપ્રભાના ઉદ્યોતરૂપ છે ?
આવા પ્રકારની તમારી મૂર્તિ સજ્જનોને સદા પવિત્ર કરે. ૩.

શ્રીમદ્ગુર્જરદેશમૂષણમણિ સર્વજ્ઞતાધારકમ્ ।

મિથ્યાજ્ઞાનતમઃપલાયનવિધાયુષન્પ્રમં તાયિનમ્ ॥

પાર્શ્વસ્થાયુકપાર્શ્વયજ્ઞપતિના સંસેવ્યપાર્શ્વદ્રવમ્ ।

શ્રીરાત્રેશ્વરપાર્શ્વનાથમહમાઽઽનન્દેન વન્દે સદા ॥ ૪ ॥

ગુર્જરદેશના બૂલણમણિરૂપ, સર્વજ્ઞપણને ધારણ કરનાર,
મિથ્યાજ્ઞાનરૂપ અધકારને દૂર કરવામાં પ્રતાપી સૂર્યસમાન,
દર્શ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર અને પાર્શ્વવર્તિ પાર્શ્વ નામના
યજ્ઞથી જેના બને પાસાં સેવાયેલ છે એવા સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ
પ્રભુને હું હમેશાં આનંદપૂર્વક વંદુ છું. ૪.

હે નાથ ! તમારા વિના લયવડે અંડીં તંડીં નાંખ્યા જે ચક્ષુ તે વડે કરી ચંચલ થઇ ગઇ છે ક્રીક્રી જેની એવો અને વળી આલંબન વિનાનો હું નાશ પામ્યો, અર્થાત્ ઘણાં જન્મ મરણ કરી બહુ દુઃખી થયો. ૧૧.

અનંતવીર્યસંભાર—જગદાલંબદાયક ।

વિધેહિ નિર્ભયં નાથ, મામુત્તાર્ય ભવાટર્થી ॥ ૧૨ ॥

હે અનંત વીર્યના સમૂહવાળા ! હે જગતના જીવોને આલંબન દેવાવાળા ! મને આ લવઅટવીમાંથી પાર ઉતારી હે નાથ ! લય રહિત કરો. ૧૨.

ન માસ્કરાદ્યતે નાથ, કમલાકરબોધનં ।

યથાતથા જગન્નેત્ર, ત્વદ્યતે નાસ્તિ નિર્વૃત્તિઃ ॥ ૧૩ ॥

હે નાથ ! હે જગતના જીવોને નેત્ર સમાન ! હે પરમાત્મા ! જેમ સૂર્ય વિના કમળનો સમૂહ વિકસ્વર થઇ શકતો નથી તેમ તમારા વિના મારો આત્મા વિકસ્વર નહીં થવાથી મને નિર્વૃત્તિનો અભાવજ રહે છે. ૧૩.

કિમેપ કર્મણાં દોષઃ, કિં મમૈવ દુરાત્મનઃ ।

કિંવાઽસ્ય હતકાલસ્ય, કિંવા મે નાસ્તિ મવ્યતા ॥ ૧૪ ॥

હે પરમાત્મા ! શું આ મારા કર્મનો દોષ છે ? અથવા શું આ દુષ્ટ એવા મારા આત્માનો દોષ છે ? કે આ હત્યારા એવા કાળનો દોષ છે ? અથવા મારી અવિતવ્યતા જ પાકી નથી કે હજી સુધી મારો આ સંસારમાંથી કેમ પાર આવતો નથી ? ૧૪.

સંસારમારવપથે પતિતેન નાથ ।

સીમંતિનીમરુમરીચિવિમોહિતેન ॥

દષ્ટઃ કૃપાનિધિમયસ્ત્વમથો કુરુમ્વ ।

તૃષ્ણાપનોદવશતો જિન નિર્ણતિ, મે ॥ ૧૫ ॥

હે નાથ ! સંસારરૂપી મારવાડના માર્ગમાં બૂલ પડેલા અને શ્રીરૂપી ઝાંઝવાથી મોહિત થયેલા એવા મેં હે કૃપાના આગર ! તમારાં દર્શન કર્યાં, હવે મારી તૃષ્ણા દૂર કરીને મને શાંતિ આપ તેમ કરો. ૧૫.

ભૂપીભૂય સમન્વશાત્ સમુચિતાં યો લોકનીતિં યુગા-

રંમે યઃ પ્રથમં ચ સાધુચરિતં શ્રેષ્ઠં સમારાધયન્ ॥

ભૂત્વા તીર્થપતિશ્ચ મોક્ષપદવીવિધોત્તનં યો વ્યસાન્ ।

વિશ્વેશઃ પરમેશ્વરો વિજયતે શ્રીઘાદિનાથઃ સદઃ ॥ ૧૬ ॥

જેણે યુગના આરંભમાં શાન્ત બની પ્રમુચિત દેહાન્તરિનું શિશુરૂપ આપ્યું, જેણે સદુચી પ્રથમ સાધુ-ચરિત્રને શ્રેષ્ઠ મૂર્ત આરાધ્યો અને જેણે તીર્થ કરેલ યથા મર્ચથી પ્રથમ શ્રેષ્ઠ-આર્ચનું પ્રકાશન કર્યું, એવા વિશ્વેશ્વર પરમેશ્વર અદિનાથ જગતના નથવંત વર્તે છે. ૧૬.

યો વીક્ષ્ય દુઃસિમ્બવનં કરુણાદ્રિદી-

ભૂતો યથાર્થસુખમાર્ગવિગોષનાથ ॥

તીવ્રં તપશ્ચરિતવાન્ ચમત્કૃત્ દર્શઃ ।

શ્રેયઃપ્રિયં દિગ્ગતુ મ પ્રહરકેનનઃ ॥ ૧૭ ॥

દુઃખી જગતને એક, કરુણ દૃશ્યના બની, જેણે સુખનો માર્ગ બતાવતા મારે તીવ્ર તપશ્ચરિત્ર આચરી પ્રાપ્ત દીધી; એણે જે કદાચ દર્શનનાથી નિર્મલ થઈ શકે તેની આપે. ૧૭.

અનંતદુઃખાંતુધિપાતકાનાં ।

રાગાદિદોષદ્વિપતાં શમાય ॥

ન યં વિનાઽઽલંબનમસ્તિ કિંચિત્

સ વીતરાગઃ શરણં પ્રપદ્યઃ ॥ ૧૮ ॥

અનન્ત દુઃખસાગરમાં પાડનારા એવા રાગદ્વેષ વિગેરે દુશ્મનોને શમાવવા માટે જેના વગર બીજું કંઈ આલંબન લેવા યોગ્ય નથી, તે વીતરાગદેવને શરણે જવું જ જોઈએ. ૧૮.

આ પ્રમાણે પ્રભુપડિમાની પાસે રહી ભાવનાપૂર્વક સ્તુતિ કરવાથી સાક્ષાત્ પરમાત્મા આપણને યાદ આવે છે, જેથી જીવોમાં કોઈ અપૂર્વ જાગૃતિ થાય છે, પચીસો વર્ષ પહેલાં થયેલા મહાવીર પ્રભુ અત્યારે ભવ્ય જીવના હૃદયમાં તેમની મૂર્તિનું વિલોકન કરવાથી સાક્ષાત્ થાય છે.

જીવો જિનપડિમાના આલંબનથી શીઘ્ર સંસારસમુદ્ર તરી શકે છે-તો પછી સાક્ષાત્ પ્રભુ મહાવીર હતા તે સમયનું તો કહેવું જ શું ?

એવી રીતે ઉચ્ચ કોટીના ગુણોથી ભરપૂર પરમાત્મા મહાવીરદેવના ચરણકમળનું આરાધન કરી તેમની આજ્ઞા શિરપર વહન કરી તે સમયમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં અનેક જીવો પોતાનું કલ્યાણ કરતા હતા અને આધુનિક સમયમાં પણ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરતા વિહરમાન તીર્થંકરોની દેશના શ્રવણ કરી અનેક ભવ્ય જીવો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી રહ્યા છે. અત્યારે આપણે અહીં ભરતક્ષેત્રમાં સાક્ષાત્ પ્રભુના અભાવે તેમના નામ-શ્રવણથી તથા ઉપર કહેલ તેમના સ્થાપનાનિદેશથી (જલહલતી

अनंतदुःखांबुधिपातकानां ।

रागादिदोषद्विषतां शमाय ॥

न यं विनाऽऽलंबनमस्ति किंचित्

स वीतरागः शरणं प्रपद्यः ॥ १८ ॥

અનન્ત દુઃખસાગરમાં પાડનારા એવા રાગદ્વેષ વિગેરે દુઃખ-
નોને શમાવવા માટે જેના વગર બીજું કંઈ આલંબન લેવા
યોગ્ય નથી, તે વીતરાગદેવને શરણે જવું જ જોઈએ. ૧૮.

આ પ્રમાણે પ્રભુપડિમાની પાસે રહી ભાવનાપૂર્વક સ્તુતિ કરવાથી સાક્ષાત્ પરમાત્મા આપણને યાદ આવે છે, જેથી જીવોમાં હોઈ અપૂર્વે ન્તગુણ થાય છે, પચીસો વર્ષ પહેલાં થયેલા મહાવીર પ્રભુ અન્યાયે ભવ્ય જીવતા હૃદયમાં તેમની મૂર્તિનું વિસેકન કરવાથી સાક્ષાત્ થાય છે.

૭૫૦ ગિરિપાદિનાના આદ્યપદ્યો શ્રી ૩૦ મનમુદ્ર પરી
 શકે છે-૧૦ પદ્યો સાક્ષી પ્રમુદ્ધાદ્ય પદ્યો ગિરિપાદિ પદ્યો
 શ્રી ૩૦ મનમુદ્ર પરી

[illegible]

મૂર્તિથી) હવે તે બાજે જાયો છવે પોતાનું કથાણ કરી રહ્યા છે. તો હે ચેતન ! તું પણ જિનપ્રતિમાના દર્શન કરી, પરમાત્માના શુભોને યાદ કરી, તારામાં સારા શુભોની છાપ પાડ. જિનપ્રતિમા જિનવર સરખીજ લાગુજે. જિનપ્રતિમામાં લેશ માત્ર શંકા કરીશ નહીં. જિનપ્રતિમા ધણા સૂત્રોમાં પરમાત્મા મદાવીર દેવેજ કહેલી છે. તે જિનપ્રતિમાનો ધણા શિદ્ધાંતોમાં અધિકાર વિધમાન હોવા છતાં કેટલાએક અણુસમજવાળા અજ્ઞાની છવે, સૂત્રોના ખરા અર્થને નહીં અમજતાં વિપરીત અર્થ કરી જિનપ્રતિમાને નહીં માનતા સતા બૂલા ભમી રહ્યા છે. જુઓ જિનપ્રતિમાનો અધિકાર શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રોપદીએ જિનમંદિરમાં જઈ, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરી નમસ્કૃત્ય કહ્યું છે, જેનો આ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ પાઠ છે:—

તથાં સા દોવડરાયચરકના જોણે મજ્જણધરે તેણેવ ઉવાગચ્છદ્ધ મજ્જણધરં અણુપવેસદ્ નાયા કયવલીકમ્મા કય-
કોઉઅમંગલપાયચ્છિત્તા મુદ્ધપાવેસાં વત્થાં પરિહિયાહિં મજ્જ-
ણધરાઓ પહિશિરકમદ્ જોણેવ જિણધરે તેણેવ ઉવાગચ્છદ્ધ-
જિણધરં અણુપવેસદ્ અણુપવેસયિત્તા આલોણ જિણપહિ-
માયં પણામં કરેદ્ લોમહત્થયં પરામુસદ્ એવં જહા સુરિયામો,
જિણપહિમાઉ અચેદ્ તહેવ માણિયવ્વં । જાવ ધુવં હહદ્ ધુવં
હહયિત્તા વામં જાણું અંચેદ્ અંચેદ્તા દાહિણજાણું ધરાણિતલં-
સિ નિહદ્દુ તિસુત્તો મુદ્ધાણં ધરાણિતલંસિ નિવેસદ્ નિવેસદ્તા
શસિં પચ્ચુષ્ણમદ્ ફરયલ્લ જાવ કદ્દુ એવં વપાસિ નમુત્થુણં
અરિહંતાણં મગવંતાણં જાવસંપત્તાણં વંદદ્ નમંસદ્ જિણ-
ધરાઓ પહિનિરકમદ્.

અર્થ—તે વારે તે દ્રૌપદી રાજકન્યા જીહાં સ્નાન મજ્જન કરવાનું ઘર છે તીહાં આવે, મજ્જન ઘરમાં પેસે, સ્નાન કરીને કર્ચુ છે બલિકર્મ એટલે પૂજનનું કાર્ય જેણે અર્થાત્ ઘર દેરાસરમાં પૂજા કરીને કૌતુક કેતાં તિલકાદિ, મંગળ દ્વિધિ અશ્વતાદિ તેમજ પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે દુઃસ્વપ્નાદિનો ઘાત કર્યો છે જેણે એવી શુદ્ધ ઉત્તમલ જિનમંદિરને યોગ્ય સારાં વસ્ત્ર પહેરીને, સ્નાનઘરમાંથી નીકળે, જીહાં જિનઘર છે ત્યાં આવે, જિનઘરમાં પેસે, જિનપ્રતિમાને દીઠે થકે પ્રણામ કરે; પછી મોરપીંછી ગ્રહણ કરે. ગ્રહણ કરીને જેવી રીતે સૂર્યાભિદેવતાએ રાયપસેણી સૂત્રમાં જિનપ્રતિમાને પૂજ્યાનો અધિકાર છે તેમ મધલો વિધિ જાણવો. તે સૂર્યાભિનો અધિકાર જ્યાં સુધી ધૂપ દહે ત્યાં સુધી કહેવો. પછી નમસ્તુભ્યં વિગેરે જાણવું. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દ્રૌપદીએ જિનપ્રતિમા પૂજી છે. રાયપસેણી સૂત્રમાં સૂર્યાભિદેવતાએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે. વળી દ્રૌપદીએ નમસ્તુભ્યં કહ્યું છે. જિનપ્રતિમા આગળ સ્વસ્તિક કર્યો છે, જેથી તેને શ્રાવિકા જાણવી. શ્રાવિકા વિના ખીજે તે વિધિ જાણે નહી. માટે નિશ્ચય થાય છે કે સમકિતદષ્ટિ દ્રૌપદીએ જિનપ્રતિમા પૂજી છે. વળી નંદીસૂત્રમાં મહાકલ્પસૂત્રનું નામ છે; તેમાં લખ્યું છે જે—‘જે મુનિ ૧૫૫ યૌષધવાળા શ્રાવક જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તેના નાશ થયેલ આવે.’ તે પાઠ:—

સે મયવં તહારૂવં સમણં વા માહણં વા ચેદ્ધવરે ગચ્છેજ્ઞા ?
 હંતા ગોયમા ! દિણે દિણે ગચ્છેજ્ઞા. સે મયવં જત્ય દિણે
 ચ ગચ્છેજ્ઞા તચ્ચો કિં પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા ? ગોયમા પમાયં
 પદુચ્ચ તહારૂવં સમણં વા માહણં વા જો જિણવરં ન ગચ્છેજ્ઞા
 તચ્ચો લલ્લં અહવા દુવાલસમં પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા. સે મયવં મમ-

સોવાસગસસ પોસહસાલાણ. પોસહિણ પોસહવંમયારી કિં
 જિણહરં ગચ્છેજ્ઞા ? હંતા ગોયમા ! ગચ્છેજ્ઞા. સે મયવં કેણ-
 દેણ ગચ્છેજ્ઞા ? ગોયમા ! નાણદંસણંચરણદંયાણ ગચ્છેજ્ઞા. જે
 કેદ પોસહસાલાણ પોસહવંમયારી જઓ જિણહરે ન ગચ્છેજ્ઞા
 તઓ પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા ? ગોયમા ! જહા સાહુ તહા માણિ-
 યણ્યં છદ્ધં અહવા દુવાલસમં પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા ॥

અર્થ—‘હે ભગવાન ! ઠાણે છવને દુઃખી નહીં કરવાયાગા
 તેવા પ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં જાય કે કેમ ? ’ ‘હે ગૌતમ !
 હમેશાં પ્રતિદિન જાય. ’ ‘હે ભગવન ! જો હમેશાં ન જાય તો જો
 મુનિને પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે કે કેમ ? ’ ‘હે ગૌતમ ! જો પ્રમાદનું અવલં-
 બન કરીને તથા પ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં પ્રતિદિન ન જાય તો જો
 સાધુને છદ્ધ કે જો ઉપવાસ અથવા પાંચ ઉપવાસનું પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે. ’

હે સભજનો ! વિચાર કરો. ઉપર કહેલ પાઠમાં ખુદ ભગવાને
 જ પ્રતિદિન પ્રતિમાનાં દર્શન કરવાની કેવી આજ્ઞા કરમાવી છે ?
 જો છવો જિનમૂર્તિનાં દર્શન કરતા નથી તે છવો પરમાત્માની
 આજ્ઞાના વિશયક બને છે, તે ખુદજી સમભર્ષ જાય તેવું છે.
 કારણ જો નંદીમૂત્રમાં મહાકલ્પ સૂત્રનું નામ છે તે નંદીમૂત્ર-
 જિનપ્રતિમાને નહીં માનવાયાગા પણ માને છે; માટે નંદીમૂત્રમાં
 કહેલ મહાકલ્પસૂત્ર પણ પ્રમાણ્યૂત્ર થયું. તે પ્રમાણ્યૂત્ર થવાથી
 જિનપ્રતિમા પણ પ્રમાણ્યૂત્ર થઈ ચૂકી.

જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તો સાધુને જેટલું પ્રાયશ્ચિત્ત
 છદ્ધ નેટલું જ પ્રાયશ્ચિત્ત પોસહમાં કહેલ આવક પણ પ્રમાદને
 લાંબે દર્શન કરવા ન જાય તો આવકને પણ મુમજવું. માટે
 જિનપ્રતિમાના દર્શન અવશ્ય નિરનર કરવાં. વળી નંદીમૂત્રમાં
 મહાનિગ્રિય સૂત્રનું નામ છે. નંદીમૂત્ર કરે મૂત્રમાં છે. તેમાં કહેલ

મહાનિશિથ સૂત્રમાં કહ્યું છે જે 'જિનમંદિર કરાવવાવાળો સર્મા
કષ્ટિ છત્ર ધારમા દેવલોકે જાય.' આ સૂત્રના પ્રમાણથી
જિનપ્રતિમાની સિદ્ધિ થઈ ચૂકે છે.

ઉપર કહ્યા સિવાય બીજા ઘણા સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમા
અધિકાર છે. આ બુદ્ધ વિશાળ થઈ જવાના હેતુથી તે પ
નહી લખતાં તે તે સૂત્રોના નામ માત્ર જતાવીએ છીએ.

૧ છવાભિગમસૂત્રમાં વિજયદેવે જિનપ્રતિમા પૂજ્યા
અધિકાર છે.

૨ ભગવતીસૂત્રના વીજમા શતકે જંઘાચારણે જિનપ્રતિમા
વંદન કર્યાનો અધિકાર છે.

૩ ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-આણંદ શ્રાવકે નિયમ કં
કે જિનવર ને જિનભિંજ વિના બીજા કોઈને પણ વંદું નહ
પૂજું નહી. 'તેવી રીતે બીજા નવે શ્રાવકો માટે જાણવું.

૪ કલ્પસૂત્રમાં સિદ્ધાર્થે રાજ્યએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનું કહ્યું છે.

૫ શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં તુંગિયાનગરીના શ્રાવકોએ જિનપ્રતિ
પૂજ્યાનો અધિકાર છે.

૬ ઉવવર્ણસૂત્રમાં ઘણા જિનમંદિરોનો અધિકાર છે.

૭ તેજસૂત્રમાં અળા શ્રાવકે જિનપ્રતિમાને વાલી તથા પુર
તેવો અધિકાર છે.

૮ શ્રી જંબુદ્વિપપરજિ સૂત્રના ૫૦૦ દેવતાદિકોએ જિનપૂજ
કરેલી કહી છે.

૯ શ્રી મહાસૂત્રના વિદ્યારાજના જણાવ્યા પ્રમાણે મુનિનું પ્રત્યેક
મીની મહાપ્રતિમાનું પૂજન કરેલું.

૧૦ શ્રી મહાસૂત્રના ૫૦૦ દેવતાદિકોએ જિનપૂજ

૧૦

૧ શ્રી આવશ્યક સૂત્રમાં જુદા જુદા અનેક અધિકાર છે.

શ્રી ભરત ચક્રવર્તિએ જિનમંદિર કરાવ્યાનો અધિકાર છે.
વગ્ગુરુ આવકે શ્રી મદલીનાયજીનું દેરાસર કરાવ્યું છે.

પુખ્તથી જિનપૂજા કરનારનો સંસાર ક્ષય થઈ જાય તેમ
કહ્યું છે. તથા પ્રભાવતિ શ્રાવિકાએ જિનમંદિર બનાવ્યું છે.
તથા જિનપ્રતિમાની આગળ નાટક કર્યું છે.

શ્રી શ્રેણિકરાજા નિરંતર એકસો ને આઠ સોનાના જવ નવા
કરાવીને જિનજી સન્મુખ સ્વસ્તિક કરતા હતા.

સર્વ લોકમાં રહેલ જિનપ્રતિમાને આરાધવા નિમિત્તે સાધુ
તથા શ્રાવક કાઉસગ્ગ કરે તેમ કહ્યું છે.

બીજા પણ જિનપ્રતિમાના જુદા જુદા અધિકારો છે.

૧૨ શ્રી વ્યવહારસૂત્રમાં પ્રથમ ઉદ્દેશે જિનપ્રતિમાની આગળ
આલોચણ કરવી કહી છે.

૧૩ દશપૂર્વધરના શ્રાવક સંપ્રતિ રાજાએ સવાલાખ જિનમંદિર
કરાવ્યા છે તથા સવાકોડ જિનજિંબ બરાવ્યા છે. જેમાંથી
હજારો જિનમંદિર તથા જિનપ્રતિમાઓ વિદ્યમાન છે.
શત્રુંજય, ગીરનાર આદિ તીર્થોમાં તથા ઘણા નગરમાં ઘણા
સ્થાનકે સંપ્રતિરાજાના કરાવેલા જિનમંદિરો દૃષ્ટિએ
પડે છે. તેમજ બીજા પણ ઘણાં હજારો વર્ષોનાં કરાવેલાં
જિનમંદિરો હાલ વિદ્યમાન છે. આખુંજ ઉપર વિમલચંદ્ર
તથા વસ્તુપાત્ર તેજપાત્રનાં કોટા રૂપીયા ખર્ચીને બના-
વેલાં જિનમંદિરો વિદ્યમાન છે. જેની શોભા દેખતાં ભવભલા
વિદાનો પણ આશ્ચર્ય પામે છે.

આ પ્રમાણે ઘણા મૂર્તિમાં ઘણાજ વિસ્તારથી જિનપ્રતિમાનો

અધિકાર બહુજ આનંદકારી વિદ્યમાન હોવાથી જિનપ્રતિમા વંદનીક પૂજનીક છે. તે પ્રતિમાના દર્શન કરતાં પણ પાપના પુંજ ભસ્મીભૂત થાય છે. માટે તેમાં લેશમાત્ર શંકા રાખવી નહીં. અનંતકાળથી ભવચક્રમાં ભ્રમણ કરતાં માનવભવાદિ ઉત્તમ સામગ્રી મળી છે, તેમાં જો જિનપ્રતિમામાં શંકા રાખીશ અથવા નહીં માને તો પાપુ અનંતકાળ ભ્રમણ કરવું પડશે. સૂત્રનો એક અક્ષર ઉત્થાપન કરનારને અનંત સંસારી કહ્યા છે, તો પછી દેશભેં દેશભેં મૂર્તિમાં કંદેશ જિનપ્રતિમાને વંદન કરવાના- પૂજ કરવાના અધિકારને ઉત્થાપન કરનારાઓનો કેટલો સંસાર વધી ભય તે તીવ્રદષ્ટિથી સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચારવું. કદાચહુ છોડી દેવો. પ્રથમથી પકડી રાખેલ અમારાથી કેમ મૂકાય તેવા જોતા કદાચહુમાં સુંઝાઈ રહેવાથી આન્માને ભવચક્રમાં નરકાદિ દુર્ગ- નિનાં અસહ્ય દુઃખો સહન કરવા પડે. કદાચહુ મૂર્તિમાં તો દુઃખ લેશમાત્ર થતું નથી. પણ કેટલે આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. આન્માના નવીન ભવગતિ આવે છે નવવ્રતનું નટ થાય છે. જુએ જિનપ્રતિમાના દર્શન કરવાથી જ કંદેશ. કાપદા થયા છે ? કેવડેવા છુલો એધિથીજ પ્રાપ્ત કરીને આત્મકલ્યાણ કરી ગયા છે ?

૧ અસહ્યદુઃખો મોટાંકેટલી કષ્ટભરેલ્યાનીની પ્રતિમા કેવી આંતરેકુનાર પ્રતિભોથ પામેય અને નવવ્રત નવવ્રત નવી અસુકને સુનિષ્ક્રુ અંગીકાર કરવા નવવ્રત નવી નવા.

૨ દરવેશકિંતુ નુવના દર વ્રત નવવ્રત નવવ્રત આ શાંતિ નાથની પ્રતિમા કેવી પ્રતિભોથ પામેય છે

* ચિત્તેન્દ્રવગદગજિનપ્રતિમાદંમણેણ મદિવુદ્ધો. * પત્તવદિ

૩ કદી જિનપ્રતિમાની નવવ્રતો શ્રી ચિત્તેન્દ્રવગદગજિન પત્તવદિ નવવ્રતો મોટાંકેટલી પ્રતિભોથ પામેય છે

૪ જિનમહિા કરવાથી જીવ તીર્થંકર જોત્ર જાંપે છે, આ કથન શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં છે. જિનપ્રતિમાની પૂજા છે તે તીર્થંકરનીજ પૂજા છે અને તેથી વીગ કથાનક મધ્યાના પેઢા કથાનકનું આરાધન થાય છે.

૫ જિનપ્રતિમાને પૂજવાથી સંસારનો ક્ષય થઈ જાય છે એમ શ્રી આવશ્યકસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૬ જિનપ્રતિમાને પૂજવાથી મોક્ષશક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ શ્રી રાયપસેણીસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૭ શુભધર મહારાજના સત્તર પુત્રે સત્તર લેહમાંથી એક એક પ્રકારે જિનપૂજા કરી છે અને તે જિનપૂજાથી તેજ જાગે મોક્ષે ગયા છે. આ અધિકાર સત્તર લેહી પૂજના અસ્તિત્વમાં છે અને સત્તર લેહી પૂજા શ્રી રાયપસેણી સૂત્રમાં કહેલી છે.

૮ નાગકેતુ શ્રીજિનેશ્વરની પૂજા કરતાં શુદ્ધ ભાવનાવટે કેવળજ્ઞાન પામ્યા હતા.

૯ દુર્ગતા નારી પરમાત્માની કુલની પૂજા કરતાં કેવળજ્ઞાન પામી હતી.

શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે જે 'ભીંત ઉપર સ્ત્રીની મૂર્તિ ચિત્રેલી હોય તે મુનિઓએ જોવી નહીં. કારણ જે તેને દેખવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે.'

ચિત્તમિત્તિ ન નિજ્ઞાણ, નારિવાસુઅલંકરિયં ।

મક્ષુરમિવ દક્ષણ, દિદ્ધિં પઠિસમાહરે ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ ચિત્રામણની ભીંત સ્ત્રીથી અલંકૃત હોય તે તેને જોવી નહીં. કારણ જે તે વિકાર થવાના હેતુભૂત છે. જેમ સૂર્ય સામું જોઈ દષ્ટિ સંહરી લઈએ છીએ તેની પેઠે ચિત્રામણની સ્ત્રી દેખીને દષ્ટિ સંહરી લેવી. ”

જુઓ ! વિચાર કરો ! જેમ ચિત્રામણીની સ્ત્રી દેખવાથી-કામ-
વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે, તેવીજ રીતે શાંતરસથી ભરપૂર પરમાત્મા
ની મુર્તિ દેખતાં જીવને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય જ તેમાં શું આશ્ચર્ય !
માટે જિનપ્રતિમામાં જરાપણ શંસય રાખવો નહીં.

સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમા વિષે પદ.

રાગ—(નાય કેસે ગજકો બંધ છુડાયો)

પૂજે પ્રેમે જિનપડિમા જયકારી,
એ તો અવિચળ સુખ દેનારી.....પૂજે.

પ્રભુપડિમા પૂજનની સાખો, બહુ છે સત્ર મોહારી;
રાયપસેણીમાં મુર સૂર્યાભે, પૂજી છે પડિમા પ્યારી...પૂજે.
સાતા અંગે રંગે ઉમંગે, દ્રૌપદી સમકિત ધારી;
જિનવર પૂજી લીધો લ્હાવો, જગમાં છે બલિહારી...પૂજે.
જંઘાચારણુ ને વિઘાચારણુની, પૂજન વાત વિસ્તારી;
ભગવતિમાં પ્રભુ વીરે ભાખી, બલિહારી જન્મજી વારી...પૂજે.
જીવાભિગમમાં વિજય દેવતા, પડિમા પૂજે મનોહારી;
તેમ ભવી જિનવર પૂજી ભાવે, " ભક્તિ " કરો વારંવારી...પૂજે.

આ પ્રમાણે સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં કહેલી જિનપ્રતિમાનાં દર્શન
કરી, પૂજન કરી, ભક્તિ કરી, ઘણા ભવ્ય જીવો સમ્યક્ દર્શન પામી
અનુક્રમે દેવગજાનની લક્ષ્મી મેળવી મુક્તિમાં ખીરાજમાન
થયા છે. જન્મમરણના ક્લેશથી દૂર થયા છે. આવી રીતે જીવોને
કર્મ ખપાવવા માટે આ પંચમકાળમાં સાક્ષાત્ જિનેશ્વર ભગ-
વાનનો વિરહ છે. પણ જિનપડિમા પ્રગળ સાધન હોવા છતાં-
સાચમાં દેશણે દેશણે જિનેશ્વર દેવે તે બતાવેલ છતાં કેટલાએ
બીચારા મહામોહનીય કર્મના જોરથી-પ્રમગ્ન મિથ્યાત્વના ઉદયથી

જિનપ્રતિમાને નથી માનતા, નથી પૂજતા તેને માટે ઉપાધ્યાયજી
ચચોવિજય મહારાજ કહે છે ને—

એળીપેરે બહુ સૂત્રે ભણ્યું છરે, જિનપૂજા ગૃહીકૃત્ય;

જે નવી માને તે સહીજ રે, કરશે બહુ ભવ નૃત્ય. સુણો જિન !

જુજ વિષુ કવણુ આધાર.

“બહુ સૂત્રસિદ્ધાંતમાં જિનપૂજાનું કૃત્ય ગૃહસ્થો માટે
કહેલું છે, છતાં જે નહીં માને તે આ ભવચક્રમાં જન્મમરણના
ફેરાવડે નૃત્ય કરશે.” માટે હે ચેતન ! તું લેશમાત્ર જિનપ્રતિમા-
માં શંકા કરીશ નહીં અને હમેશાં પરમાત્માનાં વિધિપૂર્વક
દર્શન કરી—પૂજન કરી સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ કરી લેજે. તને
આ અપૂર્ણ અવસ્થર મળ્યો છે, તેથી જેમ બીજા છવો પ્રભુ-
પદિમાનું આલંબન હઈ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી આત્મકલ્યાણ કરી
ગયા તેમ તું પણ કરી શકીશ. માટે નિશ્ચય ચિત્તથી જિનપદિ-
માના દર્શન પૂજા ભક્તિ કરજે.

ઇતિ યી જિનપ્રતિમાનો તથા તેમની
પૂજા—ભક્તિનો અધિકાર.

જેવી રીતે આ પંચમકાળમાં જિનપ્રતિમાનો ભવી છવોને
આધાર છે, તરવાનું સાધન છે, તેવીજ રીતે વીર્યકર ગણધરોએ
કહેલા જનઆગમ પણ છવને સંસારમાંથી તરવાનું પ્રબળ
સાધન છે. આગમમાં બતાવેલ ધર્મનું આરાધન કરનાર બન્ધ
છવો આત્માની પરમાત્મ દયા પ્રાપ્ત કરે છે. જે વીરપ્રભુના
બતાવેલા તત્ત્વ છવ સાંભળે તો તેના દૃઢ્યમાં નવીન અદ્ભૂત
વિચાર પેદા થાય, માટે હે ચેતન ! સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહેલો ધર્મ
ઉત્તમ શરણરૂપ જાણીને મન વચન અને કાયા ત્રિકરણુ ક્રુદ્ધે તેનું
આરાધન કર ! આરાધન કર ! અવસ્થર હાથમાં આવ્યો છે તેને

જવા દઈશ નહીં. તું અનંતકાળથી અનાથ છે, તે ધર્મના પ્રભાવથીજ સનાથ થઈશ. અનંતકાળથી સંસારમાં જન્મણ કરતાં માતા પિતા ભગિની સ્ત્રી વિગેરે કુટુંબાદિક તને શરણભૂત થયા નથી. પરલોકમાં જતાં તેઓનો તને આધાર નથી. જેથી શરણ રહિત એવો તું ધર્મના પ્રભાવથી જ શરણવાળો થઈશ. જો શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વીશમા અધ્યયનમાં કહેલ અનાથીનું કોઈ શરણ થયું નહીં, જેથી તેઓએ શુભ વિચારોને આત્મા સાથે જોડી દીધા અને સનાથ તેમજ શરણવાળા થયા. તે દષ્ટાંતનું ઘરાળર મનન કરજે. તેઓની નિરપૃહતા વિગેરે જોઈ શ્રેણિક રાજા પણ ધર્મ પામ્યા, તે અનાથી મુનિનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

અનાથી મુનિનું દષ્ટાંત.

એકદા ગજ અશ્વાદિકવાળા તથા વૈદ્યુદાદિક ઘણા રત્નોવાળા મગધદેશના અધિપતિ શ્રેણિકરાજા અશ્વકીડાને માટે મંડિકુક્ષિ નામના વનમાં નીકળી પડ્યા. વનની શોભા ઘણી મનોહારિણી હતી. નાના પ્રકારના વૃક્ષોવડે વન ઘણુંજ શોભી રહ્યું હતું. નાના પ્રકારના પક્ષીઓ તે વનનું સેવન કરતા હતા. તે પક્ષીઓના જુદા જુદા શબ્દો સંભળાતા હતા. નાના પ્રકારના પાણીનાં ઝરણાં ઝરી રહ્યાં હતાં. તે વન નંદનવનની તુલ્યતા ધરાવતું હતું. ત્યાં એક તરૂં નીચે મહા સમાધિવંત, શરીરે સુકુમાળ એક મુનિને તે શ્રેણિક રાજાએ દીધા. તેનું અદ્ભુત રૂપ દેખી રાજા મનમાં અત્યંત આનંદ પામ્યા અને ઉપમારહિત રૂપથી વિસ્મય પામી મનમાં તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. અહો ! આ મુનિનો કેવો અદ્ભૂત વર્ણ છે, અહો ! કેવું મનોહર રૂપ છે, અહો ! આ મુનિ કેવા આશ્ચર્યકારક ક્ષમાના ધરનાર છે, અહો ! આ મુનિના અંગમાં વૈરાગ્ય કેટલો ભરેલો છે, અહો ! આ મુનિમાં કેટલી

નિર્દોશના જગદગી રહી છે. ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે ચિંતવના, ખુશી થના, સ્તુતિ કરતા, ખીમેથી ચાલતા, પ્રદક્ષિણા દઈ તે મુનિને વંદન કરી, અતિ સમીપ નદી તેમ અતિ દૂર નદી તેની રીતે જોડા. પછી જો હાથ જોડી વિનયપૂર્વક મુનિરાજને પૂછ્યું 'હે મહારાજ ! તમે પ્રસંગે કરવા લાયક તરૂં છો, કોમવિકાસને માટે તમારી વય અનુકૂળ છે, સંસારમાં નાના પ્રકારના મુખો રહ્યા છે, તે સ્વર્ગાનો ત્યાગ કરી મુનિપણમાં અતીત ઉદ્યમ કરો છો તેવું શું કારણ ? તે મને અનુમત્ત કરીને કહેા.'

રાજાનાં આવા પ્રકારનાં વચનો સાંભળી મુનિરાજે કહ્યું 'હું રાજાનું ! હું અનાથ હતો, હે મહારાજ ! મને અપૂર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરાવનાર તથા યોગ કેમનો કરનાર, મારા ઉપર અનુકંપા આપનાર, પરમ મુખનો દેનાર મિત્ર કોઈ ન થયો, એ કારણથી હું અનાથ હતો.' આવા પ્રકારનાં મુનિનાં વચન સાંભળી શ્રેષ્ઠિકને હસવું આનંદ્યું અને શ્રેષ્ઠિકે કહ્યું કે 'તમારે મહાશ્વદિવંતને નાથ કેમ ન હોય ? જો કોઈ તમારો નાથ ન હોય તો હું પોતે યાઉ છું. તમે આ સંસારના ભોગ ભોગવો. મિત્રજ્ઞાતિ સહિત ફક્ત એવો તમારો મનુષ્યલવ સફળ કરો.' અનાથી મુનિએ કહ્યું 'હે શ્રેષ્ઠિક ! મગધદેશના રાજા ! તું પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ કેમ થઈશ ? નિર્ધન હોય તે ધનાઢ્ય કેવી રીતે બનાવે ? બુદ્ધિરહિત બુદ્ધિદાન ક્યાંથી આપે ? વંધ્યા સ્ત્રી સંતાન ક્યાંથી આપે ? જ્યારે ॥ પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ ક્યાંથી થઈશ ?' મુનિના વચનથી રાજા વિસ્મય પામ્યો અને વ્યાકુલ થયો. કોઈ કાળે જે વચનનું શ્રવણ થયું ન હતું એવું વચન યતિના મુખથી સાંભળી ચંકાવસ્ત થયો છતો જોડ્યો જે 'હું અનેક પ્રકારના અધોનો ભોગી છું, અનેક પ્રકારના મદોન્મત્ત હસ્તિઓનો ધણી છું, અનેક પ્રકારની સેના મારે આધિન છે, નગર ગામ અતઃપુર અને

અતુષ્ટ વિગેરેની મારે કાંઈ ન્યૂનતા નથી, મનુષ્ય સંબંધી સઘળા પ્રકારના લોગ મને પ્રાપ્ત થયા છે, સેવક જનો મારી આજ્ઞાને આરાધે છે, તમામ પ્રકારની સામગ્રી મારે ઘેર છે, સર્વ મનોવાંચિત વસ્તુઓ મારી સમીપે રહે છે, આવા પ્રકારનો હું દેદિપ્યમાન છતાં અનાથ કેમ હોઉં ? રખે હે ભગવાન ! તમે દેશ્વર બોલતા હોશો. ’

મુનિએ કહ્યું. ‘ હે રાજન્ ! મારા કહેલા અર્થની ઉત્પત્તિને તું ખરાબર સમજ્યો નથી. તું પોતે અનાથ છો, પરંતુ તે સંબંધી તારી અજ્ઞતા છે, હવે હું કહું છું તે અવ્યય અને સાવધાન ચિત્તે તું સાંભળ. તે સાંભળી પછી તેના સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરજે. મેં પોતે જે પ્રકારના અનાથીપણાથી મુનિપણું અંગીકૃત કર્યું છે તે હું પ્રથમ તને કહું છું. ’

બીજા નગરોથી અતિ શોભાવાળી કોસંબી નામની એક સુંદર નગરી છે. ત્યાં ઋદ્ધિથી પરિપૂર્ણ ધનસંચય નામના મારા પિતા રહેતા હતા. પ્રથમ યૌવનવયને વિષે અતુલ્ય અને ઉપમા-રહિત એવી મારી આંખોને વિષે વેદના ઉત્પન્ન થઈ તથા દુઃખને દેવાવાળો આખા શરીરે દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો. શસ્ત્રથી પણ તિક્ષણ એવો તે રોગ વૈરીની પેઠે મારા ઉપર કોપાયમાન થયો. માટેં મસ્તક આંખની અસહ્ય વેદનાથી અત્યંત દુઃખવા લાગ્યું. ઇન્દ્રના વજ્રના પ્રકાર સરખી બીજાને પણ અત્યંત ભય ઉપજાવનારી અત્યંત દારણ વેદનાથી હું બહુ શોકાત્ થયો. ચારીરિક વિદ્યામાં વિદ્વાન મંત્રમુગીતાત્તણ મુત વૈદરાજ મારી તે વેદનાનો નાશ કરવા માટે આવ્યા, અનેક પ્રકારના ઔષધોપચાર કર્યા, પરંતુ તે વૃથા ગયા, ધનરાંતરી સરખા તે વૈદો મને તે વેદનાથી સુખ કરી શક્યા નહીં. એજ હે રાજન્ ! માટેં અનાથપણું હતું. મારી આંખની વેદના શોકવાને માટે મારા પિતાએ સર્વ ધન આપવા માંડ્યું પરંતુ તેથી

કરીને પણ મારી વેદના ટળી નહી. હે રાજન્ ! જો જ માઈં
અનાથપણું હતું. મારી માતા યુવના ચોકે કરીને અત્યંત દુઃખિત
થઈ, પરંતુ તે પણ તે દરદથી અને મૃદાવી શકી નહી, હે મહારાજ !
તે જ માઈં અનાથપણું હતું. જોકે ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલા મારા
મોટા તથા હાથ આંધવાં પોતાથી જનતો પરિશ્રમ કરી શૂકયા, પણ
મારી વેદના ટળી નહી. હે રાજન્ ! જો જ માઈં અનાથપણું
હતું. વળી મારી મોટી તથા નાની ભગીનિઓથી પણ માઈં
દુઃખ ટળ્યું નહી. હે મહારાજ ! જો જ માઈં અનાથપણું હતું.
મારી પતિવ્રતા સ્ત્રી મારા ઉપર પ્રેમવાળી અને રાગવાળી હતી. તે
પણ આંખમાં પરિપૂર્ણ આંસુ જરીને મારા હૃદયને સીંચતી-ભીં-
જવતી હતી. મારી સમીપથી હાથવાર અણગમી રહેતી નહોતી,
અન્ય રથમે જતી પણ નહોતી, હે રાજન્ ! જોવી સ્ત્રી પણ મારા
રાગને ટાળી શકી નહી. હે રાજન્ ! જો જ માઈં અનાથપણું
હતું. જોવી રીતે કાઈના પ્રેમથી, કાઈના ઓપધથી, કાઈના વિલા-
પથી અને કાઈના પરિશ્રમથી જો રોગ શાંત ન થયે. મેં તે વેળા
જોકતાએ જ અસહ્ય વેદના ભોગવી. પછી હું આ દુઃખથી ભરેલા
સ સારથી ખેદ પામ્યો. તેથી વિચારના લાગ્યો કે ' હું જો આ
ધાર વેદનાથી મુક્ત થઈશ તો પારમેશ્વરી પ્રમદ્યાને (દીક્ષાને)
અગીઠાર કરીશ ' જોમ ચિન્તવતો હું ગુપ્ત કરો ગયો. રાત્રી અનિ-
દ્રમી મન બેઠકે હે મહારાજ ! મારો તે વેદના શ્રમી ગણ અને
તે નીરોગી થયો. માનકાળે માનપિના સ્વચ્છનાદિને પૂછીને મેં
મહારાજના અને દિનિયોના નિમલ કરવાવાનું, આરંભાદિથી
રાત્રી વાપુપણું અગીઠાર કર્યું. ત્યારપછી હું મારા આત્માને
નાથ રમ્યો હવે સર્વ પ્રકારના ભવનો હું નાથ છું. ”

અનાથો મુનિએ આવા મહાગ્ની અગ્નિરણુ જાળવના જોઈકે
૧,૦૦૦. મન દીપર ૧૯ ક્રિષ્નાદી. હવે જીએ ઉપદેશ તેને

અનૂકૂલ આપે છે:—“ હે રાજન્ ! આ આપણો આત્મા જ
 દુઃખની ભરેલી વૈતરણીનો કરનાર છે. આપણો આત્મા જ
 શાદ્મલી વૃક્ષના દુઃખનો ઉપજવનાર છે. આપણો આત્મા જ
 મનોવાંચિત, ઇષ્ટ વસ્તુ રૂપી દુધને દેવાવાળી કામધેનુ ગાય
 જેવું સુખને ઉપજવનાર છે. આપણો આત્મા જ નંદનવનની
 માફક આનંદકારી છે. આપણો આત્મા જ કર્મનો કરનાર છે.
 આપણો આત્મા જ તે કર્મનો ટાળનાર છે. આપણો આત્મા જ
 દુઃખોને ઉત્પન્ન કરનાર છે. આપણો આત્મા જ સુખનો ઉત્પન્ન
 કરનાર છે. આપણો આત્મા જ મિત્ર અને આપણો આત્મા જ
 વૈરી છે. આપણો આત્મા જ તમામ કાર્ય કરનાર છે. ” આવી
 રીતે અનેક પ્રકારે અનાથી મુનિએ તે શ્રેણિકરાજ પ્રત્યે સંસાર
 તું અનાથપણું કહી બતાવ્યું. તેથી શ્રેણિકરાજ અતીવ સંતોષ
 પામ્યા. તે અંજળી કરીને બોલ્યા જે ‘ હે ભગવન્ ! મને તમે
 ખરાબર ઉપદેશ કર્યો, તમે યથાસ્થિત અનાથપણું કહી બતાવ્યું,
 હે મહાકવિ ! તમે સનાથ છો, તમે સંબંધવ છો અને તમે
 સધર્મ છો. તમે સર્વ અનાથના નાથ છો. હે પવિત્ર સંયતિ !
 હું તમને ખમાવું છું. તમારી હિતશિક્ષાને વાંછું છું. ધર્મધ્યાનમાં
 વિદ્ય કરવાવાળું ભોગવિલાસ સંબંધી આમંત્રણ મેં આપને કર્યું
 હતું તે સંબંધીનો મારો અપરાધ ખમાવું છું. ” એવી રીતે
 સ્તવના કરી શ્રેણિકરાજ પરમાનંદ પામી ધર્મને વિષે રાગી થયા.
 અને મુનિને પ્રદક્ષિણા કરી તેમના ચરણ વાંદીને સ્વસ્થાને ગયા.

ઇતિ અનાથી મુનિ કથા.

અહો ભગ્યો ! મહા તપોધન, મહા મુનિ, મહા પ્રજ્ઞાશાલી,
 મહા યશસ્વંત, મહાનિર્ઝંથ અનાથી મુનિએ મગધદેશના રાજાને
 પોતાના શુદ્ધ ચારિત્રથી જે બોધ આપ્યો છે તે ખરેખર અશરણુ
 ભાવનાને ત્રિદ્વ કરી દેખાડે છે. મહામુનિ અનાથીએ જે જે

વેદનાઓ સહન કરી તેની તુલ્ય અથવા તેથી પણ વિશેષ અમૂલ્ય દુઃખો અનંત છવે સામાન્ય દૃષ્ટિથી લોગવતા દેખાય છે. તે સંબંધી તમે વિચાર કરો. સંસારમાં છવાઈ રહેલ અશરણુતાનો ત્યાગ કરી સત્ય શરણુ રૂપ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો, પ્રાપ્ત કરવા ઉદ્યમ કરો, એજ સુકિતના કારણરૂપ થશે. જેમ સંસારમાં રહેલ અનાથી અનાથ હતા તેમ પ્રત્યેક આત્મા તત્ત્વજ્ઞાનની ઉત્તમ પ્રાપ્તિ વિના હંમેશાં અનાથજ છે. સનાથ થવા માટે પુરૂષાર્થ દ્વારવવાની જરૂર છે. હે આત્મા ! તું પણ પુરૂષાર્થ દ્વારવીશ તોજ આત્મહિત કરી શકીશ.

હિતોપદેશ.

જેવી રીતે મુધા લાગે તો ખાવા માટે, તૃષા લાગે તો પીવા માટે, પૈસા કમાવા માટે, પુત્રપુત્રીઓની સારસંભાળ માટે, સંસારનાં મનુરીરૂપ કાર્યોમાં તો કાંઈ કાંઈને પૂછવું જ પડતું નથી, જલદી પ્રવૃત્તિ થાય છે; તો પછી આ આત્મા અનાદિ કાળથી સંસારરૂપી બંધીખાનામાં પડ્યો છે, તેને છોડાવવા માટે થોડો પણ ઉદ્યમ કેમ કરતો નથી ? હે ચેતન ! જરા લેશ માત્ર ચમ્પુ ઉધાડ. જ્યારે ત્યારે પણ શુભ કાર્યમાં પુરૂષાર્થ દ્વારવ્યા વિના સંસારરૂપી કેદખાનામાંથી છુટાશે નહીં. માટે આત્મહિત કરવા તૈયાર થા. સદ્ગુરુનો અયોગ મેળવ. તેમની સેવા કરી આગમમાં પ્રકાશિત કરેલા વીર્યકર ગણધરના બતાવેલા ધર્મને જાણ, જાણીને વિચાર કર, સ્વધન અને પરધનને યોગળ, મોહના કેદથી અગત્ય વસ્તુને સત્ય વસ્તુ જાણી બ્રમથી બૂઝ્યો થકો સંસારિક મુખને સત્ય મુખ તરીકે જાણી શા માટે મુંઝાય છે ? વીતરાગ પરમાત્મા કથિત સત્ય તત્ત્વથી અગળ રહી પોતાનું આયુ નિર્લેપક શુભાવી અધિગતિ શા માટે પ્રાપ્ત કરે છે ? મુખની આશાએ બાદ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે, પરંતુ

હે મોહાન્ધ આત્મા ! તું એટલું પણ વિચારતો નથી કે, ખરું સુખ તો આત્મામાં રહેલું છે, પૌદ્ગલિક વસ્તુ તો વિનાશ પામી જવાની છે, તેની આશાએ આત્મિક ધન ખોઈશ નહીં. કોઈ પણ જડ પદાર્થમાં સુખ રહેલું નથી. જે શરીરમાં સુખ રહેલું હોત તો મૃત શરીરમાં તે સુખની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, પરંતુ થતી નથી. માટે સિદ્ધ થાય છે કે સુખ એ આત્માનો ગુણ છે. કર્મના આવરણને લીધે સંસારી જીવોને સુખ તિરોભાવે છે અને સિદ્ધને કર્મના નાશથકી તે સુખ આવિર્ભાવે પ્રકાશે છે. તાત્ત્વિક સુખ આત્મામાં જ રહેલું છે, પરંતુ હઃખદાઇ વિભાવ દશાને અનાદિ કાળથી તું કોટે વળગાડીને ફરી રહ્યો છે તેને છોડ. સ્વભાવ દશાને પ્રાપ્ત કર. પરંતુ તારે હજી રસલોલુપતા ધણી છે. સમભાવથી આશંસારહિત તપસ્યા કરતો નથી. ઉપવાસ આયંબીલ એકાસણું છેવટ ઉણોદરી વ્રત પણ સમભાવથી કરતો નથી. નવિન નવિન ચીજો ખાવાની ઇચ્છાઓ કર્યા કરે છે; પરંતુ ઇચ્છાનિરોધ કરતો નથી, જે વસ્તુની ઇચ્છા થઈ તેને દળાવતો નથી. સંસારનાં અનેક કાર્યોનું તું ચિંતવન કરે છે. કોઈવાર કામરાગમાં, કોઈ વાર સ્નેહરાગમાં, કોઈવાર દુષ્ટિરાગમાં, કોઈવાર ક્રુદ્ધેવમાં—જેનામાં દેવપણાની ગંધ પણ નથી તેમાં, કોઈ વાર કુશુરમાં—જેનામાં ગુરૂ પણાનો અભાવ છે તેમાં, કોઈ વાર કુધર્મમાં—જે ધર્મથી અનેક જીવોનો નાશ થાય એવા અસત્ય ધર્મમાં, કોઈવાર મનોદંડમાં, કોઈવાર વચનદંડમાં—નહીં બોલવા લાયક વચનો બોલીને, કોઈવાર કાયદંડમાં, કોઈવાર હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુઃખમાં, કોઈવાર કૃષ્ણાદિ ત્રણ અશુભ લેશ્યામાં, કોઈવાર રસ-ગારવ ઋદ્ધિગારવ શાતાગારવમાં લીન થઈને સંસારની વૃદ્ધિનાં કારણોનું તું ચિંતવન કરે છે. તો હે ચેતન ! તું કેવી રીતે સ્વભાવ દશા પ્રાપ્ત કરી સંસારસમુદ્રનો પાર પામીશ ? શું આ

તમામ આત્માના શત્રુ છે કે મિત્ર ? શાસ્ત્રકારો તો કહ્યા શત્રુ
 કહે છે. તો શું આવી જગજગત મોહરાજની સેનાને પાછી
 નહીં હાલે ? તારું સર્વથા બગાડવાવાળી તે સેના છે. હે ચેતન !
 વળી તારા ઉપર અદાર પાપસ્થાનકોનો કેટલો ભેરાવર હૂમલો છે ?
 તારી છાંદગીનો અત્યાર સુધીનો વિચાર કરી લે કે કયો દિવસ
 મારો ચોખો ગયો એ દિવસે એકપણ પાપસ્થાનક સેવ્યું નથી ?
 જાગ્યેજ કોમું તેવો દિવસ નીકળ્યો. શું આ પણ એક આત્માની
 નખગાઈ-હીનસત્ત્વતા નહીં તો બીજું શું કહેવાય ? ફક્ત સવારે
 કે સાંજે જ્યારે પડિછમણું કરે છે ત્યારે પેલે પ્રાણાતિપાત, બીજે
 મૃપાવાદ, ઉત્પાદિ પાપસ્થાનકના નામ બોલી જાય છે, પરંતુ
 તે શબ્દમાત્રમાં જ રહી જાય છે. સવારે કે સાંજે તે બોલીને
 જો બીજે દિવસે તેનાથી પાછો હુકે-તે પાપસ્થાનકો ન સેવે તો
 કેવો આનંદ આવે ? થોડો અનુભવ તો કરજો. અમુક દિવસે
 એક પણ પાપસ્થાનકનો સમાગમ કરવો નથી એમ ધારીને જો
 થોડું ઘણું તે તરફ લક્ષ રાખીશ તો જરૂર તેને થોડેઘણે
 અંશે પણ કાઢી શકીશ. શબ્દો ઉચ્ચાર્યા પછી તે ઉપર વિચાર
 કરીને શુભમાં પ્રવૃત્તિ ને અશુભથી નિવૃત્તિ કરવાથી જ આત્માને
 લાભ થાય છે. સ્વર્પ અથવા સિંહને દેખી સ્વર્પ, સર્પ, સિંહ,
 સિંહ, એમ શબ્દ બોલીએ ને પાછા હકી ન જઈએ તો સર્પ
 અથવા સિંહ પ્રાણનો નાશ કરે તેવી જ રીતે પાપસ્થાનક
 બોલીને પણ તેનાથી પાછા ન હકીએ તો તે પાપસ્થાનકો લાવ-
 પ્રાણ જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર-તેનો નાશ કરે. તેમાં શું આશ્ચર્ય !
 સુવર્ણ તથા હીરાદિકને દેખીને મુખથી સુવર્ણાદિક બોલ્યા કરે,
 સાક્ષાત્ દીકા છતાં શહજ ન કરે, ને કાચના કંટકાજ અહણ
 કરે, તે ધનવાન થાય ખરો ? ન જ થાય. તેવી જ રીતે જીવા-

દિક નવ તત્ત્વોનું જાણપણ કરે, પરંતુ તેમાં રહેલ સંવર તત્ત્વનો આદર ન જ કરે, નિર્જરાને ન સ્વીકારે, તો જાણવા માત્રથી પ્રવૃત્તિવિના કેવી રીતે આત્મકલ્યાણ કરી શકે ? જુઓ ક્રિયા અષ્ટકમાં શું કહે છે ?

ક્રિયાવિરહિતં હંત, જ્ઞાનમાત્રમનર્થકમ્ ।

ગતિં વિના પથજ્ઞોપિ, નામોતિ પુરમીપ્સિતમ્ ॥

‘ક્રિયા રહિત જ્ઞાન માત્ર નિષ્ફળ છે. રસ્તાનો જાણનાર માણસ ગતિ ન કરે-છાનોમાનો બેસી રહે તો વાંછિત નગરે પહોંચતો નથી, તેમ ક્રિયારહિત જ્ઞાન મોક્ષફળદાતા થતું નથી.’ શાસ્ત્રમાં પણ જ્ઞાનક્રિયાવડે કરીને જ મોક્ષ કહેલ છે. આ હેતુ-માટે જાણપણ કરી શુભકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી તેજ મોક્ષનું કારણ છે. બાકી રે ચેતન ! દિવસ ને રાત્રી તો રોજ જાય છે, આયુ કાપે છે, મસ્તકપર ધોળા વાળ આવ્યા, મૃત્યુએ આગળથી દૂતો મોકલી ખગર આપી કે-તું ચેત કે ન ચેત, જ્ઞાનક્રિયાવડે મોક્ષમુખ મેળવવા પ્રવૃત્તિ કર કે ન કર, હું તો તાકીદથી આવું છું, તૈયાર થઈ રહેજે. ખોટી આશાએ સંસારમાં પડ્યો રહીશ નહીં. મધુખિંદુ જેવા સાંસારિક મુખમાં મુંઝાઈશ નહીં. નીચે લખેલી ગાથાનું મનન કરજે.

નગારાં વાગે માથે મોતનાં, કેમ નિશ્ચિત થઇને સુતો રે;

મધુખિંદુ સુખની લાલચે, ખાલી કીચડમાં કેમ ખુતો રે.

જાડ એ વૈરાગ્યની ખસિહારી.

આ ગાથાથી નિશ્ચિત કરી લેજે કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી રહ્યાં છે, હવે આત્મત્રેય કરવામાં જેટલો વિહંગ કરીશ તેટલું શુભાવી બેસીશ. તું એન પણ ધારીશ નહીં જે હજી મને ધોળા વાળ નથી

આવ્યા, હજી હું તો નાની ઉમરનો છું, હજી આપણે ઘણી વાર છે. સોપકમ આયુવાજાને તો વાગ ધોળા હોય કે ઠાંગા હોય તે જોવાનું નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે ‘સોપકમ આયુવાજાનું’ સાત પ્રકારે આયુ ત્રુટે છે.’ જુઓ ! ઉપદેશ રત્નાકરમાં શ્રીમુનિમુંદર-સૂરિ મહારાજે બતાવેલ છે:—

અજ્ઞવસાયે’ નિમિત્તે’, આહારે’ વેશ્વર્યા’ પરાધાએ’ ।

પાસે’ આયુષાણુ’, સચચિહં જિજ્ઞાસ આહં ॥ ૧ ॥

૧ અધ્યવસાય રાગ, લય ને સ્નેહ—આ ત્રણ પ્રકારે સમજવા. તેમાં રાગજન્ય અધ્યવસાય ઢાઈ શ્રી એક તરૂણ પુરૂષને પાછી પાતી હતી, તેના ઉપર અત્યંત રાગવાળી ઘઈ પાછી હતી નહીં, તે પુરૂષને જોવામાં એકદમ રાગવાળી જાની, પુરૂષ આડ્યો ગયો, રાગના અધ્યવસાયથી બાઈ મરણને શરણ ઘઈ. મનુષ્ય લય શુભાવી બેઠી. એ પેલો રાગ અધ્યવસાય.

ગજસુકુમાળનો સસરો સોમિલ વિપ્ર ગજસુકુમાળને ઉપ-સર્ગ કરીને આવતો હતો સામેથી વાસુદેવ આવતા દેખી બયથી મરણ પામ્યો. એ બીજો લય અધ્યવસાય.

ત્રીજો સ્નેહ અધ્યવસાય તે એક વલ્લિકને એક તરૂણ શ્રી હતી. જાનેને ગાઠ સ્નેહ હતો. તે વાણીઓ દેશાંતર કમાવા ગયો, કમાઈને પાછો વળ્યો, તેના મિત્રે આગળથી પેર આવી પરીક્ષા કરવા તેની સ્ત્રીને કહ્યું જે ‘તમારો પતિ મરી ગયો.’ બાઈને સ્નેહ ઘણો હોવાથી તે શબ્દ સાંભળતાં તુરતજ મરણ પામી. પાછળથી તેનો ઘણી આવ્યો, તે પણ પોતાની સ્ત્રીને મરણ પામેલી જોઈ સ્નેહના તીવ્ર અધ્યવસાયથી મરણ પામ્યો. આ સ્નેહ અધ્યવસાય. આવા પ્રકારનો તીવ્ર સ્નેહ જીવને બહુ દેરાન દે છે. જલદી મૃત્યુ પમાડે છે. આજકાલ પંચમ ઠાળમાં

પણ આવો સ્નેહ ઘણીવાર દૃષ્ટિગોચર થાય છે. ઘણા જીવો તેથી મૃત્યુને આધીન થયા છે. જરાપણ વિયોગ થાય તો મનમાં જાણે છે જે માટે તમામ નાશ થઈ ગયું ! અરે હું હવે શું કરીશ ? મારી કોણ રક્ષા કરશે ? મને કોણ સાચવશે ? ઇત્યાદિક સ્વાર્થમાં અંધ-જની ખોટા વિલાપ કરી આયુને ઉપક્રમ લગાડી દૂર રહેલા મૃત્યુને નજીક કરી જીવંતી રદ કરે છે ને આર્તધ્યાનથી મરણ પામી નરક તિર્યચાદિ દુર્ગતિના અધિકારી બને છે. માટે આવા સ્નેહથી દરેક લવ્ય જીવોએ પાછા હઠવું. પ્રથમનો જે રાગ તે રૂપાદિ દેખવાથી ઉત્પન્ન થયેલ પ્રીતિરૂપ જાણવો, અને આ સ્ત્રીપુત્રકલત્રાદિ ઉપર જે રાગ તે સ્નેહ જાણવો. આવો સ્નેહ જીવને બહુ લવમાં ભટકાવનાર થાય છે. વળી કેટલીકવાર કેટલાક લક્ષ્મીનો વિયોગ થવાથી બહુજ મુંઝાઈ જાય છે. જાણે કે માટે તમામ ગયું, પરંતુ મૂર્ખ એટલું વિચારતો નથી જે જન્મ્યો ત્યારે શું લાવ્યો હતો ? અને મરીશ ત્યારે શું લઈ જઈશ ? માટે શું કામ ગભરાય છે ? લક્ષ્મી ગઈ તો ગઈ, તારા નસીબમાં ન હોતી, તારું પુણ્ય પ્રબળ હોત તો જાત નહી, પુણ્ય એટલું થયું તો ગઈ, માટે પુણ્ય બરાબર ઉપાર્જન કર, આવી રીતે આત્માને સમજાવીને શાંતિ કરવાથી શાંતિ થાય છે અને બહુ રાગવડે ઉદ્વેગ કરવાથી મૃત્યુને શરણ થવાય છે. તે પણ આવા રાગની અંદર અંતર્ભૂત થાય છે. આ ત્રણે પ્રકારના અધ્યવસાય આયુને તોડી નાખે છે.

૨ બીજો ઉપક્રમ નિમિત્ત—દંડ, શસ્ત્ર, રત્નજી, અગ્નિ, પાણી, ઝેર, સર્પ, શીત, ઉષ્ણ, અરતિ, ભય, ક્રોધા, તૃપ્તિ, ઘસાવું, પીસાવું ઇત્યાદિ નિમિત્તથી આયુ તુટી જાય છે.

જેમ કોઈને માથામાં દંડ વાગ્યો તે મૃત્યુ પામ્યો. રૂદ્રદેવે અગ્નિ શિખા નામની પોતાની સ્ત્રીને માથામાં દંડ મારવાથી તે મરણ

પામી. તેની જેમ કોઈ શસ્ત્ર લાગવાથી યુદ્ધાદિકમાં મરણ પામે, કોઈ ગણે દોરડાનો ફાંસો ખાઈ મરણ પામે, કોઈ અગ્નિથી બળીને, કોઈ જળમાં ડુબીને, કોઈ ઝેર ખાઈને, કોઈ સર્પ કરડવાથી, કોઈ શીતથી, કોઈ ઉષ્ણતાથી, કોઈ છુધાથી, કોઈ તૃપાથી વિગેરે નિમિત્તો પામીને મરી જાય છે. આ નિમિત્તો આયુને તોડી નાખે છે.

૩ આહાર—અતિ ઘણો આહાર કરવાથી અજીર્ણ થઈ જાય છે ને તેથી આયુ તુટી જાય છે.

૪ વેદના—નેત્રાદિમાં શૂણ્ણાદિ વિગેરેની ઉત્કટ વેદના ચવાથી આયુ તુટે છે.

૫ પરાધાત—વીજળી આદિના પરાધાતથી આયુ તુટી જાય છે.

૬ સ્પર્શ—શરીરને વિષે તેવા પ્રકારના ઉત્કટ ઝેરનો સ્પર્શ ચવાથી અથવા સર્પાદિકના સ્પર્શથી આયુ તુટી જાય છે. જેમ બ્રહ્મહત્ય ચક્રવર્તિ મરી ગયા પછી તેના પુત્રે સ્ત્રીરત્ન પાસે લોગની પ્રાર્થના કરતાં તેણે કહ્યું જે ‘મારો સ્પર્શ તું નહીં સહન કરી શકે, જો તને ખાત્રી કરી આપું.’ એમ કહી એક ઘોડાને ઠેડમુઠી તે સ્ત્રીરત્ન સ્પર્શ કર્યો. જેથી વીર્યના ક્ષયવડે તે અશ્વ તરતજ મરણ પામ્યો. ચક્રવર્તિની સ્ત્રી કામવિકારથી બીભ્તનો સ્પર્શ કરે તો બીભ્ત સહન ન કરી શકે. મૃત્યુ પામે. તેથી સ્પર્શ પણ આયુને તોડનાર છે.

૭ શ્વાસોશ્વાસ—દેરફાર લેવાવાથી કે વધારે લેવાવાથી આયુ તોડી નાખે છે.

આ સાતે નિમિત્ત સોપકમ આયુવાળાનું આયુ તોડનારા છે.

ધર્મ કરવામાં વિલંબ નહિં કરવા વિષે.

રાગ—(બહાલા વેગે આવો રે...)

નગો લવી નગો રે, ઉંધ અધારી ત્યાગો રે,
અવસર આવ્યો ઝોળખો હોજી;

નહિ નગો તો, જીવન ચાલ્યું રે નય,
ખોયું તેનો પસ્તાવો પાછલ થાય.....નગો૦

સાખી— પળ પળ પ્રાણી આઉખું, ઝોણું થાય હંમેશ;
ચેતો ચિત્તમાં ચોંપથી, એ આગમ ઉપદેશ.
ધર્મ ક્રિયામાં લાગો રે.....અવસર આવ્યો૦

સાખી— લાખ પૂર્વ આયુ ધણી, ચાલ્યા અન્તે ખાસ;
અદ્ય જીવનનો આપણો, તો અરે સ્યો વિશ્વાસ.
લવની લાવઠ લાંગો રે.....અવસર આવ્યો૦

સાખી— ધર્મે ઢીલ કરો નહિ, ધરો ધ્યાનમાં એહ;
તપ જપ વ્રત કરણી કરી, સફળ કરો આ દેહ.
“ ભક્તિ ” જિનવરની માગો રે.....અવસર આવ્યો૦

આજકાલ કેટલાએક જીવો ધર્મકાર્યોમાં વિલંબ કરી મૃત્યુને શરણુ થાય છે, પરંતુ વાયદા કરી જલદી કાર્ય સાધી શકતા નથી, તેવા જીવોને કાળરાજા ઓચિંતા પકડે છે ત્યારે આર્તધ્યાનથી મરણુ પામી યશોધરના જીવની માફક તિર્યંચાદિ ગતિમાં રખડે છે. પછી જલદી ઉંચુ ચડવું ઘણું કઠિન થઈ પડે છે. પ્રથમ આપણે અતાવી ગયા કે મનુષ્યનો લવ પામવો મહા કઠિન છે તે ગુમાવી એઠા પછી ક્યાંથી મળે ? તેથી જેણે આ એક લવ બગાડ્યો તેણે ઉતરોતર ઘણા લવો બગાડ્યા, જેણે આ એક લવ સુધાર્યો તેણે તમામ લવો સુધાર્યા. કારણ જે જીવ ધર્મારાધનવડે સમ્યક્ત્વ દર્શન પામી દેવલોકમાં જાય છે અને ત્યાં પણ અનેક પ્રકારનાં

તીર્થ કરની ભક્તિ વિગેરે શુભ કાર્યો કરી, માનવ ભવ લઈ, સિદ્ધિ-
પદને જલદી પામે છે. કોઈ વ્રણ ભવ, કોઈ પાંચ, સાત, આઠ
ભવમાં પણ સિદ્ધિપદ પામે છે. વચલા ભવમાં પણ દુઃખને
પામતા નથી. સારી ઋદ્ધિસિદ્ધિવાળા કુટુંબમાં જ જન્મ થાય
છે. માટે હે ચેતન ! આ ભવ સંકળ કરવા માટે જલદી ઉદ્યમવંત
થા, પ્રમાદ છોડ, જો ! છાંયાના બાનાવડે કાળરાજ તારી પાછળ
ફરે છે, તે હકીકત ચાત્રકાર બતાવે છે:—

હ્યામિસેચ કાલો, સયત્તજિયાણં છલં ગવેસંતો ।

પાસં કહવિ ન મુચ્ચદ, તા ધમ્મે રજ્જમં કુણ્હ ॥ ૧ ॥

‘હે આત્મા ! તારા ચરિત્રની છાંયા જે દેખાય છે, તે છાંયાને
બહાને કાળરાજ તારી પાછળ ફરે છે, સકળ જીવોનું છાં તે
તાકી રહ્યો છે, છેડા છોડતો નથી, માટે ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કર.’

એકદમ ઓચિંતો તને કાળ પકડ્યો ત્યારે પછી તારાં જેટલા
કામ છે તેટલાં પૂરાં થઈ શકવાનાં નથી, કામ તો બાકીનાં બાકીજ
રહેશે, અને તને તે વખત બહુ જ પશ્ચાત્તાપ થશે ને— ‘અરે !
આપણે કાંઈ આખી જીંદગીમાં સુકૃત કરી શક્યા નહીં અને
મૃત્યુના પંજમાં આપ્યા.’ તેવો પશ્ચાત્તાપ તે વખતે ન થાય તેવી
યોજના અત્યારથી કરી લે. દાન, શીલક, તપ, બાવ—આ ચાર
પ્રકારના ધર્મને તથા સુન ધર્મ ને ચારિત્ર ધર્મને આદર. અવસર
પાની સંજમ મહણ કર. સંજમ ન લઈ શકે તો સમ્યક્ત્વનું
સ્વરૂપ સમજી સમ્યક્ત્વપૂર્વક શ્રાવકના બારમન સફળરૂપે સંયોગ
પામી અંગીકાર કરી લે. પછી ધીમે ધીમે સંજમની પણ બાવના
થશે. અત્યારથી અભ્યાસ પાઠ અભ્યાસ વિના દેહપલ્લુ કાર્ય
કરવું પણ કષ્ટકારી થઈ પડે છે. શરીર સાફ છે ત્યાં કુધી જ

કરી શકીશ. અત્યારે નહીં કરે તો પછી મૂઢ તથા ગમારની ઉપ-
માને લાયક થઇશ. જો ! શાસ્ત્રમાં કહે છે જે:—

વિવિધોપદ્રવં દેહ-માયુશ્ચ ચણમંગુરં ।

કામાડ્ડલંબ્ય ધૃતિં મૂઢૈઃ, સ્વશ્રેયસિ વિલંબ્યતે ॥૧॥

“ આ દેહ વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવથી સપડાયેલ છે, આયુ, ક્ષણભંગુર છે, છતાં કેવા પ્રકારની ધૈર્યતાને કે ધીઠાઇને અવલંબી મૂઢ જીવો પોતાના આત્મહિતમાં વિલંબ કરી રહ્યા છે ? ”

આ શરીર અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવોથી વિંટાયેલું જ છે. કોઈ વાર ભયંકર રોગ, કોઈ વાર મૂર્છા, કોઈ વાર વેલછા ઇત્યાદિક ઉપદ્રવોથી ભરપૂર આ દેહ છે. વળી આયુ પણ ક્ષણભંગુર છે. ક્ષણવારમાં માણસ મરણને શરણ થઈ જાય છે. આવી સ્થિતિમાં તો બીજા કોઈનું શરણ નહીં લેતાં ધર્મનું જ શરણ લેવું તેજ આત્માને હિતકારી છે. ધર્મ છે તેજ જીવને પરભવ જતાં શંખલ-ભાતા તુલ્ય થાય છે. માર્ગમાં ગમન કરનાર માણસ સાથે ભાતું ન હોય તો દુઃખી થાય છે. તેજ હકીકત ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહે છે જે:—

અદ્વાણં જો મહંતં તું, અપાહિજો પવજ્ઞહ ।

ગચ્છંતો સો દુહી હોઈ, છુહાતન્હાહિં પીડિય ॥ ૧ ॥

“ જે મનુષ્ય મોટા લાંબા માર્ગમાં ભાતા વિના ગમન કરે છે, તે જતો થકો ક્ષુધા અને તૃષ્ણા વડે પીડા પામતો ઘણોજ દુઃખી થાય છે. ”

વિવેચન—લાંબા માર્ગે જવું હોય તો સુઝ માણસ ભાતું લઈનેજ ગમન કરે, પરંતુ લીધા વિના જાય તો મૂર્ખ કહેવાય.

તેવીજ રીતે પરલોકમાં ગમન કરનાર જીવ ધર્મને આગે ન લેદર કરે તો દુઃખી થાય અને વળી મૂર્ખ દેવતા તેમાં આશ્રય નથી. તેજ હકીકત સૂત્રકાર કહે છે:—

एवं धर्म्मं अकाउणं, जो गच्छद् परं भवं ।

गच्छंतो सो दुही होइ, बाहिरोगेहि पीडिष ॥ २ ॥

“એજ પ્રમાણે એટલે ધર્મરૂપી બાના વિના માર્ગમાં જતા પુરુષની જેમ જે પુરુષ ધર્મ કર્યા વિના પરલોકમાં જાય છે, તે બ્યાધિ અને શોષાવડે પીડા પામ્યો છતો દુઃખી થાય છે.”

હવે જે સાતું લખેને જાય છે તેના ઉપર કહે છે:—

अद्वयं जो महंतं तु, सपादिसो पवसद् ।

गच्छंतो सो सुही होइ, हुहातन्हाहि विवलिओ ॥ ३ ॥

“જે પુરુષ મોટા સાંખા માર્ગમાં જાતા સદિત ગમન કરે છે તે પુરુષ હુધાતુષાથી રહિત થયો થકો સુખા થાય છે.”

एवं धर्म्मं पि काउणं, जो गच्छद् परं भवं ।

गच्छंतो सो सुही होइ, अप्पकम्मे अवेयये ॥ ४ ॥

“એજ પ્રમાણે ધર્મ કરીને જે પ્રાણી પરલોકમાં જાય છે તે પ્રાણી અદ્વય કર્મવાળો થયો થકો અને અશાતાવેદના રહિત થયો થકો સુખી થાય છે.” વળી વિશેષ પ્રકારે ધર્મનો પ્રભાવ કહે છે:—

जिणधम्मोयं जीवाणं, अपुण्यो कप्पपायवो ।

सग्गापवग्गसुक्खाणं, फलाणं दायगो इमो ॥ १ ॥

“આ જિનધર્મ જીવોને અપૂર્વ કટપવૃક્ષ સુદય છે. કારણ જે

કલ્પવૃક્ષ આ લોકના જ સુખને આપે છે, પરંતુ જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખરૂપ ફળોને આપવા વાળો છે, માટે જૈન ધર્મ રૂપી કલ્પવૃક્ષને અપૂર્વ સમજવો. ”

ધમ્મો વંધુ સુમિત્તો શ્ર, ધમ્મો ય પરમો ગુરુ ।

મુરુકમગ્ગે પયત્તાણં, ધમ્મો પરમસંદણો ॥ ૧ ॥

“ આ જગતમાં જીવોને ધર્મજંધુ સમાન છે. જેમ આપત્તિ સમયમાં લાઇ સહાયતા કરે છે. તેમ આપત્તિમાં આવી પડેલા પ્રાણીને ધર્મ જરાજર સહાય કરે છે, વળી ધર્મ હિતકારી મિત્ર સમાન છે. જેમ સાચો મિત્ર સફળુદ્ધિ આપી સન્માર્ગે દોરે છે તેમ ધર્મ પ્રાણીને સન્માર્ગમાં દોરે છે. વળી ધર્મ સફળરૂ સમાન છે. જેમ સફળરૂ મહારાજ ઉપદેશ આપી પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જતાં બચાવે છે તેમ ધર્મ પણ પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જવા દેતો નથી. જેમ ચીલાતિપુત્ર તથા દહપ્રહારી, અર્જુનમાળી જેવા ઘોર પાપી જીવો પણ ચારિત્ર ધર્મના પ્રભાવથી દુર્ગતિમાં નહીં જતાં દેવલોક તથા મોક્ષમાં ખિરાજમાન થયા છે. માટેજ ધર્મ મોક્ષ-માર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને રથ સમાન કહ્યો છે. જેમ ઉત્તમ રથ માર્ગમાં સુખેથી લઇ જાય છે ને ઇચ્છિત નગરે પહોંચાડે છે. તેમ ધર્મરૂપી રથ પણ મોક્ષ-માર્ગમાં પ્રવર્તેલા પ્રાણીને મોક્ષનાં સુખશાંતિથી પહોંચાડે છે. ”

આવો ધર્મરાજાનો પ્રચંડ પ્રભાવ હોવા છતાં સંસારમાં રહેલા કેટલાએ જીવો લક્ષ્મીની ત્રાસસાવડે કરી એક બીજાનું બૂરું ચિંતવી, ઇર્ષ્યાઓ કરી. અનેક પ્રકારના પાપો કરી નરકાદિ દુર્ગતિના લાજન થાય છે અને નરકાદિકમાં ઘોર વેદના સહન કરે છે.

લક્ષ્મીની અંચળતા.

રાગ—(એ વ્રત જગમાં દીવો મેરે પ્યારે...)

એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, હો પ્રાણી !

એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, મોહ કરો છે સ્થાનો હો પ્રાણી.

નદે સોવનતી કુંભરી કરી પશુ, લઈને મયો નહિ કટકો;

દાયા માયા વાદળ ઊંધા, છે દિન ચારનો ચટકો... હો પ્રાણી.

મમ્મણુ રોકે વેડે કરી લાલે, બેળા લક્ષ્મી બહુ કીધી;

અન્તસ્તમે સહુ મૂકીને આશ્યો, પાછ ન સાચે લીધી. હો પ્રાણી.

માર્ગાનુસારીના યુધ્ધ પાંત્રીયને, અંતરમાંહિ ઉતારો;

ન્યાયોપાજિત વિષ વરીને, ખર્ચો ખતિ દગરો... હો પ્રાણી.

સાને કોત્રે વાપરી પૈસો, જીવન જરૂર સુધારો;

પ્રભુ “લક્ષ્મી” વળી નિત્ય હરીને, સફળ કરો જ-મારો...

હો પ્રાણી ! એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો.

ભુઓ ! ધવળ ગ્રેઠે શ્રીપાલરાજ મહાપુણ્યશાળી અહોનિશ નવપદ્મનું ધ્યાન કરવાવાળાનું તેની લક્ષ્મી લઈ લેવા માટે જૂઝું ચિંતવું, શ્રીપાળને સમુદ્રમાં નાખવા પ્રપંચો રચ્યા, અંતે પાપનો ઉદય થવાથી ધવળગ્રેઠજ સાતમા માળથી નીચે પડ્યો, મરીને સાતમી નરકે ગયો. બીજાનું જૂઝું ચિંતવ્યાથી મુખી ક્યાંથી થવાય ? આ હકીકત શ્રીપાલ ચરિત્રમાં છે.

વળી એક ગ્રેઠે તેના નોકરને દુઃખી કરવા ઘણો ઉદ્યમ કર્યો, પરંતુ તે નોકરનું પુણ્ય પ્રજાગ હતુ જેથી અંદાજ પાસે મરાવવા ખાનગી દાવપેચ કર્યા છતાં અંદાજે છાંટી મૂક્યો. બીજવાર જેર આપવાનો જદોખસત કર્યો ત્યાં જેર તો દર રજુ પરંતુ જેરને બદલે તે ગ્રેહની પુત્રી પરગયો. ત્રીજી વખત મારી નાખવાનો

દાવપેચ રચ્યો, ત્યાં તે શેઠનો જ પુત્ર મરાઈ ગયો. જેટલું જેટલું તેનું શેઠે અવળું ચિંતવ્યું તેટલું તેટલું તેને પુણ્યના પ્રભાવથી સવળું થયું. છેવટ તે શેઠ પુત્રના મરણથી બહુ દુઃખ થવાને લીધે મરણ પામી નરકે ગયો. એટલે તે નોકર શેઠનો જમાઈ હોવાથી તમામ મીલકતનો માલેક થયો. સજ્જનો ! વિચાર કરો, પારકાની ઇર્ષ્યા કરશો તો તમે ક્યાંથી સુખી થશો ? આ અધિકાર ગૌતમપૃષ્ઠામાં છે.

આજકાલ કેટલાએ જીવો બીજાને સુખી દેખી મનમાં બળે છે ને ઇર્ષ્યા કરી પોતાના આત્માને પાપથી ભારે કરે છે. મનમાં વિચારે છે જે આટલી બધી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ એને થઈ ને મારે કેમ નહીં ? માટે તેની ઋદ્ધિનો ફેરફાર કરાવી નાખું. આવા વિચાર કરવાથી પાપના બંધન સિવાય બીજું કંઈ હાથમાં આવતું નથી. કારણ જે સામા મનુષ્યનું પુણ્ય પ્રબળ હશે ત્યાં સુધી તારાથી કંઈ થવાનું નથી, માટે નાહક તેવા ખોટા માર્ગમાં જઈ દુઃખી થવા પ્રયત્ન કરીશ નહીં. વળી લક્ષ્મી મેળવવા માટે અનીતિ, ઇર્ષ્યા કે કુઠકપટ કરી-દગા પાસલા કરી લક્ષ્મી મેળવવા ધારે છે પણ તે રીતે મેળવી શકીશ નહીં. તેમ કરવાથી કદાચ પૂર્વ ભવના પુણ્યથી લક્ષ્મી મળશે તોપણ છેવટે પાપના પોટલા તારા શિર ઉપર રહેશે, ભવાંતરમાં દુર્ગતિમાં અસહ્ય દુઃખો વેઠવાં પડશે અને તારી મેળવેલી લક્ષ્મી પાછળ ભેગાં થઈને બીજા સહુ ભોગવશે. પાપના ફળ તો તારે એકલાને જ ભોગવવા પડશે. તેમાં લેશમાત્ર કોઈ ભાગ પડાવશે નહીં.

નંદરાજ સોનાની નવ ડુંગરીઓ મૂકીને ચાડ્યો ગયો, પણ સાથે તેમાંથી થોડું પણ સોનું લઈ શક્યો નહીં. પ્રથમ કહી ગયેલ સાગરશ્રેષ્ઠી ચોવીશ કોઠ સોનામહોરોનો માલીક હોવા છતાં

દુઃખ ખંભેરી પાપના ઉદયથી સાતમી નરકે ગયો. બીજા પલ્લુ ઘણા રાખ્યો, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવો અથાગ લક્ષ્મી મૂડીમૂડીને પરભવમાં પાપના ભેરથી નરક તિર્યંચ ગતિમાં આડ્યા ગયા છે, તેના દાખલા આપણે ઘણીવાર શાસ્ત્રમાં સાંભળીએ છીએ તો પણ લક્ષ્મી લક્ષ્મી કરીએ છીએ. લક્ષ્મી માટે જૂઠું જોડવું, લક્ષ્મી માટે સામાયક પડિક્કમણા પેસહ વિગેરે ન કરવા, અનીતિના વરસાદ વરસાવવા, દગાબાજી કુડકપટનો આદર કરવો, પ્રમાણિક-પણાને દેશવટો દેવો, જિનવાણી થવણું કરવાનો અપૂર્વ સોના જેવો સમય મળ્યા છતાં પણ લક્ષ્મી માટે નિષ્ફળ કરવો, ઉવટે છંદગીને રદ કરી નાખવી અને માર્ગાનુસારીના શુભોને પણ જલાંજલી દેવી. આવા અનર્થકારી કાર્યોથી હે ચેતનરાજ ! મનુષ્ય ભવ કેવી રીતે સુધારશે ? માટે મનુષ્ય ભવને સફળ કરવા સારૂ ઉપર બતાવેલા દોષોને દૂર કરી પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરી નીતિનો આદર કરો. નીતિપૂર્વક મર્યાદા સહિત ધન ઉપાર્જન કરી શુભ માર્ગમાં ખરચી ભવાંતરનું ભાતું ખાંધો. અનીતિથી ભેશું કરેલું ધન આનંદ નહીં આપે. પરભવ તો બગાડીજ મૂકશે. આ ભવમાં પણ અનેક પ્રકારના દોષોથી વીંટાઈ જશે. ઠાઇ વિશ્વાસ પણ કરશે નહીં.

જુઓ ! ફક્ત એક રૂપીયાનું ૩ એક વણિકે બે રૂપીયાનું કઢીને એક ભરવાડણને આપ્યું, એક રૂપીયો અનીતિ કરી પેદા કર્યો, તે રૂપીયાના ઘેજર ખાવામાટે મંગાવ્યા, ઘેર જમાઈ આવ્યો, ઘેજર ખાઈ ગયો, શેઠ ઘેર આવ્યા, ઘેજર દીઠા નહીં, જમાઈ જમી જવાથી બહુ વિચાર થયો. ‘અરે ! આ મેં શું કર્યું ? ભરવાડણને કમી રૂપીયો પેદા કર્યો, પાપ શિરપર ઓડ્યું અને ઘેજર ખીજો જમી ગયો !’ આ પ્રમાણે શુભ વિચારો સરાથી જ્ઞાનદશા બાળી, સુનિરાજનો સમાગમ થયો, ઉવટે

૨ બીજો ગુણ—શિષ્ટાચારપ્રશંસક:—કેતાં—જ્ઞાન અને ક્રિયાએ કરી ઉત્તમ આચરણવાળા મનુષ્યોના આચાર તે શિષ્ટાચાર કહેવાય છે. શિષ્ટાચારવાળા લોક નિંદા કરે તેવું કાર્ય કરવું નહીં રાજ દંડ કરે તેવું કાર્ય કરવું નહીં. વેશ્યા તથા પરસ્ત્રીગમન તજવું. જુગટે રમવું નહીં. શીકાર કરવો નહીં. ચોરી કરવી નહીં. ઘણી જીવહિંસા થાય તેવો વ્યાપાર કરવો નહીં. કોઈનો પ્રાણ જાત્ય તેવું જૂઠું ખોલવું નહીં. બની શકે ત્યાં સુધી જરા લેશ માત્ર પણ જૂઠું ખોલવું નહીં. માંસ મદિરા મધ ને માખણ વિગેરે અલક્ષ પદાર્થો ખાવા નહીં. દીન ગરીબનો ઉદ્ધાર કરવો. કોઈએ આપણાપર કરેલા ગુણને યાદ કરવા, ભૂલી જવા નહીં. દક્ષિણ્યતાપણું રાખવું. ઇત્યાદિ શિષ્ટાચાર કહેવાય. તે તે શિષ્ટાચારની પ્રશંસા કરવાવાળા થવું એ બીજો ગુણ જાણવો.

૩ ત્રીજો ગુણ—સરખા કુળ—શીલ અને ધર્માચારવાળા સાથે વિવાહ કરવો. પરંતુ એક ગોત્રી સાથે કરવો નહીં. યોગ-શાસ્ત્ર વિગેરેમાં નિષેધ કરેલ છે. સ્ત્રી તથા પતિનો એકજ ધર્મ હોય તો ધર્મ સંબંધી તકરાર ઉઠવાનો સંભવ રહે નહીં અને ધર્મકાર્ય કરવામાં પરસ્પર સાધનભૂત થઈ પડે, જેથી પરલોક પણ સુધરી શકે.

૪ પાપહીન:—કેતાં સર્વ પ્રકારના પાપથી ડરવું. કારણ જે પાપ કરવાથી આ લોકમાં નિંદા થાય, પરલોકમાં નરકાદિ દુઃખો ભોગવવાં પડે, માટે પાપથી બહુ ડરવું.

૫ દેશાચાર સમાચરન:—કેતાં દેશાચાર પ્રમાણે વર્તવું. જે દેશમાં વસતા હોઈએ તે દેશમાં જે જે કાર્ય કરવાં તે એવાં કરવાં કે જેથી નિંદાપાત્ર ન થવાય. વસ્ત્ર આભૂષણ અશન પાનાદિ દેશની રીતિ પ્રમાણે કરવું. જે દેશમાં જેવાં વસ્ત્ર પહેરતાં હોય તે છોડી બીજા દેશની રીતના પહેરવાં નહીં.

૬ અવર્ણવાદી ન કૃત્રાપિ-કેતાં ત્રાપ્ત ક્રાપ્તી ધારક માનિમ
વિગેરે દોષના પક્ષ અવર્ણવાદ જોડવા નહી. પારમ અવર્ણવાદ
જોડવાથી ધણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે, વગી નીચ ગાય જાંઘાજ ને.
દોષના અવર્ણવાદ ન જોડવા તો પછી સભ્ય મધ્યમ વિગેરેના તો
વિશેષે કરીને ન જોડવા, કારણ કે તેથી પૈસા તથા પ્રાણનો પણ
નાશ થવા સંભવ રહે છે.

૭ અનતિવ્યકતશુષ્કે-કેતાં જે ધરમાં પેશવા નીકળવાનાં
અનેક રસ્તા હોય તેવા ધરમાં રહેવું નહી. કેમકે તેવા ધરમાં
રહેવાથી ચોર પ્રમુખને આવવાનું તથા સ્ત્રી આદિકને ગેરવર્ત.
લુક અંકાવવાનું સુગમ પડે છે. બીજાં પણ ધણા દોષો ઉત્પન્ન
થાય છે. તેમજ વગી ચારે બાજુથી હાકલ હોય એવા સ્થાનમાં
પણ રહેવું નહી. કારણ અગ્નિ વિગેરેના ઉપદ્રવને પ્રસંગે તેવા
ધરમાંથી નીકળવું તથા પેશવું ઘણું કઠિન થઈ પડે. માટે બહુ
બારી બારણાવાળા અથવા એકદમ ચારે બાજુથી આશ્ચર્યજિત
હોય તેવા સ્થાનમાં રહેવું નહીં. વસી સારા પાટોચમાં રહેવું.
અસભ્ય પાટોચીની પાસે રહેવાથી, તેના જોડા આલાપ સંલાપ
સંભાળવાથી અને તેની ચોટા વિગેરે દેખવાથી આપણામાં શુભ
હોય તે આશ્ચર્ય જાય છે અને બીજા હોય ઉત્પન્ન થાય છે.

૮ કૃતસંગઃ સદાયારિઃ-કેતાં ઇહલોક અને પરલોકમાં હિત-
કારી પ્રવૃત્તિવાળા જે મનુષ્યો હોય તે સારા આચારવાળા કહે-
વાય, તેઓનો સંગ કરવો. સારા માણસના સંગથી અનેક પ્રકાર-
ના શુભની પ્રાપ્તિ થાય છે; દુર્જનના સંગથી શુભ હોય તે
આશ્ચર્ય જાય છે. માટે નિર્ગુણીના સંગનો ત્યાગ કરવો અને શુભ-
વર્તનો સમાગમ કરવો. તેમજ ત્રિશ્યાત્વીનો સંગ કરવો નહી.
તેનો સંગ કરવાથી આપણી ધર્મબુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે અને સારા
સંગથી સારી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૯ માતાપિત્રોશ્ચ પૂજકઃ—કેતાં માતાપિતાની આજ્ઞામાં રહેવું. તેમને પૂજનારા થવું. નિત્ય પ્રાતઃકાળે તેમને વંદન કરવું. જો વૃદ્ધ થયાં હોય તો તેમને ખાવાપીવાની પેઢેરવા ઓઢવાની તજવીજ રાખવી. તેમના ઉપર ક્રોધ કરવો નહીં. કટુ વચન વાપરવાં નહીં. અયોગ્ય કાર્યથી થતા ગેરફાયદા વિનયપૂર્વક સમજાવવા. પરલોકસંબંધી હિતકારી અનુષ્ઠાનમાં તેમને જોડવા. જેથી તેમના આત્માનું પણ કલ્યાણ થાય. દરેક રીતે તેમની ભક્તિ કરવી.

૧૦ ત્યજન્નુપપ્લુતં સ્થાનં—કેતાં આમનગરાદિ સ્થાન જે ઉપદ્રવવાળું હોય તેનો ત્યાગ કરવો. જે રાજાઓને પરસ્પર વિરોધ હોય તેવા આમનગરાદિમાં રહેનાર મનુષ્યને તે ભયનું સ્થાન ગણાય. તથા દુર્ભિક્ષ મરડી વિગેરે રોગોના ઉપદ્રવવાળા સ્થાનનો પણ ત્યાગ કરવો. જો તેમ ન કરે તો ધર્મ અર્થ કામ પૂર્વે પ્રાપ્ત કરેલાનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે, નવા ઉત્પન્ન થતા નથી, જેથી મનુષ્ય જીવન દુઃખમય થઈ પડે છે.

૧૧ અપ્રવૃત્તિશ્ચ ગર્હિતે—કેતાં દેશ જાતિ કુળ અપેક્ષાએ નિંદીત કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી નહીં.

૧૨ વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્—કેતાં પૈસાનો ખર્ચ પોતાની આવકના પ્રમાણમાં કરવો અને સારો લાભ થયો હોય તો કૃપણતા છોડીને સાતક્ષેત્ર વિગેરે શુભ માર્ગમાં ધન ખર્ચવું.

૧૩ વેપં વિજ્ઞાનુસારતઃ—કેતાં ધનને અનુસારે વસ્ત્રાભૂષણ પહેરવાં. થોડું ધન હોય અને ધનાઢ્યના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી તેમજ ધનાઢ્ય હોય અને ગરીબના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી લઘુતા થાય છે, માટે પૈસાને અનુસારે વેશ રાખવો.

૧૪ અદ્વિતીયગુણયુક્તઃ-કેતાં આઠ શુદ્ધિના શુભોપદે કરી
યુક્ત બનવું. તે આઠ શુભના નામ.

- ૧ શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઇચ્છા. ૫ તેમાં તર્ક કરવો તે સામાન્યજ્ઞાન.
- ૨ શાસ્ત્રનું સાંભળવું. ૬ અપોદ્ધ કરવો તે વિશેષ જ્ઞાન.
- ૩ તેનો અર્થ સમજવો. ૭ અર્થવિજ્ઞાન-અર્થનું જ્ઞાન કરવું.
- ૪ તે અર્થને યાદ રાખવો. ૮ તત્ત્વજ્ઞાન-આ વસ્તુ આમજ
છે એવો નિશ્ચય કરવો.

૧૫ શૃણ્વાનો ધર્મમન્વહં-કેતાં નિરંતર ધર્મનું સાંભળવું
હમેશાં ધર્મને સાંભળનાર માણસને મનમાં ખેદ થયો હોય તો તે
દૂર થાય છે, સારી ભાવના જાગે છે, છેવટ બને લોકમાં સુખી
થવાય છે.

૧૬ અણર્જુ લોજનત્યાગી-કેતાં પ્રથમનું આધિષ્ઠ અનાજ
વિગેરે બરાબર પચ્યું ન હોય તો નવીન લોજનનો ત્યાગ કરવો.
સર્વરોગના મૂળમૂળ અણર્જુ થયું હોય ને લોજન કરે તો અણ-
ર્જુની વૃદ્ધિ થાય.

કર્ણુ છે કે-(અણર્જુ પ્રભવા રોગાઃ) રોગ માત્ર અણર્જુમાંથી
ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી બનતાં સુખી અણર્જુવાળા માણસે
ઉપવાસ કરી દેવો, જેથી બે ક્ષાયદા થાય. અણર્જુ નષ્ટ થાય ને
કર્મની નિર્જરા થાય.

૧૭ કાળેભોક્તા-કેતાં ભૂખ લાગે ત્યારે ખાવું, અકાળે લોજન
કરવું નહીં. લોહુપતાનો ત્યાગ કરી ભૂખ પ્રમાણે ખાવું. અતિ
લોજન કરે તો ઉલ્લસી જાડા-મરડાદિક દોષનો સંભવ રહે છે, માટે
અતિ લોજન કરવું નહીં. જે યોગ્ય ખાય છે તે ઘણું ખાઈ શકે છે.
શાસ્ત્રમાં બત્રીશ કવગનો આહાર કહ્યો છે તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૨૨ અદેશાકાલયોદ્ધર્થાં ત્યજન્—કેતાં જે દેશમાં જવાની શાસ્ત્રકાર આજ્ઞા ન આપતા હોય અથવા રાજાની મનાઈ હોય તે દેશમાં ઉદ્ધતાઈ કરીને જવું નહીં. વળી જે કાળે જે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા ન હોય તે કાળે તે કાર્ય કરવું નહીં. અદેશ અકાળમાં કાર્ય કરવાથી અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય છે.

૨૩ જાનન્ બલાબલં—કેતાં પોતાનું બળ તપાસીને કાર્ય કરવું. કાષ્ઠ જે શક્તિ ઉપરાંત કાર્ય કરવાથી ધનની લેમજ શરીરની હાનિ થાય છે.

૨૪ મતસ્થજ્ઞાનવૃદ્ધાનાં પૂજકઃ—કેતાં મતમાં રહેલા અને જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ પામેલા એવા પુરૂષોની સેવા કરવી. આત્મહિતના અર્થે લેમની પાસેથી જ્ઞાન સંપાદન કરવું. મતમાં રહેલા જ્ઞાની પુરૂષોની સેવાકર્મવૃક્ષની માફક સારા ઉપદેશરૂપી ફળવડે કરીને ફળે છે.

૨૫ પોષ્યપોષકઃ—કેતાં પોષણ કરવા લાયક સ્વદુઃખનું આહારવસ્ત્રાદિકથી પોષણ કરવું.

૨૬ દીર્ઘદર્શી—કેતાં દરેક કાર્યનો આરંભ કર્યા પહેલાં શુભ અશુભ પરિણામ વિચારવું અને પછી કાર્યની શરૂઆત કરવી. જે કાર્ય કરવાથી નુકસાન થવાનો સંભવ હોય તે કાર્ય કરવું નહીં.

૨૭ વિશેષજ્ઞઃ—એટલે સામાન્ય અને વિશેષને ઓળખતાં શીખવું. વસ્તુ તથા અવસ્તુ, કૃત્યાકૃત્ય, ભક્ત્યાભક્ત્ય વિગેરેનું અંતર સમજવું. વિશેષ નહીં જાણવાવાગાને પશુસમાન યોગશાસ્ત્રમાં કહ્યો છે.

૨૮ દુનસઃ—કેતાં કોઈએ ઉપકાર કરેલો હોય તેને સારી રીતે ભણે-ઓગવે નહીં.

૨૯ દોષવૃદ્ધિભઃ—કેતાં સારા માણસોને વિનય કરતા વડે

લોકોમાં પ્રિય થવું, અનીતિવાળા તથા ધર્મવિરુદ્ધ કાર્ય કરીને લોકમાં પ્રિય થવાની ઇચ્છા કરવી નહીં.

૩૦ સલજ્ઞ:-કેતાં લજ્જાવાન થવું. પ્રાણુનો નાશ થાય તો પણ અંગીકાર કરેલ વ્રતાદિને છોડવા નહીં, તેમજ નિર્લજ્જ કાર્ય કરવું નહીં.

૩૧ સદય:-કેતાં દુઃખી જીવો ઉપર દયા રાખવી. જેમ જને તેમ હિંસાતું કાર્ય કરવું નહીં. જેમ આપણને આપણા પ્રાણ બહાલા છે તેમ તમામ જીવોને બહાલા છે, માટે કોઈ જીવની હિંસા કરવી નહીં.

૩૨ સોમ્ય:-કેતાં સોમ્ય દૃષ્ટિ રાખવી. કષાયવાળી પ્રકૃતિ કરવી નહીં કે જેથી બીજાને આપણા ઉપર દ્રેષ જાગે.

૩૩ પરોપકૃતિકર્મઠ:-કેતા પરોપકાર કરવામાં શૂરવીર થવું. પરોપકાર કરવાવાળો મનુષ્ય લોકના નેત્રને અમૃતના અંજન સરખો પ્રિય લાગે છે.

૩૪ અંતરંગારિષ્ઠવર્ગ-પરિહારપરાયણ:-કેતાં કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ, હર્ષ-શિષ્ટ પુરુષોએ આ છ અંતરંગ શત્રુ કહ્યા છે. પરસ્પરી ઉપર દુષ્ટ વિચારો કરવા તે કામ ૧. પારકાને તથા પોતાને કદનો વિચાર કર્યા વિના કોપનું કરવું તે ક્રોધ. ૨. યોગ્ય પાત્રમાં દાન નહીં દેવું અને નિષ્કારણ પરધન અહુલું કરવું તે લોભ. ૩. કુલ, બલ, ઐશ્વર્ય, રૂપ, વિદ્યાદિકનો અહંકાર કરવો તે મદ. ૪. દુષ્ટ અભિનિવેશ ઉપર ચડવું-યુક્તાયુક્તનું ન સમજવું તે માન. ૫. નિમિત્ત વિના બીજાને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવા વડે કરીને તથા બુગાર શિકારાદિ અનર્થ કાર્ય કરીને મનમાં ખુશી થવું તે હર્ષ. ૬. આ છને અંતરંગના કટ્ટા શત્રુ બોલવા. આ છઠી ઘણું દૂર રહેવું. તેનો સમાગમ કરવો નહીં.

ઉપ વચીકેવેન્દ્રિયદ્રામો—દેતાં પાંચે ઇન્દ્રિયોને વચ કરવી. અત્યંત આશ્ચર્યના પવિદારવડે કરીને સ્પર્શાદિ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિકારને શક્યાને અભાષાદિ વસ્તુ આવતી લાલચ કરવી નહીં. ઇન્દ્રિયોનો વિજ્ય ઉત્કૃષ્ટ સંપદા પમાડે છે. કહ્યું છે કે—

આપદાં કયિતઃ પંચાઃ, ઇન્દ્રિયાણામસયમઃ ।
તત્ત્વયઃ સંપદામાર્ગો, ચેનેદં તેન ગમ્યતામ્ ॥

“ ઇન્દ્રિયોનો અનિશ્ચય કરવો તે આપદાનો માર્ગ છે અને તેને છૂટવી તે સંપદાનો માર્ગ છે, જે માર્ગ ઇદ લાગે તે માર્ગ જમન કરે. ”

એકેક ઇન્દ્રિયના દોષથી પતંગીયા, જમરાં, માછલા, હાથી, અને હરણીયાં હૃદયને પામે છે—પ્રાણને નષ્ટ કરે છે, તો પાંચે ઇન્દ્રિયોને વચ પડેલા અનુષ્ઠાની શી દયા સમજવી ? માટે ખરાબર પુરુષાર્થ દોરવી ઇન્દ્રિયોને છૂટવી. ન છૂટી હોય તો છૂટવા પ્રયત્ન કરવો.

આ ઉપર જતાવેલા પાંત્રીય શુભવાળો અનુષ્ઠ ગૃહસ્થ ધર્મના આરાધન માટે સ્વર્થ યાય છે. આ મહા મૂલ્યવાળી જ્ઞાનવ છંદગી પ્રાપ્ત કરી અવશ્યમેવ આ માર્ગાનુસારીના ઉપ શુભો પ્રાપ્ત કરવા ઉદ્ધમ કરવો. કદાચ પાંત્રીયે ન પામી શકાય તો તેમાંથી અડધા ઉપરાંત પણ પ્રાપ્ત કરવાજ જોઇએ. તેમાં મુખ્ય પહેલો શુભ ન્યાયથી પૈસા ઉપાર્જન કરવા, તે શુભને કદાપી છોડવો નહીં. તે શુભ ન હોય તો બીજા શુભ ચોભાને ન પામે. અનીતિથી ભેગા કરેલા પૈસા લાંબા કાળ સુધી ટકતા પણ નથી. કારણ કે અનીતિથી પાપ પ્રકૃતિ જન્માય છે, ને તે પાપનો ઉદય થયો કે તરત તમામ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ શુભાવી બેસવું પડે છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યથોચિત્ત્યજી, જ્ઞાનસાર અષ્ટકમાં કહે છે કે—

येषां भ्रूभंगमात्रेण, भज्यन्ते पर्वता अपि ।
तैरहोकर्मवैषम्ये, भूपैर्भिन्नापि नाप्यते । १ ।

‘જે રાજા મહારાજાની બ્રહ્મટીના લાંગ માત્રે કરી પર્વતના બુ
થઈ જતા હતા, તેજ રાજા મહારાજાઓને કર્મવડે વિષમ દર્શ
પ્રાપ્ત થવાથી રાંકની માફક લિક્ષા પણ મલતી નથી. કેટલો બધો
કર્મ રાજાનો પ્રબળ પ્રતાપ ?’

વિવેચન--જેઓને ઘેર હાથીઓના મદના ઝરવાથી આંગાં
તેનો કીચડ થઈ રહેતો હતો, જેઓને ઘેર ઘોડા રથ પાયદ
વિગેરેનો ગર્જારવ થઈ રહેતો હતો, સુવર્ણાદિ ધનની સંખ્યા
કરી શકાતી નહોતી, તેવા ધનવંતોને પણ કર્મરાજના પરાધિન
પણાથી--પુણ્યનો નાશ થવાથી લીળ માગીને પેટ ભરવું તેપણ
કઠિન થઈ પડે છે. તો પછી સામાન્ય કોટીના જીવોનું શું ગળું
અનીતિ કરવાથી અશુભ કર્મ બંધાય છે, તેથી લક્ષ્મીનો વિચાર
ધાય તે સ્વાભાવિક છે. માટે નીતિથીજ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી લક્ષ્મી
સારા શુભ ક્ષેત્રમાં વાપરવી, જેથી પુણ્ય બંધાય અને આ ભવ
માં તથા પરભવમાં પુણ્ય પ્રકૃતિથી અથાગ લક્ષ્મી મળે. જીઓ
તેજ ઉપાધ્યાયજી કર્મવિપાક અષ્ટકમાં કહે છે કે--

जातिचातुर्यहीनोपि, कर्मण्यभ्युदयावहे ।

क्षणाद् रंकोपि राजा स्याद्, छत्रछन्नदिगन्तरः ॥ १ ॥

‘જાતિ તથા ચતુરાઈથી રહિત હોવા છતાં શુભ કર્મોનો
અભ્યુદય થવાથી એક ક્ષણવારમાં રાંક ભીખારી હોય તો પણ
છત્ર વડે કરી આચ્છાદિત કર્યા છે દિશાના ભાગ જેણે એવો
રાજા થાય છે.’

ગમે તે ગરીબ રાંક કે નિર્ધન હોય પરંતુ પૂણ્યપ્રકૃતિ

સાથે લાવેલો હોય તો ધનાઢ્ય થઈ જાય અને ઇંદ વસ્તુની સામગ્રી મળે. પરંતુ અનીતિ કરવાથી ઇંદ વસ્તુ મળતી નથી તે ચોક્કસ ચાહ રાખવું. કંટલાક કહે છે જે ‘અનીતિ કરવાનો આ જમાનો છે, નીતિ કરવા જઈએ તો પૈસા મળતા નથી.’ તેવું બોલનાર ભૂલ કરે છે. ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલ ઘોડું પણ દ્રવ્ય શૂલ માર્ગમાં વાપરવાથી અચાગ ‘પૂણ્ય બંધાય છે. પુણ્યના પ્રતાપથીજ લક્ષ્મી મળે છે. અનીતિ કરનારને પણ જે કાંઈ લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વજ પૂણ્ય હોય તોજ મળે છે, પરંતુ અનીતિના ભેરથી વિશેષ માપ બંધાવાથી પરિણામે લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે. કદાચ આ ભવમાં નાશ ન થયો તો પરભવમાં તો તેના કટુક ફળ અવશ્ય લોગવવાં પડે છે. માટે જેમ અને તેમ સર્વ પ્રકારે નીતિનો આદર કરો, ન્યાયથી ચાલો. આ શુભ ઘણો મજબુત છે. આ શુભ પ્રાપ્ત કર્યો તો બીજા ઘણા શુભો પ્રાપ્ત થશે. આ હેતુથીજ હેમચંદ્રાચાર્યે માર્ગાનુસારીના ૩૫ શુભોમાં પ્રથમ ન્યાયસંપન્ન-વિભવ બતાવેલ છે. માટે ભવભીડ છોડો અને અનીતિને દેશવટો આપી ન્યાયસંપન્નવિભવનોજ આદર કરો પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરવું. તેજ મનુષ્યભવ પામ્યાનો સાર છે.

હવે નીતિથી પૈસા ઉત્પન્ન કર્યા પછી પણ તેને સારા માર્ગમાં ખર્ચવા, પરંતુ મોહ મમત્વ કરી લક્ષ્મીને સાચવી રાખવી નહીં. ‘કોઈ પણ પ્રકારનું સુકૃત કરવું નહીં, આરભ સમારંભના કાર્યો કરવાં, ધર્મના કાર્યોમાં કૃપણતા રાખવી.’ તેમ પણ ચવા દેવું નહીં. નહીતર પછી ધણા મોહથી લક્ષ્મીની ઉપરજ ફણીધર, નોળીયા, ઉદર વિગેરે થવું પડે છે. એવા શાસ્ત્રમાં ઘણા દાખલા છે. સમરાદિત્ય કેવળીના ચરિત્રમાં ઘણા છવે લક્ષ્મી ઉપર મોહ રાખવાથી નિર્ચંચાદિ ગતિમાં ગયાનો અધિકાર છે. આદિનાથ દેશનામાં પ્રિયંશુ શેઠ લક્ષ્મી ઉપર અતિ મોહમમત્વ કરી ઠેઠ નિગોદ મુખી પડ્યાંચે.

રૂદ્રદેવની સ્ત્રી અગ્નિશિખા લક્ષ્મીના મોહથી કાળી નાગજી થઈ
અને તેનો પુત્ર કુડંગ કાળો સર્પ થયો. ઇત્યાદિક ઘણાં દષ્ટાંતો છે.
માટે મેગવેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી અંચત્ર લક્ષ્મીથી નિઃશ્વ
ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી તેજ સાર છે. શાસ્ત્રકાર ભક્તમણુ કરે છે કે-

તત્ત્વમીદાયાદાશ્વત્વારો, ધર્માભિરાજતસ્કરાઃ ।

દૃઢપુત્રાપમાનેન, કુપ્યન્તિ વાંધવાશ્ચયઃ ॥ ૧ ॥

‘લક્ષ્મીના ચાર ભાગીદાર પુત્રો છે. તેમાં પ્રથમ ધર્મો, પછી
અનુક્રમે અભિરાજ, ને તત્ત્વ-આ ચાર હોવા છતાં મોટા પુત્ર
ધર્મનું અપમાન કરવા વંદે કરીને બાકીના ત્રણ પુત્રો કોપાયમાન
થાય છે.’

।વેચન—આ છવે ચોક્કડી રૂદ્રેલી લક્ષ્મી ધર્મના પ્રભાવ-
થીજ સમજવી. તેથીજ શાસ્ત્રકારો ધર્માદિ ધર્મ કેતાં ધર્મ થઈ
ધન પ્રાપ્ત થાય છે તેવું કહી ગયા છે. ધર્મથી દિન છવે
ગરીજ, પામર, દુષ્ટી અને દીન હોય છે. આવેા ધર્મનો
પ્રગટ પ્રભાવ હોવા છતાં દૃષ્ટુ છવે શુભ માર્ગમાં રૂદ્રમીને
પર્યાંતા નથી અને તેમી રૂદ્ર છે. પછી પાછાના માણસો તેના
ઉપયોગ રૂદ્ર છે. રૂદ્રમી તેમી કરતાં લાગેલાં પાંચો ભવાંવરમા
તેમી કરનારને મોગવતાં વંદે છે. માટે બહુજ વિચાર કરી,
દૃષ્ટુ રૂદ્ર કરી. રૂદ્રમીને શુભ માર્ગમાં વાપરી. મનુષ્ય
ભરનો લાહિ દેવા ચુકવું નહીં.

નુચેા ! રૂદ્રે રૂદ્ર મર્યદા કુમરોપાત સત્ત્વમે રૂદ્રમીથી કેતાં
દેવ મુન કામે કરી નહા મુનુષ્ય કામજન રૂદ્ર છે ?

ઉદારતા ઉપર કુમારપાળ રાજાનું સંક્ષેપ વર્ણન.

- ૧ સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત અંગીકાર કર્યા.
- ૨ ત્રિકાળ ચિનપૂજા કરવાનો નિયમ કર્યો.
- ૩ અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના પોષધ ઉપવાસ કરવા.
- ૪ પારણાને દિવસે હાલિગોચર થયેલા સેંકડો માણસોને યથા-યોગ્ય વૃત્તિ આપીને સંતોષ પમાડવો.
- ૫ સાથે પોષધ મહણ કરેલાં હોય તેઓને પોતાના આવાસે પારણ કરાવવું.
- ૬ સાધર્મિક લાઘવોનો ઉદ્ધાર કરવા માટે એક હજાર સોના-મોહોર દરરોજ આપવી.
- ૭ એક વરસમાં એક કોડ સોનામોહોરનું દાન સાધર્મિક લાઘવે દેવું. (એ પ્રકારે ચૌદ વરસ સુધી ચૌદ કોડ સોના-મોહોરનું દેવું.)
- ૮ સાધર્મિક લાઘવો પાસેનું અઠાણ લાખ દ્રવ્ય છોડી દીધું.
- ૯ નિર્વંશ જનારનું તમામ દ્રવ્ય રાજા મહણ કરે. પરંતુ આ ધાર્મિક રાજાએ તેવું બોતેર લાખ દ્રવ્ય મૂકી દીધું.
- ૧૦ એકવીશ લખેલા પુસ્તકના જ્ઞાન બંધાર કરાવ્યા.
- ૧૧ હમેશાં ત્રિભુવનપાળ દેરાસરજીમાં સ્નાત્ર મહોત્સવ કરવો.
- ૧૨ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરવું. પછી અનુક્રમે તમામ મુનિરાજને વંદન કરવું.
- ૧૩ પ્રથમ મહણ કરેલા પોષધમગવાળા આવડોને પ્રણામ કરી માન દેવું.

રૂદ્રદેવની સ્ત્રી અગ્નિશિખા લક્ષ્મીના મોહથી કાળી નાગજી થઈ અને તેનો પુત્ર કુડંગ કાળો સર્પ થયો. ઇત્યાદિક ઘણાં દષ્ટાંતો છે. માટે મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી ચંચલ લક્ષ્મીથી નિશ્ચલ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી તેજ સાર છે. શાસ્ત્રકાર ભલામણ કરે છે કે-

લક્ષ્મીદાયાદાશ્ચત્વારો, ધર્માભિરાજતસ્કરાઃ ।

વૃદ્ધપુત્રાપમાનેન, કુપ્યન્તિ વાંધવાસ્ત્રયઃ ॥ ૧ ॥

‘લક્ષ્મીના ચાર ભાગીદાર પુત્રો છે. તેમાં પ્રથમ ધર્મ, પછી અનુક્રમે અગ્નિ, રાજ, ને તસ્કર-આ ચાર હોવા છતાં મોટા પુત્ર ‘ધર્મનું’ અપમાન કરવા વડે કરીને બાકીના ત્રણ પુત્રો કોપાયમાન થાય છે.’

વિવેચન—આ જીવે એકઠી કરેલી લક્ષ્મી ધર્મના પ્રભાવથીજ સમજવી. તેથીજ શાસ્ત્રકારો ધર્માદ્ધ ધન કેતાં ધર્મ થકી ધન પ્રાપ્ત થાય છે તેવું કહી ગયા છે. ધર્મથી હિન જીવો ગરીબ, પામર, દુઃખી અને દીન હોય છે. આવો ધર્મનો પ્રગટ પ્રભાવ હોવા છતાં કૃપણ જીવો શુભ માર્ગમાં લક્ષ્મીને અર્ચતા નથી અને ભેગી કરે છે. પછી પાછળના માણસો તેનો ઉપભોગ કરે છે. લક્ષ્મી ભેગી કરતાં લાગેલાં પાપો ભવાંતરમાં ભેગી કરનારને ભોગવવાં પડે છે. માટે બહુજ વિચાર કરી, કૃપણપણું દૂર કરી, લક્ષ્મીને શુભ માર્ગમાં વાપરી, મનુષ્ય ભવનો લાહો લેવા ચૂકવું નહીં.

ભુઓ ! પૂર્વે થઈ ગયેલા કુમારપાળ રાજાએ લક્ષ્મીથી કેવાં કેવાં શુભ કાર્યો કરી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું છે ?

- ૨૫ પાંચમા વ્રતમાં—છ કોડનું સોનું, આઠ કોડનું રૂપું, એક હજાર તોલા મહા મૂલ્યવાળા મણિરત્નો વિગેરે, બત્રીશ હજાર મણ ધો, બત્રીશ હજાર મણ તેલ, ત્રણ ત્રણ લાખ મુઠા શાલી ચણા જુવાર મગ વિગેરે, પાંચ લાખ ઘોડા, એક હજાર હાથી, પાંચસો ઘર, પાંચસો હાટ, પચાસ હજાર રથ ઇત્યાદિ રાખ્યા.
- ૨૫ છઠ્ઠા વ્રતમાં—વર્ષાકાળમાં પાટણ શહેરના ગ્રીમાડાથી બહાર જવાનો નિષેધ કર્યો.
- ૨૬ સાતમા વ્રતમાં—મધ માંસ મધુ માખણ—આ ચાર મહા વિગરેનો સર્વથા ત્યાગ તથા બહુબીજ, પંચોદ્ગમ્બર ફળ, અલક્ય, અનંતકાય, ઘેઝર વિગેરેનો ત્યાગ. દેરાસરજીમાં મૂક્યા વિના વસ્ત્ર ફળ આહાર વિગેરેનો ત્યાગ. સચિત્તમાં એક પત્રના પાન બીડાં આઠ (દરરોજ), રાત્રીએ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ, વર્ષાઋતુમાં એક ઘી વીગઈ છુટી, બાકી પાંચનો ત્યાગ. લીલા ચાકનો નિષેધ તથા રોજ એકા-સણ કરવું. પર્વ નિધિઓને દિવસે કાયમ બ્રહ્મચર્ય પાળવું.
- ૨૭ આઠમા વ્રતમાં—સાતે વ્યસનોને પોતાના દેશમાંથી કાઢ્યા.
- ૨૮ નવમા વ્રતમાં—બંને ટંક સામાયક કરવું. તે સામાયકમાં શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ વિના બીજા સાથે જોડવાનો નિષેધ. હમેશાં વીતરાગ સ્તોત્રનું તથા યોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકા-યનું ગણવું.
- ૨૯ દશમા વ્રતમાં—ચોમાસામાં કટકનું નહીં કરવું. ગીજ-નીના સુરત્રાણનું આગમન થયા છતાં પણ નિયમથી નહીં ચગવું.

૩૦ અગ્યારમા વ્રતમાં—પૌષધોપવાસમાં રાત્રિએ કાયોત્સર્જ કરતાં મંકોડો પગે ચોંટયો, લોકોએ દૂર કરવા માંડ્યો છતાં દૂર થયો નહીં, જેથી તેની મરવાની શંકાવડે કરી પોતાના પગની ચામડી ઉખેડીને દૂર મૂકી મંકોડાને બચાવ્યો.

૩૧ બારમા અતિથિ સંવિલાગ વ્રતમાં—દુઃખી સાધર્મિક શ્રાવક પાસેનું ઘોંતેર લાખ દ્રવ્યનું છોડી દેવું. નિરંતર સુપાત્રમાં દાન દેવું.

આ પ્રમાણે આ મહાભાગ્યશાળી કુમારપાળ રાજાના પુણ્ય-માર્ગો કેટલાક લખી શકાય ! પોતે સારી રીતે ધર્મના અનુષ્ઠાનવડે કરીને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી સંસારને તોડી નાખ્યો. ફક્ત બે લવમાંજ મોક્ષ જાય તેવું અનુષ્ઠાન કર્યું. અને સાધર્મિક લાભઓને યથાયોગ્ય દાન દેવાવડે કરી, ધર્મમાં સહાય કરવાવડે કરી, તથા કરના મૂકવાવડે કરી, સ્ત્રીદાતાના ઉદ્ધાર વડે કરી, અઢાર દેશમાં અમારી પડકુ વગડાવવાવડે કરી, પરોપકાર પણ ધણેજ કર્યો. જેથી માનવ જીવગી ધર્મના કાર્યોવડે સફળ કરી મોક્ષરૂપી દેશ પ્રાપ્ત કર્યું. લક્ષ્મી ઉપર મોડુ રાખ્યો હોત તો આવાં ઉત્તમ કાર્યો થઈ શકત નહીં.

ઈતિ કુમારપાળ સંક્ષેપ વાર્ણન.

વસ્તુપાત્ર તેજપાત્ર વિગેરેનાં શુભ કાર્યો.

વસ્તુપાત્ર તેજપાત્રે પણ લક્ષ્મીથી અનેક શુભકાર્યો કર્યા છે. શ્રી આબુજી ઉપર બાર કોટ ને ત્રેપત લાખ દ્રવ્ય ખર્ચી એવાં તે દેરાસરો કરાવ્યાં કે આધુનિક જમાનાના કારીગરોની દ્રષ્ટિને

ખરકાવ કરી મૂકે છે. વસ્તુપાલ તેજપાલે શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી,
વાપરી તેનું દિગ્દર્શન સામાન્યથી કરીએ છીએ.

ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને શત્રુજય તોરણ બંધાવ્યું.

ત્રણ હજાર બસો ને બે છલ્લોદ્ધાર કરાવ્યાં.

તેરથેં જિનમંદિર શિખરબંધ કરાવ્યા.

એક લાખ ને પાંચ હજાર નવીન જિનજિંખ બારાવ્યા.

નવથેં ને ચોરાશી પોષધયાજા કરાવી.

છત્રીશ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને જ્ઞાન પુસ્તકોના ભંડાર કરાવ્યા.

ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચી ખંભાતમાં જ્ઞાન ભંડાર કરાવ્યા.

સાડા બાર યાત્રા થી શત્રુજય તીર્થની કરી.

અદાર કોડ છનુ લાખ દ્રવ્ય થી શત્રુજય તીર્થે ખરચ્યું.

અદાર કોડ ને ત્રાશી લાખ દ્રવ્ય થી ગીરનારણ તીર્થમાં ખરચ્યું.

બાર કોડ ને ત્રેપન લાખ દ્રવ્ય થી આણુતીર્થમાં ખરચ્યું.

પાંચથેં સિંહાસન હાથીદાંતનાં કરાવ્યાં.

પાંચથેં સમવસરણ કરાવ્યાં

સાતથેં ધર્મયાજા કરાવી.

એક હજાર માણસો દાનયાજાએ હમેશાં આહાર લેતા હતા.

ઈત્યાદિ તે બાબત્યાળીઓએ ઘણી લક્ષ્મી શુભમાર્ગમાં
ખરચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

થી સિદ્ધસેનદિવાકરે પ્રતિબોધ કરેલ વિક્રમરાજાએ પણ
શત્રુજયનો સંધ દાટી પુષ્કળ લક્ષ્મી ખરચી તે સુધમાં ૧૬૯
સોનાનાં દેરાસરો હતા. સિદ્ધસેનદિવાકર પ્રત્યુખ પાંચસો આ-

આર્યો સાથે હતા. ચૌદ મુકુટગદ્ધ રાજા સાથે હતા. સ્ત્રીતેર લાખ શ્રાવકના કુટુંબ સંઘમાં હતાં.

આમરાજાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં બાર કોડ સોનૈયાનો ખર્ચ કરી મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

સાધુ પેથડશાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં અગ્યાર લાખ દ્રવ્યનું ખર્ચ કરી માનવભવનો અપૂર્વ દહાવો લીધો. તથા ધર્મધોષસૂરિનો નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યારે બોંતેર હજાર દ્રવ્યનું ખર્ચ કર્યું.

શ્રી સંપ્રતિ રાજાએ સવા કોડ જિનર્ણિય ભરાવ્યાં. જિન-મંદિરથી પૃથ્વી અલંકૃત કરી. અઢળક લક્ષ્મી ખર્ચી મહાન્ પુણ્યના ભાગી બન્યા.

આ શિવાય ઘણા ભાગ્યશાલી જીવોએ શ્રી શત્રુંજય, ગીરનાર વિગેરે મહા પવિત્ર તીર્થોમાં પોતાની લક્ષ્મી પુષ્કળ ખર્ચી પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને પ્રાપ્ત કર્યું છે. સંવત અઢારમા સૈકામાં મોતીશા શેઠે શ્રી સિદ્ધાચલજી ઉપર કુંતાસરનો ખાડો પૂરાવી નવીન ટુંક ઉભી કરીને પોતાના યશને જગતમાં ફેલાવી દીધો છે. અને મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કરી ગયા છે. આવા ઉત્તમ જીવો જગતમાંથી કાળધર્મ પામી ગયા છતાં નામસ્મરણ રૂપે હજી જાણે જીવતાજ હોય નહીં એમ ધર્મિષ્ઠ જીવોને યાદ આવ્યા કરે છે. આ કાળમાં પણ ઘણા ઉત્તમ જીવો પોતાની લક્ષ્મીને દર વરસે સારા માર્ગમાં ખર્ચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે, ત્યારે કૃપણ જીવો લક્ષ્મીનો સંચય કરવામાં જ જીંદગી પૂરી કરે છે અને સંસારની લીલા કરવા માટે હજારોને લાખોના મહેલો બંધાવી તથા મોટરગાડીઓ ચલાવી પુદ્ગલાનંદી બની પાપના ભાગી બને છે. પરંતુ જ્ઞાનચક્ષુથી એટલું પણ તપાસતા

પછી જે પરલોકમાં ગયા પછી તે જંગલમાં જે ચેનન ! ક્યા જીવો
લીલા કરશે ? મોટરગાડીમાં દોલુ નેમશે ? પાપના જોળ
દોલુ લોગવશે ? જોટલો વિચાર જ્ઞાનચતુષ્થી જે માથે તો નો
સમજ પડે અને શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી ખરચવા તૈયાર પડે
થવાય માટે હરેક લબ્ધ જીવોએ ન્યાયસંપત્તિવિગ્રહ પ્રાપ્ત કર્યા
પછી પણ લક્ષ્મીને શુભમાર્ગમાં ખરચી જીન સામનનં લીધા-
વડું, લવાંતરનું ભાતું મજબુત કરવું. ઉપર મોટામુખ પ્રાપ્ત
ચર્ચ શકે તેવી રીતે શુભ ક્ષેત્રોમાં ધનનો વ્યય કરવો. લક્ષ્મીવડે
આવાં શુભ કાર્યો તથા શુભ અનુષ્ઠાનો કરવાથી જીવોને સમ્યક્
દર્શન હોય તો બહુ નિર્મલ થાય છે અને ન હોય તો નવીન
પ્રાપ્ત થાય છે.

મિથ્યાત્વનો ક્ષય તથા ક્ષયોપશમ અથવા ઉપશમ થાય
છે. ગમે તેટલી ક્રિયાઓ કરીએ, ગમે તેટલું દ્રવ્ય ખરચીએ,
તીર્થની જાત્રાઓ કરીએ, પરંતુ જે સમ્યક્ત્વ દર્શન પ્રાપ્ત ન થાય
તો તમામ દોષાટ સમજવું. ઉપર બતાવેલ શુભ અનુષ્ઠાન તથા
શાસનની પ્રજ્ઞાવના તથા શુભ માર્ગમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરવો તે
તમામ સમ્યક્ દર્શન પ્રાપ્તિનાં કારણો છે. તેવાં કારણો મળ્યા
છતાં પણ સમ્યક્ દર્શન રૂપી કાચું ન થાય તો પછી તેના જેવું
બીજું દુઃખ કયું કહેવાય ? ઘરમાં ઘી, ગોળ, ખાંડ વિગેરે લોજ-
નની સામગ્રી હોય છતાં જુએ મરે તો પછી તેના જેવો બીજો દોલુ
મુખે કહેવાય ? તેવીજ રીતે અનંત કાળ પરિશ્રમણ કરતાં અનુપ્ય
જન્મ, આર્ય બૂમિ, ઉત્તમ ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, દેવ ગુરુ ધર્મની
જોગવાઈ, ધર્મનું શ્રવણ વિગેરે પ્રાપ્ત થયા છતાં જે વીતરાગના
વચનમાં સંકા રાખી સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત ન કરે તો તે પણ
મુખેજ કહેવાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? આણું અમૃત્ય સમ્યક્ત્વ
રત્ન જીવને પ્રાપ્ત કરવાનો અપૂર્વ સમય હોય આજો છે તો તે

આર્યો સાથે હતા. ચૌદ મુકુટબદ્ધ રાજા સાથે હતા. સીતેર લાખ શ્રાવકના કુટુંબ સંઘમાં હતાં.

આમરાજાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં બાર કોડ સોનૈયાનો ખર્ચ કરી મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

સાધુ પેયડશાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં અગ્યાર લાખ દ્રવ્યનું ખર્ચ કરી માનવભવનો અપૂર્વ દહાવો લીધો. તથા ધર્મધોષસૂરિનો નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યારે બોંતેર હજાર દ્રવ્યનું ખર્ચ કર્યું.

શ્રી સંપ્રતિ રાજાએ સવા કોડ જિનજિંબ ભરાવ્યાં. જિન-મંદિરથી પૃથ્વી અલંકૃત કરી. અઢળક લક્ષ્મી ખર્ચી મહાન્ પુણ્યના ભાગી બન્યા.

આ શિવાય ઘણા ભાગ્યશાલી જીવોએ શ્રી શત્રુંજય, ગીરનાર વિગેરે મહા પવિત્ર તીર્થોમાં પોતાની લક્ષ્મી પુષ્કળ ખર્ચી પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને પ્રાપ્ત કર્યું છે. સંવત અઢારમા સૈકામાં મોતીશા શેઠે શ્રી સિદ્ધાચલજી ઉપર કુંતાસરનો ખાડો પૂરાવી નવીન ટુંક ઉભી કરીને પોતાના યશને જગતમાં ફેલાવી લીધો છે. અને મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કરી ગયા છે. આવા ઉત્તમ જીવો જગતમાંથી કાળધર્મ પામી ગયા છતાં નામસ્મરણ રૂપે હજી બાજુ જીવતાજ હોય નહીં એમ ધર્મિષ્ઠ જીવોને યાદ આવ્યા કરે છે. આ કાળમાં પણ ઘણા ઉત્તમ જીવો પોતાની લક્ષ્મીને દર વરસે સારા માર્ગમાં ખર્ચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે, ત્યારે કૃપણ જીવો લક્ષ્મીનો સંચય કરવામાં જ જાંદગી પૂરી કરે છે અને સંસારની લીલા કરવા માટે હજારોને લાખોના મહેલો બંધાવી તથા મોટરગાડીઓ ચલાવી પુદ્ગલાનંદી બની પાપના ભાગી બને છે. પરંતુ જ્ઞાનચક્ષુથી એટલું પણ તપાસતા

પછી ને. પરલોકમાં ગયા પછી તે જંગલમાં હે ચેતન! કયા જીવો
 દીલા કરશે ? મોટરગાદીમાં કોણ બેસશે ? પાપના ભોજ
 કોણ લોગવશે ? એટલો વિચાર જ્ઞાનચક્રથી ને થાય તો તે
 સમજ પડે અને શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી ખરચવા તૈયાર પડે
 થવાય. માટે દરેક ભવ્ય જીવોએ ન્યાયસંપત્તિવિશવ પ્રાપ્ત કર્યા
 પછી પણ લક્ષ્મીને શુભમાર્ગમાં ખરચી જૈન શાસનને દીપા-
 વણ, ભવાંતરણ બાતું મજબુત કરવું. છેવટ મોક્ષમુખ પ્રાપ્ત
 થઈ શકે તેવી રીતે શુભ ક્ષેત્રોમાં ધનનો વ્યય કરવો. લક્ષ્મીવંટે
 આવાં શુભ કાર્યો તથા શુભ અનુષ્ઠાનો કરવાંથી જીવોને સમ્યક્
 દર્શન હોય તો બહુ નિર્મલ થાય છે અને ન હોય તો નર્વીન
 પ્રાપ્ત થાય છે.

મિથ્યાત્વનો ક્ષય તથા ક્ષયોપશમ અથવા ઉપશમ થાય
 છે. ગમે તેટલી ક્રિયાઓ કરીએ, ગમે તેટલું દ્રવ્ય ખરચીએ,
 તીર્થની જાત્રાઓ કરીએ, પરંતુ જો સમ્યક્ત્વ દર્શન પ્રાપ્ત ન થાય
 તો તમામ દોષાટ સમજવું. ઉપર જતાવેલ શુભ અનુષ્ઠાન તથા
 શાસનની પ્રભાવના તથા શુભ માર્ગમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરવો તે
 તમામ સમ્યક્ દર્શન પ્રાપ્તિનાં કારણો છે: તેવાં કારણો મળ્યા
 છતાં પણ સમ્યક્ દર્શન રૂપી કાર્ય ન થાય તો પછી તેના જેવું
 બીજું કુઃખ કયું કહેવાય ? ઘરમાં ધી, ગોળ, ખાંડ વિગેરે ભોજ-
 નની સામગ્રી હોય છતાં બુખે મરે તો પછી તેના જેવો બીજો કોણ
 મૂર્ખ કહેવાય ? તેવીજ રીતે અનંત કાળ પરિભ્રમણ કરતાં મનુષ્ય
 જન્મ, આર્થ ભૂમિ, ઉત્તમ ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, દેવ ગુરૂ ધર્મની
 ભોગવાઈ, ધર્મનું શ્રવણ વિગેરે પ્રાપ્ત થયા છતાં જો વીતરાગના
 વચનમાં શંકા રાખી સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત ન કરે તો તે પણ
 મૂર્ખજ કહેવાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? આવું અમૃત્ય સમ્યક્ત્વ
 રત્ન જીવને પ્રાપ્ત કરવાનો અપૂર્વ સમય હોય આળો છે તો તે

સમય જવા દેવો નહી. જેમ કોઈ ધનના અર્થી મનુષ્યને ધન
કમાવાનો ધરાધર સમય આવ્યો હોય તો પ્રમાદ તથા ધન મેળવ-
વામાં ખામી રાખે નહી, તેમ ચિંતામણિ રત્નથી અધિક મનુષ્ય-
સાધાદિ સામગ્રી પામી ભવ્ય જીવ પણ સમ્યક્ત્વરત્નને પ્રાપ્ત કર-
વામાં પ્રમાદ કરે નહી, અને જો પ્રમાદમાં પડી ગયો તો સમ્યક્ત્વ-
રત્ન મળી શકે નહી. કારણ જે સમ્યક્ત્વરત્ન પ્રાપ્ત કરવું તે કાંઈ
સામાન્ય વાત નથી, ખડું જ કઠિન છે. તેની કઠિનતા માટે પણ
દશ દૃષ્ટાંતો જે મનુષ્યલવની કઠિનતાવાળાં કહ્યાં છે તે સમજવાં,
ચાર ગતિમાં ભ્રમણ કરતાં જીવોને મનુષ્યલવમાં સમ્યક્ત્વની
પ્રાપ્તિ થવી સુલભ ગણાય છે. કારણ જે દેવતાઓને વિષયમાં
અતિ આસક્તિ હોવાથી પોતાનું આયુ તેમાં ને તેમાં પૂરું થઈ
જાય છે. જેથી તેઓને પણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી.
જીઓ ! મોટી સંઘયણમાં કહ્યું છે:—

તર્हि देवा वंतरिया, वरतरुणीगीयवाइयरवेणं ।

निचं सुहिया पमुइया, गरंपि कालं न यारणति ॥१॥

અર્થ—“તે જીવનો માંહે વ્યંતરિક દેવતાઓ શ્રેષ્ઠ સૌભાગ્ય-
વાળી દેવીઓના ગીત તથા વાજ્રના શબ્દે કરી નિરંતર સુખીયા
તથા હર્ષવાળા થયા થકા ગયેલા કાળને બાણતા નથી. ”

નારકી જીવો અત્યંત વેદનાથી વ્યાકુળ હોવાથી તેઓને
પણ જલદી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી કઠિન જ ગણાય. તિર્યંચો
વિવેકથી શૂન્ય હોવાથી ધર્મશ્રવણ કરવું જ બંની ન શકે તો
પછી સમ્યક્ત્વની વાત તો દૂર રહી. જો કે ઉપર બતાવેલ દેવતા
નારકી તિર્યંચોને પણ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ મનુષ્ય
સવમાં મનુષ્યોને ઉત્તમ સામગ્રી મળ્યા પછી જેટલી સુલભતા છે

સીટલી મુજબના સમ્યક્ત્વ મટે તે ત્રણ અનિવૃત્તિઓને નાબૂદ કરી મુજબને આદિ દત્તમ આગમી પાત્રીને વિષય, કથાને પ્રમાણ જે આગમના કદા શત્રુ છે તેને દૂર કરી પ્રિયાત્મી દૂર રહી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવું, તેમ અનુષ્ઠાન પામ્યાનું ખરું રહસ્ય સમજવું.

હવે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ ક્યારે થાય ? તે જવાબ છે:—

જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ.

સાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મમાંથી એક આમુ કર્મને ઓઢીને સાતે કર્મની સ્થિતિ શુભ અધ્યવસાયથી ઘટાડી ઘટાડીને એક કોટાકોટી સાંગરોપમમાં પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન કરે તે સમયે જીવ યથાપ્રવૃત્તિ કરણ કરે તે કરણ જીવે આ સંસારમાં જન્મણ કરતાં અનંતીવાર કયું અને યથાપ્રવૃત્તિ કરણ કરી અનંતીદેશે આવ્યો ખરો, પરંતુ આગળ જઈ શક્યો નહીં. આ મેહું કરણ.

ખીજું અપૂર્વકરણ તે જીવપરિણામ વિશેષ છે. આ જીવે સંસાર પરિજન્મણ કરતાં કોઈવાર પણ અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ વિશેષને પ્રાપ્ત કર્યા નથી, જેથી તેનું નામ અપૂર્વકરણ કહેવાય છે. આ અપૂર્વકરણ રૂપ પરિણામવિશેષથી ધનનિવિઠ રાગદ્વેષ પરિણુતિમયી જે અનંતી દુઃખે કરી બેઠવા લાયક છે તેને બેઠી નાખે છે. તે ખીજું કરણ.

ત્રીજું અનિવૃત્તિ કરણ તે જે અધ્યવસાય ફળપ્રાપ્તિ વિના નિવર્તે નહીં એટલે પૂર્વે આવ્યા જે અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ તે પાછા ભય નહીં તેને અનિવૃત્તિકરણ કહીએ. તે અનિવૃત્તિ કરણરૂપ પરિણામે કરી જીવ સમ્યક્ત્વ પામે તે ત્રીજું કરણ.

अथ देवदेव्यै नमः प्रसन्नानी साधनी आगता भाटेः प्रसन्नान्पत्नी
पत्नी नमो नमो ॥

सर्वमन्त्राणां गोपी, मन्त्रकर्मणां आलवन्ताम् ॥

सर्वमन्त्राणां गोपी-मागे श्रीणे त्वद् गन्तीम् ॥१॥

गोपीणां मुद्राङ्गयोः कर्मण्यस्यामुद्राङ्गमन्तीम् ॥

गोपीणां कर्मण्यस्यामुद्राङ्गमन्तीम् ॥२॥

ता गन्ती ता पदम्, गन्तीयामहच्छयो भवे जीये ॥

कर्मण्यस्यामुद्राङ्गमन्तीम्, मन्त्रकर्मणां आलवन्ताम् ॥३॥

अथ देवदेव्यै नमः प्रसन्नानी साधनी आगता भाटेः प्रसन्नान्पत्नी
पत्नी नमो नमो ॥

देवदेव्यै नमः प्रसन्नानी साधनी आगता भाटेः प्रसन्नान्पत्नी
पत्नी नमो नमो ॥

अथ देवदेव्यै नमः प्रसन्नानी साधनी आगता भाटेः प्रसन्नान्पत्नी
पत्नी नमो नमो ॥

अथ देवदेव्यै नमः प्रसन्नानी साधनी आगता भाटेः प्रसन्नान्पत्नी
पत्नी नमो नमो ॥

કરજીના પેલા સમયે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે. અંતરકરજી-
નો કાળ અંતર્મુદૂર્તનો છે. તેથી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અંતર્મુદૂર્ત કાળ-
પ્રમાણ સમજવું. ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં રહ્યો છતો જીવ સત્તામાં રહેલ
મિથ્યાત્વના ત્રણ પુંજ કરે. જેવી રીતે મદન ઠોઢવા ધાન્ય વિશેષ
છે તેને ઓપધિ વિશેષ વડે કરી શોધાય છે. તે શોધતાં કેટલાક
શુદ્ધ થાય, કેટલાક અર્ધા શુદ્ધ થાય, કેટલાક અશુદ્ધજ રહે છે.
જેવી રીતે જીવ પણ પરિણામવિશેષથી મિથ્યાત્વને શોધે છે, તે
શોધતા થકા કેટલાક દળ શુદ્ધ થાય, કેટલાક અર્ધ શુદ્ધ થાય, અને
કેટલાક અશુદ્ધ રહે-એમ ત્રણ પ્રકારે થાય છે. તે ઉપશમ સમ્ય-
ક્ત્વનો અંતર્મુદૂર્તનો કાળ પૂરો થયા પછી જો શુદ્ધ પુંજનો ઉદય
થાય તો અવશ્ય સ્વયોપશમ સમ્યક્દષ્ટિ કહેવાય, અર્ધશુદ્ધ
પુંજનો ઉદય થાય તો મિદ્રદષ્ટિ કહેવાય, અને અશુદ્ધ પુંજનો
ઉદય થાય તો સાત્ત્વાદનમાં થઈને મિથ્યાદષ્ટિ થાય. આ કર્મ-
શન્યનો અભિપ્રાય જાણવો.

સિદ્ધાંતિકે મત પ્રમાણે તો અનાદિ મિથ્યાત્વદાદ શન્યીભેદ
કરીને તથાવિધ વીજ પરિણામે કરી અપૂર્વકરજીમાં આરૂઢ થયેલો
મિથ્યાત્વને ત્રિપુંજવાણું કરે. ત્યારપછી અનિવૃત્તિકરજીના
સામર્થ્ય થકી શુદ્ધપુંજને વેદતો થકો ઓપશમિક સમ્યક્ત્વ
પામ્યા વિના પ્રથમથીજ સ્વયોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે.

વળી કેટલાક આચાર્યો કહે છે જે યથાપ્રવૃત્તિ વિગેરે ત્રણ
કરજીના કર્મે કરી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, પુંજ ત્રણ
કરતો નથી અને ત્યારપછી ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડ્યો થકો
મિથ્યાત્વે જાય છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વ નથા સ્વયોપશમ સમ્યક્ત્વનો ભેદ નીચે
પ્રમાણે જાણવો.—

ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં-ઉદય આવેલ મિથ્યાત્વનો ક્ષય અને નહીં ઉદયમાં આવેલા મિથ્યાત્વનો સર્વથા ઉપશમ હોય, પ્રદેશ ઉદય પણ ન હોય. અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં ઉદય આવેલનો ક્ષય અને નહીં ઉદયમાં આવેલનો ઉપશમ હોય. પરંતુ પ્રદેશ ઉદય હોય-પ્રદેશથી મિથ્યાત્વ વેદાય, ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો જઘન્ય કાળ અંતમુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટો છાસઠ સાગરોપમથી કાંઈક અધિક જાણવો.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ.

અનંતાનુબંધી ક્રોધ માન માયા લોભની ચોકડી ખપાવીને મિથ્યાત્વ મોહની ખપાવ્યા બાદ મિશ્ર મોહની પણ ખપાવી સમ્યક્ત્વ મોહની ખપાવતો કોઈ જીવ કાળ કરે તો પ્રથમ આયુ બાંધ્યું હોય તે ગતિમાં જાય. જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામીએ. આ કારણથી જ પ્રારંભ મનુષ્ય ગતિમાં કહ્યો છે અને સમાપ્તિ ચારે ગતિમાં થાય છે જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ જીવ પામી શકે એમ કહ્યું છે. તિર્યંચમાં અસંખ્યાતા વર્ષના આયુવાળાજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામે, સંખ્યાતા વર્ષના આયુવાલા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ન પામે. કદાચ કોઈ જીવે પૂર્વે આયુ બાંધ્યું હોય અને ત્યારપછી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામે તો જે ગતિનું આયુ બાંધ્યું હોય તેજ ગતિમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ લઈને જાય. કદાચ આયુ ન બાંધ્યું હોય ને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામે તો તેજ ભવમાં કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે જાય. આયુ બાંધ્યું હોય તો ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં છેવટ ચાર ભવમાં મોક્ષે જાય. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ મનુષ્ય ભવમાં પામે ત્યારે અનંતાનુબંધીની ચોકડી મિથ્યાત્વ મોહની, મિશ્રમોહની ને સમ્યક્ત્વમોહની આ સાત પ્રકૃતિનો સર્વથા ક્ષય કરીનેજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામે છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વ જીવ જ્યારે પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે શીખ
રૂપમાં વૃક્ષ થયેલા જીવને યોગિય અંદનના રમણે છંટકાવ
કરવાથી જેવી શીતલતા થાય છે-જેવો આનંદ થાય છે, તેવો
આનંદ-તેવી શીતલતા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનારને થાય છે.

સમકિતની પ્રાપ્તિ.

રાગ-સારંગ—(દે સુખધારી ! આ સંસાર ઘડી જો મુજને ઉદર.)

સમકિત વિના, ભવ ભવમાં આધડતાં અંત ન આપ્યો;
એ સત્ય બીના, જિન આમમયી ભણી સમકિત પાવો.
ધનસાર ભવે મુનિ દાન દષ્ટ, સમકિત વરી ભવ તેર સડી;
પહી તીર્થ કર પામ્યા સડી સમકિત વિના.
તે નામિનંદન કરમાવે, મિથ્યાત્વ મતિ ચડે રખડાવે;
સમકિતવડે શિવપુર ભવે સમકિત વિના.
જીએ ! જંગલમાં કડીઆરે, મુનિદાન હીપું ભવ નવસારે;
તે વીર નમે પંચમ આરે સમકિત વિના.
તે સમકિત રૂપી ત્યો મેવો, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ જ સેવો;
એમ ભાષે દેવાધિદેવો સમકિત વિના.
મમકિત ભીભવજગતરજો, જિન 'ભક્તિ' ભણી ભાવે કરજો;
શાશન પહી શ્રેમે વરજો સમકિત વિના.
સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ અનંતર આત્મ આનંદ.

સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જીવને વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ
ય છે. આત્માને વિવે સાચો બોધ થાય છે. તે આત્મબોધ
થયા પછી જીવને પરમાનંદમાં મગ્ન થવાથી સંસારી
અભિલાષ કદાપિ થતો નથી. તે સુખ અદ્ય અને
હોવાથી તેને તે હઃખરૂપ માને છે. ઇષ્ટ વસ્તુને આપનાર
ને પામીને શુદ્ધ અશનની વાંછા કોઈ પણ કરે નહીં, તેમ

મોક્ષસુખને આપનાર સમ્યક્ આત્મજ્ઞાનને પામી અનંત દુઃખના કારણરૂપ સંસારના સુખને કદાપિ વાંછે નહીં. જે જીવો આત્મજ્ઞાનમાં આસક્ત છે તે જીવો કદાપિ નરક તિર્થંચ ગતિને પ્રાપ્ત કરેજ નહીં. જેમ ચક્ષુવાળો માણસ કુવામાં ન પડે તેમ આત્મજ્ઞાની જીવ નરકરૂપી કુવામાં નજ પડે. આત્મબોધ જે જીવને પ્રાપ્ત થયો હોય છે તેને બાહ્ય વસ્તુની ઇચ્છા પણ થતી નથી. જેમ અમૃતના આસ્વાદન કરનારને ખાઈ પાણી પીવું ન ગમે તેવી રીતે ખારા પાણી સમાન સંસારના ખોટાં પદાર્થો ઉપર આત્મબોધવાળા જીવને આસક્તિ થાયજ નહીં.

આત્મબોધ પ્રાપ્ત કરનાર જીવને હમેશાં અપૂર્વ આનંદજ પ્રાપ્ત થાય છે. શાથી જે તત્ત્વશ્રદ્ધાન થવાથી કર્મબંધનાદિ સ્વરૂપને તે સારી રીતે જાણે છે. જેમકે—

આ જીવ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ-આચાર કર્મબંધનના હેતુ વડે કરી સમય સમય આયુ છોડીને સાત કર્મને બાંધે છે. તે જ્યારે ઉદયમાં આવે ત્યારે આ આત્મા સ્વયમેવ લોગવે છે, બીજું કોઈ સહાયક થતું નથી. આયુ કર્મ આખા ભવમાં એકવારજ બંધાય છે. જે ગતિનું આયુ બાંધ્યું હોય ત્યાં આ આત્મા એકલોજ ચાલ્યો જાય છે, બીજું કોઈ સાથે આવતું નથી. વળી દ્રવ્યાદિ ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થાય છે ત્યારે તે વિચારે છે કે ‘મારે પરવસ્તુનો સંબંધ નષ્ટ થયો. માટે દ્રવ્ય તો આત્મ-પ્રદેશમાં રહેલ જ્ઞાનાદિ લક્ષણવાળું છે, તે કોઈ કેકાણે જવાનું નથી.’ વળી કદાચ કંઈ દ્રવ્યાદિ વસ્તુનો લાભ થાય છે ત્યારે વિચારે છે કે ‘મારે આ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો સંયોગ અમુક સુદૃઢ સુધીનો થયો છે તો તેમાં મારે મોહ શા માટે કરવો ? તે કંઈ વાસ્તવિક માઈ નથી.’ વળી વેદનીય કર્મના ઉદયથી શરીર કષ્ટાદિની પ્રાપ્તિ થાય છે

તો તે સમજાવને ધારણ કરે છે, ચિત્તમાં પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, આવશ્યકાદિ ધર્મકાર્યને વિશે વિશેષે કરીને ઉદ્ધમવંત થાય છે, જેથી એકંદરે આત્મજોષવાળા જીવો સદા સુખનોજ અનુભવ કરે છે.

આવું આત્મિક સુખ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ વિના જીવને કદાપિ પ્રાપ્ત થયું નથી, થવાનું નથી, થશે પણ નહીં. માટે જો સાચા સુખની તને હે ચેતન ! ચાહના હોય, ઇચ્છા હોય, અભિ-રુચિ હોય તો તમામ ઉપાધિને છોડી સમ્યક્ત્વરત્નને મેળવ, તેને મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર, તો સાચો ધનવાન થઇશ. સમકિતી જીવ સાચા ધનપતિ છે તેને માટે શાસ્ત્રકાર મહારાજ કહે છે ને—

घनेन हीनोपि घनी मनुष्यो, यस्यास्ति सम्पत्त्वधनं प्रधानं ।
 धनं मवेदेकमवे मुखार्थ, मवे मवेज्जंतसुखी सुदृष्टिः ॥

અર્થ—જાણ ધનથી હીન મનુષ્ય હોય પણ જેની પાસે સમ્યક્ત્વ રૂપી ધન છે તે ધનવાન કહેવાય છે. કારણકે જાણ ધન તો એક બધના સુખ માટે છે, અને સમ્યક્ત્વરૂપી સાચું ધન છે તે તો બધે બધે—જન્મ જન્મને વિશે અનંત સુખને આપનાર છે, છેવટ જોડાસુખને આપનાર છે, માટે જાણ ધન કરતાં પણ સમ્યક્ત્વરૂપી ધન અધિક ગુણવાળું—દાયદાવાળું બાજુવું.

આવા પ્રકારનો સમ્યક્ત્વ રત્નનો મહિમા હોવા છતાં અને વાસ્તવિક સુખનું દારણ હોવા છતાં પુણ્યલાનંદી—બવાભિનંદી જીવો સમ્યક્ત્વ રત્નને મેળવવા લેશ માત્ર પ્રયત્ન નહીં કરતાં સંસારના ઉપાધિજનક પદાર્થોમાંજ આસક્તિવાળા બને છે. અને વિષય કયાયમા મસ્ત રહી કર્નવ્ય પરાડસુખ બની રત્ન ચિંતા-મણિ સરખી મનુષ્ય જગદિ ઉતરેતર ગુણ સામગ્રીને હારીને અનંત દુઃખના સાગી બને છે. તેવા જીવોને કઈ ઉપમા આપવી

સંભાવના રહે છે. પ્રતિકૂળ સંયોગોથી જીવિક પરિણામી જીવન સમ્યક્ત્વથી જલદી અધઃપતન થાય છે. મિથ્યાદ્રષ્ટિના બદ્ધ પર્વ-
અર્થથી સમ્યક્ત્વથી પડી જવાનો સંભવ રહે છે. તત્ત્વાર્થશૂરમાં
શંકા, ઠંણા, વિનિગિચ્છા, અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા ને તેમનો સંસ્ત-
આ પાંચ સમ્યક્ત્વના અતિચાર દર્શાવે છે.

શંકા કેતાં જિનવચનમાં શંકા કરવી. ૧. ઠંણા કેતાં અન્ય
અન્યદર્શનને સ્વીકારવાની વાંચ્છા કરવી. ૨. વિનિગિચ્છા કેતાં
ધર્મના ક્ષણમાં સંદેહ કરવો, જેમકે દુઃખ આશ્રુભક્તિયા કરે ખું, પરંતુ
તેનું ક્ષણ થયે કે નહીં ? ૩. અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા કેતાં બીજા દર્શન-
વાળાનો મહિમા જોઈને પ્રશંસા કરવી કે જૈન દર્શન કરતાં આ
દર્શનમાં બહુ મહિમા જણાય છે. ૪. સંસ્તવ કેતાં અન્યદ્રષ્ટિવાળાનો
પરિચય કરવો તે. ૫. પરિચય કરવાથી લાંબા કાળે સમ્યક્ત્વથી
આત્મા પતિત થાય છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યથોવિજયજી સમ્ય-
ક્ત્વની સૂત્રાયમાં કહે છે જે-‘હીણાતણે જે સંગ ન તમે, તેહનો
શુણ નવી રહે; જેમ જલધિજળમાં બળ્યું ગંગાનીર હુણપણું
લહે’ હીણા માણ્યનો સંગ પોતાના સારા શુણને પણ નષ્ટ કરે છે.
અર્થાત્ મિથ્યાત્વીના સંગથી સમ્યક્ત્વ શુણ હાનિ પામે છે.
જેમ સમુદ્રના જળમાં બળ્યું થકું ગંગાનું મીકું જળ પણ ખાઈ
થઈ જાય છે. માટે મિથ્યાત્વીનો પરિચય સમક્ષિતી જીવે કરવો
નહી, ઉપર જતાવેલ પાંચે અતિચારો સમજીને જરૂર તેથી દૂર
રહેવું. દૂર નહી રહેવાય તો મિથ્યાત્વ રૂપી ચોરો સમ્યક્ત્વ રત્નને
હાંટી લેશે. શ્રદ્ધાથી પતિત કરશે. આગળના શુણાણે થકવા
નહી દેના નીચેના શુણાણે પટકશે વિગેરે ઘણી હાનિ થશે. નિન્દ-
વાદિ ટેટલાએ જીવો પ્રતિકૂળ સંયોગોથી શ્રદ્ધાથી પતિત થઈ
સમ્યક્ત્વ શુભાવી બેઠા છે ને સંસારમાં રજળ્યા છે. જો કે સમ્યક્-
ત્વવંત જીવનો એકડો થઈ ચૂક્યો છે તેથી વહેલા કે મોડા છેવટ

જાણે પુલકાદી ધર્માવર્તનથી અંદર ચક્રાગ્ર કર્મોદ્ભવ કરીને તે ખોસે જાય, જ્યારે જ્યાં ચોખ્ખા જાતનાં જ સાચાં શિલ્પ થાય તેવું હતું ત્યાં અજોડવામાં રસોડાવામાં જેવાં અનંતાં જાત સુખી સમ્યક્ત્વ ગુના-વીરોનાં જાતનાં અને અનંતાં દુઃખો અહન કરતાં તે કાંઈ ધોડી શોક-દુઃખ ન કરેવાય. જેમ જેમ કાળગતિ પાસેથી તમામ લક્ષ્મી હરણુ કરી તમામ અને પારકાં તેને કોઈ કંઈ જે-આગળ ઉપર તમને કોઈ-વાર મારેલાં તેવું કરેલાં છતાં પણ લક્ષ્મી જવાથી પારાવાર દુઃખ થાય છે, શોક સંતાપમાં નમ થાય છે, કંઈટ ગાંઠા પણ જની જાય છે. તેવીજ રીતે સમ્યક્ત્વ રૂપી સાચી લક્ષ્મી આ છુવ પાસેથી જતી રહેવાથી દરિદ્ર-નિર્ધન જની છેવટ મિથ્યાત્વરૂપી ભૂતના સુભાગમથી લવચકમાં ભટકતાં ઘણીવાર ગાંઠો પણ જની જાય છે. તે ચોક્કસ દુઃખમાં ઉતારી સમ્યક્ત્વ રત્નને સાચવવા પુરુષાર્થ ફારવતું. સમ્યક્ત્વવંત છુવને સમ્યક્ત્વ સાચવવા માટે જેવી રીતે શુદ્ધી જનનો સમાગમ શુભ ફળદાયક કહ્યો છે તેવી જ રીતે સમ્યક્ત્વ નિમંજ કરવા માટે શુભ ભાવથી તીર્થોની યાત્રા દરવરસે કરવી તે પણ ફળદાયક છે. જત્રા કરતાં કપાયને મંદ પાડવા, હુમેશાં વેલાસર ઉઠવું, તત્ત્વની ચિંતા કરવી, આત્મિકલક્ષ્મી કેટલી કમાયો ? કેટલી જોવાણી ? તેનો મેળ કાઢવો.

વ્યવહારમાં જોટનો ધંધો છોડી પેદાશનો ધંધો આદરીએ છીએ તેવી રીતે આત્માને નુકશાન થાય-ઘણી હાનિ થાય તેવો ધંધો કરવો નહી. આત્માને લાલ મળે-આત્માનું હિત થાય-આત્મપરિણતિ સુધરે-આત્માની ઓળખાણુ થાય તેવો ધંધો હુમેશાં કરવો. નિરંતર ૧-૨-૩ સામાયક કરવાં, વિશેષ ન જને તો ૧ સામાયક તો અવશ્યમેવ કરવાની ટેવ પાડવી. તે સામાયકમાં રાજકથા, દેશકથા, લક્ષ્મીકથા, સ્ત્રીકથા-આ ચાર વિકથાને તો દેશવટો આપીને ધર્મકથા જ કરવી. અથવા સારાં વૈરાગ્યનાં-ની-

તિનાં પુસ્તકો વાંચવા. મહાપુરુષો પૂર્વે થઈ ગયેલા ગજસુકુમાલ,
એવંતીસુકુમાલ, ધનાકાકંઠી, ધનાશાસ્ત્રિલદ્ધ, જંજૂસ્વામી, પ્રલવ-
સ્વામી, મેતાયંત્રુનિ, દશાર્જુનલદ્ધ વિગેરે મહાપ્રભાવિક શાસન-
સ્થંભોના તથા સુલંસા, રેવતી, ચંદનબાળા પ્રમુખ મહા સતી-
ઓના જીવનચરિત્રો વાંચવા. જે જીવનચરિત્રો વાંચવાથી તે તે
ઉત્તમ જીવોના શુભ તમને સ્મરણપથમાં ઉપસ્થિત થશે. તમારા
દૃઢપદ ઉપર કોઈ અપૂર્વ જાગૃતિ થશે. વૈરાગ્યની વાસના
પ્રગટ થશે તે જીવોનું આત્મજન, તે જીવોની ધૈર્યતા અને ધર્મ
ઉપર નિશ્ચયતાનો અનુભવ થશે. વક્ત્રી સાંભાષિકમાં પાંચ પ્રકારનો
સ્વાધ્યાય કરવો.

- ૧ વાંચના તે પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાંચવાં.
- ૨ પૃથ્થના તે શંકા પડે તો ગુર્વાદિકને પૂછી વસ્તુનો નિર્ણય
કરવો.
- ૩ પરાવર્તના તે પોતાને જે જે પ્રકરણાદિ યાદ હોય તેની
આવૃત્તિ કરવી જેથી ભૂલી ન જવાય.
- ૪ અનુપ્રેક્ષા કેતાં પ્રથમ ધારી રાખેલા અર્થનું ચિંતન કરવું.
અથવા બાર ભાવનાને આત્માસાથે વિચારવી.
- ૫ ધર્મકથા બીજાને કહેવી અથવા સાંભળવી. આ પાંચ પ્રકાર-
ના સ્વાધ્યાયથી મનની એકાગ્રતા થાય છે, માટે સામા-
યિકમાં ઉપર જતાવેલ કાર્યો કરવાથી જીવ સમ્યક્ત્વને
પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રાપ્ત થયું હોય તો વિશેષ નિર્મળ થાય છે.
જેથી ભવશીરૂ જીવોએ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરવા અને પ્રાપ્ત
થયા પછી તેને દકાવી રાખવા સતત ઉદ્યમવંત થવું.

આગળ શુકાલે ચડવા ધ્યાનકના ત્રણ મનોરથને મનોમં-
દિરમાં વિચારવા. મનનપૂર્વક ભાવવા તે નીચે પ્રમાણે—

શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ.

૧ કેવારે હું બાદા તથા અભ્યંતર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી મારા આત્માને સુખી કરીશ. તે જાને પ્રકારના પરિગ્રહો મહા-પાપનું મૂળ છે. દુર્ગતિને પમાડનાર છે, કષાયના સ્વામી છે, અનર્થોને ઉત્પન્ન કરવાના હેતુભૂત છે, દુર્ગતિએ લઈ જનાર છે. બોધિણીજરૂપ સમ્યક્ત્વના ઘાતક છે, સત્ય, સંતોષ, બ્રહ્મચર્ય, શાંતિ, માર્દવ, આર્જવ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, ચરણસીત્તરી, કરણસીત્તરી, બાર ભાવના, પંચ મહાવ્રત ઇત્યાદિ ધર્મરાજના સૈન્યને પાછું હઠાવનાર છે. છેવટ અધોગતિમાં પોચાડનાર છે. એવા પરિગ્રહને જ્યારે હું દૂર કરીશ તે દિવસ મારે સોનાનો સુરજ ઉગશે. મારો આત્મા આત્મિક સુખમાં લીન થશે. તે દિવસ ક્યારે આવશે ? એ પેલો મનોરથ.

૨ કેવારે હું પંચમહાવ્રત લઈ, પંચસમિતિ ત્રણગુણિત એ આઠ પ્રવચન માતાનો આદર કરીશ ? તથા ઘોર અભિગ્રહને ધારણ કરી, બેંતાલીશ દોષરહિત શુદ્ધ આહારી બની, બાર ભેદે તપ કરી, સકળ કર્મને તોડી, મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરીશ ? વળી અંત આહારી, પંત આહારી, અરસ આહારી, વિરસ આહારી, સર્વ રસનો ત્યાગી થઈ ધનાકાકંદી, ધનાશાલિભદ્રાદિક મુનિવરોની માફક ત્યાગી બની, શુદ્ધ સંજમ ધારી થઈ, કર્મશત્રુઓને ક્યારે હઠાવીશ ? ‘ ધન્ય ધન્ય તે દિન મુજ ક્યારે હોશે ? હું લઈશ સંજમ શુદ્ધજી. ’ ઇત્યાદિક સંજમ ગ્રહણ કરવાની ભાવના પ્રગટ કરી સંજમ ગ્રહણ ક્યારે કરીશ ? જ્યારે મારો સંજમ લેવાનો દિવસ આવશે ત્યારે મારા મનના મનોરથ સફળ થશે અને તે દિવસે હું ભાગ્યશાળી કહેવાઈશ. તે બીજો મનોરથ.

૩ કેવારે હું અદાર પાપસ્થાનકને આજોવી, નિઃશય થઈ,

ચૌદ રાજલોકના તમામ જીવોને ખમાવી, સર્વ પ્રતો સંભાળી, અહાર પાપસ્થાનક ત્રિવિધે ત્રિવિધે વેસિરાવી, ચાર આહારના પચ્ચજખાણ કરી, છેલ્લે શ્વાસોશ્વાસે આ શરીરને પણ વેસિરાવી, ત્રણ પ્રકારની આરાધના આરાધતો, ચાર મંગલરૂપ ચાર ચરણને હચ્ચરતો થકો, સંસારને પુઠ દેતો, શરીરની પ્રમત્તા રહિત થયો થકો, મરણને નહી વાંછતો અંતકાળે પંડિત મરણને પામીશ ?

આ ત્રણ મનોરથને ઉત્તમ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ મન વચન કાયાએ કરી શુભ પરિણામે લાવતા થકા ઘણા કર્મની નિર્જરા કરીને સંસારનો અંત કરનાર મોક્ષરૂપ શાશ્વત સુખને આપનાર સંજ્ઞાને પણ મહણ કરવાની અભિલાષાવાળા થાય છે. અને જ્યારે સફળરૂપે સંયોગ મળે ત્યારે કટીબદ્ધ થઈ તેમની વૈરાગ્યવાળી દેશના સાંભળી આ સંસારરૂપી બેટી તોડી નાખી સંજ-મને અંગીકાર કરે છે.

ત્રણ-મનોરથ.

(બોધરજ સંદેશ કહેજો સ્વામને—એ રાગ.)

ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા,
ચાહું વગી ક્યારે મળશે ચારિત્ર જો;
જગ જંગલજને લુહી જલદી જાણીને,
ક્યારે કરીશ હું સ્થિર-નિર્મળ આ ચિત્ત જો.....

સદ્ગ જન્મે મહારા એ મનના મનોરથો?

મહા મુનિવર માદક સંયમ પાળીને,
ક્યારે સર્પગ્ર હું અંતરમાં ઉજ્જમાળ જો;
ધના કાકંદી-મેલ-ધત્તા ગાળીપરે,
સંયમ પાળી ક્યારે વરીશ શિવમાળ જો.....

સદ્ગ જન્મે મહારા એ મનના મનોરથો.

પાપસ્થાનક પ્રેમે અઢાર આલોવીને,
ક્યારે ખમાવીશ સહુને ધરી ઉલ્લાસ જો;
અણુસણુ કરી આ દેહની મમતા મુકીને,
ક્યારે માનીશ મૃત્યુ-મહોત્સવ ખાસ જો.....

સકળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો.

ત્રણ મનોરથ મનના ક્ષણે જ સમે,
તે સમયે માનીશ મુજને ધન્ય ધન્ય જો;
સકળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો,
“લક્ષિત” ભાવે પ્રભુ પાસે યાચું ન અન્ય જો.....

ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા.

લબ્ધ જીવને સંજમના પ્રાપ્તિની અનંતર મોક્ષ પ્રાપ્તિ.

લબ્ધ જીવ જ્યારે અમૃત સરખી સંસારને નિકંદન કરનારી
સદ્ગુરૂની દેશના સાંભળે છે ત્યારે તેને સંસાર કડવો ઝેર થઈ
પડે છે. અને ગુરૂ મહારાજ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરતાં આવા
ઉદ્ધાર કાઢે છે:—

“હે ગુરૂ મહારાજ ! હે પરમ ઉપગારી ! હે કર્ણુના સાગર !
અનાદિ કાળથી મોહનિદ્રાના વશ થકી નષ્ટ થઈ ગયું છે શુદ્ધ
ચૈતન્ય જેનું એવા મને આપ સાહેબે સારી રીતે જગાડ્યો જેથી
આ જગતમાં ધન્ય અને પુણ્યશાળી જીવોની કોટીમાં હું અત્રે-
સરી થયો. કારણ જે અનંતા કાળથી અવળે રસ્તે ચડેલા મને
શુદ્ધ માર્ગ દેખાડનાર આપ મળ્યા. આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં
દુઃખતા અને વિવિધ પ્રકારની આધિવ્યાધિરૂપ જળજંતુઓવડે
પીડા પામતા એવા મને સંસારસમુદ્રમાંથી તારવા માટે
સદ્મહેરૂપી નાવ હર્ષને આપ આપ્યા છે. અત્યારમુખી

શ્રદ્ધિયોરૂપી ચારોએ સ્નેહરૂપી પાસવટે મજબુત બાંધીને ઘુમાન-
 વાથી પીડિત થયેલા અને ભવરૂપી કેઢળાનામાં પટકયો હતો. જેથી
 જન્મમરણ આધિવ્યાધિરૂપી પરોણાના ઘા લાગવાથી ઘણાજ દુઃખી
 થયેલા એવા મારું કોઈ શરણ થયું નહોતું, પરંતુ મારા શુભ
 કર્મના યોગે કરી, જાંધાયેલાને છોડાવવાવાળા, નદી રક્ષણવાળાની
 રક્ષા કરવાવાળા પરમ કૃપાળુ આજ મળ્યા છે. આ સંસારમાં
 જીવને નરત્વની તથા દેવત્વની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે,
 પરંતુ સદ્ગુણો સંયોગ મળવો અતીવ દુર્લભ છે. આટલા કાળ
 સુધી મેં ઘણીવાર પદ્મસ લોજનો લોહપતાથી આસ્વાદન કર્યા
 પરંતુ જન્મમરણને દૂર કરનારી સદ્ગુણની વાળીરૂપી સુધા કેતાં
 અમૃતનું આસ્વાદન ન કર્યું. વિદ્વાન્ હોય કે પંડિત હોય પણ
 ગુરૂ મહારાજ વિના સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને જાણતો નથી. જેમ
 મોટી અશ્રુવાળો હોય તે પણ રાત્રીએ દીપક વિના પદાર્થને
 દેખી શકતો નથી; તેવીજ રીતે જીવ પણ સદ્ગુરૂ વિના ખરા
 નરત્વને જાણી શકતો નથી. ”

આ પ્રમાણે કહી સંયોગ-વૈરાગ્યના તરંગથી ભવ્ય જીવ
 સદ્ગુરૂ પાસે સ્વર્ગીય ઉક્લાસથી ચારિત્ર મહાણ કરી,
 પંચ મહામત, આઠ પ્રવચન માતા, દશ પ્રકારના યતિ ધર્મ,
 ચરણસૂત્રી, કરણસૂત્રી, બાવીશ પરિસહને જીતવા ઇત્યાદિ
 ધર્મરાજની ફોજને સાયમાં લઈ કર્મરાજની ફોજને હઠાવી
 અપ્રમત્તપણે નીરતિયાર ચારિત્ર પાળી ગુરૂમહારાજની
 આજ્ઞા શીર પર ચડાવી, ક્ષપકોણે ઉપર આરૂઢ થઈ, ઉત્ત્વલ
 બાવનાવટે શુકલધ્યાનના આદિના બે પાયાનું ધ્યાન કરી,
 દેવજ્ઞાન દેવલક્ષ્યન પામી, છેવટ શૈલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી
 ચૈદમે શુભકાળે તમામ પ્રકારના યોગોને રૂંધી, જ્યાં અનંતસિદ્ધ
 પરમાત્મા ગિરાજમાન થયા છે તેવા શાશ્વતા સિદ્ધિસ્થાનમાં જઈ,

આત્માના અળંગ આનંદનો અનુભવ કરવા ભાગ્યશાળી બને છે. જો સંજમ લેવા પુરુષાર્થ ફેરવે છે તો કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ પુરુષાર્થ ફેરવવું બહુ દુષ્કર છે. કેમકે પ્રથમના ત્રણ કારણ મળ્યા પછી ચોથું કારણ મળી શકે. તે કારણો આ પ્રમાણે:—

મોક્ષનાં ચાર અંગ ઉત્તરોત્તર વિશેષ દુર્લભ છે.

હે આત્મા ! તું બરાબર દીર્ઘદ્રષ્ટિથી ખુબ ઉંડો વિચાર કરી લેજે. ઉપર બતાવેલ ક્રમ વિના અર્થાત્ મનુષ્યભવ, ધર્મનું સાંભળવું, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા, અને છેવટ સંજમમાં વીર્ય ફેરવવું—આ ચાર બાબત લેગી થયા વિના આ સંસારમાંથી તરવું બહુજ મુશ્કેલ છે. જો આ ચારે વસ્તુ બરાબર લેગી થઈ તો તું પણ શીઘ્ર સિદ્ધિસુખનો અળંગ આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકીશ. એક એક વસ્તુ ઉત્તરોત્તર બહુજ દુર્લભ છે. સૂત્રકાર મૂળસૂત્રમાં તેની દુર્લભતા બતાવતા સતા કહે છે:—

ચત્તારિ પરમંગાણિ, દુન્નલ્હાણિ ય જંતુણો ।

માણુસત્તં સુઈ સઘ્ધા, સંજમંમિ અ વીરિઅં ॥ ૧ ॥

જીવને મોક્ષ ગમન કરવા માટે આ ચાર અંગ બહુજ દુર્લભ છે. પ્રથમ મનુષ્યપણું દશ દ્રષ્ટાંતે કરી શકવાનું પ્રથમ બતાવી ગયા છીએ. મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા પછી બીજું કાર્ય કરવું બહુ દુર્લભ છે. તેર કાઠિયા વિગેરેનું સ્વર્ગ પ્રવેશ કરી ગયા છીએ. તે તમામને હઠાવી ધર્મશ્રવણ કહેવાય કેમકે તો પણ તેમાં શ્રદ્ધા થવી બહુ દુર્લભ છે. શ્રદ્ધા થયા પછી પણ સંજમમાં વીર્ય ફેરવવું તે તો અત્યંત દુર્લભ છે. આ તમામ સાન્યો લેગી આવ્ય ત્યારે સિદ્ધિપુરીમાં જઈ શકાય. તો હે ચેતન ! હે આત્મા ! તારે સિદ્ધિસ્થાનના અનંત સુખની જો આહવા દોય અને તું સ સા

રના બચકર દુઃખોથી કંટાળી ગયો હોય ને મનુષ્યવત્ પાપો
 છે તેને સફળ કરવા દર્મીમાં શાશ્વત્તે આશ્રય કરી ધર્મનું
 શ્રવણ કરજો. ધર્મના શ્રવણ વિના તારો હૃદય ફરી નહોં માથે લે
 ચોક્કસ પાદ રાખજો. ધર્મનું શ્રવણ કરી નેના ઉપર મહાદેવની
 કરજો. જેથી સમદિન જેથી અમૃત્યુ વસ્તુ માન્ય થઈ શકાય અને
 પામ્યા પછી સર્વવિરતિ આશાયક અથવા દેવવિરતિ આશાયકને
 મેળવવા માટે દુર્મંત્રિને આપવાવાળી દિંસાનો ત્યાગ કરજો.
 પ્રાણીમાત્રને પોતાની સમાન ગળી જંમ બને તેમ તેને બચાવવા
 હલગ કરજો. સત્યને સ્થાપિત કરજો, અસત્યને દેશવટો આપજો.
 પારદી વસ્તુ પચર સમાન ગળી હાથમાં પ્રદણ કરીશ નહીં.
 શીયલરૂપી આશ્રૂપલુધી સ્વશરીરને અલગ કરજો. પરસ્પરને
 માતા બહેન કે પુત્રી સમાન ગળી કોઈવાર વિકારવાળી દ્રષ્ટિ
 કરીશ નહીં. સોના રૂપાનાં આશ્રૂપલુધી કદાચ તારી પાસે નહીં
 હોય તો પણ શીયલરૂપી આશ્રૂપલુધી તારું શરીર અત્યંત
 ચોભાવાળું દેખાયે શીયલરૂપી રહીત લાખો રૂપીયાના ધરેણીની
 તારું શરીર ચોભાયે નહીં. અને રાવણ જેવા પરસ્પરમાં આ-
 સક્ષિવાળાની મારકે હૃદયમાં લોગવીશ વળી સંતોષનું સેવન કરજો.
 કોષાદિક શત્રુઓ ઉપર ક્રોધ કરીને આત્મધરમાથી દૂર કરજો,
 તેને આધિન ધર્મશ નહીં. બાહ્ય શત્રુઓ જે વૃક્ષાન કરે છે તે
 રતાં અંતરના શત્રુઓ જે કયાયાદિ તે અનનગણ વૃક્ષાન
 કરે છે. તે બરાબર સમજીને તેને દેશવટો આપજો અનાદિ કાળના
 વ્યાસથી આ દેહમાં આત્મભાવ મનાયો છે, દેહ તે હું હું એમ
 ને છે. શરીરને સુખે સુખી, શરીરના દુ ખે દુઃખી, રાત્રી દિવસ
 શરીરનું સેવન કરવામાં-તેનું રક્ષણ કરવામાં-અત્યંત પાતણ
 કરવામાં હું વ્યતીત કરી રહ્યો છે, તેવા બહિરાત્મ ભાવનો
 કરજો.

આત્મા શરીરથી ભિન્ન છે-જુદો છે-અરૂપી છે. કર્મના વશથી શરીરનો સંબંધ અનાદિનો છે; પરંતુ સારા ઉપાયોથી તે સંબંધ જુદો પડી શકશે. જેમ સુવર્ણમાં રહેલી માટી અગ્નિના સંયોગથી દૂર થાય છે તેવીજ રીતે આત્મા ઉપર રહેલ કર્મરૂપી માટી તપરૂપી અગ્નિથી દૂર થઈ શકે છે. તે ખ્યાલમાં રાખજો. જે અષ્ટમી, જે ચતુર્દશી, શુકલ પંચમી ઇત્યાદિ સિદ્ધાંતોમાં કહેલી ઉત્તમ તિથિઓના પૌષધ કરી સંસારના જોળને તે દિવસે દૂર કરજો. ઘણું કરીને તિથિના દિવસે પરલવના આયુનો બંધ પડે છે. તેા તેવા ઉત્તમ દિવસે તું પૌષધ વિગેરેની ઉત્તમ ક્રિયા કરી સારા અધ્યવસાયમાં રહીશ તેા શુભ ગતિના આયુનો બંધ પડવાથી લવાંતરમાં દુઃખી થવા વખત નહી આવે. સૂર્યચંદ્ર જોવા મહા પ્રતાપી રાત્રીએ ત્રણ બાંડના ભોક્તા હોવા છતાં અષ્ટમી ચતુર્દશીનું આરાધન મૂક્યું નથી. પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક તિથિઓનું આરાધન કર્યું છે. જીવને આરાધન કરાવવા સાડે સપ્તમી અને ત્રયોદશીના દિવસે પડહ વગડાવતા હતા જેથી જીવ જીવે પણ તેઓની સાથે પૌષધવ્રત ગ્રહણ કરવા તૈયાર થતા હતા. તે લક્ષમાં લઈ જરૂર પાંચ તિથિના, જેવટ જે ચૌદશના પૌષધ કરી આત્માને પવિત્ર કરજો.

ઈન્દ્રિયોનો ગુલામ થઈશ નહી. ઈન્દ્રિયોને આધિન થઈ જઈશ તેા ઈન્દ્રિયોરૂપી ઘોડા તને દુર્ગતિરૂપી ખાડામાં પટકશે અને બહુ દુઃખી કરશે. માટે ઈન્દ્રિયોને કાબુમાં રાખી તેને તારી ગુલામ બનાવજો. જેથી અલક્ષ, અનંતકાય, રાત્રીભોજન, કંદમૂળ વિગેરે પાપોના જોળવાળી ચીજોનું લક્ષણ કરવાનો સમય તને કોઈ દિવસ પણ નહી આવે. માટે ઈન્દ્રિયોને વશ કરવા સાવચેતી રાખજો.

પાંદગલિક વસ્તુઓની અનિત્યતા-સંસારમાં રહેલા જીવોની

અશરણતા વિગેરે શુભ જાવનાઓનો વેગ જેમ જેમ પ્રગળ થતો જશે તેમ તેમ મમત્વરૂપી અંધકાર તે તે પ્રમાણમાં ફીણ થતો જશે અને સમતાની જળહુતી જ્યોતિ પ્રગટ થશે. સંસારની ગતિ ગહન છે. સંસારમાં સુખી જીવો કરતાં દુઃખી જીવોનું ક્ષેત્ર વિશાળ છે. આધિ બ્યાધિ ચોક્કસ સંતાપથી લોક પરિપૂર્ણ છે. મુખનાં આધનો દબરો હોવા છતાં દુઃખની સત્તા જલદી પ્રગટ થઈ જાય છે. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય વિના દુઃખ કभी થઈ શકતું નથી. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય મેળવવા તેના સાધનની પૂરતી જરૂર છે. જેથી પૂર્વાચાર્યના જનાવેલાં વૈરાગ્યથી ભરપૂર પુસ્તકો વાંચી જેમ જાને તેમ જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવો અને છેવટમાં વહેલા કે મોટા જરૂર સંજમરૂપી સામ્રાજ્યને અગીકાર કરવું. સંજમવિના મુકિત પહોંચાશે નહીં. સંજમ દેવલોકમાં દેવતાને નથી, નારદીને નથી, તિર્થ અને નથી, ફક્ત મનુષ્યને જ તેની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. તેમાં પલ્લ આર્ય દેગ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર અને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા થવા પછી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તો ઠેક મુખી પહોંચ્યા છતાં મોહના પંજામાંથી નીકળીને સંજમ ન લેવાય તો પછી કયા ભવમાં કયું ગતિમાં લેવાશે ? જ્યારે ત્યારે ગમે તે ભવમાં સંજમ લીધા પછી જ મુકિત પહોંચવાનું છે, તો પછી આ ભવમાં સંસાર છાડી સંજમ શ્રદ્ધા કરવું તેજ સર્વથા હિતકર છે. આ અવસર્પિણિ દાગમા પાંચમા આરામાં આ ભવમાં મુકિત નહીં પહોંચાય, પરંતુ ત્રણ ભવે કે સાત આઠ ભવે તો જન્મ મરણના કલેશોના ઉચ્છેદ કરી જરૂર મુકિતમંદિરમાં પહોંચી શકાશે પરંતુ સંજમ લીધા પછી પણ ભરાબર પુરૂષાર્થ નહીં દેવારવે અને સંસારની ઉપાધિમાં-આર્ત ધ્યાનમાં-મોજગોળમાં-જ્ઞાન-ધ્યાનને છોડી વિકલાદિમાં જો પડે ત્યો તો સંજમ ગુણકાળાથી પડીને અધિર્જનમાં ચાલ્યો જઈશ માટે સંજમ શ્રદ્ધા કરો

પછી પણ જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, જપ, પંચ સમિત, ત્રણ ગ્રાપ્ત દશ ચતિધર્મ ઇત્યાદિકનું સેવન કરી, નવા નવા અભિગ્રહ કરી, ચારિત્રધર્મને ઉજવલ કરી મોક્ષમંદિરમાં નિવાસ થાય તેમ કરજે. એટલે ત્યાં અનંત સુખનો લોકતા થઈશ. કદાચ ચારિત્રધર્મને કાયરપણાથી ન અંગીકાર કરી શકે તો પછી દેશવિરતિ-પણાને એટલે સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકના બાર વ્રતને તો સમજીને જરૂર અંગીકાર કરજે. તો જરા ભલંબથી પણ છેવટ મુક્તિમાં પહોંચી શકીશ.

ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં આનંદ કામદેવ વિગેરે દશ શ્રાવકોએ પરમાત્મા શ્રી મહાવીરસ્વામીની દેશના સાંભળી વૈરાગ્ય પામી સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત અંગીકાર કર્યા. અને છેવટ સુધી બરાબર પાળીને આયુ પૂરું કરી વ્રતના પ્રભાવથી સુધર્મા દેવલોકમાં જુદા જુદા વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમની સ્થિતિએ દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. આયુ પૂર્ણ થયે ત્યાંથી સ્વર્ગ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ રાત્રીઓ થશે. ત્યાં ચારિત્રને અંગીકાર કરી નિરતિચાર ચારત્ર પાળી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જશે.

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રતથી પરંપરાએ મુક્તિ મેળવી શકાય છે; તો પછી આવા ઉત્તમ ભવને પામી, તમામ સામગ્રીને પામી, શુરૂ મહારાજનો સંયોગ મેળવી હેઆત્મા! સમ્યક્ત્વ મૂળ બારવ્રત સમજપૂર્વક જરૂર અંગીકાર કરી લેજે. તેની સમજ માટે ઉપાસક દશાંગસૂત્ર, યોગશાસ્ત્ર, ધર્મરત્ન પ્રકરણ, ધર્મસંગ્રહ, ધર્મખિંદુ વિગેરે ઘણા સૂત્ર તથા ગ્રંથો વિદ્યમાન છે, તો શુરૂ મહારાજ પાસે વિનયપૂર્વક સમજીને નાંદી મંડાવી વ્રતો ઉચ્ચરી લેજે અને બરાબર પાળજે, જેથી આવતાં કર્મો ઘણા અટકશે. દેશવિરાતપણું પ્રાપ્ત થશે. અંતઃસમયમાં સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ

કરવાની અભિલાષા થશે. અંતઃસમયે નિઝામણા કરવાથી જીવોને બહુ કર્મની નિર્જરા થાય છે. પ્રથમ આયુ ન જાંધાયું હોય તો શુભ ગતિનું આયુ જાંધાય છે. માટે ઉપરની સમજાવતી લક્ષમાં લઈ મુનિપણું કદાચ આ ભવમાં પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તો ગોહનીય કર્મના ઉદયથી દેશસંજ્ઞાથી થવા માટે અમ્યક્ત્વ મૂળ દાવકનાં બાર વ્રત તો અવશ્ય પ્રાપ્ત કરવા અને પોતાના અંતઃસમયમાં તે તે વ્રતોમાં લાગેલા અતિચારોને યાદ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં આપી, દુષ્ટત્યોની નિંદા કરવી, સુકૃતની અનુમોદના કરવી, જેથી આત્મા ઉચ્ચ કોટી ઉપર જરૂર આવી શકે છે. જુઓ ! ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા પ્રત્યેકપુદ્ગ અધ્યયનના વિષયમાં અંધ બનેલા મહિરથ રાજાએ પોતાના સગાભાઈ યુગબાહુને તરવારનો ધા મારી નીચે પછાડ્યો, યુગબાહુને આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનના કારણે ઉપશિથત થયા, પરંતુ યુગબાહુની ધર્મપત્નિ મદનરેખાએ પોતાના પતિની પાસે બેઠી ધૈર્ય પકડી ઘણી સારી રીતે અંતઃસમયની નિઝામણા કરાવી. તે આ પ્રમાણે—

“હે ધીર ! અત્યારે ધીરપણું અંગીકાર કરો. કોઈના ઉપર શાપ કર્યો નહીં. તમારાં કરેલાં કર્મો તમારી પાસે લેણું લેવા આવ્યાં છે, તે કર્મોને સમભાવે સહન કરો. જીવોએ પોતે કરેલાં કર્મો વેદવાનાં છે, ખીજા તો નિમિત્તમાત્ર છે. ચોરાશી લાખ જીવાયોનિમાં રહેલા સર્વ જીવોને અમાવો. અતુર્વિધ આહારનો પણ ત્યાગ કરો. શરીરને પણ વોસિરાવો. ” ઇત્યાદિ ઘણા સારા શબ્દોથી નિઝામણા કરાવી કે જેથી તુરત જ યુગબાહુ કાગધર્મ પામી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દશ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવ થયા. અહો ! શુભ ભાવનાથી કરેલ નિઝામણાનો કેટલો બધો પ્રતાપ ? જો કદાચ તે સમયમાં મદનરેખા વિલાપ કરવા મંડીપડી હોત અને યુગબાહુને આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણેમાં ઉતાર્યા હોત

તો યુગબાહુ પાંચમા દેવલોકમાં જઈ શકત ખરા ? હે આત્મા ! તું વિચાર કર આજકાલની સ્ત્રીઓ તથા કુટુંબીલોકો મરનારની સમિપે આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણે ઉપસ્થિત કરે છે. આગળ પાછલના કાર્યો યાદ કરાવે છે. પોતાના સ્વાર્થની ખાતર રૂદ્ધ કરી મરનારનો અંતસમય બગાડે છે અને મરનારની લેશ્યા તે વખતે બગડવાથી તેને માઠી ગતિમાં જવું પડે છે; માટે તેમ નહી કરતાં સંબંધી અગર કુટુંબીજનોએ મરનારનો ભવ સુધારવા માટે હિંમત ધરીને નિજામણુ કરાવવી. પ્રથમ વ્રતો લીધાં હોય તો યાદ કરાવી લાગેલા દોષોની નિંદા કરાવી આત્માને શુદ્ધ કરાવવો. વ્રતો ન લીધાં હોય તો તે વખતે ગુરૂમહારાજને બોલાવીને તેમની પાસે અગર શુભાદિકનો યોગ ન હોય તો આત્મસાક્ષીથી પણ અમુક અમુક વ્રતો ઉચ્ચરાવવા અને નિજામણુ કરાવવી. શુદ્ધ ભાવનાથી કરાવેલી તે વખતની આરાધના જીવોને બહુ હિતકારી થઈ પડે છે. પ્રથમ કરેલા પાપના પુંજ ઘણા ખરા વીખરાઈ જાય છે. આયુ આવતા ભવનું ન બાંધ્યું હોય તો શુભ ગતિનું બાંધાય છે. માટે છેલ્લી વખતે જીવોએ જરૂર સમજીને આરાધના કરવી, જેથી વ્રતધારીને અગર કદાચ વ્રતો ન લઈ શક્યા હોય તેવા જીવોને પણ આ અંતસમયની આરાધના ઘણી જ ફાયદાકારક થાય છે.

અંત સમયની આરાધના.

રાગ—(ભેખ રે ઉતારો રાગ ભરયરી.)

ભાવના ભાવો એણીપરે, મૃત્યુ આવ્યે નજીકજી;
હું રે અનાદિ અલેદી છું, શી છે મ્હારે એ બીકજી....ભાવના૦
ધામ ધરા ધન આ બધું, મેટી બધું જરૂરજી;
મ્હારું તેમાં કાંઈ નથી, શીદને રહું મગરૂરજી....ભાવના૦

કરાવો.) ત્યારે ગુરૂ મહારાજ છેવટની આરાધના આ પ્રમાણે કરાવે છે—૧.

આલોહસુ અહઆરે, વયાઈ ઉચ્ચરસુ સ્વમિસુ જીવેસુ ।

વોસિરિસુ ભાવિઅપ્પા, અઠારસપાવઠાણાઈ ॥ ૨ ॥

૧ અતિચાર આલોવો, ૨ વ્રત ઉચ્ચરો, ૩ જીવાયેનિ ખમાવો, આત્માને શુભ ભાવનાવાળો કરીને ૪ અઠાર પાપ સ્થાનક વોસિરાવો—૨.

ચઉસરણ દુક્કડગરિહણં ચ, સુક્કડાણુમોયણં કુણસુ ॥

સુહભાવણં અણસણં, પંચ નમુકારસરણં ચ ॥ ૩ ॥

૫ ચાર શરણુ આદરો, ૬ પાપની નિંદા કરો, ૭ સુકૃતની અનુમોદના કરો, ૮ શુભ ભાવના ભાવો, ૯ અણુસણુ કરો, અને ૧૦ પંચપરમેષ્ટિનું ધ્યાન કરો. ૩.

આ દશ પ્રકારમાં પ્રથમ અતિચાર આજોવવા તે આ પ્રમાણે.

નાણંમિ દંસણમિ ય, ચરણંમિ તવંમિ તહય વિરિયંમિ ।

પંચવિહં આયારે, અહઆરાલોયણં કુણસુ ॥ ૪ ॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ પ્રકારના આચારને વિષે અતિચારની આલોચના કરો. ૪

આ પાંચ આચાર સંબંધી અને શ્રાવકના બાર વ્રતો સંબંધી અતિચાર જરા વિસ્તારથી બતાવવામાં આવે છે:—

અતિચાર વિસ્તાર.

૧ જ્ઞાનાચાર.

૧ ઠાળ. ૨ વિનય. ૩ બહુમાન. ૪ ઉપમાન. ૫ ગુરુને નહીં ઓળખવા. ૬ શુદ્ધ સૂત્ર ઉચ્ચારણ તથા ૭ અર્થનું ચિત્તવન. ૮ સૂત્ર તથા અર્થ બંનેનું ચિત્તવન.—આ આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારમાં આચારરહિત હું કંઈ ભણ્યો હોઉં, તથા સૂત્ર પ્રકરણાદિકનો શુરંગમથી ધાર્યો વિના કદાચ ઉલ્ટો અર્થ કયો હોય, કોઈએ સમજાવ્યા છતાં આગ્રહ પકડ્યો હોય, વળી છતી શક્તિએ અજ્ઞાદિક મેં જ્ઞાનીઓને ન આપ્યું હોય અને જ્ઞાનીઓની મેં અવજા કરી હોય, તથા જ્ઞાનના જે પાંચ પ્રકાર મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવળ—આ પાંચ જ્ઞાનની અગ્રદા કરી હોય, હાંસી કરી હોય, જ્ઞાનના ઉપગરણ પાટી પોથી ઠવણી વિગેરેની આશાતના કરી હોય—ઇત્યાદિક જે જ્ઞાનાચાર સંબંધી દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છામિ દુક્કઠં.

૨ દર્શનાચાર.

જં સમત્તં નિસ્સંકિયાદ્ અદૃવિદ્ગુણસમાયુત્તં ।

ધરિયં મણ ન સર્મ્મં, મિચ્છામિદુક્કઠં તસ્સ ॥

૧ નિઃશંકિત, ૨ નિકંખિત, ૩ નિવિતિમિચ્છા, ૪ અમૂઢ-દિટ્ઠિ, ૫ ઉપજુંદણા, ૬ અસ્થિરીકરણ, ૭ વાત્સલ્ય, ૮ પ્રભાવના—આ પ્રકારના ગુણે સહિત જે સમકિત તે મેં ધારણ કર્યું ન હોય તેનો મિચ્છામિ દુક્કઠં.

શ્રી અરિહંત દેવાંભદેવની પ્રતિમાની સાવથી પૂજા ન કરી

હોય અને અલકિત કરી હોય તે દોષનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં થાઓ. વળી ચૈત્યદ્રવ્યનો વિનાશ કર્યો હોય તથા વિનાશ કરતા બીજા માણસોની ઉપેક્ષા કરી હોય, તે દોષનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં થાઓ. જિનમંદિરાદિકની કોઈ આશાતના કરતો હોય તેને છતી શક્તિએ મેં નિષેધ ન કર્યો હોય, તે દોષનો મિચ્છામિ દુક્કડં આપું છું. પ્રથમ કહેલા દર્શનાચારનો અર્થ—

૧ નિઃશંકિત કેતાં જિનવચનમાં શંકા રહિતપણું.

૨ નિકંખિત કેતાં પરમતની અભિલાષા રહિતપણું.

૩ નિવિતિગિચ્છા કેતાં સાધુસાધ્વીની નિંદા ન કરવી તથા ધર્મના ક્ષણમાં સંદેહ નહીં કરવો.

૪ અમૂઢદિક્ષિ કેતાં અન્યમતના ચમત્કાર તથા મંત્ર દેખી મૂઢદ્રષ્ટિપણું નહીં કરવું.

૫ ઉપબૃંહણ કેતાં સમકિતદ્રષ્ટિ જીવોની શુભ કરણી દેખી તેની અનુમોદના કરવી—પ્રશંસા કરવી.

૬ સ્થિરીકરણ કેતાં સીદ્ધાતા સ્વામી લાઇઓને હરકોઈ રીતે ટેકો આપી ધર્મમાં સ્થિર કરવા.

૭ સાધર્મી ણંધુઓનું ભાવ સહિત ભક્તિપૂર્વક વાતસલ્ય કરવું.

૮ પવિત્ર જિનશાસનની ઉત્તતિ થાય—જાહોજલાલી વધે તેવા કાર્યો કરવાં.

આ આઠ દર્શનના આચારમાં મેં જે કાંઈ વિપરીત કયું થય, છતી શક્તિએ કરવા લાયક કાર્ય ન કયું હોય તેને આત્મ-સાક્ષીએ ખમાવું છું.

૩ ચારિત્રાચાર.

અં પંચહિ સમિર્દિહિ, તીર્દિ ગુત્તિર્દિ સંગપં સયપં ।

પરિપાલિયં ન ચરણં, મિચ્છામિદુક્કડં તસ્સ ॥

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ સહિત નિર્મળ ચારિત્ર મેં
ન પાળ્યું હોય તે દોષનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં થાઓ

૪ તપાચાર.

છતી શક્તિએ અવશ્ય તપસ્યા કરવી જોઈએ તે તપાચાર કહે-
વાય. શક્તિ હોવા છતાં તપસ્યા ન કરી હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં.

૫ વીર્યાચાર.

ધાર્મિક કાર્યમાં પોતાનું જોડણું સામર્થ્ય હોય તેટલું નહી
ગોપવતું તે વીર્યાચાર કહેવાય. તે પ્રમાણે જે ન કર્યું હોય તે
મિચ્છામિ દુક્કડં.

દેવે બારવ્રત મંબધી આલોચના કહે છે.

પ્રાણાતિપાત આલોચન.

મહા આરંભના કામ આદર્શ હોય, જેવાં કે ધર ચળાવ્યા હોય,
દોષ લોચરોં વાવ કુવા તળાવ વિગેરે કરાવ્યા હોય તથા મીઠ
અન સંઘા પ્રેક્ષ બનાવ્યા હોય વિગેરે વિગેરે જેમાં અયોગી
દિંસા પારાવાર થઈ હોય, તથા જોઈદિય અવે, તેઈન્દિય અવે,
ચૌઈન્દિય અવે, પંચેન્દિય અવેની ત્રણે કાળમાં જે પિરાધના
કરી હોય તે સર્વ પાપોને મન વચન કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૃધાવાદ આલોચન.

કોપથી, લોભથી, ભયથી, દાસ્તવથી-જે કાંઈ જુદું બોલવા
હોઈએ તે મન વચન કાયાએ કરીને ખમાવું છું.

અદત્તાદાન આલોચન.

કુડકપટથી દગા પાસલા કરી જે કાંઈ અદત્તાદાન લીધું હોય તે મન વચન કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૈથુન આલોચન.

પરસ્ત્રી ગમન કર્યું હોય તથા વિશેષે કામક્રીડા કરી હોય, સ્વદ્વારા વિષે અસંતોષ રાખ્યો હોય, કામક્રીડા કરી અતીવ ખુશી થયા હોય, દષ્ટિ વિપર્યાસ કર્યો હોય ઇત્યાદિ મૈથુનવૃત્તિથી જે કાંઈ દોષો લાગ્યા હોય તેનો ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુકકડં દઉં છું. તે પાપ નિષ્કળ થાઓ.

પરિશ્રદ્ધ આલોચન.

ધન ધાન્યાદિક પરિશ્રદ્ધને વિષે અતિ અભિલાષા ધરી હોય, પરિશ્રદ્ધનું પરિમાણ લઈને વધુ થયે કુટુંબીઓના નામે કરી દીધું હોય, અથવા પોતે મર્યાદા ઓળંગી ગયો હોય તે સંખંધી જે દોષો લાગ્યા હોય તેનો મન વચન કાયાએ કરીને મિચ્છામિ દુકકડં આપું છું.

રાત્રિભોજન આલોચન.

રાત્રિભોજન કીધાં હોય, કરીને ખુશી થયા હોય, રસેન્દ્રિયની લાલચે અભક્ષ્યાદિક નહી ખાવા લાયક વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, વ્રતો લઈને વિસાર્યા હોય, મુનિપણામાં સંનિદ્ધિ વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, સૂર્યાસ્ત થયા પછી પાણી વાપર્યું હોય ઇત્યાદિ રાત્રિભોજન સંખંધી દોષ લાગ્યા હોય તથા કપટ હેતુ ક્રિયા કીધી હોય, પચ્ચખખાણુ લાંગ્યા હોય, આપવખાણુ કીધાં હોય, ખીજનની ઋદ્ધિ દેખી ઇર્ષ્યાઓ કરી હોય-ઇત્યાદિ જે કોઈ દોષો લાગ્યા હોય તે

દોષોને મન વચન કાયાએ કરી ત્રિવિધે ત્રિવિધે પગપાતું છું. મારા
આત્માને નિઃશસ્ત્ર છડું છું.

કીંતિ પહેલે અધિકાર આલોચનુષ્ય સમાપ્ત.

બીજા અધિકારે મને પ્રથમ ન લીધા હોય તો લેવા અને
લીધેલા હોય તો માદ કરી કરીથી દેરફાર કરીને લેવા. આ વખત
પચ્ચપ્પાણ આપવા તે પછી અવસર જોઈને અમુક ટાળમ સુધીના
આપવા.

ત્રતોચ્ચારણ બીજે અધિકાર.

પહેલું સૂત્ર આણ્વતિપાત વિરમણ તત.

કોઈ ત્રસ છવ નિરખરાધી નિરપેક્ષીને હણવાની બુદ્ધિથી હ-
ણવો નહીં, હણાવવો નહીં. કોઈ કાર્ય કરતાં કે ચરિરાદિકના રોગનો
ઉપચાર કરતાં કરાવતાં પ્રભાદથી હણાઈ જાય તો તેનો આગાર.

બીજું સૂત્ર મૃપાવાહ વિરમણ તત.

પાંચ પ્રકારનું મોટકું જુદું ન જોલણું તે—

૧ કન્યા સંબંધી જુદું નહીં જોલણું.

૨ મુનિ સંબંધી જુદું નહીં જોલણું.

૩ ચાર મગવાળા જનાવરો સંબંધી જુદું નહીં જોલણું.

૪ ખોટી સાઠી પૂરવી નહીં તથા કુટો લેખ લખવો નહીં.

૫ કોઈની ચાપણ જોળવવી નહીં.

આ પાંચે પ્રકાર જરાજર પાળવા.

ત્રીજી સ્થૂલ અહતાદાન વિરમણુ વ્રત.

ચોરી કોઈની રાજ્યદંડ ઉપજો તેવી કરવી નહી. તાણું તોડ
નહી. ખીસા કાતરવા નહી. ઇત્યાદિ.

ચોથું સ્થૂલ મૈથુન વિરમણુ (સ્વહારા સંતોષ) વ્રત.

પરસ્ત્રી સંબંધી પ્રહારચર્ય પાળવું. અવસરે જાવજીવ પ્રહાર
ઉચ્ચરી લેવું.

પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણુ વ્રત.

ધન ધાન્ય વધારે મેળવવા માટે ઉદ્યમ ન કરવો, હોય તેટલ
થી સંતોષ માનવો. પછી અવસરે તે પણ વેસિરાવવો.

છઠું દિશા પરિમાણુ વ્રત.

દિશાનું પરિમાણુ કરી લેવું. પ્રથમ કરેલ હોય તો તેને
સંક્ષેપ કરવો. (ઘટાડવું)

સાતમું ભોગોપભોગ પરિમાણુ વ્રત.

ચૈદ્ર નિયમ ધારવા. પંદર કર્મદાનને વર્જવા. ચાર મહા
વિગય વિગેરે બાવીશ અલક્ષનો ત્યાગ કરવો. ઇત્યાદિ.

આઠમું અનર્થદંડ વિરમણુ વ્રત.

અપધ્યાન ૧ પાપોપદેશ ૨ હિંસ્રપ્રદાન ૩ પ્રમાદાચરિત ૪
એ ચાર લેલ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. તેમાંથી જેટલા દૂર થાય તેટલા
કરવા. તેમાં લાભ ઘણો છે. ઉપરાંત—

૧ જુગટુ રમવું નહીં. ૨ પશુ પંખી પાંજરે ઘાલવા નહીં.
૩ નાટકનાય વિગેરે તમાસા જોવા નહીં. ૪ ફાંસી આપે ત્યાં જોવા
જવું નહીં. ઇત્યાદિ પણ વર્જવું.

ઘણા કાળ સુધી અવ્યવહાર રાશીમાં (નિગોદમાં) રહેલા એવા
 મારા આત્માએ અનંત જંતુના સમૂહને જે કાંઈ ખેદ ઉપજાવ્યો
 હોય તે સર્વને ખમાવું છું. વ્યવહાર રાશીમાં આવી પૃથ્વીકા-
 યને ધારણ કરતા એવા મારા આત્માએ પાપાણુ લોહું માટીરૂપે
 થઈ જે જે પ્રાણીઓને ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વે ખમાવું છું.
 નદી સમુદ્ર તળાવ કુવા વિગેરેમાં જળરૂપે થઈ મારા આત્માએ જે
 કોઈ જીવોની વિરાધના કરી હોય તે સર્વે ખમાવું છું. પ્રદીપ,
 વિજલી, દાવાનલ વિગેરેમાં અગ્નિકાય રૂપે થયેલા મારા આત્મા-
 એ જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વે મન વચન કાયાથી
 ખમાવું છું. મંહાવૃષ્ટિ, હિમ, ગ્રીષ્મ, ધુલિ, દુર્ગંધ વિગેરેના
 સંહકારી એવા મારા આત્માએ વાયુકાયમાં રહી જે જીવોનો
 વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. વનસ્પતિ થઈને દંડ,
 ધનુષ્ય, બાણ, રથ, ગાડાં વિગેરે રૂપે થયેલા મારા શરીરે જે
 જીવોને પીડા કરી હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. તથા કર્મના વશ
 થકી ત્રસપણાને પામીને રાગ દ્વેષ અને મદવડે અંધ બનેલા
 મારા આત્માએ જે જીવોને પીડા કરી હોય અથવા હુણ્યા હોય
 તે સર્વેને ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન વચન કાયાએ કરી ખમાવું છું.
 તે સર્વે જીવો ચોરાશીલાખ જીવાયોનિમાં રહેલા મારો અપરાધ
 ક્ષમા કરો. સર્વે પ્રાણીઓને વિષે મારે મૈત્રીભાવ છે; કોઈની
 સાથે વૈર નથી. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા તથા ચૈત્ય
 તથા સુકુટ આદિ વસ્તુઓમાં મારું શરીર પૃથ્વીકાય રૂપે આ-
 વ્યું હોય તેની અનુમોદના કરું છું. તથા જળરૂપે થયેલ મારી
 કાય જિનેશ્વર ભગવાનના સ્નાનાદિ ક્રિયામાં ભાગ્યયોગે આવેલ
 હોય તો તેનું અનુમોદન કરું છું. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની
 આગળ ધૂપ ઉત્કેષમાં તથા દીપક વિગેરેમાં મારી કાય અગ્નિ-
 કાયરૂપે આવેલ હોય તેની અનુમોદના કરું છું. તથા તીર્થજાત્રામાં

અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. સમવસરણુમાં બેસીને પાંત્રીશ વાણીના ગુણે કરી સહિત ધર્મકથાને કહેતા, ચોત્રીશ અતિશયો વડે કરી યુક્ત એવા અરિહંત પરમાત્મા મને શરણુ ભૂત થાઓ. એક વગને કરી પ્રાણીઓના અનેક સંદેહોને એક કાળે છેદી નાખતા અને ત્રણ જગતના હોવોને ઉપદેશ આપતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. વગનામૃતવડે જગતના હોવોને શાંતિ પમાડતા અને અનેક પ્રકારના ગુણોમાં હોવોને સ્થાપન કરતાં તથા હોવોકનો ઉદ્ધાર કરતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ.

વળી અતિ અદ્ભૂત ગુણુવાળા અને પોતાના ચશરૂપી ચંદ્ર વડે તમામ દિશાઓને પ્રકાશ કરતા અનંતા અરિહંતોને શરણુ પછે મેં અંગીકાર કર્યા છે. વળી તત્ત્વાં છે જન્મ મરણ જેમણે તથા તમામ દુઃખોથી પીડાયેલા પ્રાણીઓને જે શરણુભૂત છે અને ત્રણ જગતના હોવોને અપૂર્વ મુખ આપનાર છે એવા અરિહંત પરમાત્માઓને મારો નમસ્કાર હો.

ખીલું સિદ્ધ શરણુ.

કમ્મદરુક્કવમિદ્ધા. માદ્ધાત્રિયનાણ્ણદંસણસમિદ્ધા ।

સવ્વદ્ધલલ્લિમિદ્ધા. ને મિદ્ધા હંતુ મે મરણં ॥

આદ્ય કર્મનો કલ્મશ કર્મને નિવૃત્ત થયેલા અને સ્વાતંત્ર્યિક રાત્રિ રહીનેલી સમુદ્ધિવાળા તથા નવ અર્થની રુચિઓ નિવૃત્ત થઈ છે જેમને તેના નિવૃત્ત પરમાત્માનું મને શરણુ હો.

તિયજોઅમત્તયવત્થા, પમ્મસવત્થા અચિત્તપામત્થા ।

મંગલભિદ્ધસવત્થા. મિદ્ધા મરણં મુદ્ધપવત્થા ॥

આ, હૃદયના અવસ્થાને કહેતા તથા અમલ પદ કહેતા

કેવળજ્ઞાનીઓ તથા પરમાવધિજ્ઞાનવાળા તથા વિપુલમતિ-
મનઃપર્યવજ્ઞાનવાળા તથા શ્રુતજ્ઞાનને ધારણ કરનારા, તથા જિન-
મતને વિષે રહેલા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો—તે સર્વે સાધુઓ
મને શરણભૂત થાઓ.

ચતુદસદસનવપુર્વી, દુવાલસિકારસંગિણો જે અ ।

જિણકપ્પાઝહાલંદિઅ, પરિહારવિસુદ્ધિ સાહૂ અ ॥

ચૌદ પૂર્વી, દશ પૂર્વી, નવ પૂર્વી તથા બાર અંગના ધારણ
કરનાર, અગ્યાર અંગના ધરનાર તથા જિનકદંપી, યથાલંદી, પરિ-
હાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તથા ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ લબ્ધિવાળા,
સંલિપ્તશ્રોત લબ્ધિવાળા તથા કોષ્ઠબુદ્ધિવાળા તથા ચારણમુ-
નિઓ તથા વૈક્રિયલબ્ધિવાળા તથા પદાનુસારી લબ્ધિવાળા સા-
ધુઓ મને શરણભૂત થાઓ.

તથા તોડયું છે સ્નેહરૂપ બંધન જેમણે તથા નિર્વિકારી
સ્થાનમાં રહેનાર તથા સર્જન પુરૂષોને આનંદ આપનાર અને
આત્મરમણતામાં રમનાર મુનિરાજઓ મને શરણભૂત થાઓ,
તથા ત્યાગ કર્યો છે વિષય કષાયનો જેમણે તથા ત્યાગ કર્યો
છે સ્ત્રીસંગના મુખના આસ્વાદનો જેમણે તથા હર્ષ શોક પ્રમાદ
વિગેરેને દૂર કરનારા મુનિરાજઓ મને શરણભૂત થાઓ.

આ પ્રમાણે સાધુનું શરણ કરીને પછી હર્ષયુક્ત ચિત્તવાળો
થયો થકો કેવલીભાવિત ધર્મનું શરણ સ્વીકારવા માટે નીચે
પ્રમાણે કહે—

નિદલિઅકલુમકમ્મો, કયસુહજમ્મો સ્વલીકયઅહમ્મો ।

પમુહપરિણામરમ્મો, સરણં મે હોઝ જિણધમ્મો ॥

ચોથું કેવલીભાવિત ધર્મનું શરણ.

અનિશય વગી નાખ્યા છે માણં કર્મ જેણે તથા કર્યો છે શ્રુત

જન્મ લેણે તથા દૂર કર્યો છે અધર્મ લેણે ઇત્યાદિક પરિણામે મુંઢર
નિનધર્મ મને શરણુત થાઓ.

પસમિશ્ચકામપ્યમોહં, દિદ્વાદિદ્વેસુ ન કલિયવિરોહં ।

સિવસુહફલયમમોહં, ધમ્મં સરણં પવન્નોહં ॥

વિશેષે કરી કામનો ઉન્માદ સમાવનાર તથા દેખેલા અથવા
નહી દેખેલા પદાર્થોનો નથી કર્યો વિરોધ જેમાં તથા મોક્ષમુખ-
રૂપ ક્ષણે આપનાર એવા સફળ ધર્મનું મને શરણુ થાઓ.

વહી નરકગતિને છેદી નાખનાર તથા શુભના સમૃદ્ધથી
ભરેલ અને બીજા વાહીઓથી પણુ ફોલા ન કરી શકાય તેવો
અને હુણ્યો છે કામરૂપી મુક્ષટ જેમણે એવા ધર્મને હું શરણુ રૂપે
અંગીકાર કરું છું.

નૈનધર્મ જગતના જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે તથા
સ્વર્ગ અપવર્ગના મુખરૂપી ક્ષણે આપનાર છે. તથા ધર્મ પરમ
બંધુ સમાન, સારા મિત્ર સમાન છે. તથા ધર્મ પરમ શુદ્ધ સમાન
છે. મોક્ષમાર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને ધર્મ મુંઢર રથ સમાન
છે. આવા પ્રકારના કેવળીભાષિત ધર્મનું મને શરણુ હો. આ
પ્રમાણે ધર્મનું શરણુ અંગીકાર કરવું.

આત્માએ વિચાર કરવો જે ભવાંતર જતાં મને કોઈ શરણુ-
ભૂત-આધારભૂત થાય તેમ નથી, માટે ખરું શરણુ આ ચારનુંજ
કરું કે જેથી મારી શુભ ગતિ થાય.

ચાર શરણા વિગેરે. (પદ)

(૧)-મુજને ચાર શરણા હોજો, અરિહંત સિદ્ધ મુચાપુજ;
દેવહી ધર્મ પ્રકારીયો, રતન અમુલ્ય લાખુ' જ ॥ ૧ ॥ ચિદું
ગતિ તણાં દુઃખ છેદવા, સમરથ શરણાં એહોજ; પૂર્વે મુનિવર

તે હુવા, તેણે કીયાં શરણાં તેહોણ. ॥ ૨ ॥ સંસારમાંહી જીવને,
સમય શરણાં ચારોણ; ગણિ સમયમુંદર ઇમ કહે, કલ્યાણ
મંગલકારોણ. ॥ ૩ ॥

(૨)—લાળ ચોરાસી જીવ જામાવીએ, મન ધરી પરમ
વિવેકજી; મિચ્છામિ દુક્કડં દીજીએ, ગુરૂ વચને પ્રત્યેકજી ॥ લાળ ૦
॥ ૧ ॥ સાત લાળ બૂદગ તેડે વાઉના, દસ ચૌદ વનના ભેદોણ;
પટ વિગલ સુર તિરિ નારકી, ચાર ચાર ચૌદ નરના ભેદોણ. ॥
લાળ ૦ ॥ ૨ ॥ મુજને વેર નહીં કોઈશું, સહુશું મિત્રીભાવોણ;
ગણિ સમયમુંદર ઇમ કહે, પામીશું પુન્ય પ્રભાવોણ ॥ લાળ ૦ ॥ ૩ ॥

(૩)—પાપ અદાર જીવ પરિહરો, અરિહંત સિદ્ધની સાજોણ;
આદોવ્યાં પાપ છુટીએ, ભગવંત ઓણીપેરે ભાજોણ ॥ પાપ ૦
॥ ૧ ॥ આશ્રવ કપાય દોય જાંધવા, વળી કલ્પ અજ્યાખ્યાનજી;
રતિ અરતિ પૈમુન નિંદના, માયામોહ મિચ્છાત્વજી ॥ પાપ ૦ ॥ ૨ ॥
મન વચન કાવાએ જે કીયા, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહોણ; ગણિ
સમયમુંદર ઇમ કહે, જોન ધર્મનો મર્મ એહોણ ॥ પાપ ૦ ॥ ૩ ॥

(૪)—ધન ધન તે દિન કદી હોશે, હું પામીશ સંજમ સુ-
હોણ; પૂર્વ ક્રમિ પદિ ચાલશું. ગુરૂવચને પ્રનિષ્કહોણ ॥ ધન ૦
॥ ૧ ॥ અંત પંત મિત્રા ગોચરી, રતુવટ કાઉમગ ધરજીજી;
સમતા સાર શત્રુ મિત્રજી, સવેગ મુદો ધરજીજી ॥ ધન ૦ ॥ ૨ ॥
સંસારના સંકટ થકી, હું છુટીશ જિનવચને અવતારોણ; ગણિ
સમયમુંદર ઇમ કહે, હું પામીશ ભવને પારોણ ॥ ધન ૦ ॥ ૩ ॥

છત્રો અધિનાર-કુમ્ભની નિંદા.

આખી જીવનમાં જે જે પાપકર્મ કર્યાં હોય તેની અજાણ
કાલીએ નિંદા કરવી તે આ પ્રમાણે—

“ઉત્તર પદ્મણ કરી હોય, તથા પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે અર્થના અનર્થ કર્યા હોય, હજી હથીયાર ઘંટી વિગેરે જીવેને સંહાર થાય તેવાં અધિકરણો વસાવ્યાં હોય, પાપો કરીને કુદ્દને પોખ્યા હોય, ઇત્યાદિ દુષ્કર્મો આ ભવ તથા પરભવમાં કે ભવોભવમાં કીધાં હોય તે તમામ દુષ્કર્મોને મન વચન કાયાએ કરી આત્મસાક્ષીથી નાંકુ છું.” એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરવો.

સાતમો અધિકાર-મુદ્દતની અનુમોદના.

આખા ભવમાં જે જે મુદ્દતો-સારાં દૃત્યો કર્યાં હોય તેની અનુમોદના કરવી. જેમકે તીર્થજત્રા કરી હોય, સુપાત્રે હાન આપ્યું હોય, શીયલમત પાળ્યું હોય. માસક્રમણ, સોલ, આઠ, છ, ચાર, ત્રણ, બે વિગેરે ઉપવાસો તથા આયંભિલાદિકની તપસ્યા કરી હોય; શુદ્ધ ભાવના ભાવી હોય, ગિરિરાજની નવાણી જાત્રા કરી હોય, ઉપધાન તપ, શાસન પ્રભાવના વિગેરે જે જે શુભ કાવ્યો કર્યાં હોય તેની અનુમોદના કરેં છું.

આઠમો અધિકાર-શુભ ભાવના.

ભાવશુદ્ધિ કરવી એટલે સમતાવાળા પરિણામ કરવા, સુખ દુઃખનું કારણ જીવને પોતાના કરેલાં કર્મ શિવાય બીજું કોઇ નથી, માટે હે આત્મા ! જે જે દુઃખ આવે તે સમભાવે સહન કરજે, જેણું કરીશ તેણું હજી પામીશ, માટે કોઇ ઉપર દ્રેષ નહીં કરતાં સમતા ભાવમાં લીન થજે.

નવમો અધિકાર-અનરાન (આહાર ત્યાગરૂપ) કરવું.

યોગ્ય અવસરે અમુક વળત સુધી ચારે આહારનાં અથવા આહારના પચ્ચખાણું કરવાં. આજકાલ જીવેના

હારના લયછા સુખીના પરચખખાણ થઈ શકે નહીં, કારણ કે તેનું સંપાદન નથી તેમ તેનું જ્ઞાન નથી, માટે અમુક ટાઈમ સુખીનાં પરચખખાણ કરાવવા.

દશમે અધિકાર-નમસ્કાર ગાળવા.

દશમા અધિકારે નમસ્કારરૂપ મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું. તેનું ધ્યાન કરવું. શુભ યોગથી એક નવકાર પાળી ગાળવાથી ઘણું ફર્મો તેજ વળત ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે. છેલ્લા સમયમાં જીવોએ અપૂર્વ ચિંતામણિ રતનથી અધિક નવકાર મંત્રનું ધ્યાન જોડવું નહીં-તેમાંજ લયલીન થવું.

ઉપર પ્રમાણે દશ અધિકાર પ્રથમ મૂળ ગાથામાં બતાવેલ છે તે વિસ્તારથી બતાવ્યા. આ દશ અધિકાર જીવોને શુભ ગતિમાં લઈ જનારા હોવાથી દરેક લગ્ય જીવોએ તેને મનવચનકાયાએ કરી આદરવા.

આ અવસરે દશ અધિકારનું (પુણ્ય પ્રકાશનું) સ્તવન તથા પદ્માવતીની જીવરાશી વિગેરે સમય હોય તો સાંભળવું-સંભળાવવું.

શુભ ચિંતવન કરવાની છેલ્લી ભલામણ.

“ મારો દેહ પડી જાય તે સમયે મારી પછવાડે કોઈ રૂદન કરે, અગર શોક પાળે પળાવે, પાણી ઢોળે, છ કાયની વિરાધના કરે, તેમાં મારે લેવા દેવા નથી. મારા શરીરનો સંસ્કાર કરે તેમાં પણ મારે લેવા દેવા નથી. વ્યવહારથી જે કોઈ કરે તે તેઓ જાણે.”

કુટુંબીઓને રડવા કુટવાની ના પાડવી. શોક પાળવાની ના પાડવી. મરણ પછવાડે જે જે આરંભાદિક કાર્યો મોહના પ્રભાવથી કરે તેનો નિષેધ કરવો. તે છતાં કદાચ પાછલા કુટુંબીઓ કરે તો પછી મરનારને જરાપણ દોષ કે પાપબંધન થાય નહીં; અને

નાર છે. બાકી વિચાર કર ! અત્યાર સુધી સમાધિ વિના પર-
વશપણે અનંતીવાર નરકતિર્યંચાદિગતિમાં મરણો કર્યા છે, અસહ્ય
દુઃખો સહન કર્યા છે, માટે આવા ઉત્તમ પ્રકારના સમાધિમરણથી
આનંદ માની તમામ વસ્તુ વોસિરાવી પાછળના સંબંધી જીવો
સામના જોરથી કર્મબંધન ન કરે તે માટે પાકી ભલામણ કરજો.
પછી દલાચ મોહના જોરથી તેઓ જે કાંઈ કરશે તેમાં તને
પાપની ક્રિયાઓ આવશે નહીં. તે ચોક્કસ લક્ષમાં રાખજો.

દ્વિતશિક્ષા તથા નીતિમય જીવન ગુજારવા માટે બે બોલ.

નીચે બતાવેલ બોલ ધ્યાનમાં લઇ. મનન કરો અને તેને
ધ્યાનશક્તિ અમલમાં મૂકો.

- ૧ જાગૃત થા અને ઉઠને છોડ.
- ૨ નીતિમય અને ઉપકારક જીવન ગુજારવા પ્રયત્ન કર.
- ૩ મનકાળની ભૂલો સુધારી દેવા પ્રયત્ન કર અને હવે પછી
તેમ ન થાય તે માટે દુસ્મર કરા.
- ૪ જીવિષ્યનો વિચાર કરી પછી પ્રવૃત્તિ કરવી, તેનું નામ વિવેક,
તેની ખાત્ર મરફ છે.
- ૫ આવની જીંદગીને યાદ કરીને કાર્ય કરજો.
- ૬ કર્મથી તિરપેલ થનાર મનુષ્ય જેવા ક્ષીણો દેખે મનને
મહુવ ?
- ૭ જાગૃત્તા ઉઠવા પછી ઉલ્લાસથી જ થાય છે.
- ૮ પરસ્પર મન કરનાર ચાંદનને મૂકી બાવળને વગરની બાદ
દુઝી થાય છે.

(૧૫૬)

- ૯ આ શરીર અશુચિનું યંત્ર છે, માટે તેની ઉપર મોહ ન કરતાં તેમાંથી જે કાઢવાનું હોય તે જલદી કાઢી લે, લી કરીશ નહીં.
- ૧૦ મનુષ્ય ભવ બહુજ દુર્લભ છે માટે તેને સંકળ કર.
- ૧૧ વિચારનો સુધારો થાય તોજ વચન અને કાયાનો સુધારો થઈ શકે.
- ૧૨ સદ્ગુરુની સેવા દુર્બલસનોનો નાશ કરે છે, અને ગુણને પ્રગટ કરે છે.
- ૧૨ અમર્ય અને અપેયનો ત્યાગ કરીને ભોજન થાય તેજ ખરું ભોજન કહેવાય.
- ૧૪ પાણી પીવાનું ભાજન જુદું રાખવું. મુખે માંદલ ભાજન પાણીના ગોળામાં નાખી તમામ પાણી બગાડવું નહીં તેમ કરવાથી ઘણા છુવોનો વિનાશ થાય છે. તથા થેપી રોગ વગરે છે. વિગેરે ઘણી હાનિ થાય છે.
- ૧૫ વિચારોમાં અન્યને દુઃખ થાય તેવું ન ચિંતવવું.
- ૧૬ સર્વની સાથે મૈત્રી ભાવના કર, વૈર ભૂલી જા.
- ૧૭ પોતાના દુઃખને શાંતિનું સ્થાન ધર્મ વિના બીજું કોઈ નથી.
- ૧૮ જે દિવસે અશુભ પ્રવૃત્તિ કરવા તૈયાર થા તે પહેલાં મૃત્યુના દિવસને યાદ કર.
- ૧૯ શુભમાર્ગમાં વિવેકથી લક્ષ્મી ખરચવી તેજ લક્ષ્મી પામવાનું ફળ છે.
- ૨૦ ખરો મિત્ર કોણ? પાપમાર્ગથી જયાંની સન્માર્ગમાં ભેટ તે દીન દુઃખી અને અનાથ ઉપર અનુકંપા રાખી તેને ઉદ્ધાર કરે.

- ૨૨ પરદ્રવ્યને પત્થર તુલ્ય ગણો, સ્વદ્રવ્યમાં સંતોષ રાખો.
- ૨૩ પરસ્ત્રીને માતા બહેન કે પુત્રી તુલ્ય ગણો.
- ૨૪ પરનિંદા, ચુગલી ને મિથ્યા આરોપ વિગેરે પાપોના બોલથી બહુ ડરો.
- ૨૫ વિષયતૃષ્ણાથી વેગળા રહો, ઇન્દ્રિયોના શુભામ ન બનો, પરંતુ ઇન્દ્રિયોને શુભામ બનાવો.
- ૨૬ ચારિત્ર લેવાની હુમેશાં શુભ લાવના રાખો.
- ૨૭ શરીર સાફ હોય તો સંસારના મોહને છોડી ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું.
- ૨૮ સંસારને કેદખાનું સમજવું, તેમાં મુંઝાવું નહી.
- ૨૯ બીજને દુઃખી દેખી દ્રવ્ય લાવથી તેનું દુઃખ દૂર કરવા લાવના રાખવી.
- ૩૦ ધર્મરાગ કરવો, પરંતુ કામરાગ કે સ્નેહરાગ ન કરવો. કારણ કે તે સંસારમાં લમાવનાર છે.
- ૩૧ યથાશક્તિ દશ તિથિ અથવા પાંચ તિથિ તપસ્યા કરવી.
- ૩૨ લક્ષ્મી ઉપર અત્યંત મોહ ન રાખવો, છેવટે તેને છોડવી પડશે અથવા આપણને તે છોડશે તે યાદ રાખવું.
- ૩૩ ઉપકારીનો ઉપકાર કદાપી ભૂલવો નહી.
- ૩૪ ખાવાપીવામાં બહુ લોભપતા રાખવી નહી.
- ૩૫ પ્રથમનું લોજન પાચન થયા વગર જમવું નહી. નિરંતર ખેચાર કવળ ચોછો આહાર કરવો.
- ૩૬ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવો.
- ૩૭ રાજ્યને નિષેધ કરેલા દેશમાં જવું નહી.
- ૩૮ એક જ કલાક ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવાની ટેવ પાડવી.

૩૯ નીતિમય જીવન ગુજારવું, અનીતિ કરી જાને લોક
જગાડવા નહી.

૪૦ લોકપ્રિય થવું. ૪૧ લજ્જાળુ થવું. ૪૨ દયાળુ થવું.

ઉપર લખેલા બોલનું મનન કરવાથી વૈરાગ્ય લાવના
જાગૃત થશે.

વૈરાગ્ય સંબંધી દુહા.

પરલોકે મુખ પામવા, કર સારો સંકેત;
હજી જાણ છે હાથમાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૧

ભેર કરીને જીતવું, ખરેખરું રણજેત;
દુરમન છે તુજ દેહમાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૨

ગાફલ રહી ગમાર તું, ફેગટ થઈશ ક્ષણેત;
હવે જરૂર દુઃશીયાર થઈ, ચેત ચેત નર ચેત. ૩

તન ધન તો તારાં નથી, નથી પ્રિયા પરણેત;
પાછળ સહુ રહેશે પડયા, ચેત ચેત નર ચેત. ૪

પ્રાણ જશે જ્યાં પિંડથી, પિંડ ગણાશે પ્રેત;
માઠીમાં માટી થશે, ચેત ચેત નર ચેત. ૫

રહ્યા ન રાણા રાજ્યા, મુર નર મુનિ સમેત;
તું તો તરણા તુલ્ય છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૬

રજકણ તારા રખડશે, જંમ રખડતી રેત;
પછી નરતનુ પામીશ ક્યાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૭

માટે મનમાં સમજીને, વિચારીને કર વેંત;
દયાંથી આપ્યો ક્યાં જવું, ચેત ચેત નર ચેત. ૮

શુભ શિખામણ સમજ તો, પ્રભુ સાથે કર હેત;
અંતે અવિચળ એજ છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૯

કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બનિયા શ્વેત;
લેખન ભેર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર ચેત. ૧૦

જે નહીં ચેતે પ્રથમ તો, પશુ પક્ષીથી હિણુ;
ઘન પેલાં માળા રચે, પક્ષી બુઝો પ્રવીણ. ૧૧

હિતશિક્ષા સંબંધી દુહા.

મેરી મેરી કર મતી,	છહાં નહી તેરી કોય;
કાયાએ તેરી નહી,	તો માયા કડાંસેં હોય. ૧
શૂળ જીએ સંસાર સુખ;	ધૂળ જીએ હે ધન;
ભૂલ આણના ભરમમેં,	મત કુલ તું મન. ૨.
સખ કાગજ કાલે કીયે,	મન કાલે કે કાજ;
વો સખ ફટ ધોલે ભયે,	હીયે ધુર દિન હે આજ. ૩.
રે જીવ સુણ તું બાપડા,	હીયે વિભાસી જોય;
આપ સ્વારથી સહુ મજ્યું,	તહારું નહી જગ-કોય. ૪.
ધર્મ વિના સુણ જીવડા,	તું ભમ્યો ભવ અનંત;
મૂઢપણે ભવ તેં કીયા,	ઇમ બોલે ભગવંત. ૫.
લાખ ચોરાસી ચોનિમાં,	ફરી લીયો અવતાર;
એકેકી ચોનિ વળી,	અનંત અનંતી વાર. ૬.
એમ ભમતાં ભમતાં લિયો,	મનુઅ જનમ અવતાર;
મિથ્યાત્વપણે ભવ નિર્ગમ્યા,	કાજ ન સિદ્ધ લગાર. ૭.
જગમાં જીવ અછે બહુ,	એકેકથું અનંતી વાર;
વિવિધ પ્રકાર સગપણ કીયાં,	હૈયા સાથ વિચાર. ૮.
તો કુણ આપણું પારકું,	કુણ વૈરી કુણ મિત્ર;
રાગ દ્વેષ ટાળી કરી,	કર સમતા એક ચિત્ત. ૯.

પૂર્વ કોડીને આડીએ, સ્નાની ગુરૂ અપાર;
 ઉપત્તિ કહી તાહરી, કહેતાં નાવે પાર. ૧૦.
 પુત્ર પિતાપણે અવતરે, પિતા પુત્રપણે જોય;
 માતા મરી નારી થઈ, નારી માતા હોય. ૧૧.
 મુતો મુપન જાંજામાં, પામ્યો બાણે રાજ;
 જાંજામાં તજ એકલો, રાજ ન સીજે કાજ. ૧૨.
 નવ નવ નાટક તું વળી, નામ્યો કરી બહુ રૂપ;
 નાટક એક શું નાચીયો, જો છુટે ભવરૂપ. ૧૩.
 ઉત્તમ કુળ નર ભવ લહી, પામી ધર્મ જિનરાય;
 પ્રમાદ મૂઝી કીજીએ, જિણ લાખીલો ભય. ૧૪.
 દોષ દીજે નિજ કર્મને, જીલે નવી કીધો ધર્મ;
 ધર્મ વિના મુળનવિમીલે, એ જિન શાસન મર્મ. ૧૫.
 ઘડપણે ધર્મ થાયે નહી, જોળન એજે ભય;
 તરૂણપણે ધસમસ કરી, પછી ફરી પસ્તાય. ૧૬.
 જરા આવી જોળન ગયું, શિર પળિયા તે કેશ;
 લલુવા તો છોડી નહી, ન કર્યો ધર્મ ભવલેશ. ૧૭.
 છતે હાથ નવિ વાપર્યો, સંજલ ન દીયો સાથ;
 આયુ ગયું નવિ ચેતિયો, પછી ધસે નિજ હાથ. ૧૮.
 ધન યોવન નર રૂપનો, ગર્વ કરે તું ગમાર,
 દુષ્ટ જલજલ દારિકા, બતાં ન લાગી વાર. ૧૯.
 નયન ફરકે જ્યાં લગે, તિહાં (લગે) તહારું સદુકાય;
 નયન ફરકત જાંજા નહી, તજ તહારું નહી હોય. ૨૦.
 પાપ દીયા જીવ તે બહુ, ધર્મ ન દીયો ભગવાર;
 નરક પડ્યો ચમકર ચડ્યો, તિહાં અઘ કરે પોકાર. ૨૧.

કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બનિયા શ્વેત;
જોબન જોર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર ચેત. ૧૦

જો નહીં ચેતે પ્રથમ તો, પશુ પક્ષીથી હિણ;
ઘન પેલાં માળા રચે, પક્ષી જુઓ પ્રવીણ. ૧૧

હિતશિક્ષા સંબંધી દુહા.

મેરી મેરી કર મતી, ઇલાં નહી તેરી કોય;
કાયાએ તેરી નહી, તો માયા કહાંસેં હોય. ૧

શૂળ જીશ્યો સંસાર સુખ, ધૂળ જીશ્યો હે ધન;
બૂલ આણના ભરમમેં, મત કુલ તું મન. ૨.

સખ કાગજ કાલે કીયે, મન કાલે કે કાજ;
વો સખ ફટ ઘોડે ભયે, હીયે ધુર દિન હે આજ. ૩.

રે જીવ સુણ તું બાપડા, હીયે વિમાસી જોય;
આપ સ્વારથી સદુ મજ્યું, તહાડેં નહી જગ કોય. ૪.

ધર્મ વિના મુણ જીવડા, તું ભમ્યો ભવ અનંત;
મૂઠપણે ભવ તેં કીયા, ઇમ જોડે ભગવંત. ૫.

લાળ ચારાત્રી યોનિમાં, ફરી લીયો અવતાર;
એકેકી યોનિ વગી, અનંત અનંતી વાર. ૬.

એમ ભમતાં ભમતાં ક્રિયો, મનુઅ જનમ અવતાર;
નિશ્ચાન્વપણે ભવનિર્ગમ્યા, કાજ ન સિદ્ધ લગાર. ૭.

જગના જીવ અંતે બડુ, એકેકશું અનંતી વાર;
વિવિધ પ્રકાર સગપણ કીયાં, હૈયા સાથ વિચાર. ૮.

તો કુણુ આપણું પારકું, કુણુ વૈરી કુણુ મિત્ર;
રાગ દેવ યાત્રી કરી, કર સમતા એક ચિત્ત. ૯.

સહસ્રપુરુષશું સંજ્ઞમલીયો, શ્રી નેમીશ્વર હાથ;
 તે યાવત્યા વંદિયે, મહોત્સવ કર્યો યદુનાથ ૩૪.
 ઠોસ્થામંદિર ચોમાશું રહ્યા, નામ ચોરાશી ચોવીશ;
 તે યુગિભદ્ર મુનિ વંદિયે, ભદ્રભાદ્રુ શુર શિખ્ય. ૩૫.
 કૃપિલા સંગે નવિ ચળ્યો, ચેક શ્રુદર્શન ચંગ;
 શૂળી સિંહાસન ચર્ષ, મુર કરે મન રંગ. ૩૬.
 ગજશુકમાલ શિર સોમિલે, દેખી ધર્યા અંગાર;
 સમતા પસાયે તે વગી, પાગ્યા ભવનો પાર, ૩૭.
 પંચ શત શિખ્ય અંધક તણા, ઘાણી પીડ્યા સોય;
 શિવ નગરી શિવ પામીયા, એ સમતા ફળ ભોય. ૩૮.
 ગૌ બ્રાહ્મણુ શ્રી ભાગની, હઠમહારે હત્યા દીધ;
 ચાર પહોર કાઉચગ્ગ રહી, પટ માતે કેવળ લીધ. ૩૯.
 દીધાં કરમ તો છુટીએ, એ દીજે જિન ધર્મ;
 મન વચન કાયાએ કરી, એ જિનસામન મર્મ. ૪૦.
 દાન મુપાત્રે દીજીએ, તમ્ર પુરુષનો નદી પાર;
 મુખસંપત્તિ લહીએ ઘણી, મલ્લિ મોલી ભંડાર. ૪૧.
 ધના સારથપનિ લુવો, ધૂત વહોરાખું મુનિહાથ;
 દાન પ્રભાવે જીવડો, પ્રથમ દુવો આદિનાથ. ૪૨.
 દાન દીધું ધન સારથી, આનદ દર્શ અપાર;
 નેમિનાથ જિનવર દુખા, યાદવ કુળ શણુગાર. ૪૩.
 હજારી કેરા નૌદલા, દીધુ મુનિવર દાન;
 વામુપૂજ્ય ભવ પાછલે, જિનપદ લયું નિદાન. ૪૪.
 મુલસા દેવનિ રંગગું, દાન દીધે મદાવીર;
 નીર્ધર પદ પામશે, હરેશે તે ભવનીર. ૪૫.

દાને લોગજ પામીએ, શિયળે હોય સોલાગ;
 તપ કરી કર્મ જ ટાળીએ, લાવના શિવસુખ માગ. ૪૬.
 લાવના છે લવનાશિની, જે આપે લવપાર;
 લાવના વડી સંસારમાં, જસ ગુણનો નહી પાર. ૪૭.
 અરિહંત દેવ મુસાધુ ગુરૂ, કેવળીભાષિત . ધર્મ;
 ધૃશ્યું સમકિત આરાધતાં, છુટીજે સવિ કર્મ. ૪૮.

અધ્યાત્મ સંબંધી દુહા.

સુર નર તિર્યચ જ્ઞેનિમેં, નરક નિગોદ ભમંત;
 મહા મોહકી નિંદમેં, સોએ કાળ અનંત. ૧.
 જેસેં જ્વરકે જ્વરસેં, ભોજનકી રૂચિ બંધ;
 તેસેં કુકર્મકે ઉદય, ધર્મ વચન ન સુહાય. ૨.
 લગે ભુખ જ્વરકે ગયે, રૂચિશું લેત આદાર;
 અશુભહિન શુભમતિ જળે, બાને ધર્મ વિચાર. ૩.
 તન ધન જ્ઞેગન કારિમા, સંધ્યા રાગ સમાન;
 સકળ પદારથ જગતમેં, સુખન રૂપ ચિત્ત બાન. ૪.
 મેરા મેરા મન કરે, તેરા હે નદી હોય;
 ચિદાનંદ પરિવારકા, મેળા હે દિન હોય. ૫.
 એસા ભાવ નિહારી નિત, કીજે જ્ઞાન વિચાર;
 મિટે ન જ્ઞાન વિચાર બિન, અંતર ભાવ વિચાર. ૬.
 એ સંસાર અસારમેં, ભયતાં ચાર અનંત;
 નવ નવ જવ ધાગ્યુ કર્ય, કરીરે અનંતઅનંત. ૭.
 જગત સરજુ રેલ કાથ છે, બીજુ રીઝુ મરજુ નેરે લા
 મોહ વિદ્યા એ જીવને, મોહન ન રહે હોય. ૮.

મેં તો ચેતન દ્રવ્ય હતું, ચિદાનંદ મુજ રૂપ;
 એ તો પુણ્યવ પિંડ હે, ભરમળળ અંધકૂપ. ૯
 સડન પડન વિધ્વંસન, એ પુણ્યવનો ધર્મ;
 સ્થિતિ પાકે ખીલુ નવી રહે, જાણો એહિજ મર્મ. ૧૦
 અનંત પરમાણુ મગી કરી, ભયા શરીર પરભાય;
 વર્ણાદિ બહુ વિધ મિથ્યા, કાળે વિખરી જાય. ૧૧.
 પુણ્યવમાં હિત જીવકું, અનુપમ ભાસે એહ;
 પણ જે તાવવેદી હોવે, તિલકું નહીં કહ્યું નેહ. ૧૨.
 ઉપની વસ્તુ કારમી, ન રહે તે સ્થિર વાસ;
 એમ જાણી ઉત્તમ જના, ધરે ન પુણ્યવ આશ. ૧૩.
 મોહ તજી સમતા ભજી, જાણે વસ્તુ સ્વરૂપ;
 પુણ્યવ રાગ ન દીજીએ, નવી પડીએ ભવકૂપ. ૧૪.
 વસ્તુ સ્વભાવે નીપજે, કાળે વિણસી જાય;
 કર્તા ભોકતા કેા નહી, ઉપચારે કહેવાય. ૧૫.
 તીજી કારણ એ શરીરશું, સંબંધ ન માહરે કોય;
 મેં ન્યારા એહથી સદા, એ પણ ન્યારા જોય. ૧૬.
 એહ જગતમાં પ્રાણીયા, ભરમે ભૂત્યા જેહ;
 જાણી કાયા આપણી, મમત ધરે અતિ નેહ. ૧૭.
 જળસ્થિતિ એહ શરીરકી, કાળ પહોંચે હોય ખીલુ;
 તવ જૂરે અતિ દુઃખજરે, કરે વિલાપ એમ દીન. ૧૮.
 હાહા પુત્ર! તું કીહાં ગયો, મૂકી એ સહુ સાય;
 હાહા પતિ! તું કીહાં ગયો, મુજને મૂકી અનાય. ૧૯.
 હા! પિતા તમે કિહાં ગયા, અમ કુણુ કરશે સાર;
 હા બંધવ! તુંમે કીહાં ગયા, શૂન્ય તમ વિણ સંસાર. ૨૦.

હા માતા ! તું કીહાં ગઈ, અમ ઘરની રખવાળ;
 હા બહેની ! તું કીહાં ગઈ, રોવત મુકી ગાળ. ૨૧.
 મોહવિકળ એમ જીવડા, અજ્ઞાને કરી અંધ;
 મમતા વશ ગણી માહરા, કરે કલેશના ધંધ. ૨૨.
 એણિવિધ શોક સંતાપ કરી, અતિ સંકલેશ પરિણામ;
 કર્મબંધ બહુવિધ કરે, ન લહે ખીણુ વિશ્રામ. ૨૩.
 જ્ઞાનવંત ઉત્તમ જના, ઉંનકા એહ વિચાર;
 જગમાં કોઈ કીસકા નહી, સંભોગીક સહુ ધાર. ૨૪.
 ભવમાં ભમતાં પ્રાણીયા, કરે અનેક સંબંધ;
 રાગદ્રેષ પરિણતિ થકી, બહુવિધ બાંધે બંધ. ૨૫.
 કીસકા બેટા બાપ હે, કીસકી માત ને બ્રાત;
 કીસકા પતિ કીસકી પ્રિયા, કીસકી ન્યાત ને જાત. ૨૬.
 કીસકા મંદિર માળિયા, રાજ્ય રિદ્ધિ પરિવાર;
 ક્ષીણુ વિણાસી એ સહુ, એમ નિશ્ચે ચિત્ત ધાર. ૨૭.
 ધન્દ્રજાળ સમ એ સહુ, જેસો સુપનકો રાજ;
 જેસી માયા ભૂતકી, તેસો સકળ એ સાજ. ૨૮.
 મોહ મદિરાના પાનથી, વિકળ લયા જે જીવ;
 તીનકું અતિ રમણીક લગે, મગન રહે તે સદૈવ. ૨૯.
 મિથ્યામતિના ભેરથી, નવી સમજે ચિત્તમાંડી;
 કોડ જતન કરે બાપડો, એ રહેવેકો નાંડી. ૩૦.
 એમ બાણી ત્રણ લોકમાં, જે પુણ્નલ પરજાય;
 તીનકી હું મમતા તબ્બું, ધરું સમતા ચિત્ત લાય. ૩૧.
 એહ શરીર નહી માહરું, એ તો પુણ્નલ બંધ;
 હું તો ચેતન દ્રવ્ય છું, ચિદાનંદ મુખકંદ. ૩૨.

એહ શરીરના નાશથી, મુજકું નહી કોઈ ખેદ;
 હું તો અવિનાશી સદા, અવિચળ અકળ અલેદ. ૩૩.
 પરમે નિજપણું માનકે, નિવિઠ મમત ચિત્ત ધાર;
 વિકળ દશા વરતે સદા, વિકલ્પનો નહી પાર. ૩૪.
 મેં મેરા એ ભાવથી, શ્રીયો અનંતો કાળ;
 જિનવાણી ચિત્ત પરિણમે, છુટે મોહ જંભાળ. ૩૫.
 મોહ વિકળ એ જીવકું, પુફગલ મોહ અપાર;
 પણ ઈતની સમજે નહી, ઇલુમેં કહુ નહી સાર. ૩૬.
 પુફગલ રચના કારમી, વીલસતાં નહી વાર;
 એમ જાણી મમતા તણ, સમતાશું મુજ પ્યાર. ૩૭.
 જનની મોહ અધારકી, માયા રમની પૂર;
 ભવદુઃખકી એ ખાણ છે, ઇલુશું રહીએ દૂર. ૩૮.
 એમ જાણી નિજ રૂપમેં, રહું સદા મુખવાસ;
 એર સવિ ભવજાળ છે, ઇલુશું ભયા ઉદાસ. ૩૯.

ભુજંગી ૭૬.

જાણ મંદિર માળિયા ગોખ મેટી, તણ બાગ ને જંગલ પ્રાદ પેટી,
 મથાનેં મુકાં કાદમાં વાસ લેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૧
 જાણી ઘેર સેના ધણાં હાથી ધોરા, ધણી મુદિતવાળા બન્યા બેઠ જોરા;
 પીમાં ધશે સ્વપ્નનો સાજ જેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૨
 દો ગામમાં સ્ત્રીમમાં કે કૃષીમાં, હશે ખેદમાં કે હશે જો ખુશીમાં;
 દો દોલ બલે હશે કાળ કેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૩
 નહી આગળે કાગળેથી જણાવે, નહી કોઈ સાથે સદેસો કલાવે;
 અભણો અકરમાન અશ્વર જેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૪
 રા થઈ ચક્રવા તે ધશે દામ પૂરાં, અધૂરાં રદ્યા ને રહેશે અધૂરાં,
 રાહો તમે તોપનો જેન હેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૫

શુભકાણી શ્રેણિ જેહવો, ઉર્ધ્વગામી પંથ ઇહાંથીજ,
ચડતે ભાવ ભવી આરાધો, પુણ્ય વિના મળે ઈહાંથીજ.

ત્રિભુવન. ૩.

મેરૂ સરસવ તુજ મુજ અંતર, ઉંચો જોઈ નિહાળુંજ;
તો પણ ચરણ સમિપે જોઠો, મનનો અંતર ટાળુંજ.

ત્રિભુવન. ૪.

સેવન કારણ પહેલી ભૂમિ, અમળ અદ્રેષ અખેદજ;
ધર્મરતન પદ તે નર પામે, ભૂગર્ભરહસ્યનો લેદજ.

ત્રિભુવન. ૫.

૨ રાયણનું રતવન.

(જિનજ ત્રીસમા જિન પાસ, આસ મુજ પૂરવે રે લોલ—એ રાગ.)

જિનજ આદીશ્વર અરિહંતકે, પગલાં ઇહાં ધરારે લોલ;

મારા નાયણરે લોલ.

જિનજ પૂરવ નવાણું વારકે, આપ સમોસર્યા રે લોલ. મારા. ૧.

જિનજ મુરતરૂસમ મુખકારકે, રાયણ રૂપીરે લોલ;

જિનજ નિરખી હરખે ચિત્તકે, લાંગે ભુખડીરે લોલ. મારા. ૨.

જિનજ નિર્મળ શીતલ છાંહકે, મુગંધી વિસ્તરે રે લોલ;

જિનજ પાન ફુલ ફળ ખંધકે, મુન્ય નિધિ ભરેરે લોલ. મારા. ૩.

જિનજ સાધકાયક દેવ; સદા હિન આધના રે લોલ;

જિનજ હજુદરમી હરખાયકે, અમરફળ ખાંધના રે લોલ. મારા. ૪.

જિનજ મધુરી મોહન વેલ કે, કળિયુગમાં ખડી રે લોલ;

જિનજ સેવે સંત મહંત કે, ત્રિભુવનમાં વડી રે લોલ. મારા. ૫.

જિનજ પુણ્યવંત જે આજુસ, તે આવી ચડે રે લોલ;

જિનજ મુખ મનિ ખંધિ આયુષ, નરકે નવિ પડે રે લોલ. મારા. ૬.

જિનછ પ્રભુ પગલાં સુપ્રસાદ કે સુપૂજિત સર્વદા રે લોલ;
 જિનછ મહોટાનો અનુયોગ કે, આપે સંપદા રે લોલ. મારા. ૭
 જિનછ સૂર્યકાંત મળિ જેમ કે, સૂર્યપ્રભા ભરે રે લોલ;
 જિનછ પામી સ્વામી સંગ કે, રંગ પ્રભા ધરે રે લોલ. મારા. ૮
 જિનછ સદ્ગુણ સદા દ્વિગદાય કે, મોક્ષદ્વિગ આપજો રે લોલ;
 જિનછ સદ્ગુણ ક્રિયા વિધિ છાપ કે, નિર્મલ છાપજો રે લોલ. મારા. ૯
 જિનછ ધર્મરત્ન દ્વિગ યોગ્ય કે, અમર થાઉં સદા રે લોલ;
 જિનછ આશીર્વાદ આગાદ કે, દેજો સર્વદા રે લોલ. મારા. ૧૦

૩ શ્રી પુરંદરિકસ્વામીનું સ્તવન.

(ગીર્યા રે ગુરુ તુમનગા—એ રાગ.)

ધનધન પુરંદરિક સ્વામીછ, ભરત ચક્રી નૃપ નંદ રે;
 દીક્ષા મહી પ્રભુ હાથથી, પૂજિત ગગુધર વૃદ્ધ રે. ધનધન. ૧
 આદિ જિન વદન કનક થકી, નિનુચી સિદ્ધાયત્ત મહિમા રે;
 આગ્યા ગિરિવર ભેટવા, વિસ્તાયે. તીથનેઃ મહિમા રે. ધનધન. ૨
 પાવન પુરૂષ પસાયથી, પૃથ્વી પવિત્ર થઈ ગય રે.
 તેથી પુરંદરિક નામથી, આજ લોકે પૂજાય રે. ધનધન. ૩
 પસાકન પ્રતિમા બની, પ્રભુ સન્મુખ લોકાદાય રે
 પૂજા વિવિધ પ્રકારની, કરના ભવિ સન્મુદાય રે. ધનધન. ૪
 સ્વચિત્ત વાગસરુ કલ્યા, અગિજુ જિનુ સદાન. રે.
 ધનધન ૫૬ આપજો. સુજ મન લોકો આગા. રે. ધનધન. ૫

૪ શ્રી શાંતિજિન સ્તવન.

શાંતિ જિનિકર મહિમા વદો, અનુભવ રસને કદો રે;
 મુન મહોદે દેવવને કલો, સિદ્ધા સુર નર હનને રે. શાંતિજ. ૧

આંગે મંદિરી દોરણ દહુકે, જલદ ઘટા જેમ મોરા રે;
 તેમ જિનવરને નિરખી હું દરખું, વગી જેમ ચંદ ચકોરા રે. શાંતિ. ૨
 જિન પડિમા શ્રી જિનવર સરખી, સૂત્ર ધણું છે સાખી રે;
 સુરનર મુનિવર વંદન પૂજા, કરતા શિવ અભિલાષી રે. શાંતિ. ૩
 રાયપસેળીમાં પડિમા પૂજી, સૂર્યાશ સમક્ષિધારી રે;
 જિવાભિગમે પડિમા પૂજી, વિજયદેવ અધિકારી રે. શાંતિ. ૪
 જિનવર ગિજ વિના નવી વંદું, આજુદજી એમ બોલે રે;
 આતમે આંગે સમક્ષિ મૂળે, અવર કહ્યા તસ તોલે રે. શાંતિ. ૫
 જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રોપદી પૂજા, કરતી શિવ મુખ માગે રે;
 રાય સિધારથ પડિમા પૂજી, કંપસૂત્રમાં રાગે રે. શાંતિ. ૬
 વિદ્યાચારણ મુનિવર વંદી, પડિમા પંચમે આંગે રે;
 જંધાચારણ વિશમે શતકે, જિનપડિમા મન રંગે રે. શાંતિ. ૭
 આર્થ મુહુરિત સૂરિ ઉપદેશે, સાચો સંપ્રતિ રાય રે;
 સવા કોઠ જિનગિજ ભરાબ્યા, ધન ધન તેહની માય રે. શાંતિ. ૮
 મોકલી પ્રતિમા અભયકુમારે, દેખી આર્દ્રકુમાર રે;
 જાતિ રમરણે સમકિત પામી, વરીયા શિવ વધુ સાર રે. શાંતિ. ૯
 ઈત્યાદિક બહુ પાઠ કહ્યા છે, સૂત્ર માંહી મુખકારી રે;
 સૂત્ર તણો એક વરણ ઉત્થાપે, તે કહ્યા બહુલ સંસારી રે. શાંતિ. ૧૦
 તે માટે જિન આણાધારી, કુમતિ કદાચહ વારી રે;
 ભક્તિ તણા ફળ ઉત્તરાધ્યયને, બોધબીજ મુખકારી રે. શાંતિ. ૧૧
 એક ભવે દોષ પદવી પામ્યા, સોલમા શ્રી જિનરાય રે;
 મુજ મનમંદિરીએ પધરાવો, ધનમંગળ વર્તાય રે. શાંતિ. ૧૨
 જિન ઉત્તમ પદ રૂપ અનુપમ, કીર્તિ કમળાનાં શાળા રે;
 જીવવિજય કહે પ્રબુજની ભક્તિ, કરતાં મંગળ માળા રે. શાંતિ. ૧૩

૫. શ્રી અજિત જિન સ્તવન.

અજિત શુભંદ દયા કરેરે, આણી આધક પ્રમોદ;
 જાણી સેવક આપણો રે, સુણીએ વચન વિનોદરે,
 જિનજી ! સેવના, લવોલવ માહરી હોજો રે; એહ મન કામના. ૧

કર્મશત્રુ તુમે જીતીયારે, તીમ મુજને જીતાડ;
 અજિત થાઉં દુશ્મન થકીરે, એ મુજ પૂરો ઉત્સાહ રે. જિનજી. ૨

જિતશત્રુ નૃપનંદનો રે, જીતે વયરી જેહ;
 ઈહાં કને અચરીજકો નહીં રે, પરિણામે શુણુગેહરે. જિનજી. ૩

સકળ પદારથ પામીએરે, દીઠે તુમ દેહાર;
 સોભાગી મહિમાનીલોરે, વિજયામાત મદહારરે. જિનજી. ૪

જ્ઞાનવિમળ સુપ્રકાશથીરે, ભાસિત લોકાલોક;
 શિવસુંદરીના વાલહારે, પ્રણમે ભવિજન થોકરે. જિનજી સેવના.
 લવોલવ માહરી હોજોરે, એહી મન કામના. ૫

૬. શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન.

શ્રી પાસજી પ્રગટ પ્રભાવી, તુજ મૂરતિ મુજમન ભાવીરે;
 મનમોહના જિનરાયા, સુરનરકિંનર શુણુ ગાયારે. મન૦ ૧

જે દિનથી મૂરતિ દીઠી, તે દિનથી આપદા નિઠી રે;
 મુખ મટકાણું સુપ્રસન્ન, દેખત રીઝે ભવિ મનરે; મન૦

સમતારસકેરાં કચોળાં, નયણાં દીઠે રંગરોળારે. મન૦ ૨

હાથે ન ધરે હથિયાર, નહીં જપમાળાનો પ્રચારરે; મન૦

ઉત્સંગે ન ધરે રામા, જેહથી ઉપજે સવી કામારે. મન૦ ૩

ન કરે ગીત નૃત્યના ચાળા, એ તો પ્રત્યક્ષ નટના ખ્યાલારે; મન૦

ખજાવે આપે વાળાં, ન ધરે વસ્ત્ર જીરણુ સાળારે. મન૦ ૪

(૧૭૫)

જેમ મૂરતિ ગુજ નિરૂપાધિ, વીતરાગ પલ્લે ઠરી સાધીરે; મ
દેહે માનવિચ્છે ઉવલઆય; મેં અવલંબ્યા ગુજ પાયરે. મન

૭. શ્રી કુંથુજિન સ્તવન.

રસીયા કુંથુજિનેસર કૈશર ભીની દેહડીરેલોલ, મારા નાયણરે
રસીયા મનવાંચિછત વર પૂરણ મુરતરે વેલડીરે લોલ;
રસીયા અંબન રહિત નિરંજન નામ હૈયે ધરોરે લોલ,
રસીયા ભુગતે ઠરી મન ભગતે પ્રભુ પૂજા કરોરે લોલ. મારા.
રસીયા શ્રી નંદન આનંદન અંદનથી શિરેરે લોલ,
રસીયા તાપ નિવારણ તારણ તરણ તરીપરેરે લોલ;
રસીયા મનમોહન જગમોહન કોહં નહી કીચોરે લોલ,
રસીયા કુડા કજિયુગમાંહી અવર ન કો ઇચોરે લોલ. મારા. ૨
રસીયા શુણ સંભારી ભલિ બલિદારી નાયનેરે લોલ,
રસીયા કોણ પ્રભાદે છાંટે શિવપુર સાથનેરે લોલ;
રસીયા કાચ તલે કારણ કોણ નાખે મુરમલિરે લોલ,
રસીયા કોણ આખે વિપક્ષાને મન મેવા ગળીરે લોલ. મારા. ૩
રસીયા મુરનરપતિ મુગ કાવો ચાવો ચિહ્ન દિશેરે લોલ,
રસીયા વરસ સદસ પંચાલ જિન પૃથ્વી વસેરે લોલ;
રસીયા ત્રીશ ધનુષ પલ્લ ઉપર હથ પલ્લે પ્રભુરે લોલ,
રસીયા ત્રણ ભુવનનો નાય કે થઈ બેઠો વિશુરે લોલ. મારા. ૪
રસીયા અજ લંછન ગત લંછન કચન વાન છેરે લોલ,
રસીયા શિદ્ધિ પૂરે કુંપ ચૂરે જોડને ધ્યાન છે રે લોલ;
રસીયા ભુલ ધી મુમતિ વિચ્છે કવિ સેવક વિનુવેરે લોલ,
રસીયા રામજી દેહે જિન શામલ

શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો છંદ.

પેલો ગણધર વીરનોરે, શામનનો શણુગાર;
ગૌતમ ગોત્ર તણો ધણીરે, ગુણમણિ રચણુ ભંડાર.
જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ, એ તો નવનિધિ હોય જસ કામ;
એતો પુરે વાંછિત કામ, એ તો ગુણ મણિ કેરો ધામ.

જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ. ૧

જેઠા નક્ષત્ર જનમીયારે, ગોળર ગામ મોઝાર;
વસુભૂતિસુત પૃથ્વીતણોરે, માનવ મોહનગાર. જયં ૨

સમવસરણુ ઇંદ્રે રચ્યુંરે, જેઠા શ્રી વર્ધમાન;
જેઠી તે જારે પરજદારે, સુણવા શ્રી જિનવાણુ. જયં ૩

વીર કન્ડે સંજમ લહ્યુંરે, પંચસયાં પરિવાર;
છઠ છઠ તપને પારણેરે, કરતા ઉચ વિહાર. જયં ૪

અષ્ટાપદ લખ્યે ચડ્યારે, વાંધા જિન ચોવીશ;
જગ ચિંતામણિ તિહાં કચ્યુંરે, સ્તવિયા શ્રીજગદીશ. જયં ૫

પનરશે તાપસ પારણેરે, ખીર ખાંડ ઘૂત પૂર;
અમિય જસ અંગુઠોરે, ઉગ્યો તે કેવલસૂર. જયં ૬

દીવાળી દિન ઉપન્યુરે, પ્રભાતે કેવલ નાણુ;
અક્ષિણલખિ તણો ધણીરે, નામે તે સદ્ગુણ વિહાણુ. જયં ૭

પચાસ વરસ ઘરવાસમાંરે, છન્નસ્થાએ ત્રીશ;
ખાર વરસા લગે કેવળીરે, જાણુ તે આયુ જગીશ. જયં ૮

ગૌતમ ગણધર સારિજારે, શ્રી વિજયસેન સૂરીશ;
એ ગુરૂચરણ પસાઉલેરે, ધીર નમે નિશદિશ. જયં ૯

સજ્જાયો.

૧. અનંતકાયની સજ્જાય.

- અનંતકાયના દોષ અનંતા, બાહ્યો લવિયણ પ્રાણિરે,
 શુર ઉપદેશે તે પરિહરજો, એવી જિનવર વાણીરે. અનંત૦ ૧
- પુઠ્ઠી પાણી અગ્નિ વાયુ, વનસ્પતિ પ્રત્યેકારે;
 એ પાંચે થાવર શુરુમુખથી, સાંભળજો મુવિવેકારે. અનંત૦ ૨
- બેઘન્દ્રિ તેઘન્દ્રિ ચોરેન્દ્રિ, પાંચેન્દ્રિય પ્રમુખારે;
 અકેડી કાયાએ જિનરાજે, ભાખ્યા જીવ અમ્મંખ્યારે. અનંત૦ ૩
- એ છ કાયતણા ને જીવા, તે સહુ એકણ પાસેરે;
 કંદમૂળ સોયની અથે, જીવ અનંતા પ્રકાશ્યારે. અનંત૦ ૪
- બહુ હિંસાનું કારણ બાણી, સાંભળજો મુવિચારોરે;
 કંદમૂળ બક્ષણ પરિહરજો, કરજો સફળ જમવારોરે. અનંત૦ ૫
- અનંતકાયના બહુ ભેદ ભાખ્યા, પન્નવણા ઉવેંગેરે;
 શ્રીગૌતમ ગણધરની આજે, શ્રીવીરજિણુંદે મનરંગેરે. અનંત૦ ૬
- નરક તણા છે ચાર દુવારા, રાત્રિભોજન પેલુરે;
 પરચી ખીણું અધાણું ત્રીણું, અનંતકાય છે છેલુરે. અનંત૦ ૭
- એ ચારેને ને પરિહરશે, દયા ધરમ આદરશેરે;
 દીર્ઘિકમળા તસ વિસ્તરશે, શિવમંદિર સંચરશેરે. અનંત૦ ૮
- પાંચે પર્વી પોસહ કીજે, ભાવે જિન પૂજીએરે;
 સંપત અનુસારે.દાન દીજે, એમ ભવ લાહો લીજેરે. અનંત૦ ૯
- ચોદ નિયમ સંભારે સક્ષેપો, પડિકમણાં દોષ વારોરે;
 શુર ઉપદેશ સુણી મનરંગે, એ શ્રાવક આચારોરે. અનંત૦ ૧૦
- પર ઉપગાર કરો નિજ શકતે, કુમતિ કદામહ મૂકોરે;
 નવનવા ઉપદેશ સુણીને; મૂળ ધર્મ મત ચૂકોરે. અનંત૦ ૧૧

તપગચ્છનાયક શિવસુખદાયક, શ્રીવિજયધર્મસૂરીદારે;
તાસ પસાયે દિન દિન વાધે, ભાવસાગર મુણીદારે. અનંત૦૧

૨. કઠીયારાની સજ્જાય.

વીર જિનવરે, ગૌતમ ગણધરને કહે,
શુરવાણીરે, પુણ્યવંત પ્રાણી સદૃઢે;
કઠીયારોરે, પરદેશી દુર્ગોધિ હે,
તે તો નિશ્ચયરે, નવી પામે પ્રતિબોધ એ;
પ્રતિબોધ નિશ્ચય તે ન પામે જીવ જે દુર્ગોધિ એ,
ધન કર્મ મર્મ જોગે જડને ધર્મ સાથે વિરોધ એ;
તવ કહે ગૌતમજ્ઞામી કરસંપુટ કરી મનોહાર એ,
દયાંત કઠીયારાતણું મુજ કહો જગદાધાર એ.

૧.

તવ જંપેરે, ચરમ, જિનેશ્વર તેડ લણી,
મુણ ઉત્તમરે, ગૌતમ ગોત્ર તણા ધણી;
કઠીયારોરે, કોમ્લ એક પુરે રહે,
તે તો અનુદિનરે, મૂળી લેવાને વન વહે;
એક દિન તે ઇંધણુ કાળે ગિરિગદ્ગરમા ગયો,
અતિ સરસ સુંદર તરૂં નિહાળી હૃદયમાં હર્ષિત થયો;
તે તરત હેઘો મૂળ ગણુતાં નીકળી એક માટલી,
વર પચ રતને જડિત અદ્ભૂત જાતરૂપ તણી ભરી.

૨.

શિરે મૂળીરે વાંસે ને પીકરી ધરી,
ઘેર આવતારે, વૃષ્ટિ હુણ અતિ આકરી;
મૂળી વેગીરે, નવી શક્યો ધરમાં દવી,
એવા નાવરે, આટલો દીનપણું થવી;

ચવી દીન પલ્લ મૂરખ વિષ્ણુથી ઉછીનો ખોળ આણીયો,
તે કનક ચીકરી માંહી ધાલી સંધે મૂરખ પ્રાણીયો;
મુગિકાદેશ ખંડ કાપી દાણુ દાણુ અગ્નિમાં ધરે,
તેડ તણે પરિભ્રમ અતિ નિર્ગળ સભગ અપણે વિસ્તરે. ૩

એકવે એકરે, ધનક ધણો અવનારીયો,
વડવખલેરે, પથે વટે વ્યવહારીયો;
જાળાં થકારે, ગંધ ધણે તસ આવીયો,
મન બીતરે, વિરમય ભારે પાવીયો;
પાવીયો વિરમય ગંધ કપાંથી જાવનાચંદન તણે,
એકવે કવણુ ઉદાર લોગી દ્રવ્ય એમ કેદને ધણે,
ગંધને અનુસારે આવે એક દીપારા તણે,
અનિ અસમંજસ નીહાળી થોડ શિખામણુ ભણે. ૪

દે દે મૂરખરે, મમ કર એક અકાજ દે,
કાંઈ જાણેરે, જાવનાચંદન આજરે,
ગુજ આપુ દે, તોગી કનક ભરોજરે,
મુખ લોગરે, ભાભિની સુંદર મંદિરે;
મંદિર સુંદર જેમ પુરંદર દરે વિનોદ વિલાસે,
એ રથણુ રૂડે કાંઈ જાણે, પુરુષ ગુજ ભારે;
મૂરખ સમયે નહી અભિચન રથણુ વિદુલાડે જાણે,
મન એક ધરતો ધર સમાયે દેડ એક ઉજનવ વડે. ૫

જાવ પદ્મરે, વિસ્તર મૂનિ વખાણે,
મતિ જાણેરે, એક દગાડી જાણે,
રૂડી દેડારે, કનક તણે એક ઉજનવી
સંભ દાણુરે, એકે જાણે એક દેડ પડે
દેડા વડે દેડ રથણુ દેડી વિજય મે. જાણે,
તેડ તણે દેડે આપુ અંદર દેડ મુજ રથણુ.

નિજ કાય ઇન્દ્રિય કનક રચણ કાંતિ સકળ કરે વૃથા,
 એ વાત જગ વિસ્તાર પામી તેલ જળમાંહી યથા. ૬
 શેઠ સહ્યુરે, પ્રીતિ ધરી પ્રતિબોધવા,
 ઉપગારીરે, દીયે ઉપદેશ નવા નવા;
 નવી સમજેરે, ભારેકમીં જીવડો,
 જાત્યંધારે, કીશું કરે તસ દીવડો;
 દીવડો શું કરે સહ્યુર વિષયઅંધા જે જના,
 એ કળા સારી ગુરુ કેરી વૃથા નિર્મળ દળ વિના;
 એહુ સુણી ઉપનય વિષય વિષસમ વિષયખોળ સ્વી વામીએ,
 ગુણવિજય અધિપતિ વીર જંપે પરમ પદવી પામીએ. ૭

૩. માયાની સજ્જાય.

માયા કારમીરે, માયા મ કરે અતુર સુજાણ;
 માયાવાહ્યાં જગત વિલુહો, દુખીયો થાય અજાણ-એ આંકણી.
 જે નર માયાને મોહી રહ્યો, તેને સ્વપ્ને નહીં સુખ ઠાણ. માયા૦ ૧
 નાના મોટા નરને માયા, નારીને અધિકેરી;
 વગી વિશેષે અધિકી માયા, ઘરડાને ઝાઝેરી. માયા૦ ૨
 માયા કામણ માયા મોહન, માયા જગ ધુતારી;
 માયાથી મન સહુનું ચગીયું, લોભીને બહુ ખ્યારી. માયા૦ ૩
 માયા કારણ દેશ દેશાંતર, અટવી વનમાં જાય;
 આજ બેસીને દ્વીપ દ્વીપાંતર, જઈ સાયર અંપડાય. માયા૦ ૪
 માયા મેળી બહુ કરી લેળી, લોભે લક્ષણ જાય;
 ભયથી ધન ધરતીમાં ઘાટે, ઉપર વિષધર થાય. માયા૦ ૫
 જોગી જનિ તપસી સંન્યાસી, નગન થઈ પરિવરીયા;
 આકે અગ્નિ તાપે, માયાથી ની ઉગરીયા. માયા૦ ૬

શિવમૂર્તિ સરીખો સત્યવાદી, સત્યધોષ દહેવાય;
 રત્ન દેખી તેહનું મન ઘણીયું, મરીને દુર્ગતિ જાય. માયા ૭
 લળિદત્ત માયાએ નડીયો, પડીયો સસુદ્ર મોઝાર;
 મચ્છ માખણીયો ચપ્પને મરીયો, પહોતો નરક મોઝાર. માયા ૮
 મન વચન કાયાએ માયા, મૂઢી વનમાં જાય;
 મન ધન તે મુનીશ્વર રાયા, દેવ ગંધર્વ જસ ગાય. માયા ૯

૪. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

બલિહારી જાડં એ વૈરાગ્યની, જેહના મનમાં એ ગુણ આળ્યો રે;
 મોક્ષના મોતી તે જીવડા, નર જવ ક્ષય તેણે પાયોરે. બલિ ૧
 જેમાં લીખારોને લાંગ્યો ઠીકરો, તે તો તજવો દોહિલો હોયરે;
 ખટ ખંડ તજવા સોહિલા, જો વૈરાગ્ય મનમાં હોયરે. બલિ ૨
 નથી સંસારમાં કોઈ કોઈનું, સૌ સ્વાસ્થીયા સમાવાલાંરે;
 કર્મ સંયોગે સદુ સાંપડ્યાં, અંતે જશે સધળાં કાલાંરે. બલિ ૩
 માફ માફ મમ કરો પ્રાણિમા, નાફ નથી કોઈ એળીવેળા રે;
 ખાલી પાપના પાટલા બાંધવા, થાયે નરકમાં ઠેલમઠેલા રે. બલિ ૪
 ગરજ સરે જો એહથી તો, સંસાર મુનિ કેમ છાડે રે;
 પવ્વ જૂઠી બાજી છે સ સારની, ઇન્દ્રજાની ગાજી માંડે રે. બલિ ૫
 નગારાં વાગે માધે મોતના. કેમ નિશ્ચિંત ચપ્પને સૂતો રે;
 મધુબિંદુ મુખની લાલચે, ખાલી કીચડમા કેમ ખૂતોરે. બલિ ૬
 લાખ ધારાશી જીવાયોનિમા, નદી છુટવાનો કોઈ આરો રે;
 એકજ મલ્લ વૈરાગ્ય છે, તુમે ધર્મરત્ન સંભારો રે. બલિહારી ૭

૫. વૈરાગ્ય સજ્જાય. બીજી.

મરણુ ન છુટે રે પ્રાણિયા, કરતાં કોડી ઉપાય રે;
સુરનર અસુર વિદ્યાધરા, સહુ એક મારગ જાય રે.

મરણુ ન છુટે રે૦ ૧

ઈન્દ્ર અંદ્ર રવી હરિ હુળી, ગણપતિ કામકુમાર રે;
સુરશુર સુરવૈદ્ય સારિખા, પોતા જમ દરખાર રે. મરણુ૦ ૨

મંત્ર જંત્ર મણિ ઔષધિ, વિદ્યા હુત્તર હુત્તર રે;
ચતુરાઈ કેરા રે ચોકમાં, જમડો છુટે બળતર રે. મરણુ૦ ૩

ગર્વ કરી નર ગાજતા, કરતા વિવિધ તોફાન રે;
માથે મેડ ઉપાડતા, પહોતા તે સમશાન રે. મરણુ૦ ૪

કપડાં ઘરેણાં ઉતારશે, બાંધશે ઠાઠડી માંચ રે;
ખોખરી હાંડલી આગળે, રોતા રોતા સહુ જાય રે. મરણુ૦ ૫

કાયા માયા સહુ કારમી, કારમો સહુ ધરખાર રે;
રંક ને રાય છે કારમો, કારમો સકળ સંસાર રે. મરણુ૦ ૬

લીડી મુઠી લઈ અવતર્યો, મરતાં ખાલી છે હાથ રે;
જીવડા જોને તું જગતમાં, કોઈ ન આવે છે સાથ રે. મરણુ૦ ૭

નાના મોટા સહુ સંચર્યા, કોઈ નહીં સ્થિર વાસ રે;
નામ રૂપ સહુ નાશ છે, ધર્મરત્ન અવિનાશ રે. મરણુ૦ ૮

૬. વૈરાગ્ય સજ્જાય. ત્રીજી.

પુણ્ય સંયોગે પામીયો જીરે, નરલવ આરજ ખેત;
શ્રાવક કુળ ચિંતામણિ જીરે, ચેતી શકે તો ચેતરે જીવડા !

એ સંસાર અસાર.

સાર માત્ર જિનધર્મ છે જીરે, આપણું ઘર સંભાર રે. જીવડા૦ ૧

કાળપિના કુલ જાંબવા છુડે, રાજ રાણી ૧૮૨, ૩
 ભાઈ ભાઈ કાઠુઆ પાંડુ છુડે, કાઠુ કાઠુ જાનના ૧૮૩, છુડે ૧૪ ૨
 કૌશલ જાળને મિલે છે છુડે, નાકે આપણે જાણ
 કોયે નાકે છે મિલે છે છુડે, મુઠ્ઠાને આપણે જાણે છે. છુડે ૧૫ ૩
 મધુર નાકે છે સાપને છુડે, આંધળી નાકે છે મીઠા
 મહા મહામળ ન્યાય છે છુડે, નિર્જન નહીં રેણું મેર છે. છુડે ૪
 મિં નાટક માંડીયો છુડે, છુડે નામજુડાયા
 ઘા નવા ઘેનાસમાં છુડે, પેલે પિરિય મકાર છે. છુડે ૫
 ઘોશાથી ઘોશાનમાં છુડે, કુષ કંઠનારે રાજ
 ગમાસા ત્રણ લેઈના છુડે, બાજુગરના પાક છે. છુડે ૬
 મેળ મળ્યો મીઠી રહી છે, પરમજ કાનું રે નાંધ;
 સમતા મુખની વેલડી છે, ધર્મરત્ન પદ સાધ છે. છુડે ૭

૭. વૈરાગ્ય સંજ્ઞા. ચોથી.

આ સંસાર અસાર છે ચિત્ત યેતો છે, જૂઠું સકલ સંસાર
 અતુર ચિત્ત યેતો છે;
 સંધ્યારાગ સમાન છે ચિત્ત યેતો છે, ખાલી આ હંન્દ્રજાળ. ચતુર
 એટલો આગ્યો હવે ચિત્ત વશે એકલો આપ; અતુર ચિત્ત
 સુખનું અહીં મૂકી વશે ચિત્ત સાધે પુણ્ય ને પાપ. ચતુર ૨
 કરજી પાર ઉનારશે ચિત્ત કાલુ જોડે કાલુ ખાપ; અતુર
 રાજ નહીં પોપાખાઈનું ચિત્ત જમડે લેશે જવાળ. ચતુર ૩
 મુખમાં સતજન સદુ મળ્યા ચિત્ત દુઃખમાં ફર પલાય; અતુર
 અવસર સાધી આપણો ચિત્ત છોડે ફર જલાય. અતુર ૪
 ફરી અવસર મળ્યો નથી ચિત્ત હીકા સાંપડ્યો હાય; અતુર
 રંકને રત્ન ચિંતામણિ ચિત્ત રણમાં સતજન સાધ. અતુર ૫

સમતાનાં ફળ મીઠડાં ચિત્તં સંતોષ શિવતરૂમૂળ; ચતુરં
 એ ઘડી સાધો આપણી ચિત્તં ધર્મરત્ન અનુકૂળ. ચતુરં ૬

૮. વૈરાગ્ય સજ્જાય. પાંચમી.

તન ધન જોળન કારમુંજ, કોના માત ને તાત;
 કોના મંદિર માળીયાજ, જેસી સ્વપ્નની વાત.

સોલાગી શ્રાવક ! સાંભળો ધર્મ સજ્જાય. ૧.

ફોગટ ફાંફાં મારવાજ, અંતે સચું નહી કોય;
 ઘેબર જમાઈ ખાઈ ગયોજ, વણિક કુટાયો જોય. સોલાગીં ૨
 પાપ અઢારને સેવીનેજ, લાવે પૈસો એક;
 પાપના ભાગી કો નહીજ, ખાવાવાળા છે અનેક. સોલાગીં ૩
 જીવતાં જશ લીધો નહીજ, મુવા પછી શી વાત;
 ચાર ઘડીનું ચાંદણુંજ, પછી અંધારી રાત. સોલાગીં ૪
 ધન તે મોટા શ્રાવકોજ, આણુંદ ને કામદેવ,
 ઘરનો બોલો છોડીનેજ, વીર પ્રભુની કરે સેવ. સોલાગીં ૫
 ખાપદાદા ચાલ્યા ગયાજ; પૂરાં થયાં નહીં કામ;
 કરવી દૈવની વેઠડીજ રે, શેખસલી પરિણામ. સોલાગીં ૬
 જો સમજે તો જ્ઞાનમાંજ, સદ્ગુરૂ આપે છે જ્ઞાન;
 જો સુખ ચાહો મોક્ષનાજ, ધર્મરત્ન ધરો ધ્યાન. સોલાગીં ૭

૯. બીડી ન પીવાની સજ્જાય.

દેખા દેખીએ ચાલતાંજ રે, પામર પામે સંતાપ;
 વ્યસન વિબુદ્ધા ખાપડાજ રે, બાંધે બહુલાં પાપ રે. પ્રાણી !
 બીડી વ્યસન નિવાર, ફોગટ ભવ કેમ હાર રે. પ્રાણી ! બીડીં ૧

લોભે લાખ્યોરે પ્રાણીઓ, ન ગણે રાતને દિસ;
 હાહો કરતારે એ એકલો, જઈ હાથ ઘસીશ. ॥ કહે૦ ॥ ૬ ॥
 કપટ છળ ભેદ તેં કર્યાં, ભાખ્યા પરના રે મર્મ;
 સાતે વ્યસનને સેવિયાં, નવિ કીધો જિનધર્મ. ॥ કહે૦ ॥ ૭ ॥
 ક્ષમા ન કીધી તેં ખાંતશું, દયા ન કીધી રેખ;
 પરવેદન તેં જાણી નહો, તો શું લીધો ભેખ. ॥ કહે૦ ॥ ૮ ॥
 સંધ્યારંગ સમ આઉખું, જળ પરપોટોરે જેમ;
 ડાલ અણી જાળિંદુઓ, અથિર સંસાર છે એમ ॥ કહે૦ ॥ ૯ ॥
 અલક્ષ અનંતકાય વાવર્યાં, પીધાં અણુગળ નીર;
 રાત્રિ ભોજન તેં કર્યાં, કીમ પામીશ ભવતીર. ॥ કહે૦ ॥ ૧૦ ॥
 દાન શીયળ તપ ભાવના, ધર્મના ચાર પ્રકાર;
 તે તેં ભાવે ન આદર્યા, રજગીશ અનંતો સંસાર. ॥ કહે૦ ॥ ૧૧ ॥
 પાંચે ઇંદ્રીરે પાપિણી, દુર્ગતિ ઘાલે છે જેહ;
 તે તો તેં મેલી મોકળી, કિમ પામીશ શિવગેહ. ॥ કહે૦ ॥ ૧૨ ॥
 ક્રોધે વીંચ્યોરે પ્રાણીઓ, માન ન મૂકે રે કેહ;
 માયા સાપણીને સંગ્રહી, લોભને લીધો તેં તેહ. ॥ કહે૦ ॥ ૧૩ ॥
 પરરમણીરસ મોહીયો, પરનિંદાનોરે ઢાળ;
 પરદ્રવ્ય તેં નવિ પરિકર્યું, પરને દીધીરે ગાળ. ॥ કહે૦ ॥ ૧૪ ॥
 ધર્મની વેળા તું આગસુ, પાપ વેળા ઉજમાળ;
 સંચર્યું ધનકોષ ખાઈ જશે, હમ મધમાખી મહુઆળ ॥ કહે૦ ॥ ૧૫ ॥
 મેલી મેલી મૂકી ગયા, જે ઉપાઈરે આથ;
 સંચય કીજેરે પુણ્યનો, જે આવે તુઝ સાથ. ॥ કહે૦ ॥ ૧૬ ॥
 શુદ્ધ દેવ શુરૂ ઓળખી, દીન સમકિત શુદ્ધ;
 મિથ્યા મતિ દૂરે કરી, રાખી નિર્મળ શુદ્ધ. ॥ કહે૦ ॥ ૧૭ ॥

પેાડીદાસ્ય અંધની તલે, આચરે દીધ સજાય;
 કંતિવિજય ઉવજાયનો, રૂપવિજય ગુણ ગાય. ॥કહેના૧૮॥

૧૧. ચેતનને શિખામણની સજાય.

(દસમાની દેથી.)

ચતુર તું ચાખ મુજ હિતશિખ મુખડી,

ગાપડા વિષય કાં મૂક મટે;

વિષયલંપટપણે રાતદિન નવિ ગણે,

ક્રોધ મદ માન માયા ન છડે.

ચતુર તું ચાખ મુજ હિતશિખ મુખડી ॥ ૧ ॥

મુદન ધન સ્વચ્છન જન નિરખી નિજ વશ અરે,

માહરૂં માહરૂં મ કર લોગા;

તાહરૂં તેહ જે સુકૃત સંચય કરે,

પિંડ પાપે ભરી કરીય રોગા. ચ૦ ॥ ૨ ॥

કાલ અહરૂંટ રાશી સૂર વૃષ જોડણું,

દિવસ ને નિશી અતિ ધડીયમાલું;

નિરખી નિજ આહિષું નીર ઉલેચતાં,

કાં ન છડે હજીય મોહબાલું. ચ૦ ॥ ૩ ॥

સકળ શુભ કાળની આજ વેળા લહી,

મેહિ મુજ્યાં હજી શું વિમાસે;

સકળ મુખ તુજ ગમે દેહદુઃખ નવિ ખમે,

કરણી વિષુ મુક્તિ રતિ કેમ કરાશે. ચ૦ ॥ ૪ ॥

અધિર સંસારમા સાર નવકારણું,

ધ્યાન ધરતાં સદા હૃદય રીજે;

એહથી ભવ તરે મેરૂં મહિમા ધરે,

ચિદિવિજયાદિ મુખ સકળ સીજે. ચ૦ ॥ ૫ ॥

૧૨. ભાવના મહિમાની સમજાય.

(કંઠજાની દેશી.)

વિમળ કુળ કમળના હંસ તું જીવડા,
 ભુવનના ભાવ ચિત્ત જો વિચારી;
 જેણે આ મનુજ ગતિ રત્ન નવિ કેળવ્યું,
 તેણે નરનારી મણિ કોડી હારી. વિં ॥ ૧ ॥

જેણે સમકિત ધરી સુકૃત મતિ આણસરી,
 તેણે નરનારી નિજ ગતિ સમારી;
 વિરતિ નારી વરી કુમતિ મતિ પરિહરી,
 તેણે નરનારી સળ કુગતિ વારો. વિં ॥ ૨ ॥

જેન શાસન વિના જીવ યતના વિના,
 જે જના જગ ભમે ધર્મ હીના;
 જેન મુનિ દાન બહુ માન હીના નરા,
 પશુ પરે તે મરે ત્રિજગ હીના. વિં ॥ ૩ ॥

જેનના દેવ ગુરૂ ધર્મ ગુણ ભાવના,
 ભાવ્ય નિત જ્ઞાન લોચન વિચારી;
 કર્મ ભર નાશિની ખાર વર ભાવના,
 ભાવ્ય નિત જીવ તું આપ તારી. વિં ॥ ૪ ॥

સર્વ ગતિ માંહિ વર નર ભવો દુઃલહો,
 સર્વ ગુણરત્નનો શોધિકારી;
 સર્વ જગજંતુને જેણે હિત કીજીએ,
 સોઈ મુનિ વંદીએ શ્રુત વિચારી.

(સકળ મુનિ વંદીએ શ્રુત વિચારી) વિં ॥ ૫ ॥

૧૭ સમક્રિતની સજ્જાય.

- સમક્રિત નવી લહું રૂં, એ તો રૂબરૂ ચતુર્ગતિ માંહે;—એ આંકણી.
 સંસ્થાપકની કૃષ્ણા કીની, જીવ ન એક વિરાધ્યો;
 વિન કાગ સામાયિક કરતાં, શુદ્ધ ઉપયોગ ન સાધ્યો. સમક્રિત ૧
- જ્યાં બોલનકો વ્રત લીનો, ચોરીકો પણ ત્યાગી;
 ધવધારાદિમાં નિપુણ બયો, પણ અંતર દ્રષ્ટિ ન ભાગી. સમ ૨
- દેહો ભૂલ કરી ઉધો લટકે, ભસ્મ લગા ધુમ વટકે;
 જટા જૂટ શિર સુટે જીઠો, વિષુ શદ્ધા ભવ લટકે. સમ ૩
- નિજ પરનારી ત્યાગ કરકે, પ્રભાચારી વ્રત લીધો;
 સ્વર્ગદિક પાકો ફળ પાકે, નિજ કારજ નવી સિધ્યો. સમ ૪
- બાદ્ય ક્રિયા સખ ત્યાગ પરિશદ્ધ, દ્રવ્યલિંગ ધર લીનો;
 દેવચંદ્ર કહે યા વિધ તો હમ, બહુત વાર કર લીનો. સમ ૫

૧૮ વૈરાગ્યની સજ્જાય.

- જોઇ જતન કર જીવડા; આયુ અગત્યયુ બાવરે.
 લે લાહો લક્ષ્મીતલો, પછી નિહા કાઇ નવી યાવરે. જોઇ ૧
- દુલહો ભવ માણસ તલો, દુલ્હોરે દેહ નિરોગોરે;
 દુલ્હોરે દયા ધર્મ વાસના, દુલ્હોરે સુસુર સંબોગોરે. જોઇ ૨
- દિન ઉગે દિન આયમે, ન વગે કાઇ દિન પાછોરે;
 અવસર કાજ ન દીધલું, તો મનના પસારોરે. જોઇ ૩
- હોભ લગે લખ વચીયા, તેં પરધન દરી લીધારે;
 રૂટ ન આપે કાઇને, કેટ રદાં કર્મ દીધાં રૂ. જોઇ ૪

૧૭ સમકિતની સજ્જાય.

- મકિત નવી લઈ રૂં, એ તો રૂબરૂ ચતુર્ગતિ માંહે;—એ આંકણી.
 સ્થાવરદી કંઈકા કીની, એવ ન એક વિરાધ્યો;
 મેં કાગ આમાયિક કરતાં, શુદ્ધ ઉપયોગ ન સાધ્યો. સમકિત ૧
- મો બોલનકો ત્રત લીનો, ચોરીકો પણ ત્યાગી;
 મહારાદિમાં નિપુણ બયો, પણ અંતર દ્રષ્ટિ ન જાગી. સમ ૨
- દો બૂલ કરી ઉધો લટકે, ભસ્મ લગા ધુમ વટકે;
 ટા જૂટ શિર મુઠે જુઠો, વિષુ થડા લવ લટકે. સમ ૩
- નિ પરનારી ત્યાગ કરકે, પ્રમચારી ત્રત લીધો;
 મોહિક થાકો ફળ પાકે, નિજ કારજ નવી સિધ્યો. સમ ૪
- મહા કિયા સજ ત્યાગ પરિચહ, દ્રવ્યલિંગ ધર લીનો;
 વચંદ કહે યા વિધ તો હમ, જાહુત વાર કર લીનો. સમ ૫

૧૮ વૈરાગ્યની સજ્જાય.

- મિ જતન કર એવડા; આયુ અગાધયું બાયરે;
 લાહો લક્ષ્મીતણો, પાણી તિહાં કાષ્ટ નવી થાયરે. જોડ ૧
- લલહો ભવ માણસ તંણો, ફલલહોરે દેહ નિરોગોરે;
 લલહો દયા ધર્મ વાસના, ફલલહોરે મુચરે સંતોગોરે. જોડ ૨
- દેન ઉગે દિન આયમે, ન વજે કોણ દિન પાછોરે;
 બવસર કાજ ન કીધકું, તો મનમાં પચાયોરે. જોડ ૩
- કોણ લગે લખ વચીયા, તેં પરધન હરી લીધારે;
 કુર ન આવે કોણે, કોરે રહ્યાં કર્મ કીધાં રે. જોડ ૪

